
3 1761 07325251 2

DĚJE

VYSOKÝCH ŠKOL PRAŽSKÝCH

OD SECESSÍ CIZÍCH NÁRODŮ

PO DOBU BITVY BĚLOHORSKÉ

(1409—1622)

SEPSAL

ZIKMUND WINTER.

ZVLÁŠTNÍ VÝTISK PRO MATICI ČESKOU.

V PRAZE.

NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

1897.

TISKEM ALOISA WIESNERA V PRAZE.

PŘEDMLUVA.

Obrav sobě za hlavní cíl literní činnosti vylíčiti zevrubně život v našich městech století XV. a XVI., dospěl jsem na té literní cestě k poměrům školským, a to na předním místě k věcem školy vysoké, o nichž slavný náš historik V. V. Tomek, učitel můj, psal již před léty mnohými s důkladností sobě zvláštní a s patrným zalíbením. Psal o vysokých školách Pražských ve svých Dějích university Pražské (1849), v Geschichte der Prager Universität (1849), v Časopise Č. Musea v článku: Paměti kollegiatů kolleje Karlovy (1847) a v jiném článku přezvaném: Výpisy z pamětí kolleje Jesuitské sv. Klimenta, a konečně v některých částech svého velikolepého Dějepisu Prahy.

Tyto práce byly mně žulový základ a budou pevnou půdou každému, kdož by chtěl po některé stránce bádati do zevrubností drobnějších nežli snášelo se s vědeckými úmysly Tomkovými.

Kterouž knihu tuto předkládám, tu zovu vlastně jen historickým úvodem k dílu jinému, následujícímu. Tato kniha obsahuje pouze vnější dějiny obou universit v Praze, university Otce Karla IV. a kolleje Klementské až do sloučení obou (1622). O vnitřním životě, jaký byl v těch školách, v této knize mnoho položeno není; o vnitřní organisaci těch škol, o učení, o professorech, studentech, kollejích a o všem všudy, co týká se života vnitřního, podepsaný pojedná v díle jiném, obšírnějším; potom by došlo na líčení městských škol latinských. Pohodlný čas k skutečnému vykonání těch literních úmyslů propůjčen jest tím, že veleslavná c. k. zemská školní rada a vysoké c. k. ministerium kultu a vyučování podepsanému ze školní služby dovolenou poskytnouti ráčilo munificentně.

Zase při této knize podepsaný povinen děkovati professoru Antonínu Truhlářovi za mnohé a neocenitelné pomoci; srdečně děkuje podepsaný též všem správcům a úředníkům archivů a bibliothek,

kterým děkováno za laskavou pomoc již při publikaci „Života církevního.“ K těm příznivcům a podporovatelům nově přistupuje pan dr. Scherer, řiditel kanceláře německé university a správce archivu, náležitého oběma nynějším vysokým školám.

Věda, že většina těch, jimž toto dílko do rukou se dostane, mají knihu o „Životě církevním“, podepsaný auktor na konci této knížky dodává ke knize Života církevního několik nejdůležitějších oprav, jež se v kritikách i v soukromých dopisech vyskytly, za omluvu si bera, že na druhé opravené vydání oné knihy přes všecko její valné rozebírání není naděje.

Na Vinohradech, 10. listopadu 1897.

Zikmund Winter.

OBSAH.

Strana

Hlava I. **Universí husitská** 1

Studium particulare a university 1; založení Pražské akademie 2; organisace její, fakulty 3; kolleje 4; tři hlasy 7; odchod cizích národů 8; universita v pohnutí náboženském 9; universí hlava církve české 10; škody z války 12; nový vzrůst 13; katolíci v universitě Pražské 14; nová kollej 16; theologie na smutné míře, právo, medicina 17; astronomie 18.

Hlava II. **Universí a humanism** 19

Petrarka a začátky humanismu, scholastika 19; ráz humanismu 20; humanism v Čechách 22; university netečné 23; mistr Řehoř Pražský 24; Konrád Pickel-Celtes, Balbus 25; Bohuslav Lobkovic a Kornel 26; Václav Písecký 27; akademie se vzpírá humanismu 29; humanism v Němcích, Erasmus 30; reformace 31; Pražská universí a protestantismus 32; directores saeculares, úpadek university 33; vlivy z Vittenberka 35; universita ožila zase, řecká lekcí založena 36; mistr Kolín 38; Jan Hodějovský a jeho sodalitas 39; Mystopol a jeho útok 41.

Hlava III. **Zápas dvou akademií Pražských** 43

Začátek Klementské školy 43; snahy jesuitů 46; podpory škole jesuitské 47; učení u jesuitů, filosofie, theologie 49; vzrůst škol jesuitských, počet žáků 51; jesuitů šumné vystupování 53; valné podpory jesuitům odevšad 54; Karolinum odstrkováno 55; mistři z konsistoře vyloučeni; ztráta řecké lektury 55; mistr Kolín v Andělské zahradě 56; výborní mistři v Karolinum 57; čemu učeno v Karolinum; filosofie, právo 58; medicina, theologie 59; chudoba professorů 60; coelibát 61; snahy o zlepšení hmotného stavu 62; strach z katolíků mocných 63; spor o kollej Všech svatých 65; spor o Betlém 66; nadace Walterova; dar Bartoloměje Vodňanského universitě 68; výborní professorové Petr Codicillus, Martin Bacháček 69; vědy a učení v Karolinum 70; římské právo, medicina 71; nové nesnáze a útoky na protestantskou universitu 74; universí zove se katolickou 75; nový tužší spor o kollej Všech svatých 76; mandát o processí Božího těla; katechism falcký; školská činnost professorů 77; klassí akademické; Kepler, host professorův; noví professorové čilí; první sekcí lidského těla 78; posměch universitě učiněný od Pavla Jizbického 79; žáci jesuitští smělí proti universitě Karlově; vzrůst Klementina 81; šumné promoce; dary jesuitům; akademie Olomoucká 82.

Strana

Hlava IV. **Oprava Karlovy universí** 83

Obrat v protestantských dějinách českých 83; majestát 85; změny po něm; konsistoř a mistři 86; první kroky k opravě university; návrhy doktora Zalužanského 87; mistři odporni těm návrhům 91; Betlém stane se bratrským 92; klassí universitní s němčinou; defensorové 94; autonomie školy pokleslá: Jakuba Krupského Plutarch přeložený 95; řeč Jana Smila z Michalovic o reformaci university 96; návrh o čtyřech fakultách 97; reformace vázne 98: coelibát professorský zrušen 99; činnost v universitě 100; bouřlivý rok 1611; gratulace universitní novému králi 103; hádky p ofessorů; manželství mistra Troila 104; spor Alberta z Kaménka, professora hebrejštiny 105; rozdělení předmětů rozkazem defensorů 106; tři hlasy národa Českého 108; německá škola u sv. Salvatora 109; smrt Bacháčkova; nové zápasy 111; notarius, kvestor, nové hádky s mistrem Skálou o statky 112; společnost kollegiátů zrušena 113; jiné opravy a změny v universitě 114; soupis reforem dosavadních 115; constituenda, co jest ještě zreformovati 116; defensorů netečnost 117; velikonoční pobožnost professorů; náklonnost kalvinská 118; universí v zápase náboženském 119; nové a hojnější přednášky r. 1612 120; sbírka na universitu 122; lutherská škola německá; mor; smrť Huberova 123; šlechtický student rektorem 124; nekalé hospodářství dočasných proboštů; nové spory mezi professory 126; spor fakulty filosofické se Sudetem 129; reformace universitní kterak pokračuje; kollegiáti sami sebe odsuzují 132; hlasy reformaci pochvalující 134; mistři prosí stavy důtklivě o reformy 136; studentský rektorát 137; smrt Vavřince Nudožerského škoda 138; noví professorové 138; Jesenský z Jesenu 139; málo studentů 139; německá škola u sv. Salvatora jakoby akademie 140; nové útoky 141; jesuitská akademie a její vzrůst 142; rozdíl od akademie Karlovy 143; akademie jesuitská pozdvižena k universitě 144; nové nadace Klementinské universitě 145.

Hlava V. **Konec samostatné university Karlovy** 147

Stav školy 147; spor o Betlém 148; defenestrace, vyhnání jesuitů 149; universitní classes 150; rektor Jessenius v službách stavovských; modlitba v revoluci 151: vojsko akademické 152; vojenské příběhy na universitních statcích 153: Jessenius zajat 154; práce o vysvobození jeho 154; učení za bouře 155: práce v universitě, konfirmace 156; druhý rok bouře; Jesenský se vrátí; vojenské příběhy, školský život 157; klassí v universitě 158; činnost Jesseniova; kollej jesuitská 159; vojna, korunování Fridricha z Falce 160; korunovační dar králi 161; přednášky v akademii 161: snaha o rozmnožení studentů; kyselosti s rektorem Jesseniem 162; činnost mistrů ve škole; starost o živobytí 163; Jan z Kaménka úhání mistry pro dluh; vydání veliká, hospodářství špatné 164; činnost rektora Jessenia politická 165; žádost mistrů za darování Klementina, přednášky 166; studentů ubývá; činnost mistrů ve škole 167; nesnáze s německými školami 168; jednání o kollej jesuitskou 169; vojna, pobožnosti 171; šlechtický rektor; armády se blíží ku Praze 171; bitva na Bílé hoře 172; první následky; jesuité se vrátí 173; ztráta Počernic; vicevikář milosrdných bratří uchvátil ves a dvůr 174; rektor Jessenius zajat 175: mistři ho podporují penězi; jednání stran jesuitské bibliotheky 176; Kampanus prosí veršem universitě milosti 177; vojáci a vojačky v kollejích 179; marné jednání s milosrdným bratrem Janem Romanem, špitálníkem 180; ponížená prosba k císaři 182; výčitky kancléřovy vyslaným z university 183; nebezpečné vyslání do Sas ke kurfiřtovi 184; výtky Michnovy 185; nový list kurfiřtu saskému od university vynucený 187; nouze o peníze; vojáci činí

škody ve vsích universitních 188; popravy pokutné; konec rektora university Pražské doktora Jessenia 190; jeho kšaft; odchod a konec jiných professorů 191; sháňka po penězích k berni; nouze 192; práce v universitě 193; práce s poddanými 194; Michle ves má propadnouti pro zadržalou berni 195; mistři se dluží, aby vesnice zachránili; jednají s kupcem de Vitte 196; napomínání pražských officiálů školních; sháňka po penězích a tíseň finanční 197; mistři jedou prosit do Slaného; kupec de Vitte hartusí 198; mistři zastavují příkrov filosofické fakulty; pobožnost v kapli Betlémské 200; tuhé obmezení Karlovy školy 201; uloženo o konec university; rady a žaloby jesuity Lamormaina Flandera 202; ustanoveno sloučiti obě Pražské akademie 203; dekret Lichtenštejnův stran soupisu universitních věcí 204; soupis vykonán 205; nové prosby a naděje; sháňka o peníze 207; mistři prosí o dovolení nových voleb v universitě 208; poslední schůze professorův; mistři skládají své úřady 209; generální pardon; professorové se přiznávají k vinám a omlouvají se 210; professorové ze školy vypuzeni 211; veliká slavnost jesuitská 212; Kampanus víru proměňuje; akademie Karlova odevzdána jesuitům 213; nová universita Carolo-Ferdinandea 214; osudy posledních professorů Karlovy školy vysoké 215.

Hlava I.

Universí husitská.

Starodávné vyšší školy biskupské (studium particulare), jež učily latině, filosofii a theologii, pokrokem doby konečně nestačily, dosavadní vědy braly na se dokonalejší formy a nově tlačily se do školy právo, ba i medické nauky, působením orientu v jakou takou vědu sformované. Takž od XII. věku university vznikaly, studia „generalia", v nichž církevní škola středověká došla na vrchol svého rozvoje.

Latinské jméno takovému „vysokému, obecnému, svobodnému učení" bylo universitas, universalis schola; pozdější humanismus jim dal jméno academia, lycaeum, gymnasium [1]), archigymnasium.

Rozdíl mezi universitou a školou kathedrálnou či biskupskou prvotně nebyl co do předmětů vědeckých tak valný, neboť na škole biskupské učeno leckterému předmětu stejným rozsahem i způsobem jako na universí; podstatný rozdíl mezi oběma školami byl právní. Universí byla samosprávná korporace s právem udíleti hodnost doktorskou čili misterskou a bakalářskou čili akademické grady, po všem světě křesťanském platné. Mistr graduovaný měl plné právo přednášeti, bakalář měl právo omezené. Která škola neměla práva gradů, ať v ní učeno čemukoli, universí nebyla.

Vysoké školy měly ráz mezinárodní stejně jako církev; řeč jejich byla církevní, latinská, tedy také mezinárodní; panovníci a města je zakládali, papežové stvrzovali. Do r. 1400 bylo zřízeno málem do čtyřiceti vysokých škol. [2]) Od našeho Karla IV. samého devět vysokých škol založeno, z nichž Pražská nejprvnější, nejdůležitější.

---

[1]) Lib. decanor. (pražs. univ.) II. 222. 422.

[2]) Dle Deniflea (Die Univ. d. Mittelalt. Die Entsteh. d. Univ.) bylo do té doby zamýšleno zříditi 55 universit; k některým vydány jen zakládací listiny, jiné zašly brzy po svém vzniku.

V Praze bývalo od starodávna vyšší studium particulare u sv. Víta, na něž se za Přemysla II. hrnuli i žáci z ciziny. Učeno na něm grammatice a všem uměním svobodným, čten Aristoteles, a žáci vychováváni od doktora theologie k úřadu kněžskému.[1]) Nějaká vyšší škola byla i na Vyšehradě.

Pro širší vzdělání a pro grady však studenti musili do ciziny. Aby Čechům v té věci stalo se pohodlí, aby nemusili hledati vědy po vzdálených zemích, ba spíš aby cizí přicházeli pro vědy do Čech, Karel IV. listem 7. dubna r. 1348 založil v Praze universitu, obdržev v lednu roku předchozího od papeže Klimenta VI. povolení, aby v Praze bylo vysoké učení se všemi právy, jako jiná učení mají.[2]) Byloť dle Beneše z Veitmile takové učení v městě Pražském, kterému nebylo podobného po všech německých krajinách; přicházeli k němu z cizích zemí, z Anglie, z Francouz, z Uher, z Polska a ze všech okolních zemí studenti i z rodů knížecích a vysocí praelati.[3])

Není úlohou této knihy opakovati známé věci o založení Pražské školy Karlovy a jejích osudech v XIV. věku. Pro vyrozumění pozdějších poměrů stačiž jen něco podstatného tu položiti.

Řád organisační asi nebyl vysoké škole hned při založení nařízen: bylo jen dotčeno jakoby na vzor, že mistři a scholárové mají užívati svobod, jako zvyk v učení Pařižském a Bononském. Tato dvě učení tedy byla za vzor Pražskému; první učitelé, v nichž přirozeni Čechové měli většinu,[4]) byli oněch cizích škol dobře povědomi a proto jali se zaváděti ten onen osvědčený jinde řád; ale bez nesnázek nebylo, poněvadž nebylo lze řády bononské srovnati s řády pařižskými pro jich zásadní různost. V Paříži totiž rozhodující slovo při samosprávě měli mistři, v Bononii studenti. K účelům správním a disciplinárním byli pařižští scholárové rozděleni v „národy“, z nichž tři (galský, pikartský, normanský) byly složeny z Francouzů a teprv čtvrtý a poslední „národ“ repraesentoval sdružení studentů cizích, odkudkoli přišlých; měl druhdy jméno natio anglicana; i naši čeští studenti slušeli k němu.[5])

Kancléř bytující při kostele hlavním byl caput generale vší university. Nad čtyřmi národy byl rektor z mistrů artistských (filosofických) volený; mistři professorové, kteří mimo artisty k národům se nepočítali, tvořili o sobě sbor (universitas magistrorum), takže na venek repraesentovala se pařižská škola vysoká titulem „univer-

[1]) Tomek. D. Prahy. I. 475.

[2]) O založení Tomek obšírně má ve svých povědomých dílech o universitě i v III. díle Děj. Prahy. O listině zakládací novou zprávu učinil Nováček v Č. Č. Mus. 1890. 226.

[3]) Scriptores r. boh. II. 350.

[4]) Viz o nich sebrané zprávy v Tadrových Kultur. stycích; 280–288.

[5]) O nejstarších universitách viz epochální dílo Deniflea Die Entsteh. d. Univ. I., odkudž úhrnný tento náčrt čerpán.

sitas magistrorum et scolarium". Filosofských, tedy nejmladších scholárů, byla tu veliká převaha, i protož professorové ujali otěže vlády.

V Bononii, kde učeno hlavně právu, bylo jináče. Studenti, rozděleni jsouce v národů nemalý počet,[1]) složili se naposled ve dvě skupiny, v citramontany (Vlaši) a ultramontany (cizinci), a volili ze sebe rektory, kteréžto právo, jsouce na většině lidé dospělí, udrželi sobě proti professorům. V Bononii byla tedy „universitas scholarium". Směl-li kronikář říci, že Pražské učení zavedeno ad modum et consuetudinem Parisiensis studii,"[2]) plyne z toho, že Pražská škola vysoká asi většinu prvotných řádů přijala z Paříže. Kancléřem stal se arcibiskup, jemuž slušelo potvrzovati grady akademické. Členy vysoké školy byli mistři, bakaláři, studenti; ba poněkud i živnostníci, jichž prací škola měla zapotřebí. Studenti (i s professory), jsouce na počátku většinou cizinci, sdružili se ve tři národy cizí, jeden český; bylo tedy čtvero národů: český, polský, bavorský a saský. Že v Praze i professoři čítali se k národům, v tom Denifle[3]) vidí rozdíl od učení Pařížského i příčinu pozdějších rozbrojů národních; vidímeť na první pohled, že cizí národové tři mají nad českým, jediným, převahu. Rektor volen z mistrů, jemuž k radě každý národ vysílal ze sebe po dvou členech.

Co do učení školního dělila se Pražská škola podle starších vzorů ve čtyři fakulty, v theologickou, právnickou, medickou a fakultu svobodných umění čili artistskou. Řídil každou mistr děkan u věcech fakultních a učebných na rektoru nezávislý. Fakulta theologická byla v důstojnosti nejvyšší, artistská nejnižší, poslední. Při slavnostech bývali proto mistři theologie napřed,[4]) po nich doktorové práva, pak mistři v medicině a po nich teprv měl místo děkan artistů, ale sám, bez mistrů; za ním šli bakaláři tří vyšších fakult a po nich teprv mistři artistů a na konec bakaláři filosofičtí.

Učení na fakultě artistské pokládáno vůbec za nutnou průpravu k studium fakult vyšších; proto byla nejnižší a žáci její nejmladší. Učilo se v ní filosofii či sedmi „svobodným uměním": grammatice, logice, rhetorice, arithmetice, geometrii, musice a astronomii, tedy předmětům, jimž, jakož svrchu napověděno, učila kterákoli lepší škola latinská při faře městské. V té příčině již na tomto místě s důrazem připomínáme, že za starých časů nebylo co do učení určité hráze mezi universí a latinskými školami;[5]) artistská fakulta připravovala vyšší vzdělání a latinská škola také a touž cestou jako

[1]) Týž. 156.
[2]) Fontes rer. b. IV. 517.
[3]) Denifle. Die Entsteh. d. Univ. I. 104.
[4]) Snesení z r. 1392. Tomek. Gesch. d. Univ. 85.
[5]) Fakulta filosofická byla Vorbereitungsanstalt, weil es damals keine abgesonderten Gymnasien gab. Muther. Universitätsleben 36. Monum. Germ. paed. VII. 441. Zarncke. D. Univ. 185. Paulsen. Gesch. des gelehrt. Unterr. I. 2. 319.

ona. Teprve v našem století dlouhým rozvojem a zákony dokonáno podstatné odlišení vysokých škol od středních, z nichž tyto připravují k vědám, ony pěstují vědy. Toho za stára tak nebylo; proto mohli časem k universitě připsáni a vtěleni býti učitelé škol nižších i se školami a žáky svými.

Vyšší fakulty mívaly vždy a všude studentů méně nežli artistská. Na Pražské universí však juristé od samého počátku byli velmi hojní, a proto dokonán jich spor o řády bononské, jichž se chtěli držeti, tím způsobem, že se r. 1372 odtrhli od universí dosavadní a založili universitu novou, právnickou, v níž po vzoru bononském slovo měli studentes se svým rektorem a ne mistři. [1]) Má to i u nás svůj výklad v tom, že posluchači církevního práva, jemuž se za půl století výhradně učilo, [2]) byli většinou duchovní i vysoce postavení.

Staré university mívaly při sobě jednu instituci, kolleje totiž, jimž při dnešních školách vysokých nic není podobného, leč bychom snad seminář theologických studentů připodobnili starodávným kollejím. Stalo se obecným pravidlem, aby professorové a studenti buď pospolu buď každí o sobě bydlili ve zvláštních domech kollejních a tu aby živobytí měli z důchodů a nadací, ke kolleji náležitých. Bývali tedy professorové i kollejní studenti vlastně stipendiaty. S universí souvisely kolleje aspoň tou měrou, že nemohl se členem kolleje státi, kdo nebyl údem university. Aby pak žádný student, jenž nestál o stipendium kollejní, nebydlil mimo dohled, soukromé pensionaty zřízeny, jimž jméno bylo bursy; universita je uznávala a dohlédala k nim.

Mimo kolleje a bursy bytovati studentům nebývalo dovoleno leč snad jen studentům fakult vyšších, tedy mužům dospělejším.

Podnět i vzor k zřízení kollejí v Paříži vzat byl počátkem XIII. věku z kláštera dominikánského, jehož členové, jsouce professory v universitě, bydlili tu spolu se studenty. Dle toho vzoru r. 1257 Robert Sorbonne kanovník založil novou kollej theologům, a tak až po konec XV. věku založeno k Pařížské universí do padesáti kollejí, v nichž žilo se skoro po kláštersku. [3])

Násobně u nás v Praze.

Stran první kolleje pražské Beneš z Veitmile vypravuje, že Karel IV. daroval scolaribus domos judaeorum et instituit in eisdem collegium magistrorum, [4]) což Karchesius si takto šířeji vykládá: [5]) „Znamenav Karel, že skrze to učení město Pražské bleskem slávy se osvěcuje, židovské domy dal k bydlení studentům, a v té ulici

[1]) Tomek D. Prah. III. 273.
[2]) Ott v Právníku. XXVI. 4.
[3]) Schmid. Gesch. d. Erzieh. II. 2. 45. 46.
[4]) Scriptor. rer. bohem. II 351.
[5]) Karchesius, Bič židovský 216.

židovské kázal vystavěti tři veliké kolleje, jednu nahoru zadkem k kostelu sv. Mikuláše, a ta sloula kollej v domu Lazarově, druhou nad branou židovskou proti klášteru sv. Ducha, třetí k řece jdouc k sv. Valentinu.“ Ať již se tu Veitmile a Karchesius v domech mýlili nebo ne, jisto, že nejstarší, nejpřednější kollej, řečená Karlova, byla prvotně dvůr žida Lazara. Založena a nadána r. 1366 na ten způsob, aby v ní bylo dvanáct mistrů, z nichž jeden, maje v theologii grad, aby biblí četl, druhý knihu sententiarum čili dogmatiku Petra Lombarda, a ostatních deset aby v uměních filosofie byli professory, ale při tom aby v theologii studovali. [1])

Kollejní dům žida Lazara vyměněn r. 1383 za budovu, stojící na místě příhodnějším, za dům, jemuž do té chvíle jméno Karolinum. [2]) Rozlehlejší a příležitější kollej ta, v níž konány přednášky, schůze, slavnosti, slula také kollej Veliká.

V týž rok a den, co založena kollej Veliká, vznikla druhá kollej, jíž jméno Všech Svatých, neboli andělská, a to tím způsobem, že z nařízení králova kanovnická místa při kapitole Všech Svatých na příště měla býti oddávána vždy nejstaršímu mistru kolleje Karlovy. [3]) Tím někteří professorové stávali se kanovníky ovšem s úlohou, aby užívajíce prebendy, přednášeli na škole jako prve. Prvotný dům této kolleje byl prý na Malé Straně, však záhy professorové pořídili si dům prostrannější u sv. Mikuláše v Starém městě. [4])

Právnici měli kollej od r. 1373 v Celetné ulici, a medická kollej byla asi již v prvních časech zřízena v Kaprově ulici. Ta byla asi pouze studentskou kollejí, aspoň v pozdější době za takovou kladena. [5])

Při založení kollejí dosavad uvedených Karel IV. měl ruku pomocnou a štědrou, ale spravedlivě říci jest, že svolením arcibiskupovým před rokem 1352 uložena nemalá sbírka duchovenstvu po všem království, [6]) čímž asi pořízeno nejvíc; viděti, že sbírati na veřejné potřeby u nás myšlenka stará.

Syn Karlův, Václav, k dosavadním kollejím v prvních letech své vlády (před r. 1381) přidal novou, jež po něm nesla jméno, ale slula též Císařskou. Stála na nynějším Ovocném trhu a byla professorům artistům a theologům.

---

[1]) List Karlův v diplomat. arch. univ. č. A. 12. 1. 77. Tomek. Děj. univ. 48. Rukop. musejní 23. H. 8. 70. Professor filosofie měl býti zároveň studentem theologie; býváloť na universích obyčejno, že bakalář i mistr in artibus zároveň byl scholaris in jure neb in theologia.

[2]) V diplomat. arch univ. A. 12. 1 str. 96 je diploma krále Václava a str. 26 je bulla Urbana VI., která změnu potvrzuje. Monum. univ. IV. 266. 278. Tomek. Děj. univ. 61.

[3]) Arch. univ. A. 12. 1. str. 82. Monum. univ. IV. 236.

[4]) Tomek. D. Prah. III 278

[5]) Rukop. mus. 23. H. 8. 278.

[6]) Jest zachován úpis biskupa litomyšlského na 60 kop „ad studium instaurandum“ Cancell. Arnesti. Tadra. 543.

Z konce XIV. století druhá kollej studentská pochází, kollej Králove či Litevská. Založila ji králová Hedvika († 1411) pro dvanáct studentů litevských, anebo v jich nebytí i českých, s professorem, jakožto správčím [1]) Mimo tu kollej chudí studenti polšti mívali byt v domě kdes u sv. Valentina. Slul dům ten i později domus pauperum, kollej chudých studentů. [2]) Když český národ v městech i v universi začal posilovati své sebevědomí a právo proti panujícím Němcům a když z týchž jeho snah r. 1391 založena kaple Betlémská, prací Kříže kramáře a několika jeho přátel, třetí kollej studentská vznikla při Betlémě. Syn Křížův, Václav, převedl české studenty z Betléma, kdež pobývali s kazatelem, do sousedního domu proti sv. Jiljí, jenž slul od té doby kollejí Nazaretskou. Kazatel betlémský zůstal jich dozorce, a mistři kolleje Karlovy přijali od zakladatelů kolleje právo studenty v dům přijímati. [3])

Z národních českých snah asi r. 1403 čtvrtá kollej studentská vznikla, jméno její „kollej národu Českého“, domus nationis Bohemiae. Stála vedle kolleje Císařské a přidána k ní kaple Božího těla na Dobytčím trhu se statky ke kapli slušícími.

Členové kollejí professorských sluli kollegiáti; jich společné hospodářství probošt řídil. V té způsobě, jak tu letem vylíčeno, vysoká škola Pražská stála do prvních let XV. století.

Tu nastala proměna důkladná, podstatná. Karel IV. dal v list zakládací psáti, že tou universí ustrojil stůl svým věrným obyvatelům tohoto království, aby nemusili o cizí almužny žebrati. Jakkoli tato srdečná a známá slova jsou jen opsanou frasí z veřejného formuláře, [4]) nicméně lze věřiti upřímnému úmyslu velikého krále, že založil vysoké učení na prvním místě obyvatelům tohoto království, kteréž bylo převalnou většinou české a malým zlomkem německé. Ale proto přec universí nestala se ani českou, natož německou; ona byla internationalnou: byla pro každého mistra a scholára, odkud přišel koli. Jenže kdežto v jiných rovněž internacionalních universitách tehdejších domácí lidé přes všecky ústupky cizincům zachovali sobě na vysoké škole ve všem přednost, u nás zvedlo se naopak. Z počátku cizích mistrů a studentů nahrnulo se do Karlovy školy víc nežli Čechů; ti cizí dovedli sobě shrnutím se ve tři národy zjednati nadvládu, rodákům z království zanechavše jediný hlas národa českého. Toto zřízení dostalo se do statut, když došlo r. 1385 k jich konečnému zapsání a stvrzení knihou universitní.

---

[1]) Zakládací list z r. 1397 v arch. univ. A. 12. I. str. 121., král Václav dovoluje koupi domu a osvobozuje ho všech daní. List Kříže kramáře, královnina plnomocníka, z r. 1411 v arch. univ. A. 12. I. 346. Tomek, Děj. univ. 133. D. Prahy IX. 206. Monum. univ. IV. 355.

[2]) Tomek. D. Pr. VIII. 127.

[3]) Arch. univ. A. 12. I. str. 110.

[4]) Právě týmiž slovy založeno učení Neapolské a Salernské. Nováček v článku: Prameny zakládací listiny atd.

Tato neobyčejná a nespravedlivá nadvláda cizích pociťována čím dál trpčeji, zvlášť když založením nových universit (Krakov 1364, Vídeň 1365, Erfurt 1379, Heidelberg 1385) cizích oudů ubývalo a vzrostem vzdělanosti našich přibývalo. Čechové v městech i politicky začali mohutněti, privilegované postavení Němců se viklalo. Hnutí národní spojilo se s hnutím reformačním, a proto Němci stali se všeho tehdejšího ruchu protivníky. V universitě bylo bojiště nad jiné pohnutější. Šlo tu kromě obecného hnutí o hmotné požitky, jež cizinci domácím uchvacovali; osobili si správu, úřady, kollejní místa, prebendy duchovní; hádku o kolleje arcibiskup r. 1384 rozhodl pro Čechy, z čehož patrno, že počtem už byli znamenití.

Hnutí náboženské přivodilo konečně obrat dokonalý. Poněvadž český národ universitní byl pro reformy církevní, byli cizinci proti reformám, jichž potřebu nemohli nevidětí. Hus stal se hlavou strany národní, mistr Jeroným předním veškeré akce podpalovačem. [1]) Hus mluvil, že dle přirozeného práva Čechové měli by býti předními v království jako Francouzové ve Francii, Němci v Němcích. [2]) Poněvadž se cizí mistři při otázce stran pohoršlivého schismatu papežského stavěli proti králi Václavovi, podařilo se Husovi a několika přátelům u dvora vymoci na králi slavný dekret Kutnohorský 18. ledna r. 1409, jímž národu českému v universí oddány tři hlasy, cizím jeden jediný, a to in singulis consiliis, judiciis, examinibus, electionibus et quibuscunqe aliis dotibus et dispositionibus; prý tou způsobou, jako užívá národ francouzský v studium Pařížském a národové v Italii a Lombardii. Král Václav za důvod té pronikavé změny kladl v mandátě svém, že národ český je této země pravý dědic a že nespravedlivé a velice neslušné by bylo, aby národ německý, v království Českém žádného obyvatelského práva nemající, užíval tří hlasů, kteréž si byl přiosobil. [3]) „Václav tak jest byl laskav jako otec na svůj národ a této akademii dobře posloužil, jakož pak obyčejně každý svému pomáhá a přednosti přeje." Takž králův čin dvě stě let později posuzuje slavný anatom Jessenius. [4])

Němečtí mistři podnikli všelijaké vzdory, nabízeli, aby dosavádní universí rozestoupila se ve dvě university, cizinci aby uzavřeli se proti Čechům, ale když nic toho nepřijato, 16. máje r. 1409 mistři a studenti tří cizích národů vystěhovali se z Prahy.

Neučinili tím nic zhola nového. Z Pařížské školy stěhovali se Němci pro schisma papežské nedávno před tím r. 1383, aniž vzdorný zvyk ten přestal: r. 1499 vzbouření scholarové stěhují se z Bononie

---

[1]) Nejnověji u výborný přehled ty věci shrnul Novotný v Ottově Slovníku 903 v článku o Husovi.

[2]) Palacký, Documenta 177.

[3]) Lib. memorab. v univ. arch. A. 17. I. 1. 35 Hoefler Mag. Hus 226 Překlad v Tomkových Dějích univ. 149.

[4]) De restaurand. Prag. acad. 1619. Univ. knih. 51. E. 74.

a r. 1514 stěhuje se hromada studentů z vysoké školy Vídeňské. [1]) Z Pražské školy odešli Němci do škol okolních německých, Lipskou tehda založili. Němci odchodem svým mínili Pražské učení zhubiti, v tom rozumu skládali hněvy veršované a nadávky. [2])

Jest otázka, kolik cizinců odešlo, a mohla-li škola pocíťovati odchodem jich záhubnou ujmu. Číslo ohromné, jež uvádí Hájek, dávno odsouzeno za klamné. Přemrštěně veliká čísla o počtu studentů před secessí psána byla. V pamětech vložených do vížky kolleje Karlovy, kteráž spadla r. 1605, se praví, že r. 1377 uno die in album inscripti 722 studentes a r. 1407 že jich všech krom Čechů bylo 44.000! [3]) Proti tomu Cochlaeus [4]) jmenuje odešlých z Prahy dva tisíce studentů mimo magistry a doktory; dle Slavaty vyšlo z Prahy 4000 studentů. [5]) Cizí prameny mají počty střídmé; prý odešlo 2000 studentů, takž čteme r. 1595 v Theatrum urbium; [6]) stejně tolik Schnallenbuch Lipské kolleje uvádí. [7])

Tomek vypočetl, že universí, když v ní bylo studentů nejvíc, držela v sobě asi jedenáct tisíc příslušníků. Však r. 1409, kdy stal se odchod německých národů, nebylo v ní víc nežli sedm tisíc, a z těch že bezpochyby odešlo pět tisíc, takže dva tisíce byly by zbyly. [8])

Úsudkem naprosto přesvědčivým Denifle stlačuje počet vystěhovalých na míru střídmou. On totiž pohledal vystěhovalé studenty po německých universích r. 1409 a 1410; správně soudil, že by valný přírůstek studentstva v knihách zápisných přec musil býti patrn. A nalezl přírůstky skrovné. V Lipské universí, kterou vystěhovalci utvořili, bylo s počátku zapsáno jen 368 studentů. [9]) Kam se tedy podělo oněch 20.000 studentů z Prahy vyšlých, jež neústupně uvozují historikové němečtí? [10])

---

[1]) Sbírka pramenů (Publik. Akad. česk.) III. II. 3. 11. Jos. Truhlář. Weiss. Gesch. Wien. I. 454. 468.

[2]) V jedné biblí Lipské univ. jest pamflet o zlém národě českém. Tu čteme: „Ab omni solacio pravitate plena Bohemorum nacio feda, vilis, lena — Ergo generacio Studii Lipczensis fuit et plantatio ruine Pragensis.“ Loserth v Mittheil. 1884. 277. Thomas Prischuch básní r. 1418: „Ain küniglich schul, die was zu Prag, die hat der Husz, han ich gehört, O laider ganz und gar zerstört; darumb so ist der Husz verflucht, dasz er die schul zu Prag verwüst, umb Kezerei er sterben musst.“ Wolkan. Gesch. d. Liter. 216.

[3]) Oeconom. rukop. v zemsk. arch. 14.590.

[4]) V histor. Husit. Hammerschmid. Rukop. mus. VI. D. 13 Univ. histor

[5]) Slavata. Paměti. I. 388.

[6]) Od Franckenberga. str. 194.

[7]) Schnallenbuch des Frauenlobcollegiums. Hautz. Gesch. Un. Heidelberg. I. 95; při tom dí Hautz, že asi na Pražské škole všech všudy studentů nebylo víc než 4000 a v počtech že se vůbec přemršťuje.

[8]) Tomek. Č. Č. Mus. 1846.230. Tomek. D. Prahy III. 317. Gesch. d. Univ. 125. Děj. Univ. 153.

[9]) Denifle l. c. 600. Přehledný výtah z něho u Tadry. Styky Čech s cizinou. 294.

[10]) Hoefler; Hus u. der Abzug atd.

Odešlo-li tedy z Pražské školy při nejmenším 2000 lidí učených, mladých i starých (služebnictva nepočítajíc), a to číslo klademe za pravdě nejvíce podobné, byla to ujma dosti valná, vždyť pouhý zlomek těch lidí stačil na to, aby založili universitu novou (Lipskou), ale k zhubení té školy, která je dosavád buď učila, buď živila, odchodem svým nestačili, neboť aspoň stejně tolik studentů v Praze zůstávali na dále, a ti dovedli udržeti školy. „Takovým ustoupením mnohých byla by akademie tato nebyla tak zemdlena, kdyby následujících časů dlouhými a urputnými válkami a domácími roztržitostmi do těžšího neduhu nepřišla.“ [1]) Dle slov děkana Vavřince Nudožerského (r. 1612) zůstávala universí i po secessí na čas v plném květu, prý z annalů vysvítá, že děly se zkoušky a promoci za kolik let hojně. [2])

Proměnu ovšem vzala škola Karlova tím rozumem, že potrativši (ač ne hned) ráz evropský, stala se vysokou školou zemskou, školou Českého národa, čímž jeho potřebám daleko spíš vyhověti mohla, nežli škola předešlá, v které cizinci přední mívali slovo.

List o třech hlasech nově nabytých s radostí vložili si čeští mistrové do knihy statut a při první volbě o sv. Havle r. 1410 zvolili mistra Husa, kazatele betlemského, za prvního rektora. Čtyři fakulty v universitě zachovaly se nadále v téže způsobě jako prve; mezi studenty, jichž bylo r. 1412 nad 2000, jsou Čechové z království a z markrabství; z polského národa zůstávají tu Slezané, Lužičané i někteří Poláci; prý tu také uherští mistři a kněží setrvali ještě po r. 1420. [3]) V prvních létech za nového pořádku přicházeli a dávali se zapisovati též studenti z Němec, [4]) a lze souditi, že by sobě byli zvykli a spokojili se s hlasem jedním. Po odchodě Němců přednášelo na fakultě theologické osm professorů, a v krátkém čase stala se řečená fakulta a s ní všecka universí v náboženském hnutí rozhodným činitelem.

Hned r. 1410 universita protestuje proti upálení knih Viklifových a staví se na stranu Husovu proti arcibiskupovi.

Když přineseny odpustky za příčinou vojny papežské do Prahy r. 1412, universí rozestoupila se ve sporu o ně; fakulta theologická držela se papeže, strana Husova v universitě vzpírala se; Hus disputoval, zdali dle zákona Kristova radno jest, bully papežovy stran křížové vojny schvalovati a vyložil, že papež, nesrovnává-li se rozkaz jeho s zákonem božím, nemá býti poslouchán od nikoho. Takž vzešla protestantská zásada z české školy vysoké. [5]) Hus již přednáší

---

[1]) Rukop. univ. knih. 51. E. 74. De instaurand. acad.

[2]) Programmata Jičínského. Intim. Nudožersk. 1612.

[3]) Jireček. Č. Č. Mus. 1885. 389.

[4]) Jsou psáni v matrice juristů až do r. 1417. Rukop. Archiv. univers. a v Monum. univ. III. 159.

[5]) Rozdíl v reformaci německé o sto let pozdější. Ta nevyšla z universit, ale byla do nich vnesena. Geiger. Renaissance. II. 407.

v aule kolleje Karlovy o svobodném kázání slova božího, o statcích kněžských, že světští smějí bráti je pro hříchy duchovních, a že není nikdo pánem ani praelatem, pokud na něm lpí hřích smrtelný. Vykládal tedy v universitě ony články, jež později vtěleny jsou v kompaktata husitská.

Konservativní theologická fakulta hádá se se stranou Husovou, opravnou; místo předešlých stran národních bojují tu teď strany náboženské; konečně vznesen spor a žaloba do Říma. Hus dán v klatbu a mistr Jan z Jesenic, doktor v právech, dokazuje v slavné disputaci, že kletba papežova na Husa, jsouc proti právu církevnímu, jest neplatna. Jakoubek ze Stříbra při disputaci „de quolibet“ r. 1412 označuje papeže za antikrista. Takž z university šíří se duch autoritě církevní odporný; klidný život v ní a práce vědecká na časy nemožna; zkoušky mistrské a bakalářské nenalézají v rozbrojích kandidátů žádných.[1]) Reformační myšlenky stíhaly jedna druhou, a kde jaká novota opírána o biblí. Mistr Jakoubek mluví na konec i proti řádům universitním a proti gradům, proti vlastnímu misterství: theologové a právníci prý hledají zisku a váží si víc nálezků lidských než zákona Kristova, lékaři hledí na tělo a ne duši, filosofové snaží se o pohanskou moudrost a jiných pověr zákonem božím zapověděných. Zvučné jich tituly jsou marná chlouba. Jsou to zásady, které se zalíbily radikálním Táborům; těm byli všickni učení mistři „fistři“.

Týž Jakoubek vnesl do university nový spor r. 1414 o přijímání pod obojí. Většina v universitě přijala jeho mínění, a kalich stal se symbolem odporu proti Římu. Když mistra Husa koncil kostnický, k němuž se dobrovolně odebral na svou očistu, jal se vězením týrati, universí Karlova domlouvala církevnímu sněmu. A když Husa konečně upálili, jednota panská vzdorný závazek učinila proti koncilu, proti papeži a ustanovila si universitu, rektora a mistry sv. písma za nejvyšší auktoritu věroučnou strany podobojích. Za to koncil r. 1416 universí Pražskou zrušil, což ovšem v Čechách nemělo platnosti, neboť národ u valné většině vypověděl koncilu poslušenství a nedbal jeho málomocné pomsty.

Universí jakožto hlava „české církve“ vydala r. 1417 nález, že přijímání pod obojí jest Kristem nařízeno; v listě oznamují professoři, že k tomuto vyjádření byli vedeni stálým nabíháním „magnatů“ i „aliorum conditionis promiscue hominum.“[2]) Však zhrozivši se všelijakých výtržností, jež se z hlav mnohých rojily, universita vydala brzy potom napomenutí všem všudy, aby se vystříhali novot. Postavila se tedy vysoká škola na stranu uvážlivější a zdrželivější, kdežto strana novot hnala se dále. Jsouc potom stě-

[1]) Obšírně v Tomkových D. Univ. 227. a j.
[2]) Arch. univ. A. 12. I 668. Též rukop. mus. V. C 2. 84.

lesněna v bratrstvě Táborském, s universí až do konce hádky vedla marné, neboť Táboři se vytrhli z církve docela a jdouce svou cestou neuznávali u věcech víry nikoho nad sebou.

Zatím bouře náboženská řítila se v před. Od smrti krále Václava až do přijetí Zikmunda za krále r. 1436 nebylo klidu, zuřily vojny.

Hned v první ránu rozprchli se do světa poslední studenti práv; Karlova kollej uzavřela se na dvě stě let studium práva,[1]) kdo z Čech potom se snažili po vědě právní, musili do Vídně, do Padovy, do Pavie a Bononie. Kollej právníků v Celetné ulici vyrvána universitě zabavením od obce.[2]) Podobně zvedlo se medické fakultě, jakkoli při r. 1447 připomíná se ještě jednou její jméno, nepatrný počet členů a sešlá kollej na spadnutí.

Za obecného útěku duchovenstva katolického r. 1419 rozběhla se také fakulta theologická, neboť její členové přidrželi se strany katolické.[3]) Neměla tedy strana husitská v universitě nežli fakultu artistů a několik bakalářů theologických, kteří byli mistry svobodných umění, a ti mistři stávali pak za celou dobu války při všem veřejném jednání v čele husitského duchovenstva; oni bývali předními jednateli a řečníky pokaždé, když šlo o stranu podobojí a její smír s Římem; a když za Zikmunda zřízena řádná konsistoř pod obojí, stanoveno, aby čtyři mistři mívali v ní místo a hlas podle jiných kněží.

Vojny a toto náboženské zaneprázdnění Pražské školy vysoké, z něhož r. 1420 katolici jsou vyloučeni, nemohly jíti škole k duhu co do vědecké činnosti. Děkan filosofické fakulty jeden i druhý od r. 1420—1430 naříznjí, že jsou „bella, disturbia, seditiones“ a že studium totaliter fuerat intermissum.“[4]) Ba mistři s kněžstvem nuceni spíše všímati si dějů válečných, v nichž šlo o život národa. Snažili se zásadami křesťanskými vésti „boží bojovníky“. Roku nepovědomého vydány na radu a naučení mistrů artikule o řádném bojování Husitům, bojovník aby byl prost nepravosti, aby nemstil se, neměl bázně, nežádal loupežův, dokudž boj není dokonán, aby neoblenovali pitím, aby mstíce nad chudými bohatým neodpouštěli, aby všem napořád neškodili, vinným, nevinným; aby slovo boží rádi slýchali, před bojem se modlili. Každý článek obrněn citáty z biblí, jakž se slušelo od učených mistrů kališných.[5]) Všem Husitům se ovšem mistři nezachovali. Nesměli-li mistři universitní za pobytu Táborů r. 1420 ve svých obšírných sukních mistrských ani na ulici se

---

[1]) Ott., O osudech právních studií. Právník XXVI. 9.

[2]) Tomek. D. P. IX. 216.

[3]) Že byla theolog. fakulta rázu katolického přenesena na 10 let do Hradce Král., uvádí Bienenberg; ale už Millauer (Histor. d. theol. Fakult. Rukopis) to popírá.

[4]) Monument. hist. univ. I. Lib. decan. II. 4.

[5]) V rukopise Kornel. ze Všehr. v mus. Sušic. Opis v zemsk. arch.

ukázati, stalo se jim v bouřlivých příbězích potomních, že r. 1422 po násilné smrti Želivského jsou jakožto domnělí spoluviníci té smrti z Prahy na trest vyvezeni od pražského lidu do Hradce Králové a kolleje universitní i knihovny vybity. [1])

Když bouř pražského lidu ulehla, vrátili se po málu nedělích mistři; Zikmund Korybut (Sigismundus Litvanus) prý oživiti chtěl učení, ale za stálé vojny dařilo se mu „jako holubům, když přikvačil orel". [2]) Učení v universitě odpočívalo i dál, neboť scházely se tu schůze kněží a obcí Pražských, jednající a hádající se o věci veřejné. V těch hádkách na dvě léta (do r. 1429) Pražské učení dokonce zašlo. Život vysoké školy jevil se od r. 1419—1430 pouze v tom, že za tu dobu pětkrát mistři přistoupili k volbě děkana artistův; jindy nevolili pro malý počet mistrů. Domluveno, že r. 1420, když probošt kolleje Karlovy žádal 80 grošů od artistů nájmu za síň kollejní, mistři žádali za poshovění a slevení pro nedostatek peněz a nekonání zkoušek ve fakultě. [3]) Již od r. 1417 nebylo zkoušek misterských ani jiných. Roku řečeného i dvou následujících (1418, 1419) nedovolil arcibiskup Konrád jakožto kancléř, chtěje býti poslušen koncilia, podniknouti zkoušek; a když r. 1421 přestoupil arcibiskup sám k Husitům, nebylo zase příhodné klidné doby ani chuti, aby se zkoušky konaly.

Teprv r. 1430, když se byli mistři zase smířili, pozoruje se v knihách universitních maličké polepšení. [4]) Toho roku totiž upravily se věci tak, že mohla se vykonati zase jedenkrát zkouška bakalářská. Pak se takové zkoušky některý rok sice zase opomíjely, ale již nikoliv s přestávkami tak dlouholetými; úhrnné počty za ostatní léta XV. věku ovšem jsou vždy smutny; výroční zkouška bakalářská pětatřicetkrát nekonána! Týž prve psaný rok 1430 konána po 14leté přestávce zase jednou zkouška k mistrovství. Mezi approbovanými tehda kandidáty byl z veřejné historie slavně známý Rokycana. Do konce století v sedmdesáti a jednom roce vůbec nekonány zkoušky na mistrovství. [5]) Tedy nesvědčí čísla tato ani po roce 1430 o valně příznivém stavu vysoké školy za celé XV. století.

Největší ránu utrpělo vysoké učení valným ochuzením v bouři válečné. Jeho statky pozemské jsou namnoze uchváceny násilně. Čeho nevzala města nebo panstvo, pozastavil císař Zikmund. Ten potom sliboval navrátiti, ale nestál nikda v slově. Nejdůkladněji oloupena kollej juristů. Její nadace i dům kollejní navždy zůstaly universitě scizeny. Po juristech zbylo z ní pouhé jméno; říkali tam v uličce ještě v XVI. století „v juristách".

---

[1]) Tomek. D. P. IV. 240—243. Campanus o tom v arch. univ. A. 17. V. 42 Tamž i na str 761.

[2]) Arch. univ. A. 13. b. 431.

[3]) Lib. decan. II. 1.

[4]) Lib. decan. II. 4—14.

[5]) Tomek. D. P. IX. 221.

Po juristech nejvíe utrpěla kollej Všech Svatých či kollej andělská, druhdy z nejbohatších; ta ztratila až na jedinou ves všecko; kaple spustla, kollejní dům s nepatrným důchodem živil po vojně stěží jednoho mistra jakožto probošta.

Ostatní kolleje pocítily škod méně. Kolleji Karlově jenom některé vsi zpustošeny.[1]) Kollejní domy sešly ve vojnách; potom nebylo na spravení jich peněz; bezpochyby už tehdy začali mistři pro spomožení své některé byty v kollejích najímati, ba i celé domy: dům chudých studentů u sv. Valentina, „od starodávna k studentům chudým českého pokolení příslušející" pronajat r. 1442 vdově Bezrucké a její dceři s výminkem, aby ho, poněvadž je spustilý, spraviti dala.[2]) Než přes všecky škody r. 1430, od kteréhož v pramenech universitních lze pozorovati patrné obživení školy vysoké, přece učilo v ní deset mistrů. Když pořádána poslům basilejským v Karolinum hostina, pět učících professorů sedělo při ní.[3]) Nepokoj a ustrašení vniklo mezi mistry ještě jednou, a to v koncích panování posledního Lucemburka. R. 1437 ze strachu před ním utekl mistr Rokycana, správce kněžstva, a paměti vypravují, že magistri collegiati et incolae Caroli domus pulsi exulant.

Však založení nové kolleje brzy po tom svědčí, že věci vysoké školy po ukončení veliké vojny zase přicházely na lepší míru. Tehda r. 1438 starý měšťan, sladovník Jan Reček z Ledec, oddal veliký statek a ves Michli, kterouž mu v 400 kopách českých dva roky před tím zastavil král Zikmund,[4]) nové kolleji, kterou zřídil pod jmenem collegium sanctissimae Mariae. Zřídil ji s výslovným úmyslem, aby universitu, kteráž jindy svítila jako svítilna nejjasnější znamenitým počtem lidí učených, ale zlostí časů, až stydko i žel povídati, klesla počtem i silami, k lepšímu připravil rozmnožení.[5]) Zřídil ji „pro národ český". Kollej určil Reček dvanácti studentům svobodných umění, kteří měli konati v theologii aspoň počátečná studia. Uložil jim, aby prospívati hleděli „toti mundo et regno". Roku 1439 kollegiáti převedeni z kolleje České, kdež zatím bydlili, v dům Rečkův u sv. Štěpána ve zdi; tu byl kostel k jich bohoslužbě.

Patrno z toho, kterak osvícený vlastenec povzbuditi mínil studium theologie na universitě, která stála náboženské straně v čele. Vůbec pozorujeme v knihách souvěkých chvalitebnou snahu dobrodinců nejedněch pomáhati universitě a jejím studentům, aby jimi věc česká rostla.

---

[1]) Ibid. 195

[2]) Oeconomica č. 14. V arch. zemsk.

[3]) Tomek. D. Pr. IV. 576.

[4]) Arch. univ. A. 12. 1. str. 163. Arch Č. II. 189. Monum. univ. Prag. IV. 59.

[5]) Arch. univ. A. 12. I. 568. Monument. univ. Codex diplom. III. 71. List zakládací 4. Novemb. 1438 viz v arch. musej. Kn. privil. v mus. 23. H. 8.

Týž Reček vstupuje před tím téhož r. 1438 s mistrem Křišťanem do městské rady, aby oznámili o jiném věnování kollejním. Prý jsou poručníky Doroty, mladého Ješka Pehma manželky, a s věnem, jež ona má na vsi Dolanech, prý mohou naložiti, jak uznají; obracejí tudy ves Dolany „na studenty do české kolleje napřed k chvále boží, potom pro zvelebení učení jazyka českého.“ [1]) Ale změnil Reček úmysl a přidal Dolany ke kolleji své k svému založení. Před tím r. 1434 čteme v kšaftech, že Dorota od prstenu odkazuje „studentóm dvanácti obecným pět kop a sýrů mých polovici“ [2]), a roku předešlého Šimon od lva rozkazuje ve svém kšaftě, aby v ruce mistrově Rokycanově a mistrově Václavově z Betléma sto kop bylo dáno a všecko stříbro, tak aby oni to na studenty, pakli by kaká pilnější potřeba byla, obrátili.“ [3]) Toť za důkaz, že obecenstvo samo dbalo o vysokou školu, aby se pozdvihla ze svého snížení zase.

Když se Čechové jak tak smířili s církví smluvenými kompaktáty, mohlo se vyrozuměti, že jest cesta do české školy vysoké otevřena i katolickým žákům a mistrům. Z té příčiny bylo lze r. 1443 přívětivě odpověděti studentům a mistrům vídeňským, kteří pro domácí neshody mínili přestěhovati se do university Pražské. Pražští konšelé, shromáždivše se s universitou, vzkázali do Vídně, aby přišel svobodně, kdo chce, ale přijdouce, aby nekaceřovali Čechů pro kalich. Přicházeli do Prahy, byť ne tím počtem, jak se ohlašovali, studenti z Vídně, jich příkladem přicházeli na pražskou školu i odjinud bakaláři a mistři, z Lipska, z Erfurtu, Heidelberku, z Bavor. Také z Polska vyskytují se jména immatrikulovaných.

Vstoupila tedy Pražská škola v živý styk s jinými, papež Mikuláš V. stvrdil zase její privilegia, studentstva i učitelstva jí přibylo, přibylo života, v universitních pamětech vyskytují se i jména cizích mistrů, kteří přednášejí, ba od r. 1445—1448 některý z nich stal se i děkanem artistů, a ta léta svrchu řečená obsahují od vojny husitské za celé XV. století nejvíc promocí. [4]) Professorů přednášelo tehda aspoň sedmnáct. Do té Prahy, která přes svoji velikost městskou přece jenom v společenském živobytí nesla se rázem husitským, přísněji mravným, cizí studenti vnesli cizí bujnost, a byly z toho již první rok (1444) bitvy krčemné a žaloby rathouzní i smiřování. [5])

Tato episoda s cizinci vzala za své skoro na ráz, když Jiří, nápotomní král, vzal Prahu r. 1448. Většina cizích vystěhovali se zase; menšina zůstali, když se poznalo, že Jiří jakožto správce země katolíkům nic nepřekáží; i domácí katolíci vstupovali do uni-

---

[1]) Arch. praž. č. 992. 188.
[2]) Tamž. č. 992. 162.
[3]) Arch. praž. č. 992. 153.
[4]) Monum. univ. Prag II. 17. a násl. Tomek. Gesch. d. Un. 139. Děj. Prahy. VI. 188. IX. 189. Chvalná o té době vzpomínka v Campanově intimaci r. 1612 v arch. univ. A. 17. V. 193.
[5]) Stáří Letopis. 136.

versity některým počtem, takže universí tím způsobem hověla oběma náboženským stranám. Asi z té příčiny také král Ladislav r. 1454 dal universitě dům s věží při kolleji Nationis, aby v něm složila svoji bibliotheku.[1])

Však s tím se katolíci nespokojili, jakkoli stále byli v menšině nevalné. Před samou korunovací Jiřího předložili katoličtí páni novému králi některé artikule, v nichž dotčeno i vysoké školy. Chtěli, aby mistři a studenti pod jednou způsobou přijímající měli úplně rovné právo v universitě. Strana kališná byla o to hned vzhůru; dosavadní snášenlivost viděla se jí býti se škodou příští i s ujmou. Král odkládal své rozhodnutí a v universitě byly hádky o to, jichž vrchol a výsledek bylo usnesení r. 1458 většinou přijaté, že totiž každý člen, mistr i bakalář, povinen držeti čtyři pražské artikule, z nichž nejprvnější jest přijímání pod obojí.

V tom smysle roku následujícího i professorští kollegiaté v Karolinum snesli se, že příště nikdo mezi ně nebude kooptován, kdo by nepřísahal na přijímání kalicha. Spor v universitě trval ještě za dvě leta. Usnesení svrchu řečenému opřel se nejtužeji professor theologie Václav Křižanovský, mistr bononský. Za to jsou odstrčeni katoličtí členové universitní od promoce bakalářské r. 1460. Odemstili se toho katolíci tím, že pomíjeli přednášek a disputací; Křižanovský zabloudil i v malicherné vzdory; nechtěltě totiž odvésti knihy do libráře universitní, když byl o to k vůli pořádku žádán. Naposled ohlásil se, že se soudu a rozhodnutí rektorskému nepoddává, nýbrž že vrchností jeho jest katolický administrátor všech kněží, a tím se z university vlastně vyloučil sám. S ním vyloučeni soudruzi r. 1461, a universí stala se výlučně kališnou.[2])

Katolíci zase valnější měrou zvykli si putovati za vědou do ciziny, někteří do Vídně, kdež to přivedli až i mezi professory;[3]) jiní většina chodili do Pavie, Bononie a jinam.[4]) Také mnohý kališník přidal se k pouti do ciziny za vědou. Byl to zvyk. I studenti němečtí, zvláště ti, kteří snažili se právnickými studiemi dosíci úřadů doma, ubíhali ze svých universit do Italie, jejíž jurisprudentia až do šestnáctého věku byla vedoucí.[5]) Německé university pořád pokulhávaly ve všem všudy za školami vlašskými.[6])

Za správcovství Jiřího z Poděbrad dobrodinec se vyskytl, jenž kšaftem svým r. 1451 mínil universitu osvěžiti založením nové kolleje. Byl to Smil z Kostelce, jenž zapisuje 20 kop dědičných v Dečanech a v Semči na kollej čtyř studentů. „Ten, kterýž by byl

---

[1]) Arch. univ. A. 12. I. 170. Monum. univ. IV. 118.

[2]) R. 1459 chtěje se státi katolickým knězem, i slovutný Kříž z Telče studoval v Pražské universí. Mareš. Č. Č. Mus. 1896. 529.

[3]) Aschbach. Gesch. d. Univ. Wien. II. 104, 105, 448 a j.

[4]) Ott. Beiträge zur Receptionsgesch. má věc obšírně. 37, 246. a j.

[5]) Pastor-Janssen. Culturgeschich. d. d. Volk. III. 268.

[6]) Monum. German. paedag. III. 219.

správči toho kolleje, aby dával jim po půl páté kopě grošů do roka a sobě dvě aby zůstavil za svú práci. Doniž jim to v desky vloženo nebude řádem zemským, dotud Janek Byšický a p. Jan Treffan a p. doktor (Václav) Prachatický mají tím vládnúti a vydávati . . . a kdyžby který student z těch přišel k řádu, ješto by se mohl jinak živiti, tehdy mají jiného voliti, kterýž by sie k tomu učení hodil a zvláště aby boží tělo a boží krev přijímal . . . Také, milý Byšický, prosím tebe . . ., aby těch deset kop platu, kteréžť jsem tobě zapsal, žádnému jinému neprodával, ale sám držal do života a potom jen studentóm zapsal, ať by o to potom žádného zmatku nejměli." [1]) Kollej tu zamýšlená v život nevešla, neboť nalézáme plat z pozůstalosti mistra Václava z Prachatic r. 1465 při kolleji Národu českého, kteráž tím tedy zmnožena. [2]) Ale brzy po tomto pokuse Smila z Kostelce skutečně zřízena jiným dobrodincem kollej nová.

Matiáš Lauda z Chlumčan již r. 1460 vysadil novou kollej. [3]) Napsal o tom sám. „Znamenaje a pilně patře k obecnému dobrému cti boží a jeho sv. zákona rozmnožení, umyslil jsem místo zjednati, na němž bych mohl řádně vzdělati a ustaviti kollegium . . . vykoupiv dům s městištěm, kterýž ležal na roze s jedné strany kaply Betlema . . . veškeren odvod porušený, kterýžto stál dlúhé časy pustý, napřed pánóv i obce s přivolením jednostajným ustavil jsem svými náklady tu collegium řečenú Apoštolskú chudým studentóm a žákóm k obývání, kteří by se chtěli učiti v písmě, a kdyžby toho umění došli, aby od hodných biskupů světíce se, slovo boží věrně vedli." [3]) Oddal ke kolleji ves Smolnici a svou bibliotheku.

Jinde v pramenech psáno, že Lauda, „někdy student potom hofrychtéř, dal dům, aby theologové podle písem svatých a způsobu prvotní církve v ní žili." [4]) Tedy mu šlo patrně o dorost duchovenstva ve straně kališné a o jeho výchovu bezpečnější. Tu kollej řídili dva direktoři z mistrů universitních, a ochráncem jejím čili poručníkem stal se sám král Jiří a po něm jeho synové, o nichž dí pozdější paměť, že tu v kolleji svůj byt mívali. [5])

Však přes přízeň i osvěžení zůstávalo Pražské učení napořád na míře celkem smutné. Jednak neslo následky předešlých nepokojů, jednak překážela všemu pokroku nová vojna husitská za Jiřího krále. Kollej nová sic vyzdvižena, však staré se klonily k úpadu. Jest domluvno, že z kolleje Karlovy, kteráž byla nejpřednější, repraesentativní dům universitní, r. 1463 spadlo vzadu kus zdi, a část

---

[1]) Arch. pražs. 2119. fol. E. 3. Fer. V. prius Nicola.
[2]) Reliq. tabular. II. 338; srov. Tomek. D. P. IX. 196.
[3]) Arch. pražs. č 992. 253. Den sv. Sofie. Tomek. D. Pr. IX. 212. Gesch. d. Univ. 130.
[4]) Kn. privil. v mus. 23. II. 8. 77.
[5]) Arch. zemsk. Oeconom. 14. 179. To vykládá Tomek (D. P. IX. 214. za paměť nejspíš mylnou.

dali mistři filosofové zbořiti sami, jakožto chatrnou a pro nevalný počet studentů nepotřebnou;[1]) toť přec nuznost na zevnějšek tuze patrná. Ve vnitřním životě universitním pořád byla na překážce ujma a nebytí tří vyšších fakult.

Pravda, vyšší fakulty jinde bývaly všude málo navštěvovány, nejméně medická, o něco víc juristická, neboť k úřadům světským bylo pořáde juristů potřebí. Také theologie na universitách německých netěšívala se hojné návštěvě. I tam spokojil se klerik čilejší s jedním kursem kanonického práva, klerik obyčejného rázu odbyl studium u artistův.

U nás však bylo o to hůře nežli jinde, že Český národ děle se od římské církve, měl nezbytně míti na své škole vysoké z příčin náboženských o systematické vyučování theologické postaráno co nejlépe. A toho nebylo. Jest sic domysliti se, že některé přednášky v theologii u nás konány přec, o některých mistrech přímo víme, že zabývali se studiem theologie, Reček a Lauda určili kolleje své theologům, r. 1447 mistr Příbram má theologickou disputaci, na prahu XVI. věku jmenuje se ten onen mistr nebo bakalář kněz, že vykládal o Písmě,[2]) ale to vše dálo se bez řádu, bez systemu a pod přístřeškem fakulty artistů.

Nelze pochybovati, kdyby v universitě byli Husité měli dva nebo tři hotové doktory Písma, že by si byli fakultu pořídili řádnou; ale nebylo jich, byli tu jen bakaláři theologie, a pokus Rokycany, neuznaného arcibiskupa, aby získal doktora, na kterýž konec poslal na svůj groš Křižanovského do Italie, nezdařil se; Křižanovský vrátil se sic jakožto doktor v Písmě, ale stal se byl katolikem. Než ho z university vypudili, přednášel tedy po katolicku.[3])

Nápodobně, ale měrou ještě skrovnější, vyskytuje se tu a tam zpráva, že u artistů konána přednáška v právech anebo že u nich působí některý medikus. Zajisté i v soukromém studiu zabývali se professoři fakulty artistské právem, zvláště právem zemským a městským, neboť pozorujeme, že z university již tehda vstupují do světských úřadů, kdež byla znalost domácího práva nezbytnou. S tím souvisí věc zajímavá, že některý čas za krále Ladislava písař novoměstský Prokop konal přednášky v universitě o právě městském a zřízení knih.[4])

Jisto také, že ten onen doktor medický působil mezi artisty: uvádí se mistr Šindel z nejstarších; po něm Václav z Prachatic. Ti vedli onu lékařskou fakultu v universitě, o níž světlá stopa v pramenech ještě při roce 1447. Toho roku doktor Žídek musil na žalobu doktora v medicině Václava z Prachatic odprositi všecku

[1]) Tomek. D. P. VIII. 89.
[2]) Stař. Letop. 275. 279.
[3]) Tomek. D. P IX. 238.
[4]) Týž. 237.

universí a v ní i fakultu medickou, aby mu milosrdně odpustili urážku, že mediky nazval vrahy lidskými. [1]) Po tom kolem r. 1460 připomíná se v universitě ještě doktor v medicině Jan z Krčina. Však po roce 1460 víc neděje se zmínka o fakultě mediků. Oni doktoři jmenovaní snad vykládali své vědy medické posluchačům vysoké školy, ač-li Šindel nepřednášel raději svou astronomii, v níž vynikal, ale fakulta tou onou přednáškou přece vlastně nežila jakožto korporace, nebyloť v ní zkoušek ani promocí. Za všecky časy ovšem vyskytují se v knihách městských doktoři medikové, ale ti provozovali praksi, aniž lze dověděti se, měli-li co s universitou.

Na fakultě artistů, tedy té, která držela život universitní, spočítal Tomek dle děkanské knihy od r. 1430—1500 úhrnem 84 professory. Víc než patnáct professorů nebylo v tom čase žádný rok zároveň a pospolu činno, čímž není ovšem řečeno, že všickni horlivě učili. Starší asi šetřili se a dbali spíš hospodářských věcí kollejních, aby se uživili. Sotva třetina spočítaných pracovali v universitě déle deseti roků, ostatní zbavovali se professury dávno dřív, jak jen se jim nahodil úřad jiný. V jich soupise pozorujeme věc, o bídě universitní svědčící, že mnozí z professorů jsou zároveň faráři pražskými, děkany a kazateli. Václav Koranda (1460—1498) byl při své professuře spolu administratorem všeho kněžstva kališného. Patrno, že vysoká škola slušně neuživila svých členů učících, a proto ubíhali v jiná zaměstknání.

Ponechávajíce sobě zevrubnější líčení toho, čemu a kterak učilo se na artistské fakultě do jiné knihy, jen ouhrnkem dotýkáme, že mistři pražští v dialektice a filosofii Aristotelově vedli sobě spůsobem starodávným, scholastickým. Aristoteles a všecka latinská učenost sloužily jen účelům zbožným a duch vzdělávám operacemi Aristotelovy logiky, což dělo se s oblibou v disputacích.

Za zvláštní zmínku stojí, že od dob Jana Šindela, lékaře krále Václavova a hvězdáře, universí nepřestala si všímati astronomie; v době krále Jiřího dokonce jeden z mistrů vystaven na to, aby skládal kalendáře s užitkem vysokého učení.

---

[1]) Monum. univ. V. 36. Tomek. D. P. IX. 235.

Hlava II.

Universi a humanism.

Do těch dob již s nemalým úsilím z Italie tlačila se přes Alpy na sever umělecká a literní renesance čili vzkříšení pohanského starověku klassického, povědomá na poli literním jménem humanismu.

A nebyl v této druhé půlce XV. věku humanism právě mlád. Sto let před tím již budili ho v Italii Petrarca a jiní vrstevníci; vynášejíce z bibliothek římské klassiky, první tito humanisté učili na nich sebe i jiné a obnovovali klassické formy i povzbuzovali esthetickou zálibu na těch starých plodech zašlé kultury. Tím humanisté stali se tvůrci nové osvěty, kteráž proběhem dvou století pronikla všecku vzdělanou Evropu.

Před vystoupením humanistů byli římští klassikové učencům scholastickým dobře povědomí; [1]) oni znali Cicerona, Vergilia, citovali lecco z nich, ale pro jich esthetickou a slovesnou formu neměli oka ani záliby; jim šlo při všem jen o křesťanskou theologii; k Bohu vedlo sv. Písmo a ne světští pohanští auktorové. Za to humanisté až vášnivě horovali pro klassiky a jich formu, jim ožil esthetický ideal, oni renesancí antickou rozšířili obzory duševní, otevřeli nové dráhy, nové prameny; kdežto v scholastice snad již těžko bylo dobýti nové žíly, ležel v netknuté nepřebrané literatuře římské plný zlatodol. [2])

Od počátku humanisté snažili se o Ciceronskou řeč; středověké latiny scholastické nenáviděli tou měrou, že byli druhdy až nespravedliví; slušnotě uvážiti, že scholastickým potřebám, scholastickým

---

[1]) Voigt. Das erste Jahrhund. des Humanis. 265

[2]) Nejjasnější přehled o humanis. vůbec dotud podal Ant. Truhlář v Ottově Slovníku. 860.

subtilnostem v dialektice nebyla by Ciceronova řeč stačila, scholastičtí učenci musili si v živé své latině nová slova tvořiti, [1]) a právě taková slova byla humanistům s největší ošklivostí.

Druhá snaha humanistů nesla se ke klassickému slohu. Vnější forma, přesnost výrazů, rozmanitost látky v klassických auktorech oslňovala je. Vžili se do římských prací tak, že myšlénka je popadla ne právě skromná, že budou nyní sami pokračovati odtud, kde římská literatura před věky vpádem barbarů přestala. Ale při své literní produkci humanisté ustrnuli na holém nápodobování produkce antické, mnohý pokládal se i byl pokládán za druhého Ovidia, Horatia, ale neměl jádra antických auktorů, měl jen formu druhdy i mistrně nápodobenou.

Humanisté začali a zosobili sobě ozdobný sloh, plný klassických obratů, rčení, reminiscencí; [2]) i věc obyčejnou řádný humanista měl vyjádřiti neobyčejně, po anticku; tím stala se jich poetná produkce na mnoze zbubřelou, nebyla pokračováním antiky; byla a zůstala exotickou a při tom nepravdivou. Na humanisty veliký dojem řečnictví římské, o němž tolik pamětí v literatuře klassické, činilo. I to obnovili. Eloquentia stala se heslem řádného humanisty. Humanista byl poeta a rhetor. Rhetor víc, poněvadž rhetorice lze se naučiti, poesii ne; poesie jejich byla rhetorickou: pro všecko všudy nalezli si poetnou formu a římské frase šumné. Z toho jim vzešla výtka, že jsou mnohomluvní; i humanistovi Eneu Sylviovi, jenž dosedl na stolec papežský, vyčítána verbositas a že jest pouhý orator topicus bez jádra. [3])

Ale právě snaha dojíti eloquence humanistům přistrojila největší zásluhy; oni musili sháněti prameny k své eloquenci, vydávali klassiky, připojovali k nim kommentáře cenné, vytříbili si kritičnost revisí a srovnáváním tekstů klassických, vydávali lepší knihy učebné, než byly dosavadní, v čemž je brzy po svém vynalezení knihotisk, ono immortale beneficium, jakž ho zove Jan Šlechta, jeden z našich humanistů, podporoval. [4])

Návrat k starým formám v poesii a rhetorice však nebyl přec ještě onou nejpodstatnější věcí, jež přivodila změnu dob. Nové názory to byly, vzniklé z vnitřního obsahu klassických spisů. Středověká křesťanská skromnost v humanistech ustoupila velikému sebevědomí: oni snažili se o čest a slávu a uměli stavěti v popředí svou osobnost; humanism vyvolal silné jednotlivce, kteří razili mu další dráhy, kolem nich kupila se společnost, vznikl kult osoby. [5])

S tím souvisí nejvýznačnější produkce humanistů, v níž osobní své mínění projevovali, míníme jich epistolografii. Učinili dopisování

[1]) Paulsen. Gesch. d. gelehrt. Unterr. II. vydání; 42.
[2]) Voigt l. c. 419. 420.
[3]) Týž 292.
[4]) V psaní k Píseckému. Jos. Truhlář; Sbírka pramen. II. 3. 37.
[5]) Vlček. Děj. literat. 291. Voigt. Das erste Jahrh. d. Humanis. 399.

mezi sebou uměním, při němž ovšem důvěrná sdělení začasté musila buď zakrývati se nejasnými narážkami anebo bylo jim zmizeti docela. Humanista chtěl, aby list jeho byl umělecký kus, jenž se pro svou elegantní formu čte, opisuje, tiskne. Epistolografie, k níž první vedl již Petrarca, vlastně spojovala humanisty, ať byli přes hory a doly, nejtužeji, jí nejvíc živili mezi sebou vědomí, že náležejí republice poetů a rhetorův, kteří ten svět učený opraví. Kosmopolitický ráz humanistů byl již vlastně zakotven v jich společném Ciceronském jazyce. S kosmopolitismem humanistů přímo souvisela jich nešetrná nechuť k domácím věcem a lidem, jež pokládali ve své povýšenosti za barbary; toť jich nesmírné poblouzení, že schopností svých neobraceli k vzdělání svých jazyků, že zaujímali stanoviště širší, světové. [1]) Svým, domácím hnízdečkem naučili se zhrdati humanisté kteříkoli již od svých prvních otců vlašských, kterým všecko za Alpami bylo barbarské. / Petrarca i Francouze nazval barbary, / a což teprv Němci stržili sobě za všecken čas XV. věku posměchu od humanistů, kteří k nim zavítali! Prý jen pijí a jedí, tvrdil Poggio, a u Domažlic byli od Husitů potřeni, protože jim legát papežský, doufaje se střízlivými spíš zvítěziti, nedal dost vína. To by mohl býti konečně humanistův vtip, ale co Campano, básník dvora papeže Pia II., o Němcích psal, to přímo urážka, prý barbarství jejich k víře nepodobné a k studium humanity prý nemají ani schopnosti, Musy u nich nebydlí a všickni v Němcích zaváněji. [2])

Že by byl humanism přičinil k mravnímu pozdvižení lidí, kteří ho přijali, toho nelze tvrditi. Humanism byl synthesí pohanstva s křesťanstvím, zvláště první italský humanism bylo pohanství oživené, z něhož do nové doby přenesen jen veselejší názor na svět, proti středověké mystice a zbožnosti odříkavé. Na církev humanism neútočil, poněvadž církev mu pranic nepřekážela, ba nejvyšší kněžstvo až k papeži spíš přízeň mu osvědčovali, jsouce buď sami humanisty, nebo poety a rhetory berouce v služby své. Že pořádný humanista vlašský nemohl spolu býti horlivcem náboženským, toho patrným důkazem povědomý list Poggiův o smrti mistra Jeronýma upáleného na koncilu v Kostnici. Poggiovi jest český mistr stoikem, jenž smrti se nebojí, přirovnává ho k Sokratovi, Scaevolovi, Catonovi, podivuje se jeho stkvělé výmluvnosti, kteráž je antické podobna. Je-li ten hrdina kacířem či není, o tom ať si rozhodnou jiní. [3]) V tom humanism opravdu aspoň u některého svého vyznavače svoje jméno zasluhoval.

Shrneme-li vše, co tu stručně nakresleno, pochopíme, že humanism byl moderní proti dosavadním zvyklostem a názorům a že mohl způsobiti učenou revoluci. Staré bylo již vyčerpáno, a v něm byly

[1]) Anton. Truhlář v Ottově Slovn. 863.
[2]) Voigt. l. c. 336. 313.
[3]) Voigt. l. c. 472. 480

nové idealy. Boj mezi „poety“ a „sofisty“ nastal. Sofisty míněni scholastických nauk a method přívrženci. Sofisté se bránili mdle; neuměli se oháněti tak jako jich protivníci, kteří „invektivy“ pozdvihli ve své rhetorice na zvláštní druh umělecký s chutí pěstovaný. Poetové byli sebevědomí, útoční, bojovali nejraději posměchy až jedovatými, nade vši poctivou míru snižujíce vědy staré. Jest v rozvoji kulturním osud všeho starého, co se vyžilo, že neumírá klidně, a že ti noví zneuznávají to, co dobrého vykonalo a kterak posluhovalo své době.

Spravedlnost jest pouze v tom, že moderní snahy po létech potká týž smrtelný osud; dnes potomek béře šumné verše humanistů a jich deklamace s úsměvem do ruky. Scholastika, jež byla po věky posuzována dle posměchů humanistských, teprv nověji dochází obrany; ukazují, že i scholastické disputy a nejsubtilnější pojmy žádaly i budily bystrost ducha, a že nejsou ani v poesii k zavržení ti, kteří vybásnili velikolepé Dies irae. [1]) Leč důkladná obrana bez velice hlubokého vzdělání theologického nemožna.

Do Čech vnikly první paprsky humanismu dosti brzo. Stopy jeho jeví se v kanceláři Karla IV., [2]) a není pochybnosti, že by skrovné počátky časem byly zmohutněly, ale husitskou bouří všecko spojení s Italií a jejími učenými snahami přetrženo na léta mnohá. Husité nechtěli z Italie nic, zvláště nic pohanského; nedovedli položiti si biblí podle Vergilia, byli u víře hlubší nežli Vlachové a tudy nesnášenlivější; ba radikalnější jich strana — Táboři a po nich Bratří — zavrhovali vědeckou práci vůbec. Čechové svoje duševní síly a schopnosti raději vyčerpávali v hádkách theologických neplodných a marných.

Po vojně husitské vystupují u nás a to spíš ve straně katolické zase jednotlivé osoby, kteréž hlásily se k moderní družině humanistů. Takž jmenuje se Prokop Pflug z Rabštejna, kancléř (1453), a bratr jeho Jan, kancléř krále Jiřího, skladatel Dialogu proslulého, směřujícího proti vášnivým horlivcům náboženským. [3]) Že za těchto kancléřů v kanceláři královské bylo víc humanistů, toť nepochybno; také kancelář Rožmberská měla své concipisty italskými formami vzdělané, všaktě z ní vybraný k administratorství katolického kněžstva dr. Václav z Krumlova byl humanista, a nejeden mladý praebendář katolický přišed do Italie za církevním právem odnesl sobě do Čech domů nové formy a názory humanistické. Také na Moravě r. 1457 usedá na stolec biskupský humanista Protasius z Boskovic; v Uhrách tou dobou lze ukázati za humanistu Jana Vitěze, a poznamenati o Korvínovi králi, že pro svou zevnější slávu do Budína pochlebné

---

[1]) Paulsen. D. Gesch. des gelehr. Unterr. I. 2. vyd. 39. Schmid. Gesch. d. Erzieh. II 2. 76.
[2]) Truhlář. Jos. Počátkové humanis. Rozprav. Akad. I. 3. 12.
[3]) Rozbor Dialog. viz v Truhlářových Počátcích I. 3. 33—34.

humanisty počtem hojným lákal. Ve Vídni jsou slabé stopy humanismu od té doby, co v kanceláři rakouské a německé úřadoval Aeneas Sylvius. Do Němec humanism vešel také teprv druhou půlí XV. věku; a koncem toho století zachytil se v Anglii a ve Francii. [1]) Je otázka, kterak se k humanismu zachovaly university. Italské ho přijaly dosti záhy, a z nich pak vycházela učená revolucí přes Alpy na sever. Ale tu všecky všudy vysoké školy mu vzdorovaly, vzpíraly se novým proudům na mnoze ovšem také proto, že je i s jich apoštoly pokládali za frivolné. [2])

To slušno napřed uvážiti, abychom k Pražské universí byli spravedlivější, vzpírala-li se též. Přes nechuť a odpory tu i tam v Němcích přece již od polovičky XV. století se některý přítel humanismu objevuje na kathedře. Ve Vídni, o jejíž professorech dí Sylvius, že mnoho neumějí, [3]) r. 1454 vykládá přece jeden Aeneidu, [4]) v Heidelberce mistři nechtějí dopustiti, aby Petr Luder, humanista nekalé pověsti, přednášel; teprv po něm Rudolf Agricola († 1485) píše proti scholastickým disputacím a činí některé nesmělé pokusy humanistické; [5]) ale jde s církví pořád, jako vůbec první humanism v Němcích od církve se neodděloval. [6]) Nejdéle universí Kolínská odporovala humanismu, neboť tu bylo konservativní panství kněžské; ale proti tomu zase v Hollandště řeholní klerikové Hieronymiani na svých školách zdvihli odpor proti scholastice a zřejmě se hlásili k italskému humanismu. [7])

V naší Pražské škole vysoké náklonnost k humanismu míval hned v první době po bouřích husitských, tedy prve nežli se v Němcích komu o tom zazdálo, starý professor Šindel, hvězdář; jest povědomo jeho spojení s humanistickým papežem Eneášem (1445). [8]) Ale tato náklonnost vzdělaného astronoma byla asi pro universitu bez následků. Na škole zdejší všecko starou cestou chodilo. Universí dbala o husitské náboženství a zavírala se humanismu. Však přes to humanism nalezl i do Pražské školy cestu, ovšem zprvu jen nesmělou; cestu nalezl tím, že tento neb onen professor byl konal studia v Italii a že mistři pražští z listin veřejných přece poznali, oč lepší jest řeč a forma novotářů nad řeč a formu professorskou. Proto také pozorovati nejdřív v universitních zápisech, v děkanských knihách, proti předešlému zvyku vytříbenější latinské

---

[1]) Kterak se šířil humanis. v cizích nám zemích, po česku poprvé vypsal Ant. Truhlář v Slov. Ottově.
[2]) Reichling; Murmellius. 41.
[3]) Muther. Universitätsleb. 23.
[4]) Aschbach. Gesch. Univ. Wien. I. 353.
[5]) Voigt; die Wiederbelebung d. class Alterth. II. 301.
[6]) Reichling l. c. 20. Stejně tak Voigt. Das erste Jahrh. des Humanis. 317.
[7]) Kückelhahn; Sturm. Strassburgs-Schulrector. 10.
[8]) Truhlář Jos. Počát. human. 24.

řádky, brzo i narážky klassické, vše již od r. 1453.[1]) To slušno věděti, aby se pražským mistrům nepopíral smysl pro modernost zhola.

Na školní kathedře v Praze první po humanisticku vystoupil mistr Řehoř Pražský (od r. 1465). „První totiž v akademii Pražské Virgiliovy knihy s výkladem Servia grammatika čísti se osmělil (ausus fuit) spolu s některými knihami jiných auktorů ex iis studiis, quae humanitatis vocitantur."

Kolik ducha humanistického do svých výkladů učitelských mistr Řehoř přijal, nelze nikterak říci. Tuším, že nelze mu ho zhola upírati. Vzal-li místo dosavádní scholastické učebnice (Doctrinale Alexandrovo) cvičebnici správnější latiny a učil-li na Vergiliovi, to zajisté měl hodně humanismu v sobě; jen považme, kterak mluvnice Alexandrova všude byla pevně zasedělá od věků; když ji odstraňovali jinde, byla jakoby revoluce školní.[2]) Důležito pro posouzení jeho humanismu bude zajisté to, že způsobil a zanechal po sobě žáky humanisty, z nich jedním byl Jan Šlechta ze Všehrd, pozdější tajemník krále Vladislava, a že od těch dob mistři také jiní „mnozí studiemi v odboru tom s láskou se zanášeli."[3])

Vždyť čipernější mistři museli dobře poznati, že stará scholastická učenost jest ven a ven probrána a že sotva jiskřičky nové z ní lze už vykřesati; proti tomu že humanism otevírá nová hlediska a dává přímo do ruky celou literaturu římskou, ba už i pomalu řeckou, nezkalenou kusými výtahy a nepříhodnými výklady.

Útok z Italie na všecek sever byl již neustálý. Odtamtud přicházeli podle humanistů dobrého rázu i jiní všelijací, kteří brali nové snahy po řemeslnicku, jakož vůbec každá idea majíc své nadšené a upřímné apoštoly, i nádenníky musí trpěti. Ti všickni uštipovali starou školu, posmívali se slohu konservativních pánů a jich neobratné latině, kterou zvali „culinariam", kuchyňskou. Naposled se jim ani kousek zřízení universitního ba už ani starý, vážný šat universitní nelíbil.[4])

A tito potulní poetové uspíšili učenou revoluci školskou; posměchem jsouce hnáni, professoři universitní i nižší latinští všude zvolna se převraceli a chtěj nechtěj zabočovali na dráhy modernější. Bylo by zajisté i u nás tak se stalo, neboť v Čechách nescházel vtip, ale naši professorové ve své většině byli zapáleni jinou ideou, ideou náboženství svého českého, ideou, kterouž sousedy Němce o sto let předběhli. Pražskou školu náboženské starosti zaměstknávaly víc než humanism.

---

[1]) Tomek. D. Pr. IX. 230. Srovn. Lib. decan. II. 47. 59. 102. Truhlář Jos. Poč. human. 47. 48.

[2]) Jos. Truhlář. Poč. human. 48 jest mínění jiného.

[3]) Tomek. D. P. IX. 230.

[4]) Paulsen. l. c. 124.

Z potulných poetů zajímavějších u nás nějaký čas r. 1491 pobyl Konrád Pickel zvaný Celtes, spisovatel knihy Libri amorum a cestopisu, v němž Čechy, kteří ho pohostili, hrubě pomlouvá. Říkali mu německý Horác. Nebyl bez schopnosti a bez zásluh o novou vědu, ale povahu jeho poesie charakterisuje již to samo, že Norimberským napsal za osm zlatých lichotnou báseň krátkou, za 20 zl. potom delší a lepší.[1]) V Praze na kathedru se nedostal, ale žil tu v kroužku lidí, kteří humanismu přáli, a robil potupné verše na církev kališnou. Když se o tom hlasy po městě rozlehly, humanista utekl strachem.[2])

Před tím universí strojila se k hádavému zápasu s Bratry českými, po odchodě Celtesově měla starosti o navrácení vyhnaných mnichů do Prahy; jednalať, mluvilať všude jménem „mistrů a kněžstva" kališného a konsistoř pořád byla v kolleji Karlově domovem. Kromě toho mistři měli r. 1496 jakés hádky domácí s rektorem Jakubem ze Stříbra, jenž se viděl býti tuze podajným smiřovacím snahám královým.[3]) Za rektorátu týnského faráře m. Martina z Vlašimě r. 1499 přibyl do Prahy přičiněním Jana Šlechty jiný humanista, Jeronym Balbus, v obojím právě cvičený. Před tím učil „in studiis humanitatis" v Paříži a ve Vídni. Sem přišel, když mu plat zajištěn od krále Vladislava. Ten tedy snažil se přičiniti skutečně k oživení humanismu na zdejší universí; četl o básnictví a právě církevním i římském díl veřejně (publice), dílem soukromě (in privato). Veřejným čtením bude zajisté míněno řádné čtení v kolleji, jakkoli o tom v samých pramenech universitních ničeho není.[4]) Připuštěn-li k čtení, patrno, že pražští mistři k novému směru nebyli tak tupi. Že Balba vlastně ani nemohli do university vtěliti, zřejmo, byltě katolík, jenž na kompaktáty jim nemohl přísahati. Nějaké mimořádné tedy měl postavení. Ale nepobyl v něm dále dvou let; povolán byv ke dvoru budínskému, dvě léta vychovával děti královské Annu a Ludvíka; později jmenován biskupem. Náš nejvýtečnější humanista tehdejší Bohuslav Lobkovic, jenž zhrdaje svými nazval se germanem, byv od Balba básnicky napomenut, aby vlast svou miloval a Čechů nepomlouval, rozhněval se na Balba a nařekl ho nemravným chováním, kteréž jeden badatel vykládá za holou pomluvu, druhý za pravdu.[5])

Po jeho odchodě nastala v universitě Pražské nějaká reakce proti humanismu. Byla to právě doba, kdy Vídeňská škola vysoká pomocí Maxmiliána císaře po humanisticku poněkud zakvetla; začali tam římské právo vykládati, ke zkouškám bakalářským nařídili Vergilia (1499), odstranili doktrinale Alexandrovo, zavedli grammatiku

[1]) Aschbach. Gesch. d. Wien. Univ. II 205.
[2]) Č. Č. Mus. 1880. 480. Jos. Truhlář. Též v Hum. za Vladisl. Rozpravy akad. III. 4. 42.
[3]) Obšírně u Tomka. D. P. X. 82. 129. 223.
[4]) Tomek. D. P. IX. 231. Listář Bohusl. Lobkov. od J. Truhlářе. 112.
[5]) J. Truhlář; v Rozprav. Akad. III. 4. 96. Tomek. D. P. IX. 231.

Perottovu a jiné humanistické učinili proměny. [1]) R. 1501 vznikla při universitě Vídeňské zvláštní kollej poëtarum et mathematicorum, jejíž představený, a tím byl na ponejprv Konrád Celtes, obdržel privilegium básníky korunovati. Kdo v kolleji vyzkoušen, „si idoneus fuerit, laurea coronari possit." [2]) Císař na prvním místě ovšem také si osobil již od dob Karla IV. právo korunovati básníky. Od té doby všude dost bylo veršovců s pyšným titulem poeta laureatus; mnohý ho snadno obdržel listem z kanceláře císařské na pouhé odporučení. Obraz znaků takového poety korunovaného — žezla, prstenu, birytu, pečeti a věnce — od Dürera se zachoval. [3]) Slušno vytknouti, že už r. 1508 zmizí vídeňská kollej poetů, a na tamější universí není o humanismu hrubě řeči.

Zatím naše Pražské učení vysoké utrácelo sílu v sporech církevních, bohužel v osobních a tudy zbytečných. Když přišel vlašský biskup Filip kališným Čechům na pomoc, mistr Martin z Vlašimě dal se na jeho stranu, a rektor universitní Pacovský byl proti němu. Konsistoř roztržena, v městě r. 1505 pro biskupa skoro bouř. Studenti dávají na faru mistra Martina věšeti scíplého psa, na Velikou kollej lípány cedule hanlivé.

V těch rozbrojích, jež se skonaly odchodem biskupovým z Prahy, universí ani nemohla míti péči o humanismus a jeho pokroky. Domácí humanisté jí nebyli nic na pomoc.

Nejslavnější z nich, Bohuslav Lobkovic, jenž žil do r. 1510, byl přes svoji humanistickou slávu nejen vysoké škole než i veškeré vlasti zhola cizím. Čechové mu byli nevzdělanci, poněvadž neuměli latině; byli mu protimyslni, poněvadž nebyli katolíky. A druhý humanista, který nezašel v nesrdečný kosmopolitismus italského humanismu jako Lobkovic, výborný Kornel ze Všehrd, obral sobě sic zdárnější cestu, jal se totiž humanismu svého užívati k zvelebení jazyka českého a stal se tudíž prvním z humanistů národních, stal se zakladatelem humanismu českého, ale pohříchu zanechal universitní stolice brzo (1485). Milá jsou jeho slova: „Nechť jiní knihy nové latině píšíc skládají a římský jazyk, vody do moře přilévajíc, šíří, já knihy starých v českou řeč překládaje, chudého chci raději obohatiti nežli se k bohatému špatnými dary lísaje, pohrdán býti." [4])

Byly tu mimo universitu ještě jiné bystré hlavy, vždyť z této doby, z hrany XV. století, pochází český Esop, přeložený z řečtiny, tedy z toho jazyka, jehož studium tou dobou v jiných končinách zaalpských bylo v plenkách. [5]) Předčili i tu Čechové nad sousedy Němce. Ale vysoká škola z toho slávy neměla; již patrně tonula

---

[1]) Aschbach. Gesch. Wien. II. 88. Weisz. Gesch. Wien. II. 462.
[2]) German. rer. scriptores. II. tom. 237. Schmid. Gesch. d. Erzieh. II. 2. 104.
[3]) Reprodukce v Henne am Rhyn. Kulturgesch. I. 310.
[4]) O Kornelovi pěkně pojednává Vlček v děj. literat. 315.
[5]) Anton. Truhlář v Program. akad. gymn. 1887. 6.

a hynula ve svém starém způsobě; vznikaly tudy školy soukromé na ujmu university, a v těch vedli sobě učitelé bezpochyby spíš po humanisticku.

Učení Pražské kromě toho pořád stonalo nedostatkem hmotným. Vladislav vydal sic některá privilegia o výplatě statků,[1]) r. 1505 kollej Laudova obdržela nový dar, část vsi Mečíř od měšťana staroměstského Žíže,[2]) ale toho nebylo k polepšení bídného stavu dosti. Studenti odcházeli, ubývali, professoři nedbali školy, anať je bídně živila a jak mohouce odcházeli na jinou živnost. R. 1500 bylo devět professorů, r. 1505 již jen šest! A ti zanedbávali čtení. Prý některý semestr čtena jediná kniha „domini Aristotelis", jiný čas nic.[3])

Tou dobou již také hořel plným plamenem povědomý zápas vyšších stavů českých s městy, v němž universí nemohla nepostaviti se k Pražanům. Mistr Jan Pašek, kancléř staroměstský, mluvil v kolleji Karlově, že konšelé přejí universitě, aby zmocněla, professorů že budou chrániti. Z toho plyne, že mocní páni a zemané, protivcové měst, vysoké škole některak mstivě byli na škodu.[4])

Výtečný humanista český směru národního,[5]) Řehoř Hrubý z Jelení († 1514), jenž stál tehda mimo vysokou školu, snažil se připraviti ji v humanistickou dráhu. Její scholastika byla mu „loykářské (logikářské) chytrctví."[6]) Uzdál se mu k provedení nápravy nejschopnějším býti mladistvý mistr Václav Písecký, rektor školní u sv. Jindřicha, jenž stav se mistrem hned r. 1506 robil verše proti knihám scholastickým zastaralým,[7]) čímž zřejmě vyznal svůj humanistický směr. R. 1507 dostal se Písecký do kolleje Karlovy a učil veřejně i soukromě. Za děkana zvolen rok potom.

Ale kromě mistra Michala ze Stráže nenalezl Písecký na fakultě k svým snahám ochotu, i protož před vypršením času děkanského opustil vysokou školu, a odebral se za latinou a řečtinou do Italie, kamž ho srdce táhlo. Provodil Sigmunda, syna páně Hrubého z Jelení, jakožto praeceptor. Však než odešel, pražské lyceum, „jež jsme si navykli zváti universitou",[8]) zápisem odsoudil v samé knize děkanské. Prý lyceum naše posedlo zuřivé a hrozné tyranství lenosti a nedbalosti tou měrou, že přimělo děkana upustiti od zkoušek. Tím mínil, že universí z lenosti nevychovala kandidátů ke zkouškám schopných. V nějaké hádce s professory Písecký uvrhl ze svého stanoviště huma-

---

[1]) Diplomatář v Monum. Univ. V. 133.

[2]) Tamže a v Tomkově D. P. IX. 199.

[3]) Zpráva Třeboňského. Monum. univ. II. 238.

[4]) Tak soudí Tomek. D. P. IX. 238. J. Truhlář v Rozpr. Akad. III. 137 míní, že šlo jen o hmotnou pomoc.

[5]) Přeložil básnické citáty ze Seneky, Vergilia a j. tak jadrně a pěkně, že ho znalec chválí. Ant. Truhlář v Progr. akad. gymn. 1885. 5. 6. O něm též v Slov. Ottově 802 od téhož.

[6]) Vlček. Děj. lit. 331.

[7]) Pojednání o něm od J. Truhláře v Č. Č. Mus. 1876. 88. a násl.

[8]) Patrně se špičkou míní, že jediná umírající fakulta artistů není universí.

nistického na Pražskou školu, než odešel, ten prudký posměch, že to studium směšné i hanby hodné, marné, nekalé, „risu et probris dignum, vanitatis arguendum, pravitatis insimulandum“.

Nově zvolený děkan m. Václav Candidus odemstil se svým zápisem v téže děkanské knize, jímž vytýká Píseckému zpronevěru a slabého ducha. V jednom listě do Čech r. 1510 zaslaném tepe Písecký odpor mistrů proti humanismu: „Nechceme, pravíte, Virgilia, neboť neustanovili jsme se vésti život pastýřský . . nechceme Homera, nemíníme se pořečťovati; všecky poety zavrhujeme, raději máme Alexandra Galla (Doctrinale, grammatiku scholastickou): budiž tak, kdož chcete po gallicku mluviti, však nám, kteří po římsku hovořiti se snažíme, proč řečníků a poetů nedopouštíte? Říkáte, že učí milostným věcem; jakkoli onen Homerus, o němž nevíme jaký jest, učí ctnosti postaviv za vzor jakéhos Ulyssa, i Virgilius, jehož jsme nikdy nečetli, prý učí mládež jakési heroické ctnosti, o čemž, je-li pravda, nevíme: přece jsme přesvědčeni, že zpívá o jakýchsi lektvarech lásky: i protož ustanovili jsme, že nemají býti čteni. O žertéřského usnesení, jež hodno jest smíchu Demokritova, nenáviděti, čeho neumíš, zamítati, čeho neznáš!“ [1]) A v jiném ještě listě hovoří o Pražské universí jakožto o zřícenině a professorům jejím vyčítá, že ventriciosi magis quam studiosi, že dbají břicha, že nemírně pijí, vína víc spotřebují nežli oleje a vůbec že zlou zásluhu mají o sebe samy, horší o žáky, nejhorší o vlast. [2])

Že nemíní tím všecky, toť jisto, vždyť z Bononie r. 1510 pozdravuje tři své přátely v universitě. [3]) Ty tři tedy aspoň musíme z výčitek vyjmouti.

Humanisté pražští čekali, až se vrátí Písecký z Italie, aby spravil universitu, kterou z osobní hořkosti tak příkře odsuzoval. Ale nevrátil se víc. Zemřel tam r. 1511 morem. Škoda ho, bylť mnohoslibný humanista a tak věrně český, že český jazyk stavěl podle řeckého nad latinu památnými slovy uváděje, že čeština „netoliko latinské pomoci nepotřebuje, ale náchylnější k lahodnosti řecké a lepotě jest nežli latina“, ovšem prý jazyk latinský vybroušenější, ale „kdyby též pilnosti při okrašlování svého jazyka Čechové hleděli, jazyk český byl by nad latinský v tom mnohem šťastnější i hojnější.“ [4]) Co by byl muž s takovým přesvědčením býval prospěl vysoké škole české. Umřel v nečas, a ti, kdož v universí byli nakloněni opravám, nestačili vědami svými ani energií.

R. 1509 podobalo se, že přijde universí v lepší stav. Aspoň si jí začali ti, na nichž záleželo, všímati. Toho roku totiž za přítomnosti krále Vladislava voleni na příchranu kališných prokuratoři, těm bylo

---

¹) Rozpravy Akad. III. 4. 140. J. Truhlář. Č. Č. Mus. 1876. 93.
²) Rozpravy III. 4. 141.
³) Sbírka pramenů. Akad. Česk. publik. III. třídy. II. 3. 54.
⁴) Jos. Truhlář Rozpravy Akad. III. 4. 143

pečovati o dorost kněžský, a to souviselo s nápravou v universitě. Chtějíce vysoké škole pomoci k většímu počtu žactva, prokuratoři, v nichž byl administrátor kališných, purkmistrové obou větších měst Pražských i přední písařové, jali se zavírati postranní školy. Měl-li v postranních školách humanism svůj útulek, nepopadli páni věc za dobrý konec, neboť do university ho nedovedli vpraviti. Pokus ovšem udělali. S. 1510 svolána hromada kněžstva kališného a konšelů, a tu ozvalo se i slovo o „nových studiích“ [1])

Dvě léta potom sešli se zase (6. srpna 1512) s určitými návrhy o nápravu akademie a v návrzích, týkajících se jurisdikce universitní nad školami farními a učitelstvem, bakalářů a jich čtení, kollejí a jich správy, vyskytlo se přání, aby humanitní studia srovnala se se starým Aristotelem. Tu prý jeden z mistrů se vzepřel tomu všemu jednání opravnému boje se, aby privilegia university nevzala ujmy. Jména jeho zápisek děkanský neuvádí, ale patrno, že to byl z mistrů jeden nejkonservativnější. Hájek ho jmenuje v zmotaném vypravování. Jmenuje i druhého starého pána v tehdejší universí. Prý mistr Václav Koranda zchytiv se za hlavu, jako pošetilý běhal, volaje: O! milí páni, víra v tom, víra v tom! A mistr Václav Pacovský mluvil: Nesvolíme, nesvolíme! [2]) Shromáždění se náhle po tom odporu vzbouřilo a „panico casu suborto“ rozešlo se. Tedy uvedeny opravy v nic, rozhodným odporem starých pánů.

Z mladších professorů Vavřinec z Třeboně, jenž děkanoval od r. 1509—1513 třikráte, byl nakloněn novým studiím i opravě v universí, ale vida, že proti starým nic nezmůže, a mladí že ho dokonce opouštějí s nepřízní, ulevil sobě zápisem v děkanskou knihu. Studium Pragense bylo mu zavržené, opuštěné, zhubené, „dejectum, destitutum desolatumque“; naříkal, že mezi mistry není pokročilých a pro nedostatek důchodů nesnadno jich dosíci, naříkal, že studentů málo a nijakým způsobem nelze jich více sehnati.

Bude na úplně správné posouzení věcí university Pražské vždy nutno míti podle osobních snah nebo odporů zřetel na onen nedostatek důchodů, jehož se dotýká Vavřinec z Třeboně. Chudoba teď i potom vždy byla na překážce měrou velikou, ne-li největší. [3])

Po odstoupení Vavřince z Třeboně na časy uložena snaha o opravu Pražské akademie; upadala staroslavná škola tou měrou v posměch, že za rektora Duchka z Brodu Jakub, kněz v Týně, r. 1516 nazvati ji směl posměšně klenotem rezivým. Také farář na Louži něco zlého o universitě pravil na kázání; studenti „houfně“ (cuneatim) u rektora žádali nápravy, pravíce, „že jim na jich poctivosti saženo, a ten klenot, učení Pražské, že jest tak dotčeno, že

---

[1]) Lib. decan. II. 233.

[2]) Hájek. Kron. 465. Tomkovi v D. P. IX. 232. ta zpráva k r. 1512 se nehodí, nevěří jí.

[3]) Na to upozorňuje Ant. Truhlář v Č. Č. Mus. 1895. 342 proti Jos. Truhláři, jehož soud o tehdejší univ. je příkřejší.

výše a tíže ku potupě jeho dotčeno jest býti nemohlo". Professorové dali se v žaloby, a konšelé Starého i Nového města musili smiřovati s všetečnými kazateli. Smíření skonáno napomenutím, aby se obě strany raději milovaly nežli se kazily.[1])

Universí nebylo lze k bujnějšímu životu probuditi ani příchodem svěžích českých učenců z Italie. Tenkrát chtěli veřejně učiti mistr Václav Arpinus latině, Zikmund Gelenius řečtině a Mat. Aurogallus hebrejštině. Ukázali dobrá vysvědčení o svých studiích v Italii a v Němcích, ale nedostali se ke kathedrám.[2]) Staří se drželi svých nevalných praebend mladé odmítajíce: nechuť k humanismu nevedla jich, aspoň ne všech, vždyť ten onen mezi nimi nikterak nebyl nepřítel humanismu; stačí připomenouti, že i kališný Korambus, došed mistrství r. 1518, za řečtinou do Italie putoval.

V Němcích humanismus zatím tu a tam se pevně zachytil. Z Italie a z Francie svítalo Němcům. Už i řečtinu, kteráž v století XV. byla vzácností, začíná odporučovati Alexander Hegius r. 1501. Ten dí, chce-li kdo rozuměti grammatice, filosofii, rhetorice, mathematice, chce-li jako básník vystoupiti s plody veřejné, chce-li bibli rozuměti řádně, tomu nezbytno učiti se řecky.[3]) Žáci Hegiovi, zvláště Jan Murmellius, rektor školní v Hollandště, uvozoval zásady ty v život (1513); též tak Jakub Wimpheling, jemuž dali proto humanisté němečtí jméno „vychovatele Německa."[4]) Erasmus, později slavný, učil se již počátkem XV. věku v Deventeru jazyku řeckému. Takž začaly pomalu závoditi školy německé v studiích klassických.

Ovšem zůstávali Vlachové pořád nad své žáky, jich elegantní latina a názory humanistické na dlouhá léta podobaly se k německým dle příhodného přirovnání jako obrazy Rafaelovy k Dürerovým;[5]) tam elegance, tu nepopíratelná obhroublost. Že by do těch dob v Němcích humanism byl na školách vítězem docela, toho přes všecky jeho pokroky říci nelze. Vždyť scholastická grammatika školská — Alexandra de Villa Dei — od vynalezení knihotisku do konce XV. století dožila se stého vydání, a potom ji tiskli až do let dvacátých pořád, ba do konce věku.[6])

Do snah klassických v Německu mohutně zasáhne slavný Erasmus Rotterodamský. Klassická díla tisknou se o překot. Erasmus má spojení s našimi humanisty.[7]) Zikmunda Hrubého z Jelení, jehož nechce universí Pražská, Erasmus zve r. 1523 (1524?) do Němec,

---

[1]) Monum. univ. III. 85. 86.
[2]) Lib. decan. I. 381.
[3]) Reichling: Murmellius. 9. 10.
[4]) Jansen-Pastor. Culturzuständ. Deutsch. III. 5.
[5]) Monum. Germ. paedag. VII 471.
[6]) Reichling. Murmellius. 38.
[7]) Č. Č. Mus. 1879. 455. Šlechta a Erasmus.

do Basileje a tu pomáhá Čech, „první filolog moderní“, [1]) prací nad míru svědomitou osvětě i slávě německé.

Tomu rozvoji zasadil Luther, německý reformátor církevní, ránu. Jako druhdy Husité v první horlivosti zahazovali „pohanské“ tehdejších škol vzdělání, stejně tak Luther. Ten psal neomaleným způsobem svým, že Aristoteles jest slepý pohan, prokletý, nadutý —, všecka stará filosofie na Aristotelovi zbudovaná, dílo satanovo, věda jest hřích a blud. [2]) Tím neopatrným slovem jakoby rázem schladlo nadšení pro klassická studia v Němcích; nastal rokem 1521 útěk od Erasma, repraesentanta klassických snah, k Lutherovi, jemuž biblí nade všecky pohany. [3])

Školství všecko všudy jakoby na ráz začalo hynouti. Poznal v krátkých časech Luther sám, jakým smyslem a úmyslem si v Německu vykládali jeho slova. Polepšil se tedy. R. 1524 uznal za nezbytnost purkmistry a konšely německé veřejným listem napomenouti, aby si hleděli škol a nedopouštěli jich zahynutí. Trpce vyčítá, že vysoké školy se vyprázdňují, nikdo nechce dáti dětí na studie. Vida prázdné školy, Luther konečně dospěl až k té radě, aby zavedena byla nucená povinnost školní; vrchnosti by měly nutiti své poddané, již proto, aby dostatek byl kazatelů, juristů, učitelů, lékařů, ouředníkův.

Luther měl po svém boku dobrého ducha, jenž nedal pohanským studiím zahynouti. Byl to humanista veleučený Melanchton. Ten těžce naříkal, že theologové zahnali Musy a krásné vědy. A jakž ne? Prve Melanchton v řečtině míval 600 posluchačů, teď, r. 1522, pouze čtyři! Když Luther obrátil, Melanchton ihned činně pomohl krisi uváděti v neškodné meze. A zase mohl psáti a napomínati: Haurite nativum Aristotelem, graeca amplexamini! Do školních řádů směl zase uváděti Homera, Hesioda a psáti učebnice rázu humanitního, které se pak udržely na školách vysokých i latinských do XVIII. věku, takže právem i jemu přidán čestný titul učitele Německa. [4])

Ale reakcí lutherskou humanism podstatnou vzal proměnu. Již nedovedl rozvinovati svoje vniterné antické jádro, reformace náboženská byla silnější nežli bohové antičtí, a proto humanism, zatlačen byv do škol a do učených společností, ulpěl na holých formách. Od dob reformačních byl humanism povrchním nátěrem, ač nelze mu příti zásluhy o systematické vyučování školní; ale místo poetů nastoupili humanističtí filologové, kteří ovšem verše robili také; na dále zbyla jen vážná snaha po lepší latině, a literatura humanistická

[1]) Vlček. Děj. liter. 339. O Zikmundovi čti též od Ant. Truhláře v Ottově slov. 803, kdež některá udání Vlčkova se opravují. Nové zprávy o Jelenském podal Nováček v Č. Č. Mus. LXX. sv 3.

[2]) Paulsen. Gesch. d. gelehr. Unterr. I. 1. vyd. 134.

[3]) Janssen-Pastor. Culturzust. 215. 216.

[4]) Paulsen. Gesch. d. gel. Unterr. 1. vyd. 75. 136; v 2. vyd. 110. 112. 187. Janssen-Pastor. 37. 39. Kückelhahn; Johannes Sturm 53.

brala se cestami holých nápodobenin, namnoze prázdných. Immitatio veterum stalo se zákonem. Valná část veršotepců „nestojí výše než některý moderní filolog, jemuž se zachce ulíti k nějaké slavné příležitosti z drobtů básní starověkých nějakou báseň latinskou nebo řeckou; k tomu není ani třeba básnického nadání než jen trochu sečtělosti a obratnosti.“ [1]) Že ze své dráhy byl humanism sražen, to posloužilo literaturám národním, jenže školní humanism latinský škodlivě působil v ryzost jazyků národních.

Jiná ještě věc důležitá zůstala universitám německým jakožto dědictví z lutherské a jiné reformace. University byvše druhdy svobodnými korporacemi, uvedeny pod moc knížat, staly se státními ústavy dokonale. Zeměpáni osvojili si právo jmenovati a sesazovati professory, vše z příčin náboženských. Katolické vrchnosti ujímaly zvolna touž moc nad universitami též, ale ne tou pronikavou měrou, jako dělo se v protestantských státech. [2]) Vittenberská škola proměnila se v kurfirstskou do r. 1525 a v listě fundačním z r. 1536 jméno „professor“ vyskytuje se s novým pojmem, totiž ustanoveného od kurfirta učitele. [3])

Jeť otázka, co se tyto věci rozvinovaly v nejbližším sousedství Čech, kterak vedlo se Pražské akademii. Čechové se s Lutherem brzy dorozuměli. Nová německá víra převalila své vlny do Čech a popadla kališníky mnohé, zvláště mladší a ze starých ty, kteří neústupností římské stolice byli zmrzeli. Z členstva Pražského učení m. Václav Rožďalovský měl styky s Lutherem r. 1519. Rožďalovský spolu s professory Pavlem Hlavsou Příbramem a Václavem Žateckým, výbornými mathematiky, zemřel r. 1520 morem, ale zůstali tu jiní, kteří skloňovali se k ideám nového reformátora. Však horliví kališníci tu byli též.

Lutherstvem padly do českého národa i do jeho university divné zmatky. „Divně se míchalo mezi všemi stavy“, světskými i knězi, kaceřovali se a pikartovali. Kollegiáti universitní strženi v zápas; professorové kališní, jižto lutherským novotám nepřáli, měli strach z oněch pánů a rytířů, kteří spolu s městskou správou pražskou chvatně šířili novotné učení v Praze a protivce jeho pronásledovali. Proto universí nenamítala nic, když r. 1521 Tomáš Münzer, pověDomý německý hlasatel socialních stránek učení Lutherova, kázal pod ochranou českých Lutheránů v universitních kaplích Božího Těla a v Betlémě, ba když na čas vnucen kollegiatům do Karolina, aby ho pohostili. [4]) Patrně jedni ho vítali rádi, druzí ze strachu mlčeli. Měli mezi sebou na bytě také starého Miruši kněze, jenž

[1]) Král. Filolog. listy. XIX. 266. „Grellgeputzte, doch geistesdürre Blüthen“. Hanuš. Quellen-Kunde. 34.
[2]) Janssen-Pastor. Culturzuständ. 170. Monument. German. paedag. VII. 485.
[3]) Mauther. Universitätsleb. 37.
[4]) Stař. Letop. 449. Bartoš. 117.

horlivě se přičinil v Praze o proměny lutherské. Jako prve Münzera, takž novotní protestanté čeští potom uvedli do Betléma proti privilegiím universitním kněze Martinka, jenž tu četl první mši lutherskou, zvanou posměšně od protivníků švábskou.

R. 1522 zmocněvše kališní mistři vzchopili se. Mistr Jiří Písecký, kališník, ve své intimací k oudům universitním obořil se na Luthera a na ty, kteří neváží sobě Aristotela ani božského Platona.[1]) Český kališný mistr již hájí Platona! Hájí humanism, jemuž se jindy mistři bránili. O Luthera nastal v universitě konečně takový rozbroj, že konšelé staroměstští vpletli se do něho jakožto mocní rozhodčí; děkana fakulty Jiřího Ježíška, jenž byl asi horlivý kališník, r. 1523 sesadili a „volí všech mistrů“ z rady universitní vyloučili, kromě toho příkladem německého protestantstva, jenž vysoké školy poddával světské vládě, konšelé vsadili do správy vysoké školy Pražské ze sebe několik mužů, kteří byli „directores saeculares“.[2])

Na tu dobu vysoká škola dosti zřejmě byla lutherského smýšlení. Však když r. 1524 stala se proměna v pražské vládě městské a na místě Lutheranů s Hlavsou v čele nastoupil za primátora mistr Pašek (bývalý (r. 1496 a 1497) děkan fakulty artistské), vše se obrátilo: Martinek z Betléma vyhnán, universí zamlkla, její členové musili býti opatrni, neboť Pašek byl nemilosrdný tyran.

Po nastoupení Ferdinanda I. na český trůn obrátila se akcí Paškova přímo proti akademii. Obojetný administrátor kněžský mistr Cahera stal se r. 1527 rektorem university[3]), a mistr Václav Písecký, kollegiát z Karolinum, hozen od Paška jakožto pikart na devět měsíců do smrdutého vězení.[4]) Teprv r. 1529 nemilostí královskou zpupný Pašek padl a s ním nehodný Cahera. Odtud protestanté rostli všude a ovšem i v universitě.

Ale zmatky dosavádní zaplatila akademie Pražská dokonalým úpadkem svého života vědeckého. Odtud potom na léta nepřestává naříkati, žalostiti. R. 1529 zova ku zkouškám bakalářským, mistr Martin Klatovský, děkan fakulty v dlouhé intimací smutně vykládá, kterak bývali Čechové učení, zdejší universí veleslavná, nyní dílem zlobou časů, dílem nedbou a hloupostí některých našeho věku lidí „proměněny jsou ve vlasti naší radostných umění vrcholky, takže některým Čechům nad ně nic není zlehčenějšího.“ Tím se stalo, že ti, kteří druhdy předky naše ctíti se vynasnažovali, nyní nepřestávají nás sebátralé (degenerantes) nenáviděti a naší lenosti se vysmívati. Naše gymnasium (tak zove universitu) i ve vědách i počtem studentů nad míru zmenšeno. Proto nařizuje zkoušky bakalářské, po-

---

[1]) Bibl. Lobkov. v Praze Collectan. Bydžovského. 21. V bibl. mus. 49. B. 14 jest z r. 1520 spis proti Aristotelovi zajímavý.
[2]) Monum. Univ. II. 277. Tomek. D. P. X. 524.
[3]) Collect. Bydžovsk. v bibl. Lobkovic. 26.
[4]) Paměti kolleje Karl. Tomek Č. Č. Mus. 1847. I. 539.

něvadž se jimi snad školy latinské (ludi literarii particulares) lépe zařídí. Zve jen ty kandidáty, kteří filosofii a studiím humanitních pilně se byli věnovali. [1])

Z té smutné intimace potěšitedlně přichází na jevo, že přes vší bídu konečně dostaly se studie humanistické i na kathedru akademie Pražské, neboť nemohl by děkan od kandidátů „humaniora studia" chtíti, kdyby byli učitelé jich nevykládali. Že to byly jen začátky humanior, to lze souditi z jedné these bakalářské, kterou po zkoušce svrchu oznámené kandidát přednášel. These opravdu zní jako omluva studií humanitních. Zní: „Utrum scripta gentilium (literatura pohanská) homini christiano liceat evolvere nec ne". [2]) Kandidát zajisté dokázal, že „pohanské" spisy nic neškodí člověku křesťanskému.

Nářek děkanův ozývá se roku následujícího (1530) z intimace ke zkouškám zase. Prý na bídné míře byly školy okolních krajin, ale pozorovati už „lepší chuť" (resipere cernitur); i v Čechách mohlo by býti polepšení, kdyby se jen praví Maecenates vyskytli. [3])

Opravdu všecky okolní školy vysoké oživovaly; tehdáž jen Vídeňská byla v horší míře nežli naše. Tu pro domácí nepokoje bylo nutno r. 1525 zastaviti disputace, v létech 1527—28 byl počet studentů ve všech fakultách 20, 30, r. 1532 dokonce jich bylo jen dvanáct! Theologická fakulta od r. 1529 neměla na léta víc doktorů nad dva, časem i zanikala docela; artistů fakulta sešla ze sta docentů doby Maxmiliánovy na dva, tři; fakulta juristů zmizela, medická živořila: studentské bursy prázdné, a rektor již r. 1522 naříká, že sprostí lidé pohrdají učenci a vědami. Vídeňská škola vzpamatovala se teprv reformami Ferdinandovými (1533—1555), ale za to ztratila autonomii a stala se ústavem arcivojvodským. [4])

U nás při nářcích nezůstalo. Snahy opravné jeví se patrně, než dlouho jsou mdly. Do let třicátých staří mistři, opravám vždy protivní, vymřeli, a na jich místo vesměs mladší učení lidé nastoupili, kteří své vědy nasbírali buď v Italii, buď — a to většinou — ve Vittenberce, kdež tou dobou na fakultě artistův učívalo deset lektorů hebřejštině, řečtině, poetice, grammatice, mathematice, dialektice, rhetorice, fysice a morálné filosofii. [5])

Odtud tedy naši mistři začali sobě přinášeti humanistické vědy a ovšem spolu i evangelické snahy. Tím se přiblížila universí k českým stavům protestantským a mohla se nadíti od nich ochotnější ruky pomocné. Odtud asi pošlo, že r. 1531 stavové na sněmě slíbili nepřekážeti svým poddaným v studiích na Pražské akademii ani

---

[1]) Collectan. Bydžowini v bibl. Lobkovic. 28. Též v arch. univ. 17. A. III. 85.

[2]) Collectanea Bydžov. 29. v bibl. Lobkovic. v Praze.

[3]) Tamže.

[4]) Janssen-Pastor. Culturgesch. d. d. Volk. III. 138.

[5]) Monument. Germ. paedagog. VII. 442.

v dosahování gradův.[1]) Ovšem byla to jen negativní podpora; ale byla v tom aspoň dobrá vůle. V těch dobách začíná si universita lépe všímati nižších škol. Když r. 1533 professorové žádali konšelů pražských, aby zrušili postranní školy, jež bujely v městech na škodu university a latinských škol partikulárních, universí poddaných, konšelé ne bez úštipku odpověděli, aby universí prve napravila nepilnost svých bakalářů, kteří byli rektory oněch partikulárných škol. Nápravu mistři v akademii tentokrát sobě lépe než jindy připustili k srdci. R. 1539 latinským školám předepsali řád, a to jest důkaz lepších poměrů.[2])

Celkem ovšem universí stonala úbytěmi dál, vpravila-li své učení v proudy humanistické a jala-li se lépe o svůj dorost pečovati po partikulárních školách, tím přece nezlepšila hmotné nouze své a skrovný počet studujících zůstával. Rektor Jiří Písecký zova ke zkoušce mistrské r. 1533 praví, že haec moderna universitas Pragensis nade všecko uvěření ve svých členech jest oplakaná, zloupená, opuštěná — deplorata, orbata, desolataque.[3])

A tuto charakteristiku, jakoby měla ustáliti se, roku následujícího m. Jan Chocenský, rektor, v pamětech znova zapisuje slovy, že učení toto undique collapsum, desolatum diminutumque; zmenšeno jakž co do počtu mistrů, takž bakalářů i studentů; že je to „ruinosa domus", zříceniny.[4]) Bylo sic velmi nesrdečné, že dvě léta potom dva farářové pražští, nejbližší sousedé Karolina, professory vysokého učení nazvali „almužníky" — eleemosynarios — a lze dobře omluviti hněv rektorův, jenž napsal v pamětní knihu, že by měli oba farářové z Prahy býti hnáni;[5]) ale, co oni nešetrní kněži kázali, kterak málo chýlilo se od pravdy! Bude věru jen na slově. Zaměstknání některého písaře v městské kanceláři pořáde bylo zištnější nežli professura.

Vědecky Pražská universí brala se proudem vittenberských humanistů. Mistr Jindřich Curius (Dvorský) r. 1533 v pozvání k semestrálnému čtení Aristotelových knih analyticorum píše, že nejprv bude vykládati studentům to, co obsaženo in libellis dialecticis velmi učeného muže Filipa Melanchtona; radí tudíž, aby sobě zjednali dialektiku Fabri Stapulensis; kniha Philippi latinissima, elegantissima et facillima; bude za malý peníz; Fabrovu Lukáš od zlatého kříže přiveze z trhu lipského; nepřiveze-li, Curius text hodlá diktovati a vykládati.[6]) Z thesí tehdejších bakalářů, v universí r. 1534 promovovaných, lze poněkud souditi, že krom Aristotela tehda zabývali se na universitě po humanisticku poesií a že snad poněkud i o římské

[1]) Sněmy. I. 351.
[2]) Tomek. Gesch. d. Univ. 155.
[3]) Bibl. Lobkovic. Bydžov. Collect. 33.
[4]) Monum. Univ. III. 1'4.
[5]) Tamže 107, 108.
[6]) Collectan. Bydžov. 33.

právo zavadil některý mistr. Vykládá totiž kandidát Sixt z Rakovníka (bude slavný Sixt z Ottersdorfa), dobře-li jest se zabývati poesií, když Plato poety od republiky odhání a v druhé příčině jiný kandidát ptá se, slušno-li křesťanu užívati „pohanských" práv in civilibus negotiis. [1])

Zapsáno-li, že tehda za rok zkoušku bakalářskou 20 studentů podniklo s prospěchem, jsme již přesvědčeni, že také co do počtu studentů věci začínají se valně polepšovati. R. 1535 jeví studentstvo Pražské university již tolik života, že vystoupí na veřejnost s divadlem. Provozovali v radnici novoměstské Plautova „Miles gloriosus" a potom v srpnu r. 1539 hráli na dvoře v Karolinum biblickou Zuzanu, a to s takovým návalem, že byl strach, aby se neutrhly dřevěné pavlače a lešení nesesulo. [2])

Svědčí také o dobrých úmyslech i o pokroku, že r. 1539 professorové usnesli se, aby na příště všickni kollegiaté bez výjimky čitali, kdežto před tím nejeden pohodlnější mistr přednáškám se vyhýbal, pečuje pouze o zlepšení důchodu z hospodářství kollejního nevalného. Professorské usnesení o pravidelných povinných přednáškách vynutilo ovšem také pravidelný rozvrh hodin na počátku každého semestru. Zhotoviti ho od té doby neopomíjeno. [3])

Rok 1537 universí Pražská mohla sobě zapsati písmem zlatým do vděčné paměti. Tenkrát pražský měšťan doktor Jan Franc z Královské hory, de Monte regali, jenž byl dle jedněch původem „Brnensis Moravus" dle jiných „Borussus", [4]) takto dokonalý vlastenec, v posledním pořízení svém oddal universitě nadání tisíce kop českých na vydržování řeckého lektora, jenž by četl Iliadu.

Vlastně měl býti koupen dům u jednorožcův, aby v něm čtení se dělo a z toho domu aby plat lektorovi vycházel. Však stalo se, že dům ten nebyl v slušné ceně na prodej, i protož konšelé staroměštští učinili s universitou r. 1541 smlouvu, upsanou i dskami, že ujmou legát Francův a za to „věčně" budou vydávati lektorovi ročních 45 kop grošů českých, což pojistili na své vsi Sazeném. Lektora voliti měl universitní rektor s děkanem a dvěma mistry pospolu s třemi měšťany z rady, rozhodnutí při většině volenců aby bylo, ale prý nechať se nejprv ptají na povahy kandidátovy. Těm volencům příslušelo také sesaditi lektora z příčin hodných. Mimo Iliadu může prý čísti také jiné klassiky, třeba i latinské, ale vždy s povolením děkanovým a podle pořádku artium facultatis. Lektor musí prý vstoupiti v pořádek učení Pražského, byt sobě smí vybrati v kterékoli kolleji, ale z praebend universitních nesmí chtěti ničeho,

---

[1]) Tamže 36.
[2]) Monum. Univ. I. 2. 322. Paměti kolleg. Tomek Č. Č. Mus. 1847 I. 539.
[3]) Tomek. Gesch. Univ. 115.
[4]) Collect. Bydžow. 40. Arch. univ. A. 17. II. 1. 765.

máť svůj plat. Kdyby nebylo buď lektora schopného nebo žádného docela, plat 45 kop g. č. aby byl skládán do fisku facultatis, „ale volenci, aby vím nehýbali do zase optání lektorů.“[1])

Dr. Frane odkázal vysoké škole také librář; o té sneseno, aby dána byla ke kolleji Veliké a pamatováno na to, aby zapsal se, kdo sobě knihu vypůjčí.

Universí volala tehda k novému lektorství výtečného Zikmunda Jelenia, ale nešel; zůstal v cizině, kde zemřel r. 1554. Volali tedy jiného učence a učinili tím volbu velmi šťastnou. Neboť mistr Matouš Kolín (Kollinus), žák Melanchtonův, byl znamenitý humanista, jenž klassická studia zřejmě a energicky přivedl na škole vysoké v Praze ke cti a k platnosti, takže, byť sám byl prvním i posledním řeckým lektorem, přece od té doby čtení klassická již z programmat pražské akademie nevymizela nikdáž. V thesích misterských roku 1541, kteréhož Kollinus nastoupil professuru, čteme větu, nutno-li obci křesťanské studium řečtiny jako latiny a hebrejštiny.[2]) To zdá se býti svědectvím, kterak řečtinou byla zaujata tehdejší učená společnost. Kollina přijali mistři do fakulty teprv po trojím veřejném čtení na zkoušku. Tak chtěl řád starý, a mistři neslevili. Kollinus pojednal ve svém čtení o manželství, o spravedlnosti, o slávě.[3])

Kolín se asi s chutí pustil do práce, vykládal nejen Homera ale i o hrách Terenciových, a nebude klam domnívati se, že obnova divadelních her studentských, provozování totiž r. 1543 Zuzanky a představení Phormiona Terenciova r. 1544, při niehž přítomni byli dvořané, stalo se přímým popudem i prací Kolínovou.[4]) Z prvního kusu měla universí čest i hmotný užitek: odporučením dvořanů, jimž se divadlo v kolleji líbilo, král dal si je totiž na Hradě opakovati a slevil za to berni, sněmem na vysokou školu připadlou.

Ale mezi professory a Kolínem dosti záhy nesnáze osobní vznikly, jak to vůbec bývá, kde jde o groš. Ostatně i normální poměr Kolínův k fakultě byl podivný; učenec lektor byl přijat do fakulty, a přec ho nepustili k správě. Bytoval na čas v kolleji Veliké. Že tu platil mistrům za stravu, to ovšem nic divného, dělo se tak dle smlouvy (stran stipendia Francova) svrchu vzpomenuté. Ale to spolubydlení i úřad byl mu činěn nepříjemným, ačkoli Kollinus, aby mistrů nedráždil, učíval raději po nešpoře, zanechávaje jim lepších hodin dopoledních. Kyselosti vzrostly již záhy tou měrou, že mistři i na platě i v přednáškách mu překáželi. Sám král r. 1445 nucen byl hroziti mistrům, nepřestanou-li. Psal: „Jakož jest mistr Matouš Kolín podle kšaftu někdy doktora France řeckým jazykem lekcí

---

[1]) Arch. univ. A. 12. I. 679. Týž archiv. Listiny A. 1. Arch. musejní. Praha. 1541. Monum. univ. III. 116. 120.

[2]) Collectan. Bydžow. 40.

[3]) Menčík. Č. Č. Mus. 1884. 210.

[4]) Rozpravy Č. Akadem. IV. 1 52. Menčík.

čte, a za práci jeho někteří důchodové jemu vycházejí, kterýž kšaft sme předešle potvrditi ráčili, a protož Vám poroučíme, abyste téhož Kolína při tom čtení a platu až do dalšího poručení zachovali, žádných jemu v tom překážek nečiníc pod uvarováním nemilosti naši." Dáno na Hradě den sv. Valentina.[1])

Mistři králi odpověděli, že mu nepřekáželi, dokavad poslušen byl a držel, co akademii byl slíbil; ale teď prý pohoršlivě přednáší proti rektorovi, nechce býti poddán, salaria béře dvojnásobná bez svolení akademie, nad to nechce z platu komorního, jenž se mu dává dle kšaftu dra France, platiti berně.[2]) Tou odvetou mistři mínili Kolínovi zahráti zle. Pokud byl také něčím sám vinen, nelze rozhodnouti.

Ale to smutný zjev — a nevymizel na dlouhá léta — že někteří mistři pražští, když konečně přilnuli k humanismu, z osobních pak příčin neradi přávali přístupu k fakultě hlavám bystřejším a překáželi čilejším lidem podle nejvyšší možnosti své, čímž sobě poněkud vysloužili zase jméno „zakrslých magistrů",[3]) jako jich předkové, kteří se humanismu živou mocí a dlouho bránili.

Je domluvno, že už před Kolínem mistr Václav Arpinus, jenž zároveň s ním byl vstoupil do university za professora klassické filologie, již zase odešel. Bezpochyby mu překáželi stejně jako Kollinovi. Arpin řídil potom raději školu v Žatci.

Na mistra Kolína také z venčí mimo universí dopadl nebezpečný útok. Téhož roku 1545, v němž císař hájí Kolína, došel rektora universitního, mistra Jindřicha Curia z Helfenberka spis udavačský, škarty zlomyslné, jež psal některý kněz kališný. Začíná se:[4]) „Poctivý kněže Jindřiše, velebný pane rektoře slavného učení pražského." Z následujících řádek brzo se vystihne, proč kněz poštíval. Má prý strach, „poněvadž mistr Matouš Collin málo ne Augusty litomyšlského ducha má, aby v mládencích, kteřížtu pěknou řeč řeckou a latinskou z jeho oust sladce pocházející milují, víru boží (ne)zemdlil a nějakou pohostinnou v ně vsál." . . . Kněz přiložil latinskou báseň Kolínovu, kteráž viděla se mu býti málo křesťanskou. Báseň končí se slovy: „Ergo agite inque scholis nostris retinete sodales, quod Deus ipse jubet, quod fora, templa fugant;" k čemuž žalobce hned dokládá, kdyby Kolín měl v sobě plnost Ducha božího, že by byl bakalářům a studentům nyní potřebnou modlitbu „pěknými carminami" udělal, aby se ji netoliko v školách ale i v kostelích modlili „za krále, pány, za ouředníky a všecky správce a vrchnosti, aby je pán Bůh spravoval a naplňoval svým sv. Duchem . . . a proti ukrutnému Turku posilnil, aby jednomyslně proti němu táhli, . . .

---

[1]) Missiv. č. 34. 15. v arch. místodrž.
[2]) Arch. univ. A. 17. II. 1. 594.
[3]) Ott v Právník. 1887. 38.
[4]) Arch. univ. A. 17. II 1. 604 606.

a smutné Uhry, bratří své i jich dítky z jeho ukrutné moci vytrhli a zajatým věznóm z vězení vyjíti a do svých vlastí k navrácení pomohli; ale tuším, zdálo by mu se dobrýmu muži, že by svaté otce své, totiž Philipa Melanctona a nejnábožnějšího Martina Lutera uraziti měl.“

Dalšími řádky udavač viní Kolína z nějaké modlitby, vyčítá mu, že psal proti dobrodinci svému Bartoloměji, děkanu kouřimskému, „kacířské, ďábelské listy“, které v konsistoři k strhání přišly, když spor tam narovnán. Vyčítá mu traktátec De summa christianae religionis brevia quaedam axiomata, jejž zove traktátem vandrovním, protože Kolín bez vědomí rektorova pro schválení jeho vandroval až do Vittenberka. To prý učinil vlastně také na urážku kolleje Veliké, jejížto privilegia J. M. král. stvrditi ráčil, aby v ní páni poctiví mistři té a takové buoží víry byli, jako oni první páni mistři, jimžto cís. Karel dobrodiní mnohá sám učiniti ráčil.“ Při tom naivní zelota kališný nevzpomněl, že prvotní mistři za Karla IV. nebyli kališní.

Dále vyčítá Kolínovi, že s knížkou svou běhal z Vittenberka do Prahy k Martinovi, prodavači knih v Star. městě na Ovocném trhu, odtud zase do Norimberka, a pak „nevím kterými cestami a do kterých škol víc k trávení mládenců než k vzdělání vandruje“. Konečně cituje z psaných básní Kolínových na důkaz, že básník směřuje proti processím a vystavování svátosti; prý posmívá se, že kněží ukazují svátost hloupému lidu jako „indica monstra“; prý by se mohlo vyložiti, že Kolín posmívá se tím katolíkům, „ale my pod obojí processí častěji chodíme a častěji tělo boží vystavujeme nežli oni.“ Slibuje naposled, že bude proti Kolínovi psáti, že bude u duchovního úřadu prositi, aby nebyli čeští mládenečkové na školách kaženi u víře.

Věnovali jsme té stížnosti víc pozornosti nežli by jináč zasluhovala; vysvítáť z ní, že Kolín mimo svou Iliadu, Aeneidu, Terentia a Cicerona byl také nábožensky činný; udavač ho zove přímo českým bratrem. Odtud později nabroušena proti němu nejostřejší zbraň.

Zatím co Kolín potýkal se s kališníky o víru a s mistry v universitě o salarium a neposlušenství, universí mohla víc než kdykoli před tím humanistické popudy bráti ze zevnějška. Bujně kvetlo od let čtyřicátých latinské družstvo humanistů pod vůdcem Janem starším Hodějovským z Hodějova († 1566); Kolín byl v tom družstvu člen nejnadanější. Učená ta společnost básnická kupila se kolem pana místosudího, berouc od něho pobídky a podpory; [1]) byli v ní ctové všech věr v Čechách trvajících, neboť Hodějovský byl jakožto pravý humanista velmi snášenlivý. Do padesáti poetů našich skládalo verše ve sbírku (Farragines); Kolín do svých veršů vložil

---

[1]) O družině čti Č. Č. Mus. 1888. 38; Jireček J. v Pojedn. spol. nauk. 1884. Život Hodějovsk Vlček. Děj. literat. 389 - 392.

i kyselosti, které měl s mistry v universitě, naříkal na coelibát professorský, dávaje tak na jevo, že by se rád oženil, což konečně také provedl. Ovšem byl již dávno z kolleje pryč, mecenáš učené družiny zjednal, že Kolinovi zůstal plat s právem vyučovati jako prve. Učil pak jako soukromý professor mimo universí.

Sodalitas literata byla leckterými členy svými spřízněna s universitou, ba mohla býti i dcerou její zvána.[1]) Byl v ní mimo Kolína i professor Šebest. Aerichalcus (Měděný), od r. 1540 Šentygar mistr v universitě, a zajisté ještě jiní odtud. Básnická činnost těchto našich poetů zove se „zblouzením“ a lituje se, že nepsali po česku;[2]) ale nikterak nelze říci, že by byli zhrdali jazykem mateřským.[3]) Kolín snad utrousil také ten onen veršík český, a hlava učené společnosti, rytíř Hodějovský, byl „amator patriae linguae“, stačí připomenouti, že r. 1547 naložil na vydání Konáčovy české kniby „Hořekování“.

Universí neměla toho štěstí, aby klidně mohla se věnovati sobě. Zase hnána proudem veřejných dějin a přes tu chvíli bylo jí odvraceti se od tiché práce vědecké. Ležely v ní pořád zájmy náboženské: konsistoř pod obojí stále trvala ve spojení s akademií takřka organickém. R. 1543 konána protestantská schůze v Karolinum, v níž i mistři universitní, většinou protestanté, oznamují, že nechtějí na dále držeti se kompaktát husitských než evangelia.[4])

V týž čas protestantští stavové pomýšleli na nějaké reformování vysoké školy. Věc přinesena do sněmu r. 1545. Král nařídil již kommissi, v níž byli kromě světských i administrátorové obou konsistoří: těm uloženo ohledati privilegia a jmění university, z čehož patrno, kde nejvíc bolelo.

Ale všecky jakékoli úmysly v nic jsou zmařeny politickou bouří, která vzplanula r. 1547 proti králi. Všecka důležitější jednání proti Ferdinandovi konána v Karolinum. Universí přistoupila k stavovskému zápisu revolučnímu a vzdorně vzkázali rektor, děkan, mistři, bakaláři i studentes králi, „že ze zápisu stavovského se propustiti nemohou.“[5])

Po bouři Ferdinand král pomýšlel podle jiných plánů o zvýšení své moci proti stavům i na to, aby universitu učinil ústavem svým, zeměpanským a spolu aby ji vpravil do rukou kališných a katolíků. Vypravuje mistr Jessenius,[6]) že král, vida nedostatky a záhubu vysoké školy, a „neohlédaje se na nezpůsobilost času, professorů k sobě povolal, předkládaje, že by sám chtěl důchody z svého

---

[1]) Miscell. d. böhm. u. mähr. Litterat. Procháska. I. 383.
[2]) Jireček Č. Č. Mus. 1884. 173.
[3]) Ovšem nejsou to ti, o nichž Ant. Truhlář. Progr. gymn. akad. 1885. 1887. Píseň Kollinova (?) česká u Konráda v Děj. posv. zpěv. II. 205.
[4]) Ruk. univ. knih 17. C. 3. 230.
[5]) Arch. musejní. 1547
[6]) Univ. knih. rukop. 51. E. 74. Též v arch. univ. A. 17. V. 591

vlastního nadati a v každém umění bez rozdílu náboženství professory zříditi, kdyby jemu moc k vyvolení jich dána byla, nebo znal, že dle založení a fundací právo to samé akademii náleží.“ Professoři ani stavové nesvolili, a král prý v úctě maje právo upečetěné nechal university tak, jak byla, jen pohrozil, že do Prahy zavolá jesuity k zřízení škol a dostál slovu, jsa k tomu nemálo nabádán kanovníky hradu Pražského, jimž šlo o prospěch vadnoucího katolictva. [1])

Po bouři r. 1547 byla universita přinucena postoupiti králi ves Sazenou, z níž vycházel plat lektora řeckého; král vydal ji Floriánovi Griespekovi, jenž uvolil se lektorům plat ustanovený vydávati. [2])

Od té chvíle napořád vysoká škola měla strach o državu svou, beztoho nestkvělou. Administrátor kališný Mystopol, dvojaký člověk, jenž se točil k straně katolické, aby se zachoval a zalíbil, uznal dobu po bouři býti příhodnou, aby od universí odtrhl kollej Všech Svatých; i kronikář Hájek se o to pokoušel, ale dekret na kollej obdržel od vlády r. 1548 Mystopol. [3])

Ale mistři se bránili tuze. Nejprv vzali radu u konšelů; administrátor dlouho tvrdil, že o kollej vlastně nestojí, že mu ji nabízejí. Tím rozumem tedy professorové honem psali latině a česky arciknížeti. Však dostalo se jim odpovědi, aby Mystopolovi nepřekáželi; jakmile vystěhuje se rektor Chocenský, ať vstěhuje se Mystopol. Mistři ještě vzdorovali. Podkomoří pan Popel z Lobkovic mistry volá, straší je hněvem královským, král prý nezamýšlí nic proti jich právům, naopak, hodláť pokleslou universí zdvihnouti: kollej Všech Svatých zanedbaná, a Mystopol ji napraví; při tom vyčetl jim, že druhdy na statky universitní bylo živo 20 mistrů a víc, teď že jich sedm, tož velmi málo. Na to mistři zase složili prosbu, aby zachováni byli při svých privilegiích. V úterý po sv. Šimonu a Judě v shromážděné fakultě, vyžádav sobě slyšení, Mystopol naříkal, že ho pomlouvají, říkajíce, že neobyčejnou pýchou jest nadutý, že pro ukrytí svých lotrovství chce míti kollej Všech Svatých, zvláště pro krásné paní. Nářek svůj skončil výstrahou, prý jsou na zlé cestě. Mistři omlouvali, vymlouvali; Mystopolus osvědčoval lásku svou k mistrům, vzkazoval jim po poslech, zdali by raději chtěli Václava Hájka v kolleji oné míti. Ovšem mistři nestáli o toho ani onoho. Psali nový list obranný králi, v němž dokazovali, že probošt kolleje musí býti mistr z kolleje Karlovy volený a přednášející, neboť kollej jest locus scholasticus. V středu po sv. Havle králův list došel „přísně přikazující“, aby ho v kollej pustili. Mistři píší do komory protestaci. R. následujícího (1549) volají z Vlach dra v lékařství mistra Jana z Kunštatu a oznamují králi, ten že bude v kolleji

[1]) Schmidl. Hist. Soc. I. 69. Pešina Gloria metrop. eccles. 319.
[2]) Monum. univ. III. 149.
[3]) Paměti kollej. Tomek. Č. Č. Mus. 1847 I. 626.

bydleti a čísti, administrátor, nejsa ani bakalářem, k učení že není. 20. srpna podávají Kunštata králi k stvrzení; v den stětí sv. Jana konečně vzkázáno od krále, že Mystopol od kolleje Všech sv. upouští, a mistři zůstavují se při svých právech. Den před sv. Jiljím uveden do kolleje mistr Kunštat. [1])

Rozhodnutím krále Ferdinanda tedy Mystopol kolleje Všech Svatých zanechal, ale r. 1550 dal se uvésti bez dotázání a svolení mistrů v Betlém, a poněvadž se mu tady byt nelíbil, žádal r. 1551 ještě o kus kolleje Laudovy, sousedící s Betlémem. Privilegia kaple Betlémské Mystopol zašantročil, teprv r. 1581 vráceny jsou universitě z radního domu. [2])

V těch i následujících útocích na svou državu universita řídko kdy těšila se mocné ochrany. Pro svůj protestantismus byla vůbec osamocena; kališní se od ní trhali, vláda držela katolíkům, a stavové protestantští v Čechách nebyli zákonitě uznáváni za korporaci, a tudy nestačili v každý čas s ochranou vysoké školy. Proto si kde kdo proti ní troufal. „Od toho času", dí Jesenský, [3]) „akademia česká od cizích již zjevně násilí a outiskov trpíc sotva duši v sobě zadržeti mohla, když dotčení cizozemci i ty ostatky její sobě osobiti usilovali. Však přece podle možnosti své užitek svůj vynášela, tak že každého času v České i v Moravské zemi, kde jen toliko v celosti jest náboženství (míní evangelické), do obcí měšťany a senátory umělé, církvím a školám správce i domácí praeceptory dodávala." Svrchupsanými cizinci, kteří byli škole Pražské na škodu, míní se jesuité, kteří přišli a založili druhou universitu v hlavním městě království Českého, založili školu staroslavné Karlově škole protivnou. A což humanismus, od něhož jsme tuto kapitolu začali? Když se u nás zachytil, míval až do konce XVI. věku ráz pořád jen přípravný. Teprv tu stal se „v písemnictví našem činitelem rozhodujícím a kdyby bývalo dopřáno dále rozvíjeti se, býval by se utvořil skutečný zlatý věk duševní činnosti české." [4]) Když měl ovoce nésti, humanism český spálen mrazem doby pobělohorské.

---

[1]) Všecko jednání opsáno v arch. univ. A. 47. fol. 1-9.
[2]) Tamže 41.
[3]) Rukop. univ. knih. 51. E. 74.
[4]) Slova Ant. Truhláře v Progr. akad. gymn. 1885. 3.

Hlava III.

Zápas dvou akademií Pražských.

Do Vídně Ferdinand I. pozval jesuity r. 1551; v malém čase potom udělil jim právo učiti ve všech dědičných zemích, oddal jim dvě professury theologie na universitě, čímž začal se zápas mezi universitou a řeholníky tím tužší, že jesuité od r. 1552 byli nadáni papežským privilegiem udělovati grady ve filosofii a theologii stejně jako privilegované university, a mrzutější tím, že světské škole vysoké žáků ubývalo, jesuitům stále přibývalo. R. 1583 měla universita Vídeňská všeho všudy 30 studentů.[1])

Hůře v Čechách. V lednu r. 1556 prvních 12 jesuitů, Belgů a Němců, vyšlo z Říma, 18. dubna pěšky došli do Prahy. Téhož roku začaly se školy u sv. Klimenta 7. července. Aby sobě na příští doby připravili pro akademii dorost, otevřeli nižší třídy latinské, do nichž hned s počátku přihlásilo se něco žactva; však do rhetoriky a filosofie nebylo žáků; za to do theologie, řecké a hebrejské grammatiky, o nichž čísti začal učenec dr. theolog. Jindřich Blyssemius (od r. 1561 rektor či správce kollejní), přišel počet dostatečný;[2]) přihlásili se i dospělí mužové, kněží i důstojníci církevní. Byl mezi nimi probošt Scribonius ze zámecké kapitoly, kteráž nejvíc prosila za to, aby jesuité přišli a kollej založili pro lepší výchovu kněží.[3]) Aby se lid nebouřil, Petr Canisius (de Hondt, Nizozemec), provinciál řádu, poslal již r. 1555.[4]) „certos homines“ k předním z občanstva,

---

[1]) Paulsen Gesch. d. gel. Unterr. 1. vyd. 266. 276. O zápase jesuitů s universi v Ingolštatě až do podlehnutí university viz v témž Paulsenovi 2 vyd. 392. Jansen-Pastor. Culturzust. 143.

[2]) Rukop. univ. knih. 1. A. 1. 18. Výpisy z pamět. kolleje. Č. Č. Mus. 1844. 193. Tomek.

[3]) Schmidl. Hist. Soc. I. 97. Scribonius psal biskupu do Naumburka: deficiunt nos docti sacerdotes, deficiunt etiam rectores scholarum catholici.

[4]) Tamž. 73.

kteří vyložili, že otcové nepřišli se hádat o náboženství a bouřit, než na vyučování dětí, a to učení že bude zadarmo. To zove kronikář jesuitský Canisii prudentia.[1]) Rektor university Karlovy Jan Hortensius však nedůvěřoval; zapsal si o jesuitech a jich úmyslech klidných: „Res regno et reipublicae perniciosa"; zhoubná věc všemu království.[2]) Také pražský lid nedůvěřoval, za to od konšelů byli jesuité tak přijati, že si to Canisius pochválil.[3])

Otevření svých škol jesuité oznamovali, a první rektor Ursmarus Goissonius (z Lutichu) zval k němu obšírně. Mimo to probošt a kapitula zámecká všem kněžím v Praze, sobě podřízeným, nařídili, aby v neděli mezi oktávem sv. Petra a Pavla při kázáních svých lidu oznámili institutum novae scholae apud s. Clementem. Prý císař kterés muže vzdělané, jmenované „de societate Jesu" nedávno z Italie povolal a sem vyslal k vzdělání mládeže pravému a zbožnému, k slávě všemohoucího Boha i k obecnému užitku. Příští středu[4]) že čtení slavně začnou a svobodně prý může kde kdo, jakého národa koli, věku, stavu člověk vejíti do té kolleje čili katolické školy královské (schola regia), čtení slýchati, zadarmo dáti se vzdělati, všem druhům umění literního i jazykům se naučiti. Na konec svého rozkazu probošt a kapitula ještě jednou odporučují chvalitebný, zbožný, plodný, královský ten ústav.[5])

Také rozesílán řád prvního čtení královské školy Klementské. Bohoslužbou prý bude začínati se. Po ní Blyssemius bude vykládati sv. Pavla epištolu k Římanům, k čemuž pak vždy osmá hodina co den ustanovena. Týž doktor theologus po poledni jazyk hebrejský a řecký bude proponovati, brzy potom bude vykládati žaltář Davidův z hebrejských pramenů, až posluchači zmohou první překážky onoho jazyka. Tomu čtení věnuje se hodina čtvrtá po obědě. Ve čtvrtek bude míti řeč Jan Tilianus, filosofie professor, vyloží Porfyriovu Isagogen, a začátky logiky Aristotelovy, aby tím způsobem obrnila se pochopnost posluchačů k hlubší filosofii ethické, politické, oekonomické, fysické a metafysické. Ta lekci bude ráno vždy o sedmé. Týž professor podnikne popolední lekce v grammatice řecké Clenardově. Připojí se také lekcí mathematická, bude-li v tom pohodlí posluchačů a dost knih. Po těchto professorech doktor rhetoriky Vilím Antverpský (z Gelderska)[6]) řečnictví z knih ad Herennium a praktické užívání řečnického umění na řeči Ciceronově pro Milone ukáže. Připojí se Horatius de arte poëtica „nebo něco podobného"

---

[1]) Rukop. univ. knih. 1. A. 1. 6.
[2]) Monum. univ. III. 150.
[3]) Schmidl. H. J. I. 89. Jména prvních jesuitů čti tamž 93.
[4]) To bylo 8. července; neumíme s tím srovnati zprávu Cochlaea a Schmidla H. S. J. I. 102. že začalo se čtení o hebrejštině právě v den Jana Husi, jenž byl v pondělí 6. července.
[5]) Collect. Bydžovského v bibl. Lobkovic. 114.
[6]) Schmidl. H. S. J. I. 93.

podle vůle a užitku posluchačstva. Co slibováno stran školy latinské nižší čili akademického gymnasia, o tom až v kapitole příslušné. Konec oznámení, dle tehdejších způsobů chlubivého, vyzněl v prosbu, aby Ježíš Kristus byl tomu počínání nakloněn a jemu aby byla čest a sláva věčná. [1])

Cítíc osten školy jesuitské, universi Karlova jala se pracovati proti ní. Professorové z Karolina navedli radu městskou, že vydala výstražný dekret, by nikdo neposílal do školy k jesuitům, u nichž žák by mohl býti nadchnut pověrami papežskými. Přátelé jesuitů v panstvě vymohli zrušení výstražného dekretu. [2])

Důstojnější nežli marný dekret městský byla proti zánovní škole jesuitské ona mistrů v Karolinum práce, kterouž se snažili o čilejší vědecký život ve své škole. Jakoby na odpor jesuitské intimace po kostelích rozhlašované děkan fakulty mistr Jakub Codicillus 30. října téhož roku 1556 vydal intimací svou, obšírnou, v níž chválí, co všecko professorové Pražské školy dosavad podnikali k vzdělání mládeže. Úvodem naříká, že /povolání professorské nejedni opouštějí vidouce, že za veliké práce není skoro žádné odměny./ Vykládá, že pilně pracovali professorové o Písmě svatém, vodili k poznání jazyků. Cituje několik řeckých řádek za důkaz; prý dbali toho, aby vocabula i frase správně se vykládaly, definice, divise aby neporušeně se stanovily, argumenta v pravém řádu aby se tvořila, chybné úsudky se rozváděly; tím způsobem pracovalo se svým místem, svým časem. Přízeň boží neměla by se uvažovati dle výsledku ani příznivého ani nepříznivého, zvláště v této bídné a nešťastné době, kdy nová vymýšlejí se umění na potlačenou zbožnosti a studií literních. Napomíná dalšími řádky studentův k pilnosti, k návštěvě lekcí, aby neopomíjeli žádné částky filosofie; neboť ve filosofii jest pokračovati tak, jakoby od jedné částky ke druhé byl stupínek, první péče budiž řeči, druhá věcem, tomu učíme v logice v rozličných jejích kusech; potom jest studium fysiky a ethiky, z nichž ona osvětluje přirození těl prostých i skladitých, tato poučuje o mravech a životě. Vyloživ ještě o některých částech ethiky, mistr Codicillus slibuje, že na výklad budou z biblí mnohá místa přivozována od professorův. On sám že míní vždy v pondělí a úterý ráno o hodině 15. čísti Organon Aristotela. Studiosi prý aby pomněli, že jsou jako květiny zaseté k oslavě boží; i protož aby snášeli výchovu a napomenutí. Ku konci intimace jest modlitba, aby Hospodin požehnal práci. [3])

Kdož by pochyboval, že tato intimací zdělána jest následkem intimace jesuitské? Lze věřiti jesuitským kronikářům, že se universí Pražská příkladem jesuitů k čilejší práci nutila.

---

[1]) Collect. Bydžovsk. v bibl. Lobkov. 115.
[2]) Paměti kolleje. Č. Č. Mus. 1844. 196. Schmidl. H. S. J. I. 104.
[3]) Collect. Bydž. 116.

Ať soudí se o jesuitské činnosti celkové jakkoli, toho jim příti se nesmí, že ve školství byli čiperní; XVI. století jest veliká epocha v školství, a jesuitům náleží v ní ten veliký význam, že katolické školství jimi se zvelebilo, stálo a prospívalo.[1]) Jesuity vedla k neúmorné činnosti školské idea nejprv zachrániti a pak rozšířiti katolické náboženství, jež v Němcích a u nás bylo v mdlobě skoro smrtelné. K té idei byli pečlivě vychováváni a za ní se brali krok za krokem s nevídaným sebezapřením i s opatrnou, chladnou vypočitavostí. Ke školství řád přišel z té nuzné a těžké potřeby, aby kněžstvu dostalo se lepšího vychování vědeckého.

Že by byli jesuité v disciplinách a methodách nějaké nové, nebývalé cesty nad protivníky své sobě vymyslili, toho říci nelze; křesťanství a humanism byla hesla všem školám společná a k drobné práci školské jesuité sháněli poučení, zkušenosti odevšad. Pokládáni za nejučenější a nejpilnější učitele v katolickém světě a že svou věc celkem uměli, o tom svědčily konečné výsledky.[2]) Jesuité XVI. věku dobře se vpravili ve svou dobu, ba jsou hlasy tvrdící, že obnovené katolictví u nich mělo podobu svobodomyslnější nežli tehdejší obmezená lutherská a kalvinská orthodoxie.[3])

Proto také učení protestanté, pokud jesuity pokládali za školské řeholníky, i chválili je; stačí připomenouti pochvalu Sturma štrasburského; ovšem když se přesvědčili, že jesuité školou vlastně bojují, nastaly odsudky. Stačí zase jen připomenouti téhož rektora Sturma pozdější slovo, že jesuité jsou homines callidi, lidé lstiví. Ignatius z Loyoly, zakladatel řádu, nařídil, aby při kollejích, kde budou vychovávati své alumny, jesuité učívali také žáky jiné, externí.[4]) Tím otevřeny školy jesuitské kde komu.

Ignatius již v Constitucích nařídil, aby na školách jeho řádu všecko bylo zadarmo. Ani za zkoušky nemělo se platiti. A to bylo mimo pověstnou pilnost jesuitů druhá věc, která do jich škol lákala.[5]) Ovšem neměli-li platiti žáci, někdo jiný musil platiti: školy jsou a byly drahé zařízení, a jesuité byli povinni býti bez jmění. Bylo tedy nutno, aby veřejnou podporou školy se zřídily a držely. Vznikly dotace zeměpánů a jiných příznivců jesuitských.

Na vydržování kollegia v Praze král Ferdinand dal 1400 kop miš. ročního platu ze statku Ojvínského, měšťanům žitavským pro-

---

[1]) Compayré Hist. Critique des doctrines de l'education. 117. Řád jesuitů jest mu grande institution pédagogique. Cituje Bacona (166), jenž uznával školy jes. Consule scholas jesuitarum, nihil enim, quod in usum venit, his melius. Povědomý jest úsudek Macaulayův. Nověji s uznáním o školách jes. píše Paulsen, Gesch. d. gelehr. Unterr. (2hé vydání). 380 a násl. — 408

[2]) Paulsen. l. c. 423

[3]) Henne am Rhyn. Kulturgesch. II. 39.

[4]) Pachtler. Monum. Germ. paedag. II. 36.

[5]) Odtud ujma na př. akademii a školám i ve Francii. Douarche L'université de Paris et les Jesuites. 68. Za to básně posměšné robeny o jesuitech. 72.

najatého.[1]) Nad to přidal kollegiu z komory české po 300 kopách ročně a z důchodů sekularisovaného kláštera v Dobroluze roční 450 kop s výslovným rozkazem, aby těch peněz bylo užito na chování chudého studentstva. Ty příjmy summou 2150 kop král potvrdil listem zakládacím r. 1562.[2]) K tomu přibývaly záhy peníze z mimořádných darů panských. Také obdrželi od krále dům ke kolleji, směli si vykoupiti statky, dominikánskému klášteru sv. Klimenta před tím náležité, a byli osvobozeni všech daní.

Z podpor jali se stavěti na zříceninách kláštera sv. Klimenta byty sobě a svým studentům. Studentům zřídili již r. 1556 contubernium neboli konvikt, v němž na první ráz šlechtických studentů několik ubytováno.[3]) Tři léta potom jsou do něho dáni i dva synové vévody bavorského Arnošta. Vypravuje kronikář jesuitský, že studenti chodili po párku, a kde kdo že na ně zraky upíral s obdivem.

Zdá se, že komora královská jesuitů zanechávala leckdy bez peněz. Naříkali, domlouvali se. R. 1558 rektor došel k almužníkovi královu s prosbou, aby dal na cestu do Vídně čtyřem novicům, v domě prý ani haléře nemají. Obdrželi tolar a 18 krejcarů na cestu. Prý také v jídle byli nuceni učiniti sobě ujmu. Pohnut byv, král rozkázal perkmistru viničnému, aby jesuitům vydáváno bylo ročně 6 sudů vína, prý poznal, že nejsouce pivu zvyklí, pijí vodu.[4]) Téhož nuzného roku vzešel v Praze proti jesuitům křik obecný, že slibivše učiti darmo, teď žádají od žáků peněz na dříví. Žádali tak pro velikou zimu a nedostatek. Měli tuhou práci, aby se omluvili.[5])

R. 1559 jesuité založili nový konvikt studentský. Byl to seminář pro chudé žáky (seminarium seu domus pauperum, též collegium novum). Patrně chtěli získati studenty z lidu. „Res prudentes coepta“: chytře provedeno. Provincial Canisius přijel do Prahy, napsal spis o podporování chudých, spis podán katolické šlechtě a vytištěn na poučení lidu; na veřejných místech přibíjeny ohlášky, že jesuité budou živiti chudé studenty; na kázáních totéž oznamováno, vykládáno, chváleno. Arcikníže odporučoval nový podnik jesuitů šlechtě a sám pro dobrý příklad hned složil sto tolarů se slibem, že co rok tolikéž bude dávati; purkrabí Jan mladší Popel, Scribonius probošt a jiní dali po 20 tolařích, touž summou zaslibivše se na příští roky. Sebralo se do 400 tolarů. Kníže bavorský

[1]) Obšírněji o nadacích jesuitů viz u Bílka: Statky a jmění koll. jesuit. Též na přísluš. místech v Schmidl. H. J. II. 131. Též v Balbinově Epitom. rerum boh. 427, a v histor. univ. Hammerschmidově, v rukop. mus. VI. D. 13.

[2]) Schmidl. Hist. So J. I. 162.

[3]) Tamž. 106.

[4]) Schmidl. H. S. J. I. 114. 125. Týž I. 123. 124. V rukop. univ. knih. I. A. 1. fol. 37. Fol. 53. jest o dříví znova položeno k r. 1560. Prý se tenkrát jesuitů Vřesovec, jenž měl v konviktě 3 chlapce, a probošt Scribonius zastali.

[5]) Schmidl. I. 129. 130. 133 148.

připověděl živiti v konviktě 8 nebo 9 studentů. Král z obzvláštní štědrosti přikoupil ke kolleji sousední dům, do něhož se oba konvikty odstěhovaly. Na polepšení stavení kollejního r. 1560 král vydati kázal z důchodů komorních několik set; jesuité začali stavěti dormitář. I to král učinil, že jesuitské kolleji téhož roku ustanovil čtyři defensory.

Osvěděil se tedy panovník jakožto štědrý i pečlivý ochránce jesuitů. Ale nelíbilo se mu, jakož o tom r. 1560 psal arciknížeti, že na důchody darované jesuité chovají studenty z cizích národů; prý dal peníze jen na učení svých poddaných.[1]) Poněvadž jesuité v tom nedali sobě poroučeti, potkali se s ujmou svých ročních důchodů stálých; král roku 1564 odňal podporu dobroložskou semináři chudých. Ale co tu odňato, nahrazováno příspěvky šlechticů, takže seminář nezašel, než vzrůstal.

K vzrostu jesuitských škol přispělo, že r. 1575 založen římskou fundací nový, třetí konvikt čili seminář, a to pro dvanáct českých alumnů papežských. Přírůstek ten k škole jesuitské nuncius Jan Delphinus při papeži Řehoři XIII. vyjednal. Praesentační právo papež udělil Vilému Rožmberskému a Vratislavovi z Pernštýna. Papežský nuncius vyžádal nad to od papeže 100 zlatých a zjednav stavitele dle svých náčrtů kázal při kolleji Klementské stavěti školy a byty nové. Prostavěno zase nad tři tisíce zlatých. Stavení dosavad provedená v pamětech vykládají se za znamenitá; když je r. 1711 strhli, aby postavili nynější nádherné Klementinum, viděla se kronikáři býti tuze maličká, nepohodlná.[2]) Stavby kollejní množeny ještě v létech následujících. R. 1577 zase prostavěno 4000 rýnských, mezi dvořany nasbíraných.

R. 1579 Jan starší z Lobkovic dal k semináři dům, jejž jesuité vyměnili za jiné dva v okolí svém bližším; r. 1587 Krištof Lobkovic přikoupil dům jiný a přidal na stavbu 1800 zl. Tím způsobem darů znamenitých hrnulo se množství. Jesuité část dali na výchovu škol, část vždy oddávali na stavby. R. 1585 píše kronikář jejich, že dobrodiním šlechty kollegium se již rozšířilo co nejobšírněji. A nepřestalo se rozšiřovati. Téhož roku neúnavní v své štědrosti šlechticové sebrali mezi sebou opět 6000 zlatých na kollej. Jesuité konečně obsáhli onu ohromnou areu, která dodnes nese jméno jich bývalé kolleje. Nynější Klementinum dlením doby postaveno od jesuitů na ploše, kdež jindy byly 32 domy, tři kostely, dvě ulice.

Z toho, co dosavad vyloženo, jasně vysvítá, kterak jesuité se svými školami v Praze rostli. Vlastní něčliště jejich bylo gymnasium, o němž se v jiné knize místněji položí. Svými nejvyššími třídami gymnasium jejich závodilo nejen s nejvyššími třídami protestant-

[1]) Arch. místodrž. Miss. 62. 191.
[2]) Předešlá data jsou v Schmidl. Hist. J. I 362. 363. 364; 513.

ských latinských škol pražských ale i s universitou; neboť na všech těch školách humanism a rhetorika byly předmětem stejným. Ovšem nejbolestnější konkurenci universitě Karlově filosofické a theologické učení jesuitské působilo, přes to že bylo na počátku a i potom leckdy dosti skrovné a že časem i přestávalo. Filosofie a theologie tvořily vlastní akademii jesuitskou; studium jesuitské mělo tedy o „fakultu" víc než universí Karlova, a to bolelo. Vyšší učení k filosofickému odboru náležité začalo se u jesuitů r. 1559; m. Gerardus jal se vyučovati dialektice, logice; týž teprv rok otevřena škola rhetorická. [1])

Roku následujícího jesuité přibrali mathematiku, a opět rok potom došlo k ethice a řečtině. Kronikář zapisuje si věc k víře nepodobnou, že se mnozí studenti za krátko (eo brevi profectu) naučili řecky mluviti. [2])

Rektor kolleje Hoffaeus s velikou horlivostí tato všecka studia vedl, sám uče rhetorice a dialektice až do svého odvolání do kolleje Vídeňské. Hoffaeovi přikládá se od jesuitů zásluha stejná jako Canisiovi, že byli haereticorum expugnatores acerrimi; oni první prý vešli v ten český les plný „šelem kacířských," aby ho prací a vědou sčistili. [3])

Po Hoffaeovi rektorem stal se Blyssemius, kterýž mimo svůj předmět — theologii — i nauky filosofické v kolleji popoháněl, pokud jen bylo lze; i on měl účastenství v učení řečtiny a mathematiky až po r. 1574, kdy ho poslali do Štýrského Hradce. Vlastní filosofické učení mělo u jesuitů tříroční běh; magister měl vésti studenty z logiky do fysiky a konečně do metafysiky, v každé pobuda rok. Však pro nedostatek učitelů a žáků a pro mor filosofie pokulhávala od samého počátku. První kursus skonán proto teprv 1564 nebo dokonce teprv r. 1565. [4]) Že také v některý semestr vypadla mathematika nebo jiná vyšší disciplina, toť jisto; nemohliť při nejlepší vůli jesuité zastati všech svých přerozmanitých povinností.

Nový běh filosofický r. 1565 mistr Jiří Varus, Angličan, začal, skonal ho po třech létech. Ukončil metafysikou dictando et explicando. Tehda již bylo v kolleji jesuitských „sociů", díl kněží, díl nižších, do 45 osob.

Třetí filosofické triennium začalo se r. 1569; zase Varus je vedl. Tím způsobem dosti pravidelně brala se filosofie u jesuitů i za rektora Jana Pavla Campana, jenž úřad nastoupil r. 1574. Jesuité tehda už dobře stačili i na druhou v zemích koruny České akademii, kteráž byla v Olomouci; r. 1574 císař nadal ji právem pro-

---

[1]) Rukop. univ. knih. 1. A. 1. 40. Schmidl. Hist. S. J. I. 125.

[2]) Schmidl. I. 154. dle rukop. univ. knih. 1. A. 1., z něhož Schmidl vůbec čerpal.

[3]) Týž II. 487.

[4]) Schmidl. I. 191. 202. (Srovnej obě stránky.) Rukop. univ. knih. 1 A. 1. 106. slaví konec kursu r. 1565.

movovati své žáky k akademickým gradům, jako přísluší kterékoli universí v Němcích, v Italii a jinde.[1]) Filosofové a humanisté jesuitští pracovali horlivě v Olomouci i v Praze. R. 1576 nový kursus filosofický zahajuje m. Pavel Neukirchius, z Vídně povolaný; posluchačů měl třicet, mezi nimiž lidé urození byli, praelati a kněží nižší. I husitský jeden farář prý se tlačil do toho kursu; rhetory tehda Edmund Campianus k filosofii přiváděl.

Do té doby jesuité vychovali ve filosofických odborech již učených scholárů tolik, že mohli je všude po království posílati šlechtickým rodinám katolickým i školám za učitele „magno catholicae religionis fructu,“ což kronikář jesuita s radostí zápisuje.[2]) R. 1579 s velikou prý slávou Campianus filosofii učil; rhetoriku Vivarius, jména to v historii jesuitské ne poslední. Campiana, jenž v Praze po čtyři léta pracoval, paměti velebí jako mučedníka horlivosti jesuitské. Byltě v Anglicku utracen. Filosofické učení pražských jesuitů zmocnilo tak, že r. 1580 vyskytují se v zápisech již kursy dva.[3]) Promoce filosofické, čím dál tím hustější jsouce, dokazují, že na akademii jesuitské kvetla a čím dál víc posluchačů lákala filosofie.

Podobný rozvoj v akademii jesuitské mělo učení theologické; s počátku jsouc skrovné, časem i hynulo docela, ale přízní mocných a horlivostí jesuitů zmocnělo jako filosofie. Od r. 1558 Blyssemius učil theologii; rektor Hoffaeus pomáhal hebrejštinou: katoličtí kněží musili do školy; opat břevnovský nejpilněji své kleriky posílal do Prahy.

S počátku (r. 1560) sedalo v theologii jesuitské osm kněží pražských, ti byli všecko posluchačstvo mimojesuitské.[4]) R. 1561 bylo najednou po theologii; intermissa, quod magistro careret.[5]) Ale hned roku následujícího ujal se jí Volfgang z Horšova Týna; prý dost kněží se přihlásilo do přednášek. Po Volfgangovi r. 1564 měl výklady Písma a knih Sententiarum jesuita Pěšín Ondřej; mimo Pěšína i Blyssemius, pozdraviv se z nemoci, kněžím na Hradě v chrámě vykládal kanony svaté. Nad to pater Hellerus začal v theologii vykládati dvakrát v témdni věroučné kontroversy, kteráž věc jakožto nová veliký počet posluchačů přivábila, kanovníci, proboštové (Scribonius a Franta — rarum id temporis in scientiis decus) přicházeli, mužové vážní rozličných stavů, faráři i husitští chodívali k jesuitům do kolleje za theologií.[6])

Po tomto rozmachu morní rok 1568 učinil theologii u jesuitů zase konec. R. 1571 Baltasar Hostovinus, český pater jesuitský,

---

[1]) Schmidl. I 349.
[2]) Schmidl. Hist. S. J. I 396.
[3]) Týž. I. 445.
[4]) Rukop. univ. knih. 1. A. 1. 34. 57.
[5]) Schmidl. Hist. S. J. I. 169.
[6]) Rukop. univ. knih. 1. A. 1. 124. Schmidl. 216. 217.

začal v chrámě u mostu vykládati katechismus prý při návalu husitů i akademiků z Karolina. Na prosbu arcibiskupovu r. 1572 theologické přednášky obnoveny; povědomý protivce Českých bratří, Václav Šturm se v ně uvázal, a klerikové pražští na vratech pražských chrámů katolických od arcibiskupa vyzváni, aby do theologie chodili k jesuitům a tu se učili. [1]) Campanus tehda vykládal dubias conscientiae quaestiones. Od těch dob jesuité vždy měli některého mistra, jenž v theologii učil. Až teprv r. 1600 po moru na čas rejecta est theologia. [2])

Akademii jesuitské víc než co jiného škodívaly mory; aspoň jimi zaviněno ono přerušování i pokles v učení. Počítá se valných morů do konce XVI. století pět; poprvé r. 1562 školy zavřeny od listopadu do října roku následujícího; [3]) nové přímorky, jež rozehnaly žáky jesuitské, vypukly zase r. 1568. Studenti prý se ani nemohli dočekati obnovení škol r. 1569. [4]) Morní povětří r. 1571 schvátilo i několik jesuitů a školy rozrušilo, jak obyčejně. Stejně tak zvedlo se r. 1582. Dne 2. července 14 jesuitů do Plzně se utekli, pokud bylo lze, i se školami. Tam je mor dohonil, a školy rozběhly se. [5]) Poslední v onom století mor uškodil jesuitům r. 1599.

K ujmám přivozovaným mory přidati jest r. 1589 ujmu, kterou přivedla drahota obilí neobyčejná. Jesuité z té příčiny contubernium chudých studentů zmenšili znamenitě. [6])

A přes všecky všudy ujmy a nehody jesuitské školy rostly; r. 1583 jesuitských žáků počítá se do 400; r. 1588 do pěti set, r. 1597 do sedmi set. Píšeť jesuita r. 1577, že z nejvzdálenějších krajin žáci se hrnou „fama tantum nostrarum scholarum" a že kollej nikdy před tím neměla vyšších škol rozkvetlejších. [7]) I šlechticové již dávali se zapisovati do filosofie; o jednom z nich paměti r. 1584 praví, že vykonal celý běh filosofický, což v Čechách neslýcháno.

K větší frekvenci jesuitské akademii už také kolleje po venkově českém zakládané stále pomáhaly. Byla to kollej v Chomutově, r. 1591 založená od Jiřího Popela z Lobkovic, kollej v Krumlově a v Hradci Jindřichově, ona z r. 1590, tato z r. 1594. Kollej Chomutovskou založil Lobkovic s úmyslem pozdvihnouti ji na jesuitskou akademii, třetí v koruně České; ale pán padl nemilostí císařskou dřív, nežli úmysl v skutek přivedl. Ale císař přec nadal kollej onu právem promovovati ku gradům. [8])

[1]) Rukop. univ. knih. 1. A. 1. 171. Schmidl. l. c. 316.
[2]) Rukop. univ. knih. 1. A. 1. 228.
[3]) Schmidl. I 172. 173.
[4]) Rukop. univ. knih. 1. A. 1. 15. Schmidl. 257.
[5]) Schmidl. I. 299. 473. 481.
[6]) Týž 580.
[7]) Rukop. univ. knih. 1. A. 1. 25. 332. Schmidl. 488. 548. Svoboda; Reformace 9.
[8]) Arch. mus. listin 1591. Rukop. univ. 1. A. 1. 324. Schmidl. H. S. J. 613. 614. 616.

Nelze pochybovati, že jesuitské kolleji šlechtičtí žáci byli velmi milí, neboť od jich rodičů vycházela přízeň a podpora; ale jesuité také rádi viděli žáky z rodin jinověreckých; paměti jesuitské r. 1584 dí, proč. Prý přijato mezi alumny kacířských studentů nad dvacet „s pevnou nadějí, že příkladem ostatních a zbožným napomínáním přidají se k pravé víře. Všickni stali se katolíky.“ [1])

To hněvalo protivníky, tím universí Karlova urážela se z míry. Málo pomáhalo proti jesuitům ukazovati, že jich akademie není vlastně universí; jesuité při své generální škole si vedli tak, jakoby byla universitou. Hned s počátku zosobili si nad svými studenty jurisdikci; k pravé universí je velmi přibližovalo právo udělovati svým studentům mistrské a bakalářské hodnosti, kteréž právo r. 1581 Maxmilian rozšířil i na studenty jesuitské odjinud koli přišlé. [2]) S chutí jesuité provedli r. 1565 (11. října) první promoci mistrskou ve filosofii; vysokým hlasem tehda rektor kolleje přečetl privilegium papežské a císařovo o gradech, načež tři jesuitští kandidáti jsou povýšeni. Rektor byl promotorem. [3]) První theologický doktorát udělen 4. října r. 1573 minoritovi Benignovi a Doynis. [4]) Od těch dob promoce — zvlášť filosofické — byly čím dál hustější. Pražská škola Karlova pokládala je za těžkou urážku svého privilegia. Aby měla úplnou podobu universit, jesuitská kollej od r. 1573 obvykla si i studentskou deposici čili immatrikulaci. Učinila to výslovně proto, že res ipsa academiis usitata. [5])

Obecenstvo i studenti vábeni do kolleje jesuitské častým slavnostním vystupováním jesuitů na veřejnost. Že se děla svrchupsaná promoce r. 1565 „s ohromnou slavností a při ohromném sběhu lidí,“ to lze jesuitskému kronikáři věřiti na slovo. Jesuité uměli vyhledávati příležitosti, aby se ukázali a dovedli divadelní úpravou mysli jímati. Se slávou a šumem začínali školní semestry, slavnost tu dovedli rozprostříti až na tři dny disputacemi a divadelním představením, jakéhož Karlova universí dlouho neuměla pořiditi. Ne darmo jesuité přišli z Italie. Ačkoli o všech těch věcech položí se v jiné kapitole, již tu budiž dotčeno na poznanou, že při renovaci studiorum disputováno v chrámě u sv. Klimenta z theologie, z dialektiky, ethiky, mathematiky a z jiných vyšších disciplin „ardentissime et insigni fervore“ a vždy s valným účastenstvím obce et in magna doctorum corona. R. 1563 už i řecky při tom hovořili; někdy i arcibiskup pustil se do disputace, a to přec lákalo zvědavce, přívržence i protivníky.

Také i v školním běhu jesuité vedle obyčejných studentských disputací sobotních a měsíčních pořizovali veřejné šumné disputy,

---

[1]) Schmidl. l. c. I. 498.
[2]) Schmidl. H. S. J. I. 454.
[3]) Týž 202. Rukop. univ. knih. 1. A. 1. 107. Univ. archiv č. XIX.
[4]) Tak je to dle matriky (Album acad.) v univ. archivě č. XIX.
[5]) Rukop. univ. knih. 1. A. 1. 179.

k nimž zvávali tištěnými pozváními na všecky strany rozesílanými. Jesuitům neušla jediná vhodná příležitost k veřejné slavnosti disputační. Na příklad když skončeno první filosofické triennium, o němž svrchu praveno, pozván skrze listy kde kdo učený k zápasu filosofskému do kolleje. Vyvoleni z šesti členů kollegia tři, kteří běh vykonali, jeden měl řeč theologickou, jiný hebrejskou, třetí řeckou, pak hájili ti a jiní po tři dni (8, 9, 10 octob. r. 1565) věty ze vší filosofie ad nobilissimam hospitum coronam. [1])

Z mimořádných disputací slavnostních vzdělance i lid pražský nejvíc lákaly disputace theologické; lid viděl vysoký klerus a šlechtu při tom v plné nádheře, a vzdělance zajímaly otázky náboženské. Jakž ne? Vždyť byli z národa, jenž náboženskými věcmi již od sta let byl zmítán ku slávě i ku škodě své. Což to bylo podívání i poslechnutí, když v lednu r. 1558 Blyssemius zahájil hovory o svátosti biřmování; přišel k nim nuntius Liberius, tři biskupové, všickni kanovníci, vyslanci knížat, domácí šlechta, viri nobiles magno numero, dvořané, z nichž kronikáři nejznamenitějším se býti vidí magnus ille sui saeculi Hippokrates, totiž doktor Petr Mathiolus, známý botanik. Studentů z Karolina prý přišlo tolik, že již se nevešli. Mnoho lidí musilo zůstati venku. [2])

A což divadlo jesuitské vábilo! I tomu věnujeme jinde kapitolu, ale již tu přec připomínáme, že zvědavých Pražanů r. 1560 nahrnulo se jim do kolleje prý do deseti tisíc.[3]) Potom vždy zůstávalo na několika tisících, neboť u jesuitů vždy byla mistrná podívaná.

R. 1567 již provozovali tragoedii českou, sv. Václava, od jesuity Salia psanou. Lidí přišlo nepočítaných. Takové české divadlo což to byla chytrá a vítězná zbraň proti škole Karlově! Lid prý spokojeně a s pochvalou rozhlašoval, že Jesuité svůj chléb sobě dobře zasluhují!

Ký také div, když obě vysoké školy vedle sebe měly se slavnostně osvědčovati, že obratní jesuité hlučnou scenou snažili přepanošiti Karlovu kollej. Viděti to při slavnostech, když r. 1558 vítán král Ferdinand.[4]) Všecka strana kolleje k ulici jesuitské obvěšena čalouny drahými, nápisy řeckými, latinskými, znaky, v nichž orel říšský a lev český; chlapec podobou anděla mluvil přání, sbor pěl, Pax a Justitia vystoupily, Mars s ústy zkrvavělými vlečen v poutech, na konec rakouský dům symbolickým divadlem vynášen, velebeu. Ač se kůň císařův děsil šumného divadla a odskakoval, císař se zalíbením hleděl jemu až do konce. Dle kroniky jesuitské spisovatel triumfu potom tištěného, kacířský mistr z Karolina Collinus,

[1]) Rukop. univ. knih. 1. A. 1. 106. Schmidl. Hist. S. J. I. 201.
[2]) Schmidl. Hist. I 119.
[3]) Rukop. univ. knih. 1. A. 1. 58. Schmidl. I. 146.
[4]) Schmidl. Hist. S. J. I. 229.

prý v popise zmínil se jen o zpívajícím chlapci, ostatní produkci vynechav schválně; arcikníže Ferdinand s hněvem kázal knihu hoditi do pece pro křivdu jesuitům tím učiněnou a nařídil úplnější popis Mathiolovi. [1]) Však kronika nemluví pravdu.

„Velikou slávu školám našim přinesl den 7. září r. 1562, kdy nejjasnější arcikníže Maxmilian, syn císaře Ferdinanda do Prahy vezen byl ke korunovaci." Tím rozumem po latinsku zapisuje annalista jesuitský v paměti. [2]) Z popisu chápeme, že podnik jesuitů získal jim slávu nad jiné. Postavili slávobránu ozdobnou, výborný malíř na ní pracoval mistrně; brána zářila hvězdicemi zlatými; jináč byla obvěšena znaky zemí císařových a nápisy; nejhořeji byl obraz mateře boží, zlaté praporce. Dole stály mezi sloupy dva chlapci v šatě andělů, aby vítali krále a královnu. Zpravodaj jesuitský s nadšením o tom všem píše.

Královė a členové jich rodin byli k jesuitům z míry uznalí; svou přízeň osvědčovali kolleji sv. Klementa zhusta návštěvami, které budily na druhé straně žárlivost. Nejčastěji u nich pobýval arcikníže Ferdinand za svého gubernátorství v Praze; v létech potomních ráda chodívala k nim do kolleje Alžběta, královna francouzská, dcera císařové Marie. Zapisuje si pamětník s radostí, že v kollejní zahradě také jednou snídala. [3]) K podporám hmotným, o nichž svrchu dotčeno, i za Rudolfa stále přibývaly nové ze štědré ruky královské; jednalitě na prospěch otců již vychovanci jejich v nejvyšších úřadech postavení. R. 1590 císař poručil vydati z Oseckého panství jesuitům půl třetího sta strychů žita; na stížnost jesuitů poručil, aby purkmistr jim správně vydával oněch 6 sudů vína, r. 1558 nařízených, ale z odpornosti zadržovaných. [4]) R. 1603 Rudolf vrátil kolleji důchod dobroložský, před léty odňatý; tím přibylo jim ročních 450 kop. Nad to za úřadu rentmistrského kázal jesuitům vydati 15.000 kop, aby sobě koupili statky. Příkladem tím šlechta ba i lidé měšťanští jesuitské kolleji štědře se nakloňovali. Na předním místě Lobkovicové. R. 1587 Jiří Lobkovic oddal otcům mlýn s pozemky; „pia foemina Videriana" r. 1593 odkázala kolleji na vychování dvou studentů ročně 60 tolarů; probošt kapitulní Cikán poručil jim týž rok cennou bibliotheku; [5]) rok potom mnoho set zlatých pro seminář chudých Adam z Lobkovic přinesl, takže jesuita Šturm mohl k semináři koupiti několik vinic a dvorů. R. 1595 Zdeněk Berka z Dubé s bratrem svým 300 tolarů přinesli otcům jesuitům. Tím nevyčetli jsme darů všech. Tou přízní odevšad rostla a mocněla kollej se školami svými, rostla jesuitská akademie.

[1]) Týž I. 123.
[2]) Týž I. 169.
[3]) Schmidl. Hist. I. 394.
[4]) Arch. místodržit. J. 20. 2—40. 2—50. 2—48.
[5]) Schmidl. Hist. S. J. II. 5 6.

A co zatím universí Karla IV? O tu se srdečně staral za drahné časy málo kdo. Přízně valné a podpory dvorské nebo vládní universita nemohla se dobře naditi, neboť ourazem tu bylo náboženství. A což křivé bylo university Pražské postavení i v náboženském směru. Bývala někdy rozhodujícím náčelníkem strany kališné; professorové bývali členy konsistoře pod obojí, Karolinum bylo sídlo té konsistoře. Ale staré husitství časem mdlelo, mezi professory bylo brzy husitů málo, většina byli protestanté, a protestanství nebylo v zemi zákonem uznáváno. Musili býti tedy lutherští professorové Pražské školy vysoké teď po valném sesílení královské moci (od r. 1547) stále připraveni spíš na újmy a škody své nežli na nějakou podporu.

Od správy husitské církve jsou odstrčeni, ale ne hned. Král teprv r. 1562 vzal obsazování kališné konsistoře do své moci. Místo dosavadního administratora, jímž byl rektor universitní Matěj Curius (Dvorský), dosazen Mystopol za správce kněžstva, a universita úplně stranou postrčena; přestala míti moc a přímé působení v stranu podobojí, členové konsistoře jmenováni z královy kanceláře, a professorové už neměli býti mezi nimi. Spolu stavové zemští ztratili právo nad konsistoří, ba pomalu i nad samou akademií, kteráž ocitla se v osamocení! Dobře ještě, že jí aspoň na druhou stranu nechána jurisdikce nad všemi městskými školami, takže odtud mohla čerpati síly životné. Jináče pozbaveni byvše moci konsistorní professoři mohli býti tomu rádi, že mohou se věnovati práci vědecké.

Ale rádi nebyli. Těžce to nesli. Znáti lítost ze zápisu universitního, jenž líčí průvod při pohřbu královĕ r. 1564. Tu čteme: [1] „Administrátorové (konsistoře) s faráři na radu některých oddělili se na odpor mravu starobylého od akademie, domnívajíce se, jim jest příhodnější místo buď před opaty buď mezi kanovníky nedaleko arcibiskupa.“ A hned zápis radostně dodává: „Ale sklaplo jim, neboť postaveni jsou za světlonoše, ze starých žebráčků vybrané.“

Bolestnější nad jiné byla rána, kterouž vysoká škola ztratila nadací na řeckého lektora. Griespek, jenž se byl r. 1549 uvolil zápisem deskovým z vesnice Sazeného mistru Kolínovi 45 kop českých ročně na lekcí platiti, zbavil se r. 1553 povinnosti té. Král onen plat s Griespeka pro jeho služby přejal na sebe a zapsal ho na ves Pořičany, náležitou komoře královské. [2]) Komora s počátku lektorovi platila. [3]) Ještě r. 1557 zve Kollinus veršem posluchače a slibuje čísti komedii Terentia. [4]) Ale roku následujícího uhodilo zle. Komora zastavila plat, a když odstoupena právě tenkrát ves Jaroslavu Smiřickému, ani se mu neuložilo, aby vydával na řeckého

---

[1]) Monum. univ. III. 164.
[2]) Archiv. univ. A. 1. Opis z kvaternu trhov. bíl.
[3]) Monum. univ. III. 149.
[4]) Collect. Bydžovsk. 116. Rukopis Lobkovic. Zve v den sv. Kateřiny.

lektora. Příčina, proč Kollinovi od arcikněžete plat náhle zastaven, bylo jeho protestantské náboženství a zlé donešení králi. Vysvítá to dosti jasně z recessu, mistru Kollinovi r. 1558 od císaře na jeho duplikování vydaného, v němž stojí, že mu „Jeho milost času předešlého lekturu řeckú v kolleji na jistý způsob, aby mládež pilně učil a při tom učení chvalitebně, poctivě a řádně, *jakž na dobrého křesťana* záleží, se choval, z milosti své dáti a roční plat z ní, totiž 45 kop gr. č., kterýž jest někdy doktor Jan Franc k té lektuře kšaftem odkázal, vydávati poručiti ráčil . . . i ráčil sobě J. M. C. zprávu tu, kteráž J. M. C. o osobě téhož mistra Kolína předešle dána jest, k paměti přivésti a tu věc uvážiti, že ze slušných příčin jemu dále té lektury řecké nechati ani toho platu vydávati dopustiti neráčí, a protož J. M. C. při nařízení J. M. arcikněžecí toho zůstavovati ráčí.“ [1]) Byv úřadu zbaven, Hodějovskému Kolín psal: „Co tomu říkám? ptáš se. Nic, leč co praví Job: ›Bůh dal, Bůh vzal.“ [2])

Kolín zatím pilně pracoval ve své škole, kterou měl na Andělské zahradě. [3]) Tu učil „drahně mládenců stavu panského, rytířského a měšťanského.“ Stavové čeští vymohli r. 1561 Kolínovi plat komorní zase, ale po jeho smrti zastaven plat řecký docela. Kolín, učiv řecké a římské literatuře nad 20 let, umřel v své zahradě r. 1565 4. června „catarrho“. Děkan o něm v knihu zapsal, že byl muž o církev, vlast a obec literní dobře zasloužilý. [4])

Vítání vítězného císaře universí r. 1558 zúčastnila se již docela po humanisticku, ale ovšem daleko střídměji než kollej jesuitská. Nicméně král se i za to vítání odměnil. Neboť hned roku následujícího na prosbu professorů, že Veliká jich kollej na spadnutí, arcikníže Ferdinand poslal s hradu architekta svého, jak by škole Karlově mohlo býti spomoženo, a polevil mistrům něco v berni. [5]) Bohužel oheň r. 1568 přinesl zase škody kolleji Karlově.

Stran vědecké kvality lze od polovice XVI. věku lecco s pochvalou uvésti. Již před příchodem jesuitů starý příznivec uměn Jan z Hodějova snažil se o zřízení nové stolice professorské při akademii po příkladě druhdy doktora France. Pomýšlel, aby čítáni byli jeho nadací duchovní básníci Sedulius, Lactantius, jenž slul křesťanským Ciceronem, a j. Chtěl vydávati lektorovi 18 kop miš. ročně, že však při obsazování místa lektorského v universitě Hodě-

---

[1]) V červenci 2. 1558. Missiv. arch. místodržit. č. 50. 177.

[2]) Vlček. Děj. Č. liter. 393. z Jirečka l. c.

[3]) Zahrada ta měla privilegium od Karla IV. z r. 1360 (Arch. pražs. 2133. 39.), že osvobozena poplatků. Kolín r. 1548. chtěje vody do zahrady a do domu po trubách, slibuje konšelům, že bude platiti vše jako jiní sousedé. Arch. pražs. manuál č. 1420. A. 59.

[4]) Monum univ. III. 168. Lib. decanor. II. 393. Zajímavý kšaft mistrův viz v Miscell. 54. 28. (teď v pražs. arch.) Otištěn v Č. Č. M. 1888. 461.

[5]) Paměti kolleje. Tomek. Č. Č. M. 1847. 632. V arch. univ. A. 17. I. 2. 31.

jovský chtěl přáti hlas i děkanovi kapituly katolické na Hradě pražském, professoři nepřijali nadaci. Ale mistr Šebestián Aerichalcus, jenž od r. 1546—1555 šťastně závodil s Kolínem u vyučování klassické filologie, vzal nabídnutí Hodějovského k sobě a vykládal duchovní křesťanské básníky od r. 1550,[1]) ovšem jen v soukromí a v mimořádných hodinách.[2])

V universí na předním místě vedle filosofie byla pořád filologie, a v té příčině byla škola Pražská velmi šťastna znamenitými silami. Po Aerichalkovi a Kollinovi jest tu dle knihy děkans. od r. 1560 Petr Kodicillus z Tulechova, jenž s velikou ctí zastupuje klassická studia v škole Karlově. Byl básník z kruhu Hodějovského, starý pan Jan byl příznivec mladého snaživce, jenž vzdělal se ve Vittenberce; v universí Pražské pozdvižen nejprv za mistra (r. 1560) proti vůli mistra Havla Gelasta Vodňanského, na oko kališníka a pokrytého katolíka, jenž právem podezíral Kodicilla z lutherství,[3]) a potom vzat na professí mezi karolinské professory. Čítal z řečtiny a latiny a při tom stal se brzo astronomem akademickým. On to byl, jenž v zápase se školou jesuitskou uznal za moudré, aby professoři karolinští byli prací svých dbalejší, „hodlal akademii v bývalý květ přivésti, ale narazil na lenochy.“[4]) Některé kollegy přece prý přiměl, že ujímali určité hodiny k svému čtení;[5]) kdežto před tím leckterý práce školní zanedbával. On snažil se s jesuity i v slavnosti závoditi r. 1567 při vítání Maxmilianově; s Lupáčem napsali básně, nacvičili sbor studentů, sbor učitelů pražských; Apollo zpíval, Musa po Muse pěla, na konec sbor pěvců s hudbami králi přednášel kantátu umělou šestihlasou.[6])

Proto Maxmilián, jenž vůbec nebyl protestantům nepřízniv, přívětivě slíbil mistrům, že jim privilegia schválí, ba rozhojní a že by rád byl, aby stavové uvažovali, kterak pomoci universitě.[7]) V universí pracovali ve filologii též jiní professorové, byť vlastní jich obor byl jinačí. Takž od r. 1556 výtečný právník Šimon Proxenus učí latině a řečtině; r. 1558 zve studenty k poslouchání Hesioda; při tom dí, že do té chvíle v řeckém jazyce své žáky naučil prvním začátkům, jimiž zvykli sobě v deklinacích a konjugacích, i proto teď že sáhne k autorovi jak světlému tak umělému (tam luculentum quam eruditum), aby mladíci učili se jazyku i ctnostem zároveň; na konec Proxenus slibuje, že budou konána cvičen v disputech i v deklamacích, kolik postačí na pochopnost posluchačů. Disputacemi a deklamacemi tu oznámenými měl Proxenus

[1]) Tomek Gesch. d. Univ. 199.
[2]) Acta univ. Lobkovic. bibl. č. 310. 48.
[3]) Borový. Jednání. I. 374.
[4]) Arch. univ. č. A. 17. V. 783.
[5]) Jireček. Rukovět. I. Kodicill.
[6]) Mus. 46. C. 40.
[7]) Arch. univ. A. 17. VI. 8.

zajisté na mysli jesuity, kteří jimi vynikali. Na konci svého pozvání zase vzpomněl soutěže řka: „Erunt non minus apud nos quam alibi ἄφθονοι τῶν Μουσῶν θύραι.“ [1])

Kromě filologie i mathematika mívala za všecken čas některého pěstitele na fakultě. Ze starších byl m. Mikuláš Šud, o němž r. 1557 při jeho smrti Jakub Codicill píše, [2]) že za mnoho let „in hac academia mathemata professus est“ a „velemoudře i vážně budoucí věci z hvězd soudíval a předpovídal.“ Vůbec pak ten z professorů, jemuž byla péče o universitní kalendář, konával také učení v mathematice. Po Šudovi byl to Thadeáš Hájek a od r. 1563 Petr Kodicillus. († 1589). Ve filosofii, kteráž byla vlastně jádrem tehdejší Pražské university, přednášívali teď pilněji než druhdy professoři dopoledne i odpoledne Aristotelovy knihy, ovšem po scholasticku. Těmi přednáškami musili se zabývati professoři všicknì, byť byl vlastní obor jich věd jakýkoli jiný. Právníka Proxena, jenž vykládal řečtinu, poznali jsme: teď přidati jest, že za všecken čas až do r. 1560 musil vykládati i z filosofie. R. 1558 vykládal z knih „dialecticae de inventione.“ [3]) S ním zároveň právníci Gabriel Švěchin z Paumberka a slavný Kristian Koldín v létech 1557—1562 učiti musili filosofii. Že by tito právníci professoři nezavadili na kathedře o právo, nelze nedomnívati se. Však tě na příklad Proxenus v přednášce své, kterouž 28. července 1556 nastupoval úřad učitelský, zřejmě mluvil o právě, o zákonech, ale ovšem zatočil věc spíš do právní filosofie; [4]) při druhém vystoupení svém v srpnu, k němuž Codicill učinil veršované pozvání, obral si jurista Proxenus již jen filosofickou thesi z Aristotela. [5])

Také ta ona these bakalářská v těch časech svědčí, že professoři juristé na fakultě filosofické některý kousek svého právnictví utrousili na poučenou studentů. Rozumí se, že k vzdělání právnickému to nestačilo, a naši lidé, chtějící vyspěti v právníky na slovo brané, musili do ciziny. Chodívali mimo Italii též do Vittenberka a od r. 1570 hojně do Heidelberka, kdež v těch dobách začaly se lepší methody právnického učení. [6])

---

[1]) Collect. Bydžovsk. 113.
[2]) Tamže 98.
[3]) Tamže 113.
[4]) These jeho zněla: „Cum leges valeant propter rationem et autoritatem, justicia vero, quam severam vocamus, sequatur easdem in nativo intellectu verborum sine mitigatione epiikia (quae est mitigatio stricti juris et poenae), propter probabilem aliquam rationem sit licita et in quibusdam casibus justiciae severe praeterenda? Collect. Bydžovsk. 93.
[5]) Utrum recte adferat Aristoteles, nonnullas voluptates esse expetendas, praecipue vero eas, quae ex cognitione veritatis et actione totius honestae vitae conciliantur? Tamtéž.
[6]) Ott v Právníku. 1887. 40. Seznam Čechů v Heidlberském učení dle Töpka viz tutéž.

Nápodobně bylo stran mediciny. Mužové v té vědě zkušeni, chtějíce býti v Praze professory, musili vykládati klassické řeči a filosofii. A v této době i za nástupců Ferdinandových vždy tu byl některý lékařský výtečník v universitě. Z nich byl Jakub Codicillus, jenž učiteloval do r. 1567; před ním mohla se universí chlubiti Janem Kunštatem z Paumberka (1544—1550), jenž medicině učil se ve Vlaších; také Tadeáš Hájek, tělesný lékař císaře Maxmiliána, do r. 1556 byl professorem v kolleji Karlově. Tomáš Husinecký též tak a po nich i povědomý Adam Huber z Risnpachu dal se na professuru r. 1566. Že tito doktoři přičiňovali ze své vlastní vědy lecco k přednáškám filosofickým, toho důkazy v tehdejších thesích promočních. Na příklad r. 1558 čteme thesi, jest-li pravda, že medik bez astrologie jest nedokonalý; zdali medici v obcích spravedlivě mají býti honorováni platem (stipendiis honorari); zdali dieta (certa ratio victus) zahání nemoci a prodlužuje život. [1])

Theologie byla na míře nejsmutnější. Od té doby, co vláda poznala protestantské smýšlení professorů, byl přednášek theologických, pokud se osmělily na filosofickou fakultu, konec. Poslední z kněžských professorů, kteří na kathedře promlouvali o některé části theologických věd, byli Jan Kolínský, jejž zápisník universitní přímo zove „professorem theologie“ († 1563), [2]) a Jan Hortensius († 1557), jenž četl o listech sv. Pavla, ale musil toho nechati pro hněv zámecké kapituly katolické. [3]) V thesích promočních oné doby jsou stopy o tom, že se aspoň po straně pracovalo o theologii. Na příklad r. 1558 promlouvá jeden, jest-li filosofii cíl týž jako theologii; jiný o téže promoci hovoří, theologie-li pro svůj obsah nade všecky vědy. [4]) Jest pochopitelno, že Pražská universí, jindy autorita husitské víry, nerada dávala se v theologii umlčovati. Viděti i v intimacích děkanských a rektorských, kolik sobě zakládala na svém historickém poslání, na své čistější víře. Mluvíť na příklad r. 1556 děkan Jakub Codicillus v intimací své, kterouž ohlašuje přednášku Proxenovu: „Mnohá jsou svědectví, dokazující, kterak tato naše akademie na slovo brána byla v církvi, ve cti byla i u lidí přespolních; ukazují historie, že čeští mistrové učení Kristovy církve dvakrát veřejně zastali, zde v Praze hlasem, učením, disputacemi přemnozí a v Konstanci svatý Jan Hus a Jeronym nejudatnějším vyznáním svým a ztrátou vlastního života. Potom také k synodu Basilejskému velmi slovutní a učení mistrové jsou vysláni od university Pražské.“ — V dalších řádcích s chloubou Codicillus připomíná listu řecké církve z r. 1451, jímž pochvaluje se Pražské

---

[1]) Collect. Bydžov. 99.
[2]) Tamž 305.
[3]) Acta univ. Lobkovic. bibl. 310. 48.
[4]) Rukop. Lobkovic. Collect. Bydžov. 99.

učení. Na konec praví: „Našeho času výsledky dosvědčují, že z boží milosti a péči akademie i školskou prací hojní alumnové (žáci) posluhují církvím hlásajíce nezkažený hlas Kristova učení; není tedy jalová akademie naše, třeba že neživí houfů hojných. Nebudeme zlomeni tím, že někteří o studiích našich zlomyslně soudí . . a nás, jakobychom byli nejpovrženější smetí (velut abjectissimas quisquilias), odsuzují." [1])

Jakub Kodicillus svou akademickou věrou ovšem již neminil starého husitství. Členové university tenkráte asi všickni byli lutherstvu nakloněni, a jen mistr Havel Gelastus mezi nimi za některý čas dělal se strážcem starého kališnictví. Proto ho vyštípali z kathedry; [2]) však usadil se jim r. 1559 v kolleji Všech svatých, kdež potom vyšší ochranou se držel. S mistry byl na štíru pořád. R. 1569 v soudě vypravuje, že by na zprávy mistrů neměl nic dáti, „neb ti mladí mistři sou bez vůle jeho učiněni mistry, o nichž on nic nevěděl, měv a maje jako starší o všem věděti; jeden mezi nimi hned jest vittenberský, kterýž také i ten pokoj v kolleji jest vypálil (to míní m. Zelotýna); ten pak Jiřík (míní Jiřího ze Sudetu) který je tam spravuje, jest jeho ouhlavní nepřítel a s ním se v náboženství nesrovnává." [3])

Celkem nebyla česká universí v prvních desítkách ročních od zahájení svého závodu se školou jesuitskou o nic horší nežli většina universit německých: vysvítá to ze zprávy švýcarského theologa Walthera, jenž do r. 1568 většinu německých škol vysokých byl navštívil. Jsou prý na takové míře, že v nich nic pozoruhodného není než nadutost a nedbalost professorů a drzá rozpustilost žactva. Vyjímá jakožto lepší kalvinskou universí Heidelberskou, kamž tou dobou hrnula se mládež odevšad. [4]) Mimo tu kvetla i Vittenberská škola vysoká, jež mívala tou dobou někdy i 3000 studentův. Z katolických universí byly Kolínská, Freiburská v následujících létech téměř prázdny, ve zlém stavu byla pořád i Vídeňská, Trevírská a jiné.

V Ingolštatě bylo lépe. Již r. 1545 Bohuslav z Hodějova volá ji: „Vítej ozdobo Pegasidův, proslavená po světě, schovanko zbožného míru." [5]) Ale na řecký jazyk, o nějž humanisté všudy se snažívali, v Ingolštatě nedáno, a ještě r. 1588 papežský diplomat Minutio vyznává, že by v Ingolštatě mohlo leccо býti lépe pořízeno.

Za hlavní příčinu nezdárného stavu německých universit klade se od souvěkovců nehodný plat professorům podávaný, jenž je pudíval, jakmile zavadili o lepší kdes bydlo, ihned z university uti-

[1]) Rukop. Lobkovic. Collect. 93.
[2]) Přednášel o Aristotelovi de physico auditu. Collect. 113.
[3]) Arch. praž. č 991. 600.
[4]) Janssen-Pastor. Culturzuständ. 183. 164.
[5]) Č. Č. Mus. 1884. 181.

kati. Mnohý věnoval se učitelskému úřadu jen pokud mu zbýval čas od práce jiné, zištnější. [1])

A u nás nebylo jináče. Naši professoři měli výživu z universitních statků, a ty nesly v těch dobách, jakž na jiném místě ukážeme, málo. Důchody nestačily dobře učitelům, tím méně studentům, měli-li bydliti v kollejích. Proto mistři píší císaři Maxmiliánovi r. 1567, že naprosto nemožná věc, s platy tak malými nynější nesnáze snášeti; jinde prý králové podporují vysoká učení, však tuto mají professoři i žáci v kollejích opatření bídné, raději prý utíkají k zaměstknáním „nečistým" (sordidas), v cizině prý českých učenců dost, chtěli by doma učiti, ale platy nesrovnávají se s prací jich, a proto raději nejdou. [2])

Dle jiného pramene psali císaři, prosíce o zadržalý plat lektora řeckého: „Jaké v učení Pražském rozmnožení a vzrost býti může, poněvadž professores velmi skrovné opatření mají a studenti jsouce chudí a rodiče majíce chudé, dokudž prve v školách trvají, v nichžto také téměř žádného opatření není, hlad trpěti a z prací chudých svých rodičů a jiných lidí opatrováním živi býti musejí, potom přijdouce k létům a nemohouce pro nedostatek dále při učení trvati, ani se nadějíc jakého slušného a stálého a dalšího opatření, musejí svých učení zanechaje k jiným živnostem se dávati . . ježto, kdyby opatření slušné měli, majíce vtipy jako který jiný národ, mohli by J. Mlsti císařské i v království tomto všechněm obyvatelům se hoditi."

Také nucený coelibát odpuzoval i vypuzoval učené lidi z professury universitní. Takž ze znamenitějších mužů, kteří v době císaře Maxmiliána opustili vysokou školu, slušno za příklad uvésti Prokopa Lupáče z Hlavačova, skladatele historického kalendáře, jenž vyměnil si r. 1568 professuru za písařství v Domažlicích, a druhého slavnějšího historika Daniele Adama z Veleslavína, jenž po čtyrleté professuře r. 1576 ujal ženu a s ní zdědil po tchánovi tiskárnu Melantryšskou. Od r. 1547 po r. 1608 celkem učilo na fakultě 69 professorů, z nichž málo nad 20 při školském úřadě zůstali. [3])

Kdož by se také pak divil, že za tak neutěšených poměrů naši professorové školy zanedbávali. R. 1571 hrozí děkan a vyčítá, že plerique domini magistri negligentes suas lectiones legant, a že pro zanedbávání toto byli již tolikrát napomínáni a neumoudřují sobě (non sapiunt). [4]) A přes to universí Pražská neměla pověst nejhorší, neboť nacházíme v zápisech universitních v době Maxmiliánově i potom leckdy studenty cizí, kteří se do naší školy táhli.

---

[1]) Pastor-Janssen. Culturzust. 164.
[2]) Monum. univ. III. 172.
[3]) Tomek. Gesch. d. Univ. 196.
[4]) Acta univ. Rukop. v Lobkovic. knih. č. 310. 42.

Na příklad r. 1569 zapsáno jich osm, jeden „Austriacus," jeden „Ungarus," jiný „Posoniensis," jiný Vratislaviensis.[1]) Rok potom zase nějací Slezané studují v Praze; r. 1577 studuje v Karolinum u Kodicilla byť jen jako expendent Jan Jiří z Freysing, syn maršálka vévody bavorského.[2])

Mistři za vlády Maxmiliána, protestantům příznivého, snažili se o reformaci aspoň v příčině materiálné. Stavové čeští předložili r. 1567 králi na sněmě prosbu o to, připomínající, že již nebožtík otec jeho povolil, aby se v statuta universitní nahlédlo, tedy nechť rektor s mistry nahlédnou a obtížnosti své, podají je příštímu soudu zemskému a ten ať předloží císaři.[3]) Na témž sněmě potom snesl se císař se stavy, aby správcové kollejí vyhledali důchody své a co od třiceti let od kollejí odcizeno a jakým právem nebo titulem odcizeno, aby sepsali a podali.[4])

Nalezlo se, že tehda byly už jen tři kolleje od mistrů obydleny s příjmy opravdu nepatrnými. Stálý kollejní důchod svůj mistři udali nad 322 kop: co jim kdo scizil nad to, že nevědí, neboť desky, v nichž o statcích psáno, shořely.[5]) Zpráva professorův i s nápravou však uvízla v neochotných rukou královské komory. Na sněmě r. 1575 hnuli tou věcí stavové zase, ale nedosaženo ničeho ani tenkrát. Nad to pak brzy po sněmě císař umřel a oprava v důchodech byla na léta odložena.

Aby za takových poměrů professorové také u vnitřní organisaci co opravovali pokrokem času, toho nesnadno chtíti: starodávní zakrnělé formy professoři sami o své ujmě spraviti nesměli; beztohotě bývalo k nim od katolických úředníků zemských pořád s nedůvěrou hleděno.

Za panování Maxmilianova uvolnilo se protestantům v zemi. Také universí Pražská stala se zřejměji protestantskou, ač protestanté nedomohše se pevného řádu ani v té době, nemohli se university plně zastávati, a ta tonula v opatrnosti a strachu. Je to patrno z příhody Pavla Pressia Kouřimského, doktora a theologa protestantského, jenž byl professorem v akademii od r. 1568 do 1576. Když totiž r. 1571 chtěl studentům čísti epištolu sv. Pavla ad Galatas zajisté s výklady theologickými, nedovolil mu toho děkan tehdejší jináče než v přednáškách mimořádných, soukromých, řka, že by to bylo proti zvyklosti staré, ano před tím nikomu žádná professura theologie (theologiam profitendi facultas public.) nebyla dopouštěna; prý žádal kdysi M. Šebestián Aerichalcus Přesticenus veřejně proponovati pöetas sacros Sedulium, Aratum, však dovoleno mu jen

[1]) Rukop. Lobkovic. č. 300. 1569.
[2]) Rukop. Lobkovic. č. 300. 1577.
[3]) Sněmy. Č. III. 339.
[4]) Tamž 383.
[5]) Arch. univ. A. 47. fol. 48.

v soukromí; žádal též mistr Havel Gelastus Vodňanský r. 1553, aby směl o epištolách k Titovi veřejně čísti, ale nedovoleno; že před tím mistru Janu Zahrádkovi povoleno vykládati epištoly k Římanům, to stalo se tím jménem, že byl senior v universí a i ten, přečet sotva dvě hlavy a vida bouři kapitoly hradu Pražského, o své ujmě pro pokoj sám všeho zanechal; statuta facultatis ustanovují pouze čtení knih filosofických, časy jsou neklidné, Pressius sám není zkoušený mistr v theologii, a „já nejsem děkan theologické fakulty než filosofické“ — [1])

Tak mu děkan mluvil, a theolog musil přestati na přednáškách z hebrejštiny a její grammatiky. Opatrnosť a strach professorův jeví se také v příhodě s pomníkem Kollinovým. Přišel dobrodružný humanista Jakub Palaeolog Chijský k mistrům, aby dovolili postaviti Kollinovi, jenž mu byl hostitelem a přítelem, tabuli kamennou na paměť. Palaeolog byl vlastně vyběhlý mnich a bezpochyby proto mistři Pražští se báli.

Teprve prací evangelického barona Jana z Valdštýna, nejvyššího písaře zemského, dali si říci a dopustili postaviti desku v kolleji. Však domluvno, co jim Valdštýn vyčetl; prý se diví, „že jsou tak nerozumní, bázliví a ničemní, že své poctivosti neznají, sami se snižují; chvály, poctivosti svým a zvláště lidem hodným a učeným nepřejí.“ [2]) Palaeologus byl r. 1569 od jesuitů dle vlastních jich zápisků zrazen a vydán do Říma k soudu a k popravě. [3])

A že obavy professorův ani za shovívavého panování Maxmiliánova nebyly jalovy, to zjevno bylo z odhodlaných kroků strany katolické. Podařilo se jí r. 1571 dostati do kališné konsistoře za administrátora Dvorského z Helfenburka, obojetného u víře. Ten stal se nástrojem proti protestantům; pod jeho správou usnesla se konsistoř páliti knihy lutherské, nutiti žactvo i učitele, universitě poddané, k processím božího Těla, protestantům tuze nepříjemným. [4])

A týž rok, co dosazen Dvorský, katoličtí vůdcové vymohli od císaře dekret, jímž se nařizuje, aby podle administrátora konsistoře pod obojích rektor universitní chodil ještě s někým třetím po pražských knihařích obhlížet a sbírat knihy kalvinské, Zvingliovy, Petri Bulingeri, Musculovy a jiné podobné. Co seberou, směli dáti donésti arcibiskupovi, jenž byl censorem (od r. 1564). Ten dekret přinesen do university 9. února, a za nedlouho potom dostavili se do Karolina rychtář císařský a městský s arcibiskupským officiálem Tomášem z Helfenberka a Frantou kanovníkem; prohlíželi knihy, spečetili bibliotheku mistra Mitisa z Limúz, zapečetili i dole v Karo-

---

[1]) Acta univers. v Lobkovic. knih. č. 310 48.

[2]) Paměti kollej. Tomek. Č. Č Mus. 1547. 635. Č. Č. Mus. 1831. 441. Životop. Palaeolog. v Č. Mat. Mor. 1875.

[3]) Rukop. univ. knih. 1. A. 1. 150. viz též Rezek v Č. Č. Mus. 1888. 216.

[4]) Arch. zemsk. Varia 1572.

linum krám, v němž knihy prodávány. Probošt Pressius a mistři se právem bránili, vyčítajíce, že světský úřad s dvěma osobami katolickými jedná tu proti immunitě a privilegiím i od papežů stvrzeným, vyčítal s trpkou špičkou, „že je to jakoby nějaká inkvisice, jakž tím způsobem v Hišpanii a ve Frankrejchu i v Dolejších zemích se stalo.“

Však odpověď zněla prostě, že císař o tom ví, že se věc děje pro vyhledání cvinglianských knih a že nic nemá býti k ujmě privilegií. [1]) Zdá se, že tato episoda odběhla beze škody, ale vědouce o ní, chápeme dobře rozpaky děkanovy, když v malém čase potom chtěl de Pressius či Přáza, pozdější redaktor české konfesse, přednášeti o theologii.

Za panování Maxmiliánova aspoň těšila se vysoká škola úplné bezpečnosti svého majetku. Po smrti Mystopola vrácen mistrům Betlém zase.

Ale už první rok po smrti Maxmiliánově nastal mistrům boj o kollej Všech svatých a požitky k ní náležité. Umřel totiž r. 1577 Gelastus Havel, dosavadní probošt kolleje. Mistři v universí nemohli se ani dočekati jeho smrti, neboť jim byl zvláště od té doby, co začal veřejně docházeti k jesuitům, až naposled od svého mdlého kališnictva odpadl, velice protivný. Kapitola hradu Pražského ihned prosila císaře o darování kolleje, jakoby patřila ke kapli Všech svatých na zámku. Komorní páni katoličtí kázali císařskému rychtáři Kaprovi z Kapřštejna, aby se uvázal v kollej; ale ani professoři nelenili. Bez otálení uvedli do ní za probošta jednoho ze svých, Kodicilla. Ale oznámili věc moudře císaři. Dne 14. března psali císaři ponejprv, potom 10. dubna praesentovali mistra Petra Kodicilla. [2]) Zatím buď císařský rychtář nebo katolický senator Agricola, povědomý nástroj jesuitů, pokoje v kolleji spečetil, ale mistři odtrhli pečeti.

Tak začal se prudký spor kanovníků zámeckých s protestantskou universí. Professoři píší stížnosti, místodržící jim píší důtky, kanovníci slibují císaři, že by prodali kollej na prospěch kaple, k jejímu oslavení a obnovení, neboť byla od ohně r. 1541 zřícena. Psali o to též císařovně vdově Marii. Mistři psali zase císařovně Augustě. Kanovníci psali, že kollej spadla smrtí Gelastovou na krále, prý Hussitarum magistri Pragenses neprávem o kollej se hlásí u císaře, nechť prý císařovna za kanovníky se přimluví, neboť jen oni jsou nápadníci kolleje „veri et legitimi,“ od bouřlivých lidí (husitů) prý byla jim kollej bezprávně vzata. Při tom ne bez úmyslu po-

[1]) Acta univ. v bibl. Lobkovic. č. 310. 43. Č. Č. Mus. 1833. 375. 1847. 639. Arch. univ. A. 47. 39.

[2]) Acta univ. v bibl. Lobkovic. č. 310. 18. 19. Též zevrubně v arch. univ. A. 47. 9. 10. 15. a dále.

depsali se kanovníci zámečtí jakožto „probošt, děkan a kapitula Všech svatých.“ [1]) Ovšem udělovali si kanovníci hradu Pražského titul kapitulářů Všech sv. také jindy.

V jiném psaní kanovníci žalují, že mistři již uvedli do kolleje „nějakého mistra pana Petra Codicilla“ a prosí, aby byl „vyveden,“ úsilně prosí o podporu a pomoc. [2]) Mistři odpovídají, že kapitula nikdy se netáhla k té kolleji, „než teď jakýmsi novým vymyšleným způsobem touž kollej za odoumrť, jakoby na J. M. cís. připadla, pokládajíce, za to žádati se pokusiti směli, aby akademii odňata byla. Není slýcháno, aby kolleje, kostelové odoumrtím bývaly, sacri canones takových nadání prodávati nedopouštějí.“ Na konec připomínají ne bez ostnu, že předešlý císař na stavy podal dvakrát o vyzdvižení university, to vyzdvižení prý pořád jest na odkladech, nechť raději se universí podporuje, než aby kollej byla jí ubírána.

Na tuto obranu professorům kázáno z kanceláře královské, aby ukázali privilegia. Odpověděli, že jsou opisy privilegií či vidimusy v rukou kanceláře již z předešlého času a originálů nevydali.

Kapitula kanovníků zámeckých vyhlédla si pro kollej Všech svatých jednoho ze svých služebníků, kněze Matouše Benešovského, na ten čas písaře konsistorního. Ten psal kancléři Vratislavovi z Pernštýna, že do kolleje „ten jistý mistr Codicill se přistěhoval proti zápovědi, odtrhal pečeti, já jsem catholicus, jsem Jeho cís. Milosti podal knížky české grammatiky naschvál udělané, prosím, abych k té kolleji přišel, abych měl blíž kázati k sv. Jakubu a doučiti se filosofii u jesuitův.“ — V té prosbě pochlubil se kněz Matouš také tím, že má přímluvy legáta papežova a nad to že má i od císaře připověď pro onu českou knížku. Knížka ta míněná jest jakýs stručný brus jazyka českého, jenž se snaží některá německá slova z češtiny vymýtiti; předmluva se nese zajímavým rázem všeslovanským, [3]) ale etymologie slov ledabylo snesených je přímo směšná. Kancléř Vratislav z Pernštýna, jenž bez rady u jesuitů nic nepodnikal, poručil radě staroměstské, aby Benešovského uvedla v kollej.

Prosba konsistorního písaře, jenž podepsal se vicarius ecclesiae Pragensis poslána mistrům kolleje Karlovy, a ti dali k ní špičatou odpověď městské radě: prý kollej Všech svatých jest pouze professorům a „tento teprv učiti se chce, ale pozdě, poněvadž jest první léta oženiv se při hospodářství strávil“. [4]) A kancléři v odvet psali, že „lidem duchovním filosofii se učiti pozdní a nepříliš nále-

---

[1]) Arch. místodržit. J. 20. 2—1. Arch. univ. A. 47. 26.

[2]) Acta univ. bibl. Lobkov. č. 310. 18—77. Paměti kolleje. Tomek. Č. Č. Mus. 1847. 643.

[3]) „Více nežli sto zemí jest, v kterých naším jazykem slovanským se mluví.“ Mus. bibl. III. D. 8.

[4]) Acta univ. v biblioth. Lobkov. č. 310. 77. Arch. univ. A. 47. 21.

žitá věc jest podle onoho oznámení syna božího, že žádný, kdož vztahuje ruku k pluhu a ohlédá se, zase není příhodný k království božímu". [1]) Po tom spor nějak stichl. Bezpochyby kancléř a ti, kdož za ním stáli, poznali, že se tentokrát nic kloudného nedá pořiditi. Mistři karolinští své kolleje uhájili.

Na ten čas poslední protestaci proti kapitole sv. Víta psali císaři roku 1580. Volají se na soud o svou kollej, na soud, jemuž kapitola se vyhýbá; proč prý kanovníci přes půl druhého sta let mlčeli? Proč na právo nešli, když pořád tvrdí, že universita jim kollej vzala. Zdali jsou tak nedbanliví neb nerozumní předkové jejich byli? — [2])

Za to spor o jinou državu universitní — o kapli Betlémskou — byl tvrdší, delší. Málem za celé panování Rudolfovo vlekl se. Spor ten měl proti universitě osten, ale byl rázu poněkud jiného nežli předešlý, a to tím, že pustili se do sebe universita se staroměstskou radou, a vláda — čili královská komora a kancelář vidouce boj dole, s hůry nařizovaly stran kaple, jak se jim vidělo. Dle zakladacího listu měli býti kollátory kaple tři seniorové z professorů a purkmistr. Ti sem usazovati měli kazatele nebo faráře z podobojích. Ale již Mystopolus dekretem královským opanoval kapli na vzdory professorům. Od té doby komora, držíc se zásady, že král jest nejvyšší fundátor, ob čas stvrdila ke kapli, koho nechtěli mistři. S její příchranou stěhoval se do Betléma roku 1583 administrátor Václav Benešovský, aniž dal se od mistrů z bytu vypověděti. Maje jinde farní zaměstnání, nechtíval v Betlémě sloužiti, ani když r. 1586 obchodník Karyk z Řezna a na Chvalách učinil odkaz 2000 kop ku kapli, budou-li řádně konány v ní bohoslužebnosti. A jinému, jehož mistři najali, také administrátor nedal sloužiti.

Tak se vleklo na zlost professorův, ale také na spravedlivý hněv osadních betlémských, kteří jsouce bez služeb božích naposled nebyli spokojeni ani s administrátorem ani s mistry. Nebývalo za stára k Betlému „osadních," teprv prý Mystopol je volil; [3]) teď osadní vstupují do sporů jako činitel. Na mistrech žádali, aby měli pospolu účastenství v počtech zadušních, aby věděli, jak mistři s penězi hospodaří. [4]) Na jich stranu přidala se městská rada. Primas vyčítá mistrům roku 1585, že od doby Mystopolovy nebylo v kapli žádných stálých kněží. [5]) Vyčítá jim též, že kaple nedbají, že klenutí v ní puklo.

Znajíce velmocné protivníky své, mistři mají strach o Betlém; snaží se o to, aby aspoň některou neděli služba boží na této jejich

[1]) Arch. univ. A. 47. 22.
[2]) Tamž 361.
[3]) Arch. univ. A. 13. a. 225.
[4]) Oeconom. arch. zems. č. 14. 88.
[5]) Arch. univ. A. 13. a. 86.

kollatuře se konala; jako r. 1580 prosili faráře svatomartinského, aby tu aspoň třetí neděli sloužil, takž r. 1587 posílají faráře sv.-jilského, aby v kapli občas konal služebnosti z 15 kop ročních.[1]) R. 1588 mistři znova tuze udeří na administrátora, aby jim tedy sám jmenoval kněze, že ho presentují císaři ku potvrzení. Místo odpovědi osopil se kněz Benešovský, že ta „řeč jejich nic jiného v sobě nezavírá, než abych se odstěhoval odsad"; konečně jim důtklivě připomenul, „dokud páni mistři kněžími se spravovali, bývalo dobře". K čemuž mistr Trojan v odvet děl, že nepřišli se o víru hádat, víra že dar boží.[2])

Z těch slov patrna příčina všech sporů a útoků. Městská rada drží ruku osadním stále. Sama voliti nechce, mistrům u volbě predikatora překáží. R. 1589 koupí konšel Libocký bez vědomí mistrů za Karykovy peníze vinici k Betlému.[3]) Naposled když r. 1591 mistři vyzvali radu k volbě nového kazatele, původem primasa Krocína a návodem konšela katolického Blovského rada dokonce upřela mistrům volební právo a vyčetla jim opětně, že kaple jich vinou spustla; administrátor církve kališné i primátor chtěli raději přáti Betlém Němcům, aby v něm svého kněze chovali, než aby nechán byl mistrům. Roku následujícího konšelé pokročili. Primas oznámil mistrům, že konšelům přislušejí všecky kollatury, i betlémská, ať tedy mistři vydají obci klíče.[4]) Mistři, kteří si pro toto nelaskavé slovo, byvše pozváni, šli na radní dům, chtěli věc písemně míti sobě vydánu, aby mohli starším vyřiditi. S úštipkem odvece tehdáž primas: „Páni mistři jakožto učení muži bezpochyby že takovy věci spamatovati budou moci, nebo k tomu studiosy a discipuly své vedou, co se na lekcí promlouvá, aby to v paměti své snášeli." Na to universí stěžuje si u císaře.[5]) Primas zase o krok dále. Zmocní se kaple, pověsí nový zámek, a mistři nemohou do svého.[6])

Universí žaluje na kanceláři, stěžuje si u stavů, probošt z Karolinum nese i panu místokancléři „carmen, aby naším přítelem byl". Mistři nabízejí radě přátelskou smlouvu stran volby predikatora i stran důchodů; volba měla se díti dle listu fundačního a stran důchodů mistři chtěli se dáti kontrolovati od purkmistra i od osadních. Návrh byl velmi slušný, ale v radě městské byla zatvrzelost. Vzkazováno odtud mistrům, aby dělali nejprv oučty z kaple. Ti zas, že tím nejsou povinni, až prý dosazen bude kazatel, jehož císaři odporučili. Nejvyššího sudího Václava z Říčan mistři uctivě prosí, vyjde-li císařský dekret stran kazatele betlémského, aby ne-

[1]) Arch. univ. A. 13. a. 135.
[2]) Arch. univ. A. 13. a. 155.
[3]) Tamže 173.
[4]) Tamže 227. 244.
[5]) Tamže 239.
[6]) Tamže 268.

svědčil jen konšelům samým, ale i mistrům. [1]) Báli se, aby už pouhou adressou nebyli odtištěni od svého práva, ale zůstalo vše nerozhodnuto, až královská komora nedbajíc sporníků dosadila do Betléma o své ujmě a tudy proti privilegii universitnímu r. 1594 administrátora Václava Dačického. Tím sporný uzel rozťat, a obě strany na čas zamlkly. Po dvou létech administrátor od kaple odešel na lepší faru, ale důchodu betlémského se nezřekl; naopak, r. 1597 mistři byli nuceni mu přidati platu, oč se sami mezi sebou tak pohádali, že rektor Trojan, jenž na ten čas spravoval důchody betlémské, s náružívostí od stolu vstal a odešel". [2])

Nad to začali mistři touž dobou hádati s městským úřadem zase o volbu kazatele. Nejprv mínili o své ujmě dosaditi sami svého kněze, ale skutku se neodvážili; vzkázali tedy purkmistru, aby přišel k volbě do kolleje; ten zase pyšně v odvet dal, aby přišli oni k němu, on za nimi že nepůjde. I odpověděli mistři vysoce uraženi jsouce, že „dle privilegií nebudou se toulati na rathouz". [3]) A než se dohodli, Dačický r. 1599 vrátil se zase do Betléma, odkudž jim potom ušel ještě dvakrát. [4])

Spor o patronát mezi radou a mistry i osadními skonal se teprv r. 1606 po „drsnatém mluvení" a jednání nejednom.

Z přívětivějších příhod, jež universí potkaly v první polovici panování Rudolfova, slušno uvésti novou nadaci Mikuláše Waltera z Walterspergu a na Lochovicích, rady císařského a sekretáře. Ten roku 1578 oddal rektoru 1000 kop, aby za ně plat komorní nebo kmetcí (na vsích) vyptán byl a koupen a z toho platu aby universita držela nejméně 4 chudé studiosy na stravě a bytě. [5])

Tři léta potom odkázal universitě měšťan novoměstský Bartoloměj Vodňanský z Levenperka dům řečený Štětský na Koňském trhu, jejž mistři za některý čas najímali, později prodali. Menší odkazy trousí se potom vždy; jsou důkazem, že Pražská škola vysoká u obecenstva zase nabývala slovo. Přičiňovali k tomu ovšem nejvíc její vychovanci, zvláště kněží. Domluvný doklad čteme v jednání mistrů kolleje Karlovy r. 1585; mistři chtějí se raditi „s panem rektorem (tehda Codicillus) o peníze, které jsou nám media pars na opravení stolu a altera pars na vychování studiosů od jedné dobré paní po panu děkanovi berounském, knězi Havlovi

[1]) Tamže 285. Spor vypsán též v arch. univ. A. 47. 272. 281 a násl.
[2]) Oeconom. č. 14. 33.
[3]) Tamže 36. 37.
[4]) Všecka ta historie v knize Oeconom. č. 14. 17. 25. 33. 462.
[5]) Rudolphus. Rex. Bydžovský. 22. Odkaz bohatého mistra Nikodema z Paumberka 1574, jemuž náležely v Praze 2 domy, vinice, zahrady, budiž jen lehce dotčen; on totiž kšaftem ustanovuje, kdyby dědicové jeho vymřeli, třetinu jmění universitě na lektory a professory a na českou kollej, „aby tu poctiví mládenci bydlejíce učiti se mohli." Miscell. č. 54. 155. (Teď v arch. pražs.) č. 2120.

Slanském, a knězi Janovi Březnickém, panu faráři velhartickém, kteříž ji k tomu z lásky, kterouž k akademii mají, radili, odeslány; jmenovitě summy 400 kop míš; a to vše na tolařích a šedesátnících". [1])

K lepšímu slovu o universitě ovšem přičiňovali někteří mistři také sami svou čilejší činností, svým věhlasem. Byl to předevšemi Petr Codicillus, skladatel grammatiky a dialektiky pro školy latinské a spisovatel školního řádu, od universí r. 1586 tiskem vydaného. Na fakultě rok co rok vykládal Aristotela, Iliadu, kterouž překládal se studenty z řečtiny v latinu. [2])

R. 1583 vstupuje mezi professory mistr Martin Bacháček, jenž v péči o školy latinské vstoupil v šlépěje Codicillovy a dobyl si tu záslub velikých, o nichž na svém místě se položí. Školy latinské jakožto semeniště pro studium universitní tak Bacháčkovi k mysli a srdci přirostly, že s přivolením mistrů od r. 1591 snažil se uvésti v kollej Karlovu jakous vzornou nižší školu, classes zvanou, k níž později napsal s mistrem Václ. Vlaverynem řád a jejíž stal se ředitelem, inspektorem. Se školou měl býti spojen konvikt žáků z urozených a bohatých rodin.

Že k škole takové připuzen byl Bacháček závodem s jesuity, nelze pochybovati ani za mák. Vzor ke škole ovšem byl starší než jesuité: při universí Vittenberské bylo pro nedostatečné latináře paedagogium už před léty pořízeno ze soukroumé školy Melanchtonovy; stejně tak měli při Vídeňské universí paedagogium pro nedouky v latině, ale to vzniklo z burs. [3])

Bohužel myšlénka i skutek Bacháčkův krněl už v samých začátcích z nedostatku peněz na zjednání vzorných učitelů k vzorné škole. Stalať se na čas jen soukromou školou Bacháčkovou. R. 1600 píše se v pamětech universitních, že páni obojího stavu se ohlašují, kterak by rádi své dítky měli v universitě na škole, ale kdyby jen při professorech viděli nějaký začátek, že by chtěli býti nápomocni. [4]) Ale zatím nedali nic.

Mimo ty starosti Bacháček se zdarem dbal o filosofické a filologické přednášky své na fakultě a při tom od smrti Codicillovy (1589) věnoval se horlivě geografii a astronomii. Záliba v astronomii byla asi jeho nejvlastnější; vždyť již r. 1577 při své promocí bakalářské hájí these, že astronomie krášlí knížata i krále. [5]) A při své promoci misterské zase pojednal o astronomii, zdali pozorování hvězd pomáhá medikům k posouzení a k vyhojení nemocí. [6]) Když vy-

---

[1]) Arch. univ. č. 13. A. a. 28

[2]) Collectan. Bydžovini. v bibl. Lobkovic. 196. 230. 220. 253.

[3]) Paulsen, Gesch. d. gelehrt. Unter. I. 217. 400.

[4]) Oeconomica, v arch. zem. 14. 75.

[5]) Tamže fol. 190.

[6]) Tamže fol. 234.

stoupil Bacháček jako professor, oznámil r. 1584 přednášky z Aristotela de coelo et mundo seu de altero genere corporum simplicium, quatenus illa sint mutationi obnoxia". [1]) Tedy pořád viděti astronoma. Bacháčka si vážil i Tycho de Brahe i Kepler, světoznámý hvězdář, do Prahy ke dvoru povolaný.

Mimo Bacháčka, jenž byl a zůstal až do roku 1612 předním sloupem university, týmž časem jiní učenci na slovo braní ozdobovali ji. Byl tu až do r. 1604 z předních Marek Bydžovský z Florentýnu, spisovatel historií, a jakkoli vykládal nejobyčejněji o Aristotelovi a čítal spisy Ciceronovy, [2]) lze hádati, že vždy míval příležitosti i chuti dost, aby studenty vedl k poznání historie, jakož to činíval již předchůdce jeho Veleslavín. Poznati to po thesích promočních, v nichž od let sedmdesátých vždy některou nalezneš takovou, že předpokládá znalost historie. Na příklad pod vlivem Veleslavíny asi vznikly these, potřebna-li známost historie správcům církve i soukromým osobám? [3]) Nebo: „Není-li historie pevnou oporou muži, aby neodpadl od víry? A podobné these psány jsou v knihách i za Bydžovského. Patrně i pohnuté dějiny souvěké nutily fakultu k známosti historie.

Mezi professory tehdejší školy vysoké býval brzo na slovo brán mistr Trojan Nigellus. Sotva že byl promován r. 1572 [4]) a poněkud ohlédl se po školách, volali ho do university. Tu přednášíval z logiky Aristotelovy, vykládal Hesioda, Theogoniam graecam, učil rhetorice za mnoho let až do století následujícího. Od roku 1584 až 1602 ke cti sloužil vysoké škole Adam Bystřický, vykládaje logiku i Cicerona. [5]) Z lepších učitelů býval v létech 1589—1594 mistr Adam Rosacius, jenž učíval studenty Aristotelově filosofii, dále byl tu Rakovničan Matiáš Gryllus z Gryllova, jenž od r. 1577 učil psychologii a vykládal řeči Ciceronovy i carmina Horatiova. [6]) Tehdejší fakulta svobodných umění směla se také pochloubati, že má mezi členy svými učitele hebrejského jazyka. Byl jím Jan Fortius Kouřiman († 1592). O jazyk posvátných knih biblických ob čas vždy někdo zavadil i před Fortiem. Čteme-li na příklad v promočních thesích r. 1573 otázku, vyniká-li hebrejština starobylostí nad jiné jazyky, [7]) zajisté základ k této otázce byl dán z kathedry učitelské. Fortius začal učiti zase jednou systematicky. Ohlašuje r. 1584 svoji přednášku v Karolinum dvakrát v témdni o sedmnácté hodině, praví že bude posvátnému jazyku učiti dle

[1]) Tamže 253.
[2]) Collectan. Bydžov. v bibl. Lobkovic. fol. 196. 230.
[3]) Tamže fol. 161.
[4]) Tamže 169.
[5]) Tamže 253.
[6]) Collectan. Bydžovini. fol. 196. 230.
[7]) Tamže 176.

své knihy r. 1570 vydané,[1]) a začal o principiích té řeči. Však čtení jeho o nešporní hodině, jakž mu mistři uložili, svědčí, že přednášky jeho pokládali za mimořádné.

I v těchto dobách právo mívalo přístřešek ve fakultě filosofické, ale už ne tou slabounkou měrou jako prve, že totiž se připlétalo k filosofii, k ethice nebo k politice Aristotelově. Najdeš sic pořád ještě právnické these promoční tohoto filosofického smyslu — na příklad r. 1577 — lze-li klásti soudce za dobrého, když se nedal pohnouti podezřením silným (suspicione certa);[2]) najdeš také these toho obecného smyslu, jako jest jedna z téhož řečeného roku, je-li juris prudentia nad medicinu výbornější, ale již vyskytuje se důkaz, že se v universitě hovořilo i samostatně o právě, neboť v thesích téhož r. 1577 již jest hádka o právo Saské, spravedlivě-li stanoví, aby o hrdlo přišel ten, jenž před vyměřeným časem z vyhnanství se vrátil.[3]) Konečně r. 1580 nacházíme v úřední ohlášce o přednáškách v universí řádný výklad knih Institutionum juris civilis Justiniani. Přednášel vždy ve čtvrtek Matiáš Molesinus.

Takž vešlo tedy třebatě jen na čas římské právo do Pražské university, kteráž byla bez fakulty právnické. Bylo to rok před tím, co Kocín z Kocinetu svou knihou „Nova distributio juris" přimlouval se za systematické pěstění práva, ukazuje k tomu, že jen právnicky vzdělané osoby mají dosahovati úřadů.[4]) Zajisté že není uvedení právnických přednášek do university a literní snaha bystrého Kocína nahodilá. Ze všeho plyne, že naše škola vysoká již byla na lepších cestách, vidí-li se býti toho práva na universí Pražské málo, považme že na příklad v sousední universí Vídeňské, která měla fakultu právnickou, byl počet juristů nepatrný a promoce právnická za mnoho let vzácnost.[5])

Z předešlé periody Maxmilianské držela se i teď medicina fakulty filosofické v Praze velmi pevně a zřejmě. Až do roku 1581 statečně vedl si doktor Huber z Risenpachu, již svrchu uvedený. Roku 1577 sic tento „medicus et astronomus e paucis"[6]) oznamuje přednášky z Aristotela de sensu et sensato, jakož se na filosofickou fakultu sluší, ale v témž programmatě přednáškovém[7]) oznamuje na každý pátek v druhou ranní hodinu „anatomiam corporis humani secundum Vesalium.[8])

---

[1]) Tamže 250. 253.
[2]) Tamže 190.
[3]) „Utrum recte sancitum sit in jure saxonico, ut si quis in exilium actus intra definitum tempus rediret, reus esset capitis." Collectan. Bydžov. fol. 190.
[4]) Ott v Právníku. XXVI. 43.
[5]) Janssen-Pastor. Culturzuständ. 144
[6]) Balbin. Boh. doct. I. 4.
[7]) Collect. Bydžov. 196.
[8]) Vesalius Bruxellensis, tělesný lékař Karla V. a Filipa II.; hlavní jeho dílo jest: De humani corporis fabrica. 1543. 1555. Chirurgia magna 1568.

Roku následujícího Huber opět zve studenty do anatomie, ale opatrně, aby neurazil náboženských předsudků. Praví ve své intimací, že na chrámě Delfském psáno bylo: Znej sebe. Také dnes prý snáší se zcela dobře s církví znáti složení vlastního těla, vždyť některým článkům sv. víry nelze ani dobře porozuměti bez známosti lidského těla a jeho úkonů, na příklad článku o věčném splození Syna božího, o hříchu, o žádostivosti, o svobodné vůli, o božím obraze v člověku, o nesmrtelnosti duše. Dalšími obšírnými slovy hájí Huberus anatomie od předsudků lidských. Prý mnohým ohyzdnou věcí vidí se odkrývati mrtvá těla krví a nečistotou pomazaná: však měřiti jest spíš ohyzdnost duševnou nežli tělesnou; nečisté tělo se trochou vody smyje, ohyzdná duševní „ignorantia" ani celým oceánem nebývá smyta. Což se přičítá za krutost, lidi totiž po způsobě řeznickém rozřezávati, jisto jest, že nad to daleko krutější bývá šlachtata lidi živé nezkušeností a nevědomostí při lékaření zabíjeti. Na konec praví, že všecko všudy ukáže na obrazech Vesalia Bruselského, ano není po ruce mrtvol. Začne 21. máje.[1])

A touž anatomii Vesaliovu demonstruje i potom v semestrech následujících i ještě r. 1581.[2]) Vedle Hubera učil od r. 1573 až 1585 na filosofické fakultě lékař a mathematik Václav Zelotyn. Učil sic obyčejně *τὴν ἰσαγογήν* Porphyrianam, de anima a jinému filosofickému odvětví z Aristotela,[3]) ale r. 1581 oznamuje, že bude čísti vždy v pátek také Aphorismos Hippokrati. Tedy věda medicinská tu zcela nepokryta.[4])

Od r. 1592 na krátký čas měli na fakultě též doktora mediciny Adama Zalužanského, jenž zajisté studentům i ve filosofii dokazoval, že zná se v obojím lékařství. Již vstupná přednáška jeho neboli disputací roku 1592 týkala se medické vědy: vyvolilť sobě thesi, vystihl-li Galenus správně definici mediciny, a které jsou její částky a pravdivě-li o sobě Galenus vyhlašuje, že zasil, rozmnožil a dokonal všecka semena užitečných zákonů od Hippokrata poskytnutá.[5])

Též Adam Rosacius plichtil se poněkud u věci medické, když na příklad r. 1591 oznamoval dlouhou thesi o výživě těla, kterak se silou tepla k tělu výživa připojuje a v jeho podstatu přechází. V samé thesi vykládal, že šestero věcí k výživě posluhuje, vzduch, pokrm a nápoj, spánek a bdění, pohyb a klid, naplnění a vyprázd-

---

[1]) Collectan. Bydžov. v bibl. Lobkov. v Praze str. 199.
[2]) Tamž 220.
[3]) Tamž 196. 230. 253.
[4]) Tamž. 220.
[5]) Sitne medicina salubrium, insalubrium et neutrorum (ut primum ab Hierophilo, deinde a Galeno definita est) scientia? Medicinae partes primae duae sunt, natura hominis et ars. Rectene Galenus medicinam instituat et verene de se praedicet, ab Hippocrate omnium salutarium praeceptorum a se vero sata aucta, perfecta. Collectan. 317.

nění a konečně hnutí mysli; všecky ty kusy mohou zdraví zkaziti. Na konci položil otázku, jest-li znalost výživy nutna k tomu, aby se člověk vyvaroval nemocem. [1])

A v téže době také bakaláři brávali si k thesím svým tu onu látku o medicině. Na příklad r. 1591 jeden z kandidátů bakalářství rozmlouval o tom, zda medicus začínává tam, kde fysik přestal. [2]) Jest již patrno, že tu byla doba k studium mediciny velmi ochotna.

Aby studium její vykvetlo při universí, tomu přáli také příznivci mimo universitu stojící. Z nich je doktor Gabriel Svěchin z Paumberka, rada nad appellacími, jenž 200 kop grošů č. odkázal na podporu professora mediciny, jenž by učil v medické fakultě. To slovo samo ukazuje, že již dokonce vznikaly úmysly o obnovu fakulty dotčené. [3]) Dosavad ovšem bylo scházející fakulty v Pražské universí jenom všelijak nahrazovati.

O reformaci a doplněk v universitě jednáno tou dobou sic také i na sněmě i při císaři, jenž nebyl neochoten. Císař žádal Vilíma z Rožmberka r. 1580 za radu, kterak zdokonaliti vysokou školu. Jedním dílem rada rožmberského pána shodovala se s míněním nuntia papežského Placentia, totiž aby bylo po ruce hodně peněz [4]) čili „die nervi“, jak dí pan Vilím. Rožmberk počítá císařovi, že musí býti ke každé fakultě aspoň 4 professoři, summou asi dvacet, což by stálo ročně asi 8, 9 tisíc tolarů. Nynější důchod universitní páčí se na tisíc jenom. Druhým dílem rada Rožmberkova nese se k tomu, kterak získati mnoho studentstva. Prý nechť povolají se do Prahy z Němec professoři, podle „kvality“ své ať jsou placeni, jeden víc druhý méně. Zvláště ať přitáhnou se klassikové sem, kteří by přivedli s sebou houf studentů. A takž dostane se vysoké škole Pražské „beruff und namben“. [5])

Čtoucí z předešlých řádek dobře ví, že nebylo potřebí volati učenců z Němec; u nás leckterý by se byl našel a hodil, ale peněz nebylo.

A hlavně jich nedostatkem zahynula i tenkrát snaha po reformaci universitní; vysoká škola přes některé náběhy celkem přece jen zůstávala na míře neutěšené. Chátrala byť ne tou měrou, jak směl ji r. 1587 Matěj Sokol Chrudimský ve svém spise o Vrtkavém Štěstí při vzpomínce lepších časů souditi. Psalť: „Dokud učení v svém květu bylo, nacházelo se intitulovaných do 36000 a ještě více kromě těch, kdož jsou ze škol na lekci do kollejí chodili; ale k jakému skončení a pádu nynícko jest přišla, skutek

[1]) Tamž. 315.
[2]) Tamž. 318.
[3]) Tomek. Gesch. d. Univ. 184. Rudolphus Rex. Bydžovského. 241. Opis v univ. knihovně.
[4]) Sněmy. V. 645.
[5]) Sněmy. V. 699.

více ukazuje nežliby se o tom psáti mohlo.“ [1]) Vždyť proti tomuto odsuzujícímu hlasu lze uvésti soud německý jen o osm let mladší, jenž tvrdí, že Pražská universí „ist wiederumb zu unser Zeit in Flore und vorige Dignität kommen“. [2])

Čím víc blížil se konec století, tím těžší měli postavení protestanté v Čechách, jakkoli k nim slušela většina národa. A s nimi ovšem tíhu pocifovala universí. Katolická strana mocněla. Jesuitští vychovanci již přicházeli k veřejné platnosti, jejich obrana katolické víry byla smělejší, zápasy se přiostřovaly. R. 1584 strana katolická chopila úmysl stran úplného zničení Karlovy universí. Myšlenka souvisela s jinou, kterou se jesuité a jich příznivci už před tím obírali, totiž, kterak pozdvihnouti kollej jesuitskou na stupeň university. Na ten konec sešli se jednou u Viléma z Rožmberka, [3]) jindy u arcibiskupa Medka nejvyšší komorník Jiří z Lobkovic, sudí Jiří z Martinic, Oldřich Felix z Lobkovic, papežský legát Bonhomius a jiní horliví. V poradě u Viléma z Rožmberka proneseno rázné mínění, kdyžtě universitas Carolina pořád se drží učení Husova, aby byla zrušena (eam penitus esse tollendam).

Ale většina uznali, že by to byla tentokrát ještě velmi nesnadná i nebezpečná věc, neboť nemohlo by se to státi bez veliké protivníkův urážky ani bez věčných žalob jejich a nářků; také prý by katolíci ani mnoho nezískali, i kdyby obsáhli universí Karlovu; neboť dle doslechu má ročně sotva 800 tolarů důchodů veškerého. Sneseno, že bude prospěšněji, zříditi universí u jesuitů v kolleji, kteráž, až se dostaví, dosti bude míti místností k přednáškám. V té nové universí katolické otcové jesuité nynější mohou prý stačiti in artibus a v theologii, jen by se přibrali ještě dva na přednášky theologické. Čtyři doktorové aby byli přizváni pro učení práva světského a církevního; čtyři doktory bude ustanoviti k medicinské fakultě, jeden aby učil praktické medicině, jiný theoretické, třetí „chirurgii čili anatomii“ a poslední nechť vykládá o silách rostlin. Osm těchto světských professorů nechť arcibiskup ustanovuje pouze z učenců katolických, a rektor jesuitský nechť nad nimi moc má disciplinární a řiditelskou.

Z porad v domě arcibiskupově vyšlo dobré zdání, papeži Sixtovi V. r. 1585 zaslané, kterak by mohl císař na prospěch katolíků napraviti universí Karlovu, kteráž prý jen nedbalostí katolíků osazena kacíři; měl by dosaditi do ní čtyři theology, tolikéž juristů a mediků, všecko katolíků s bezpečnými platy. [4])

Však tehda zůstalo jen při plánech a návrzích, ovšem velmi významných. Jestliže sobě vláda a její rádcové kněžští netroufali

---

[1]) Vrtkavé štěstí 21.
[2]) Theatrum urbium. Franckenberg 1595. 194.
[3]) Schmidl. Histor. S. Jes. I. 496. 497.
[4]) Rukop. mus. VI. B. 12.

provésti tak veliký kus proti straně pod obojí, v menších věcech nicméně podnikali přes tu chvíli něco, co píchalo a dráždilo. Na příklad téhož posléz řečeného roku 1585 uleknuv se rozkazu vládního, jenž vzniknul radou jesuitů (nostrorum suasu, dí prameny jesuitské),[1]) mistr Codicillus vypustil svátek mistrů Husi a Jeronýma z universitního kalendáře. Zato redaktor i vysoká škola trpěla posměšky veřejné a mnohé, které dokonce nezanikly, ani když po třech létech svátek upálených mistrů do kalendáře vstaven zase.

Zajímavo, že v těch dobách nejeden mistr v ohláškách veřejných církev pod obojí zvával katolickou. Takž Marek Bydžovský r. 1580 oznámil, že přednášky školní díti se budou „ad incrementum (k vzrostu) sanctae ecclesiae catholicae nostraeque reipublicae literariae;“ stejným smyslem dr. Zelotýn začíná jednu z ohlášek: „Ad laudem omnipotentis Dei . . . et sanctae et verae catholicae orthodoxae et apostolicae ecclesiae“.[2]) Jsou-li slova ta drážděním strany katolicko-římské, nelze rozhodnouti. Spíš budou prosebným připomenutím o rovnoprávnosti víry pod obojí; mistři byli stále spíš naplněni strachem nežli útočností.

Když povolný Codicill vzdal se roku 1586 proboštství kolleje Andělské čili Všech svatých, což byl o kollej v universitě strach, aby jí nepobrali jesuité. Rektor po svátcích Svatodušních řečeného léta zve kollegy na poradu, koho zvoliti nástupcem Codicillovým. A „poněvadž věc jest veliká a potřebuje úvahy těžké“, nechť mistři přemýšlejí až do schůze, co u věci tak vysoké (in negotio tam arduo) činiti.[3]) Tak uloženo. Mistři tedy přemýšleli, ale žádnému se do kolleje nechtělo. Sešli se v dubnu roku následujícího, než nikdo z nich nevyvolil sobě osiřelé kolleje „causis certis“, z jistých příčin.[4]) Zajisté pro strach nepřátelský. A přece by jí byli neradi od sebe pustili! V březnu roku opět následujícího rektor káže, aby se do té kolleje již někdo vstěhoval, žeť periculum in mora, aby nebyla od protivníků vyrvána.[5]) Tedy strachu dost, ale odhodlání málo. Konečně se Bystřický Jan mistr odhodlal. Potom zas dlouhé porady, kterak tiše ho tam uvésti, aby nepřátelé se nepobouřili. Od máje měsíce radili se.[6]) Teprv před sv. Martinem Bystřický uveden, a tím kollej na čas zachráněna.

Od r. 1599, kdy dosedl na kancléřský úřad Zdeněk z Lobkovic, nastaly proti protestantům kroky, všech dosavadních ráznější, a upravoval se rozhodný i konečný boj mezi náboženskými stranami v Čechách. Proti universitě zahájen sic zase jen drobný boj, ale

---

[1]) Rukop. univ. knih. 1. A. 1. 325.
[2]) Arch. univ. 17. A. III. 731. 755.
[3]) Arch. univ. č. A 13. a 110.
[4]) Tamže 133.
[5]) Tamže 151.
[6]) Tamže 152.

tužší. Universitním poddaným Dolanským vnucen od probošta zámecké kapituly sv. Vítské Pontana z Braitenberka, kněz katolický, čímž jim vzešla náboženská persekuci. Universí ujímá se svých lidí darmo, neboť Pontanus měl jakožto kollátor právo dosazovací v Hostouni, kamž universitní lidé byli přifařeni.[1]) Druhý útok týkal se zase jednou kolleje Všech Svatých. Roku 1601 povoláni jsou kterýs den mistři do komory královské, kdež jim oznámeno, že přítomný arcibiskup Berka míní založiti konvikt nebo školu, v kteréž by mládež vyšších i nižších stavů s praeceptory byla chována. Mluveno jim: „Kollej máte prázdnou a zbytečnou jakož i několik jiných, o kollej Všech Svatých pan arcibiskup suplikovati ráčil, a Jeho Mil. císařská povolovati ráčí, abyste touž kollej hned Jeho Milosti (arcibiskupské) postoupili . . aniž se domnívejte, že ihned té kolleje zbaveni býti máte, nikoli, než dva pod obojí, dva pod jednou praeceptorové jak pro dítky pod jednou tak pod obojí chovati se budou.“ [2])

Právní přítel mistrů universitních Joachim Těchenický dal pánům komorátům odpověď, že kollej prázdna není, že obývá tu rektor a sotva se živiti může, a professoři že kolleje vydati nemohou pro veliké závazky své císaři a stavům. Tedy jal se vyhrožovati praesident komory, řka: „I není co hráti s J. M. císařskou!“ K čemuž mistři zase ozvali se, že musí o tu věc svolati všecku universitu, všecky členy její po všem království, z blízka i z daleka.

To pány v komoře zarazilo. Zajisté si zalhali, řkouce, že císař už kollej dal arcibiskupovi. I protož řekli, aby mistři nesvolávali nikoho a přinesli privilegia, že páni do nich nahlédnou.[3]) V červenci dne 17. svolavše se mistři v poradu, usnesli se s přátely, mezi nimiž vždy vynikal Adam Huber z Risenpachu, bývalý professor, že se budou držeti privilegia Ferdinanda krále, že universí jest v moci stavů, privilegium že se k tomu táhne, aby jim nikdo statků neodnímal. Komora i arcibiskup tedy něco slevili. Prý ať tedy universí kollej svou prodá nebo najme arcibiskupovi. Však ani k tomu se mistři neměli. Nevěřili. Byli voláni do komory zase a zase: tu páni urození jim činili výtky prudké. Jednou jim vyčteno, že jsou mezi sebou v kolleji nesvorni a dítek že učiti nechtějí. Mistři k tomu zdvořile v odvet děli: „To mluví nepřátelé naši, nicméně děkujeme za tu upřímnost a časné oznámení.“ [4]) Praesident jim s důrazem velikým pověděl také jednou: „Spouštíte kollej Karla cís.: nic ji neopravujete, tak že, když ji na konec spustíte, z ní pryč musíte; nyní byste mohli dostati 10000, najměte

[1]) Arch. zemsk. Oecon. 15. 135. Tu jejich nářek.
[2]) Oeconom. č. 15. 139. v arch. zemsk. Též Oecon. č. 14. 94.
[3]) Oeconomica č. 15. 140.
[4]) Oeconom. 14. 94.

ji arcibiskupovi; mám syna, před Bohem nevím, kde ho dáti a komu poručiti, vy sami žádného neučíte a jiným učiti zbraňujete; proč jsou kolleje, páni goliáti (kollegiati), čiňte tak!" Na konec jim vyčetl, že chovají v kollejích jen kočí a koně. [1])

Když se mistři s prosbou utekli k samému císaři, zanecháni jsou při kolleji a útok uveden v nic. Ale nastala svízel nová. Mocnou ranou na protestanty byl královský mandát r. 1602 vydaný o haereticích, čímž se mínili bratří a protestanté, tedy většina lidí v zemi. V souvislosti s tím mandátem 17. června téhož roku professorům v universí nařízeno pod trestáním, aby šli se všemi školami na processí Božího těla. [2])

Na přeslyšení toho ostrého mandátu rektor a mistři voláni jsou na radní dům. Probošt Skála nechtěl jíti, ale šel přec. [3]) Mistři odbyli processí jak tak a některý šel, jiný vzdoroval; kutnohorský učitel Campanus pohřební vydal básně s přáním akademii, jež triumfuje nad přemoženými protivenstvími r. 1602. [4]) Však gratulací předčasná. Rok co rok od té doby vysoké škole vycházely z kanceláře rozkazy o processích, nad něž protestantům nebylo nic protimyslnějšího. Universitě a jejím údům vždy nastával tím těžký den; hněvu na obou stranách i výtek z toho bývalo po každé dost.

R. 1605 nová mrzutost způsobena z kanceláře universitě. Nařízeno totiž administrátorovi podobojích Janu Benediktovi, aby skrze kněžstvo sobě podřízené ohledával školy městské latinské, jakému náboženství se v nich učí. Měl dopouštěti jen kališné, protenstantského nic. Universí viděla v tom ouraz svých práv, neboť od věků mívala dohled nad školami, a teď přidáni jsou dohlížitelé kněžští, z nichž zajisté leckteří jiné víry byli nežli učitelé a universita.

Ale nebylo lze proti tomuto útoku nic podniknouti: protestantské náboženství nebylo v zemi zákonnité, krylo se pod pokličkou kališných, a vláda teď nařizuje ochranu víry kališné. Co tedy proti tomu? Z akt universitních patrně vysvítá strach professorů, aby nikde na škole nebyl nalezen katechism falcký, palatinus. Lutherský by už nějak spíš omluvili a vymluvili.

V příčině školské činnosti v universitě lze i v prvních létech XVII. věku leccos vytknouti s pochvalou. Přede všemi velmi čile o školství pracuje a snaží se mistr Bacháček. Snaha jeho o universitní classes rozbíjela se sic při každém novém kroku. R. 1603 již získán na ten konec učený mistr Albert z Kaménka. Někteří přátelé prosili mistrů, aby Kaménka přijali do své společnosti „na-

---

[1]) Oeconom. v arch. zems. č. 15. 149.
[2]) Tamže. č. 15. 128.
[3]) Arch. univ. A. 17. VI. 25.
[4]) „Gratulatio Academiae de superatis anni 1602 adversationibus triumphanti." Tisk v mus.

řídice classes k učení dětí;“ Kamének prý chce „tuto akademii vyzdvihnouti“. Po důkladné poradě mistři přijali Alberta s uložením, aby nejprv nějaký řád školní, podle něhož míní učiti, sepsal a podal. To bylo po sv. Matouši — a již v lednu roku následujícího (1604) mistři Albertovi vzkazují, aby se jinde místem opatřil, že se na ně pro něho valí nebezpečenství.[1]) Albert totiž náležel straně bratrské. Odchodem jeho bylo zase po škole. Sklesla opět na Bacháčkův podnik soukromý.

Ale Bacháček dbal se vší energií o školy latinské po všem království, radil i do Moravy; v tom veliká zásluha i práce. R. 1601 Bacháček začal vykládati o kosmografii, aniž ustal od své milé astronomie. Následujícího roku Bacháček připadl na myšlénku, nebylo-li by lze obnoviti fundaci dra France stran řeckého lektora; četl o tom založení v deskách a vypátrav všecko, prosil rektora a mistrů, aby směl jménem vší akademie o zadržalou fundaci se ucházeti. Sliboval, že bude sám řecky čísti, až tu bude plat.[2]) Se slavným Keplerem, hvězdářem císařským, býval teď Bacháček skoro stále u vědeckém obcování, ba r. 1605, stav se proboštem kolleje krále Václava, Bacháček pozval si Keplera na byt do kolleje a srdečně sdílel se s ním o všeliké dárky k svátkům od leckud posilané.[3]) Za to mistr „Kaplerus“ zase odsluhoval se knihami do bibliotheky universitní darovanými.[4]) /Pobyt v Praze byl v Keplerově světoznámé činnosti vědecké nejstkvělejší. Tu připadl na své zákony astronomické, jimiž Koperníkův system teprv dotvrzen./

Z nových professorů nejznamenitější přibyl filosofické fakultě r. 1603 mistr Jan Campanus Vodňanský, latinský i řecký filolog a veleplodný poeta, jenž učitelskou i poetickou činností vyrovnal se největším na tom poli pracovníkům cizím.

Podle něho s prospěchem pracovali z nových Jan Chorinnus, Mikuláš Troilus Hagiochoranus a bystrý grammatik Vavřinec Benedikti Nudožerinus.

K tehdejším universitním medikům přibyl doktor Jan Jessenius, „professor Vittenbergicus“. Nepřibyl sic do svazku a kolleje professorské, poněvadž byl ženat, ale do university na porady docházíval stále a v ní r. 1600 provedl první sekcí lidského těla. Řezal a vykládal od 8. června za pět dní pořad.[5]) Chtějíce mu přáti při sobě nějakého bytu, professoři píší r. 1602 panu Rožmberskému, že „pro zvelebení“ university pozvali si ho, chce prý „v kolleji Laudově blíž kostela Betlémského, kdež před mnohými léty kní-

---

[1]) Arch. zems. Oecon. 14. 230. 247.

[2]) Diplomatář. 1602. a Oeconomica v arch. zem. č. 18. 182. Arch. univ. A. 17. VI. 20.

[3]) Arch. univ. A. 34. 37. 38. Též Č. Č. Mus. 1895. IV.

[4]) Arch. zems. Oeconom. č. 14. 399.

[5]) Arch. zems. Oeconom. č. 15. 71.

žata synové krále Jiřího byt svůj měli," s manželkou a čeládkou bydliti, ale poněvadž to místo skrovné a ouzké jest, hodlají prý mistři „domček při též kolleji a s druhé strany kolleje Nazaretské k též kolleji pro jeho prostrannější byt připočísti" a protož prosí pána o podporu. [1]) V těch časech Jessen provodil anatomii ještě několikrát vždy v shromáždění učených a vznešených, což zajisté universitě bylo ke cti. A její členové to také uznávali. R. 1605 zovouce ho k obědu universitnímu, mistři psali mu pozvání formou elegie a to, jakož výslovně v aktech dotčeno, z té příčiny, aby se mu co nejpěkněji podékovali, že „pro svou a akademie čest anatomii na pohlaví lidském provozoval". [2])

O sekcí samé, která tehda provedena na ženě, vrahyni svého dítěte, Campanus zaveršoval si:

„Quo meretrix victum et quaerebat corpore amictum
Hoc medici clari varie videre secari." [3])

Tím způsobem zajisté rostlo lepší slovo o Pražské škole vysoké, a nedivíme se již, čtouce, že v létech 1590—1605 zapsáni mezi studenty „v album universitatis" i němečtí cizinci, na příklad jeden Hessus natione [4]) a jiný Bavor z Landshutu. [5]) R. 1592 pozdvižen tu na bakaláře Adam Prifer z Cáhlova Němec. [6])

Že v universí nebylo vše, jak býti mělo, to jistá věc. Mnoho scházelo stran učení, a žactva byl smutný nedostatek. V první příčině významno, že Zalužanský r. 1604 navrhuje mistrům, chtějí-li přivésti universí do květu bývalého, aby dopustili nějakému Němci přednášeti o mathematice, tak aby i „vysoká studia" mládeži se předkládala. [7]) A v příčině druhé domluvna jest výtka rektora Bacháčka do škol českých a moravských r. 1607 poslaná, že učitelé neoddávají schopných žáků do akademie, proto kolleje jsou prázdny. List je prudký a končí se vyzváním k učitelům: „Si veri matris academiae filii estis, eam fovete et augete!" [8])

Bohužel vyskytl se touž dobou člověk v samé straně podobojích, jenž učinil universitě Pražské veřejný posměch po všem učeném světě. Byl to devatenáctiletý student Pavel Jizbický z Jizbice, jenž vydal ve Vittemberce r. 1602 básně s titulem „Periculorum poëticorum partes tres", v nichž dobírá sobě štiplavě Adama Hubera, Campana a jiné mistry. Campanus, jenž tehda ještě nebyl professorem, z Kutné Hory, kdež učiteloval, stížně dopsal universitě. Rektor Jan Bystřický z Bochova mu odepsal, že Jizbice je perfidus

[1]) Oeconomica č. 14. 176.
[2]) „Gratiarum agendarum, quod pro suo et academiae honorem anatomen in sexu femineo exercuisset." Arch. zems. Oeconomica. č. 14. fol. 301.
[3]) Tamže 299.
[4]) Oeconom. č. 18. 268.
[5]) Tamže 36.
[6]) Arch. univ. A. 17. IV. 283.
[7]) Arch. univ. A. 17. VI. 43.
[8]) Tamže 67.

pessimus homo; vždyť prý v básni i rektorovo jméno nehodně přeformoval, zove ho z „Bykance“. O básníkovi kritiku zapsal si rektor do knihy pamětní: Merdosus vates merdosaque carmina scribit“ (merda = lejno); prý jest na blázna vzíti asi tříloketní kyjiček a napomenouti ho jednou, druhé přes hřbet, až se posehne.[1])

V akademii jednají o potrestání uštěpačného a nezralého básníka; píší na radu Huberovu do Vittenberka, aby děkan tamějších artistů knihy dal pobrati a smělce Pavla Litoměřického, jenž bez práva zove se „z Jizbice“, jakoby byl nějaký rytíř, zatknouti. V listě universí Pražská vykládá, že na prosbu Jakuba Chimarrhaea, comitis palatini, dali mu grad a nikoli pro jeho vědění, kteréž není veliké; co psal v básních oněch, nepodobá se orationi křesťanského člověka, ale ďábelskému vrhnutí; v básni na Trojana Dačického váží professory jako smetí a osly, jednoho z mladých zove ignorantem, hanbou školy, Huberovo jméno převrátil v Heruba, mistra Carolidesa, jenž je písařem novoměstským, zvrátil v Ricodala, Campana v Manpaca. Pražským nadává a k jiným se lísá. Na konec mistři prosí, aby skvrna ta byla s nich sňata. Děkan vittenberský Ursinus odpověděl, že Jizbice již od nich odešel.[2])

Psáno tedy i císaři žalobně. Jizbice se císaři omlouvá, že sobě mistři sami všecko na zlé vykládají, prý chválil, kde toho se příčina dala.[3])

Rozumí se, že protivníci protestantské university Pražské měli radost, básník nejen že ochráněn, ale on s větší smělostí novou sbírku vydal pod titulem Schediasmatum Farrago nova téhož ještě r. 1602.[4]) V ní štípe mistra Campana na příklad: Quale tibi ingenium, quidam, Campane, rogabat. Qualis campanae, dixi ego, materia est.“ V exempláři musejním jest k těm útokům připsán souvěký povzdech, že ten Jizbice „patrios carmine laesit agros, dente canino bonis nocuit“ — vlastenskou půdu pošpinil a zubem psím uškodil dobrým. Ostatně část Schediasmat jsou básně necudné. Vrchol drzosti Jizbice podnikl 14. srpna 1603; přišel opilý do kolleje před večerem, rapíru dobyl, křesal jím, honil famuly a žáky, dobýval se do pokoje Ondřeje Mitysky, chtěje tam (sit honor auribus) vykonati potřebu; když probošt k němu vyslal, mluvil: „Což jsi ty prope Zythus?“ Prope zythus je hříčka slovní na praepo-situs. (Zythus či sameček, žatecké pivo). Naposled ho přemohli obyvatelé Karolina a sehnali dolů. Tu volal, že všickni mistři v tom domě jsou asini, nequam spurii, nebulones, scurrae cum isto suo nequam Jessenio. Prý to bude volati desetkrát, stokrát, tisíckrát.

[1]) Arch. zems. Oeconom. č. 17. fol. 31. a násl. 42. 48. 73. 78. Též v Dvorského Pamět. o školách. č. 190.
[2]) Oeconomica v arch. zems. č. 17. 103.
[3]) Oeconom. č. 18. 192.
[4]) V mus. 49. E. 16.

S tím odešel.[1]) Přímluvou otce Jizbicova Matiáše urážky některak srovnány. Nevíme, či přízní posměvač Pražské akademie dostal titule poeta Caesarius. Zašel vraždou r. 1607 u své milenky. Sklál ho sok. Zlý konec ten přiměl Campana, že z dobráckého srdce přispěl k pohřebním básním, urážky mimo sebe pustiv.[2])

O několik let dříve, nežli Jizbice urazil mistry školy Karlovy, přihodila se jim urážka od žáka akademie jesuitské. Bylo to r. 1594 za proboštství Jana Vokorinea Žlutického; „nějaký mládenec jménem František rodem Strakonický, studios kolleje jesuitarum" přišed do Veliké kolleje všecky professory na hlas haněl, naříkal, mluvě, že jsou zrádci. Když k němu na dvůr seběhli, chtějíce zvěděti, odkud je, ničeho se na něm nedoptali; vždy žerty a posměšky své z nich maje zlořečil jim. Prý běhal jako opilý. Mistři dali ho sebrati městským rychtářem, žalovali v radním domě, ale nevyžalovali nic.[3])

Při té případnosti zmíněno buď, že v těch dobách začínají se husté nesnázky, ano i bitvy mezi studenty jesuitskými a universitními; leč o těch až na svém místě.

Je patrno, že vzrostem kolleje jesuitské rostla smělost jejich některých žáků. A kollej opravdu aspoň hmotně pořád rostla. Ovšem u vysoké vědě nezdá se, že by kollej byla v květu znamenitém. Přetrvavši v jakéms takéms zdraví mor roku 1599, kollej v únoru r. 1600 volala své členy a žáky a zahájila učení filosofické a jiné nižší. Theologie však byla bez posluchačů.[4]) Theologie u jesuitů ještě za kolik let tuze pokulhávala; čtemeť, že r. 1606 tři žáci vysvěceni jsou u jesuitů na kněze, kteří víc nestudovali nežli v Krumlově humanitní třídu. Ovšem, že to lze vyložiti i nouzí o katolické kněze.[5]) R. 1604 měli jesuité v theologii ze svých členů jen dva žáky; tenkrát bylo také filosofů jejich právě jenom šest. Žáků cizích bylo asi víc; r. 1605 vyšších studentů něco přibylo bouří uherskou, která je z Moravy a Rakous pudila.

V stavení kollejním do r. 1600 ukončena strana jižní a západní, obyty rozhojněny i pohodlí schystáno obyvatelům. Z jesuitských členů bytovalo tu r. 1601 čtyřicet, v nichž 16 kněží, dva professorové theologičtí a jeden logik. Jakub Geranus od toho roku rektoroval jim až do roku 1606, kdy nastoupil Theofil Crysteccus (Chrysteccus), jenž přetrval bouři českou o majestát.

Na počtě čtyřiceti jesuité drží se od počátku století. R. 1606 zase mor na ně udeřil a jejich školy rozehnal téměř na dvě léta; začalytě oživovati teprv r. 1608 zase.[6])

[1]) Oeconom. v arch. zems. 14. 223.
[2]) Data o Jizbici Nováček sebral v Listáři šk. kutnoh. 79.
[3]) Arch. univ. A. 47. 289. Též A. 13. a. 281.
[4]) Schmidl. Hist. S. J. II. 207.
[5]) Týž 433.
[6]) Schmidl. Hist. S. J. II. 239. 393. 421. 424. 500.

Jako před tím takž stejně i od počátku XVII. věku jesuité přes všecky nesnáze školní snažili se předčiti nad universí Karlovu počtem svých šumných promocí. Hned po r. 1600 jesuité pozdvihli deset kandidátů na misterství ve filosofii; r. 1602 udělují bakalářství 27 kandidátům, mezi nimiž za nejvzácnějšího jesuitský kronikář uvádí Neapolitána Jana Spinella, příbuzného nuntiova. Po moru r. 1608 jesuité udělují bakalářství třicetijednomu svých studentů. [1]) Tedy zajisté rostli. Byli-li na protestantské universí Pražské r. 1600 promováni čtyřicetčtyři kandidáti bakalářští [2]) a r. 1605 dokonce šedesátdva, nebude lze aspoň v té příčině hleděti na školu Karlovu s patra a odsuzovati ji jakožto prabídnou.

A jako jindy stejně i od počátku XVII. století jesuité těšili se hojných podpor svých vysokých i nižších přátel. Hned r. 1600 Maria Manriquez z Pernštýna dává jim dům a rozlehlou zahradu pod Letní, do té chvíle povědomou jménem zahrady jesuitské, dar nad 6000 kop míš. ceněný. Tím přibyl k pozemkům, z nichž některé do té doby sami si koupili, znamenitý kus. Týž rok vdova Markéta z Lobkovic poručila nad 2000 tolarů domu „pauperum“ a nepočítajíce jiných darů od obou vdov Pernštejnských, podotýkáme jen, že ještě týž rok dostalo se i jesuitské bibliothece rozmnožení, že stálo za kolik tisíc; roku 1604 s darem 1000 tolarů zase Felix z Lobkovic se dostavil, a rok potom Kašpar Blovský z Palatynu, konšel Staropražský, odkázal nad 2000 zl. ke kolleji, jíž byl přítelem tuze horlivým, ale o dědictví nastal spor. Za to bezpečnější dar Marie Valdštejnová učinila jesuitům roku následujícího; dala jim statek v Čelakovicích. Téhož roku 1606 jesuitů pokladnice stačila koupiti statek Bernartice za 12.700 kop míš. Unavilo by, kdybychom řadu štědrých darů uvésti chtěli všecku. Darů a laskavostí menších trousilo se jesuitům nepočítaných. Mezi dárci, kteří roku 1602 oblažili nejpilnější jesuitské žáky, laskavým se osvědčil poprvé Karel z Lichtenštejna. [3])

Na konec nutno připomenouti, že Pražská kollej jesuitská velikou posilu brala v těch dobách od kolleje a akademie v Olomouci. Tam nastoupil r. 1600 biskupství kardinál Dietrichštejn, a ten jesuitům pomáhal k vzrostu. Po moru r. 1600 akademie Olomoucká měla ve filosofii ovšem jen 15 studentů, ale potom přibylo. R. 1604 počítají do osmi set všech všudy žáků, tedy akademiků i gymnasistů. Učilo se také pilně theologii. Akademické grady udíleny, při kterýchž slavnostech rád přítomen býval Dietrichštejn. R. 1607 bylo tu 48 členů jesuitských. [4]) Rok 1608 na čas zarazil rozvoj jesuitských akademií.

---

[1]) Týž. II. 207. 278. 500. Též matrika v arch. univ. č. XXI.

[2]) Oeconomica v arch. zems. č 15. 120. a j. Stran gradů akademických všecko zevrubné zanecháno do jiné knihy.

[3]) Schmidl. II. S. J. II. 214. 215. 388. 278.

[4]) Týž. II. 230. 231. 263. 343. 379. 413. 477.

Hlava IV.

Oprava Karlovy universí.

Rok 1608 přinesl obrat veřejných věcí, a Pražská škola vysoká měla v něm svůj podíl. Souviselatě tuze se zájmy protestantův, a ti rozhodně užili na prospěch svého náboženství, dosavad neuznaného, velikých nesnázi, do nichž císař upadl ve sporu s bratrem svým Matiášem. Užili jich k dobytí náboženské svobody. Smluvili se o to na pospěšném sněmě roku 1608 v tu chvíli, když Matiáš, vzav císařskému bratrovi Uhry, Moravu a Rakousy, blížil se do Čech, zova a lákaje k sobě české stavy. Však ti za slib císařův, že v příštím sněmě pojedná se přede vším o náboženství, postavili se Matiáši na obranu svého krále, čímž Matiáš nucen skloniti se k míru. K sněmu prve dotčenému mistři Karolínští poslali spis, v němž prosí o zlepšení vysoké školy; žádají, aby císař stvrdil privilegia, aby králova komora vrátila nadací na řeckého lektora, aby směli mistři odprodati vzdálené vsi a které by blíže Prahy za to koupili, aby je směli klásti v dsky bez relací a volně. [1])

Takž se tedy universí hlásila hned v prvním zahřmění veliké bouře.

V době válečné roku 1608 obě školy vysoké v Praze měly újmu. Jesuité jedním zápisem tvrdí, že se jim útlejší mládež rozběhla, ale v přednáškách prý neustáno ani in tanto armorum strepitu. [2]) Universí Karlova o přednáškách nezapisuje ničeho, za to jsou poznámky v knihách, že zlodějští Valouni a Uhři kradou mistrům a jich poddaným vesnickým v Trčousích a v Počernicích klisny. [3]) Jesuitům zlý čas nastal teprve roku následujícího, 1609, za revoluce. Paměti zapisují, že kolleji hrozí zahynutí dokonalé. Školy vyzdvi-

[1]) Rukop. arch. univ. A. 17. VI. 70. Též Tomek v Č. Č. Mus. 1847. 501—507.

[2]) Schmidl. Hist. S. J. II. 501.

[3]) Oeconomica v arch. zems. č. 14. 632.

ženy docela, mladší členové řádu někteří utekli se do Kopaniny, jiní členové poschovali se v bytech svých příznivců na Malé Straně, a jen málokteří s rektorem vydrželi v kolleji. Ale ani jediný škody nevzal. [1]) Vzbouření protestanté čeští vedli si k osobám svých protivníků šetrně.

Roku 1609 sešel se sněm, a mistři hned v lednu snesli se, že budou k němu psáti znova, ale tentokrát kratčeji, okrouhleji (rotundius). Prosili císaře a sněmu, aby fakulty byly obnoveny, kolleje opraveny, a stavové aby poddané své studiím oddané propouštěli z člověčenství. [2])

Stavové protestantští na sněmě shromáždění žádali, aby jim kromě svobody náboženské konsistoř pod obojí spolu s universitou v ochranu byly dány. Všemu tomu katoličtí rádcové císařovi vzpírali se. Stran university a konsistoře tvrdili, že nikda stavům nepodlehala. Co se v lednu a v únoru pohnutého onoho roku Bacháček na hrad naběhal! Zapisuje si do knihy, že šlo o „vyzdvižení učení Pražského“, že byli všiekni direktoři spolu s ním na sněmě, že jeden den páni ouředníci Star. Města Pražského mluvili téměř do dvacáté hodiny, zapisuje si, co utratil za obědy, když musil „nahoru.“ [3]) Bacháček se svými kollegy sháněli ze svého archivu doklady, že konsistoř osazovati příslušelo druhdy stavům, kterýmž to právo odňal Ferdinand I.

V městě strana stranu dráždila. 21. února primas Žatecký Nepressius do sněmu přinesl anagram „jesuitský“, jejž strhl na zámeckých schodech s domu zlatníka jakéhos. V anagramatě velebí se Leopoldus, archidux Austriae, lux poli, lux Europae, cor Dei, jenž zničí přátely Charontovy, kacířského Kalvina, Luthera s nakřiveným krkem, on zničí zločinné úklady jejich. [4]) O biskupu Passovském Leopoldovi vůbec hlas byl po městě (a také se dostal do universitních pamětí), že proto přibyl do Prahy, aby císaři radil proti evangelickým. [5])

Vášně planuly. Studenti měli při všem svůj podíl. Do toho nepokoje vpadl rozkaz universitě, duchem svým protestantské, aby všickni její příslušníci šli na processí Božího těla Pravda, rozkaz takový byl dáván již po kolik let, ale tentokrát pohněval z míry mnoho a byl nemístný. Do universitních pamětí zapsal některý z mistrů nezdvořilé verše stran nařízeného processí:

„Sunt invisa Deo, sunt scorta infamia Romae-
qua potuit festum religione coli?
Urbanus scorto sacram hanc dat corporis curam:
Papae quam Christo plus obedire cave“. [6])

---

[1]) Schmidl. II. 350.
[2]) Arch. univ. A. 17. VI. 75.
[3]) Lib. rationum v univ. arch. A. 34. 88.
[4]) Arch. univ. A. 17. VI. 100. Nejasný opis.
[5]) Tamže 106.
[6]) Tamže.

Mistři donesli rozkaz kancléřc Zdeňka z Lobkovic do sněmu stavům, a ti u velikém hněvě zakázali professorům účastenství míti při katolickém processí, prý ať kromě pohoršení modlí se doma nebo v kostele. [1]) Universí tedy na processí nešla. Probost lakonický zapsal v knihu „Processio nulla".

V těch bouřných dnech universitní chrámek Božího těla stal se několikrát shromaždištěm velikého shluku pražského. Lid se do něho valil, aby viděl pověstného františkána Kašpara Felixe, jenž odpadnuv od své víry, tu v chrámečku přijal pod obojí a kázal několikrát proti církvi katolické. „21. června (čteme v zápisech universitních) v kapli Božího těla jakýs mnich, jenž byl přední hodnosti v klášteře [2]) na Novém Městě u Panny Marie Sněžné, při přečetném sběhu lidí jazykem německým své odřeknutí (palinodiam) přednášel (cecinit); zříkal se toho, čemu byl učil a jiní z toho těsta dosavad učí, (vykládal) jak hanebně v oněch klášteřích žili a žijí. Bůh rač nadchnouti jeho předsevzetí". [3])

Když vzbouření stavové nařídili obranu zbrojnou a ustanovili direktory k jejímu provedení, císař podepsal majestát na svobodu náboženství pod obojí 9. července 1609. Z toho všude radost nezměrná, v chrámech pěno Tedeum a skoro na všech věžích pražských zvony hlaholily za dlouhou chvíli v jásot evangelíkův. Universí sešla se 18. července na čtení zákonů studentům, a když zákony vyloženy, napomenuti studenti a všickni oudové vysoké školy, aby při této příležitosti modlili se za stavy i za znovuzřízení akademie. [4])

Majestátem oddána konsistoř nad duchovními věcmi a vysoká škola zemským stavům, jimž zároveň přiznáno právo, aby ze sebe vyvolili dvacetčtyři defensory na obhájenou obou dotčených ústavů. [5])

Než vyvoleni defensoři, již před tím za mnohý den děly se porady o zřízení konsistoře protestantské, k nimž mezi kněze též čtyři professorové z akademie byli na pomoc (31. července) přibráni, totiž Martin Bacháček, rektor, Jan Campanus, děkan, Šimon Skála, prorektor, a Krištof Mathebaeus, probošt karolinský. Dosavadní obojetný administrátor konsistoře pod obojí byv sesazen donesl knihy konsistorní do Karolinum. [6]) Tu se všecky porady před se braly a to nikoli klidně. Nejprve kněží staré víry pod obojí působili hádky. 3. října v hromadě českého a německého kněžstva v Karolinum

---

[1]) „Potius in templo vel domi orando scandalum declinent." Rukop. univ. A. 17. VI. 110.

[2]) A. 17. VI. str. 110. stojí, že byl procurator monasterii a monachus Augustinián!

[3]) Tamž 102.

[4]) Archiv. univers. A. 17. IV. 115.

[5]) Tamž. 123. Concessum statibus, ut defensores eligant ex omni ordine sex, qui consistorio et academiae adsint.

[6]) Ruk. univ. A. 17. VI. 117.

ztropil křik Cikada, farář od sv. Jindřicha, tvrdě, že má arcibiskupské svěcení. Protestantské kněžstvo volalo, že mají svěcení také. Litvín z Říčan osopil se na Cikadu slovy: „Bešťáku, lehkomysln jsi; nejlépe prašivou ovci z stáda zahnati, aby jiných nekazila a kterak máš lidem věrný býti, když jsi Bohu věrný nebyl!?“ Tím mu vyčítal, že byl druhdy jesuitou. 6. října u valné hromadě čtena v Karolinum konfessí s majestátem, čteni artikulové konsistoře nové a u veliké posluchárně kollejní prohlášena konsistoř nová „non sine applausu praesentium“.[1])

Jsa všeho účastník, také děkan Campanus pilně si zapisoval, kteraké hádky byly mezi příslušníky protestantských věr a mezi bratry českými, než dospěli k společné konsistoři.[2]) Když se jak tak shodli, kněží vyvolili ze sebe konsistoriánů devět a k nim, jakož druhdy bývalo od dob husitských, dosazeni tři z professorů za konsistoriány. Byli to tři nejstarší. Bacháček, Skála, Campanus. Hlavní kollej universitní zůstala sídlem konsistoře, tu se konávaly schůze a tu zkoušeni bývali kandidáti stavu kněžského. První zkouška v Karolinum byla v prosinci, a zřízeni na kněze jsou potom v Týně tři kandidáti (Němci). O tom svěcení zápis dostal se do universitní knihy, a poněvadž osvětluje situaci širokým světlem, nebudiž tu pominut. Děkan píše: „Stalo se, že německým jazykem byli na kněžství zřízeni proti všech očekávání a slibu. Bůh odvrátiž, aby toto znamení (omen) nelákalo Němců do vlasti naší, aby (jako druhdy) v církvích a ve věcech veřejných i soukromých nedrželi království a šlechtu (primos); jest snadno uhodnouti, že jim ten první úkon (svěcení) nebyl nemilý; voní jim český chléb.“ Slova poslední jsou zapsána česky, ostatek latině.[3])

Než se jednání o konsistoř a církevní řády v listopadu dokonalo, již tři měsíce před tím zahájeny první kroky k nápravě university, ale v brzce poznány všelijaké nesnáze vzniklé ze sporných mínění. První krok učinil doktor v lékařství Adam Zalužanský, druhdy professor v universitě Pražské; podal stavům svůj návrh o spravení akademie; 10. září pan z Roupova, jeden z direktorů, vešel k Bacháčkovi a „mnoho promlouval a dobrého zdání slyšeti žádal, jakby učení Pražskému spomoženo býti mohlo, ut ad pristinum florem redeat“.[4]) Začali se tedy mistři raditi. Campanus jménem ostatních podal stavům návrh poněkud jiný než byl Zalužanského. Oba návrhy na mnoze byly shodny, ale v leččems se dvojily velmi různo. Stavové nemohli než ustanoviti k sporným plánům kommissi. Dne 12. měsíce září doktor Huber, jenž také se přičiňoval o reformaci Pražské akademie, přišel k mistrům se vzkazem, aby se dali

[1]) Tamž. 157.
[2]) Ruk. univ. archivu A. 17. VI. 118.
[3]) Arch. univ. A. 17. VI. 167.
[4]) Liber rationum v univ. arch. A. 34. 99.

ve čtyřech osobách nalézti v domě pana Karla z Vartenberka na rynku u zlaté trouby (č. 933) ve dvacátou hodinu. Mistři v bytě pánově zastali Zalužanského a Hubra. Právě přijed s Hradu, pán oznámil professorům vůli císařskou: prý akademia jest stavům pod obojí v moc dána, a direktoři mají instrukci, jak se chovati, a direktoři prý snesli se, aby jisté osoby vešly v kollej, privilegia přehlédli, nedostatky v nich uvážili a direktorům zdání dobré dali; pročež nechť se mistři jim v tom dověří a jsou nápomocni. [1])

V pondělí 14. září Zalužanský, Huber a Petr Macer z Letošic vešli do kolleje Karlovy a předložili instrukci, kteráž zněla jim jakožto stavovským kommissařům, ale Huber k svému velikému podivení (což v pamětech universitních zapsáno) v instrukci nejmenován. Jináče kommissařem jmenován tu Václav Collidius z Doubravičan, služebník při puchalterii, ale ten do kolleje tenkrát nepřišel. [2])

Po modlitbě čtena instrukcí příchozích pánů. Podle ní šlo tedy nejprv o přehlédnutí privilegií a důchodů kollejních, bylo vyzvěděti, co odkud stálého platu, co případného, mají-li při akademii jakou bibliotheku obecní, ta nechť se přehlédne podle inventáře, kollegiáti nechť povědí a ukáží „process vyzdvižení všech umění J. Milostem (stavům) podaný" t. j. aby vyložili, kterak míní zříditi čtyři fakulty. Měli kollegiáti na každý artikul svého i Zalužanského dobrého zdání dáti odpověď. Ten den ztrávili čtením privilegií, ale už se hádali. Gravissima fuit controversia o jurisdikci rektorské. Zalužanský chtěl, aby se dle privilegia papežského táhla na všecky všudy žáky, professory i kněze konsistorní, professoři zamítali, volajíce se také k privilegiím; chtěli, aby rektoru podlehali jenom membra universitatis. [3])

Zalužanský upravil svůj návrh takto: „Poněvadž mezi kněžími a žákovstem časem nedorozumění vznikají, aby konsistoř podle způsobu jiných akademií s akademií spojena byla, a administrátor spolu s konsistoriány také pod správou rektora jako jiní oudové uveden byl". [4]) Odpor professorů byl tu zhola zbytečný, neboť konsistorští kněží by se byli sami jakživi nesklonili pod rektora. Na proti tomu jiný návrh Zalužanského, který se tuze dotýkal professorů, nevzbudil, jak se zdál odporu valného.

Zalužanský chtěl, „co se dotýče dosazování professorů, to aby se na samé vůli professorů zůstávalo, než s dovolením pánů defensorů se dálo, jakž na příklad list krále Václava, kterýmž do kol-

---

[1]) Univ. arch. A. 13. b. 547.

[2]) Na instrukci podepsáni (12. septemb.) Jan Švamberk, z Roupova, Jiří z Gerštorfa, Štampach, Adam Linhart, Fruweyn, Karel z Vartenberka, Budovec Magrle, Vodňanský. Rukop. univ. A. 13. b. 517.

[3]) Rukop. A. 17. VI. 124. arch. univ.

[4]) Rukop. musejní 23. H. 8. 278.

leje Veliké professory dosazuje, ukazuje“. Tím měli býti professoři při své dosavadní kooptaci omezeni velmi.

Také nebylo hádky o tom, aby zrušil se starodávný statut o klerikátě rektorově a všelikých církevních povinnostech professorských, jichž plnění nehodilo se jim jakožto protestantům. Ten statut prý nechť se srovná s konfessí. S protestantstvím Pražské školy vysoké souviselo i to, že kommissí chtěla se souhlasem professorů, aby nebyl vedle starodávného privilegia pražský arcibiskup kancléřem university, než aby to právo jako dosud měl rektor; rektoru nechť přísluší „ordinace mistrů“.

I stran vesnic a důchodů docílena mezi mistry a kommissary jaká taká shoda. Kommisse shledala, že jsou k vysoké škole 22 vesnice, ale málo která celá, v některé jest jen po jednom nebo po dvou osedlých, a to v krajích velmi rozdílných; navrhla tedy kommisse, aby statky a vsi od Prahy dále dvou mil ležící byly rozprodány a peníze na ourok složeny anebo na skoupení nových bližších statků vydány.[1])

Bibliotheku universitní shledala kommisse na rozdílných místech, což nemusí býti znamení nepořádku, ale návrh reformační, jejž kommisse si vymyslila se souhlasem professorů, je podivný a na onu dobu význačný. Prý by se měly z té bibliotheky knihy na pergameně psané „písmem starodávným, tak že se sotva čísti mohou“ prodati („málo některé hodnější knihy vyberouce“) a jiné „užitečnější“ za ně koupiti.[2])

Professoři chtěli, aby spraveny byly universitní classes jakožto vzorná škola, z níž by vycházel dorost akademie. Tomu Zalužanský ani kdo jiný z kommisse neodporoval. Ale nejtužší odpor, ba hněv vznikl z návrhu Zalužanského, aby totiž byl universitě stanoven pevný řád čtení a učení. Mistry tuze hněvalo, že se jim Zalužanský plete v methodu vyučovací i v látku. Nejprv chtěl, aby větší díl dne in exercitio nežli in praeceptis proponendis stráven byl;“ tento artikul mistři přijali, ale o ostatku nechtěli ani doslýchati; prý by „tou novotou učení jak professorové z jiných akademií tak i studentové odstrašeni býti mohli, že žádná akademie sobě, co a jakby učiti měla, vyměřovati nedá, nýbrž že to na svobodě míti chce“.

Proti tomu lecco Zalužanský namítal nešetře výtkami a štipkami. Předkládal, „že největší podstata na učení záleží, a to podle všech praecept a částek v jednom každém umění jistě nařízeno býti má, aby professor ničímž zbytečným buď vědomě aneb z neumělosti mládeže nezanášel a professí své časně a nejdéleji v roce, jakž statuta ukazují, odbýval; druhé, že při takovém nařízení jisté formy a způsobu učení šetřiti se má, ne toho, což sobě páni mistři

---

[1]) Rukopis musejní 23. H. 8. 278. Též univ. archiv. č. A. 17. I. 1 str. 795.

[2]) Rukop. mus. 23. H. 8. 279. Arch. univ. A. 17. I. 1. str. 800.

k obraně kladou, nový-li je či starý, než raději aby jednokaždé praeceptum a naučení bylo pravdivé, hodné a užitečné a v jistém pořádku postavené". Vždyť právě tím způsobem Hus a Jeronym, jsouce na této akademii, moudře si vedli; „nešetřili nevolnosti aneb starožitnosti učení, ale samé pravdy a užitečnosti". „Též Petr Ramus při reformování akademie Pařížské neohlédal se na zvyklost tehdejších domácích aneb cizích při vyučování mládeže, než praecepta, kteráž se mu tehdáž nejpravdivější a nejpotřebnější zdála, ačkoli to také téměř ode všech za nové a neobyčejné pokládáno bylo, nařídil a od krále franckého proti jiným ochráněn a professor královský vyhlášen byl." Zalužanský končil s výmluvnou horlivostí a vroucností: „Nebudete-li chtíti v této reformaci na samé pravdě a v tom, což užitečnějšího a potřebného jest a ne na zvyklosti aneb osobách se zakládati, nikda tuto akademii k žádnému gruntovnímu učení přivésti moci nebudete, nýbrž vždycky po jiných zbírati a jako stín chytati proti přirození a obyčeji národu našeho, kterýž jak v jiných příčinách tak i v učení cizích národů víceji vůdcím nežli služebníkem bejti zvyklí musite." [1])

Tato horoucí řeč nechytila se professorů, a kommissaři dávali jim proti Zalužanskému za pravdu. Všickni hádali se. Čtemeť v pamětech, že 23. září se sešli zas a, když předložen „liber Zalužani de restauratione", nelíbil se nikomu, a jednání ten den odloženo; nazejtří se sešli zas a pohádali „commissariis renitentibus". [2])

Tou hádkou vlastně skončilo se jednání mistrů s kommissí. Potom kommissaři podali stavům své návrhy, jak se byli s professory dohodli; o posledním kuse stran stálosti přednášek nenavrhli však nic; vylíčili stavům jen spor, nepřičinivše k tomu nic z svého mínění.

Když porady skonány, pohnutí v universitě nepřestalo. Byl strach, aby návrh Zalužanského od stavů nebyl přijat a mistrům nařízen. Desátého října poslali nového děkana svého Troila s rektorem Bacháčkem k panu Šlikovi s prosbou ode „vší akademie", aby nedopustil přijiti návrhy doktorovy; prý ať „nevstrkají" (obtrudi) se akademii určité a stálé předměty a methody (praecepta); jsoutě ta praecepta beztoho nedokonalá a neužitečná, jsoutě proti formě a způsobu jiných akademií všelijak sebrána a na kopec nahrnuta (coacervata), některá jsou stará tak, že by o nich bylo potřebí disputovati; mají-li Zalužanského praecepta universitě vztrčena býti, mistři žádají soudu jiných akademií a usoudí-li, že jsou mládeži hodna a užitečna, professoři prý rádi podpíší. [3])

Týž den vyhlášeni jsou první defensoři nad konsistoří a universitou a z instrukcí, která jim 21. října vydána, dosti světle

[1]) Rukop. mus. 23. H. 8. 280. Ruk. univ. arch. A. 17. I. 1. 800.
[2]) Univ. arch. A. 17. VI. 126.
[3]) Tamž. A. 17. VI. 130.

vysvítá, co stavové přijali z návrhů reformační kommissí a kterak si vůbec představovali, že by mohla náprava vysoké školy jíti před se. Instrukce dotčená káže defensorům, aby byla vysoká škola vyzdvižena o čtyřech fakultách, defensorové aby ji osazovali „mužmi učenými a hodnými"; pak aby, vezmouce k sobě „některé rozumné lidi", povážili důchody akademické a kolik by na ně mohlo býti chováno professorů; s professory aby uhodili o služné s každým zvlášť; aby také dohlédali k nim, by mládeže neobmeškávali, z obecného nákladu aby kolleje opravovali, vsi vzdálenější aby prodali, spravedlnosti, které universitě náležejí, aby třeba soudem zastávali na stavovský náklad; také aby defensorové sami vybírali z professorů obojích práv znalé do konsistoře, a budou-li spory mezi nimi samými nebo mezi konsistoří a universitou, aby defensoři je přiváděli k vyrovnání a k nápravě. [1])

Sněm usnesl se též o sbírce na obnovu akademie, měla to býti dobrovolná berně: z každého „člověka" poddaného bylo dáti po 15 groších míšeňských, ale „téhož člověka v to nepotahujíc" (t. j. vrchnost měla dáti sama): z peněz na úrocích bylo dáti z tisíce 2 kopy grošů. [2])

Sbírka sněmem svolená, zdá se, že se nevydařila. Vyznávají sic Theobald Švihovský a Jáchym Šlik spolu se čtyřmi jinými pány k přijímání té sbírky od spoludirektorů dožádaní, že ještě téhož roku 1609 od slovutné poctivosti purkmistra a rady města Jindřichova Hradce přijali „na pomoc a k vyzdvižení učení slavné akademie universitatis Pražskej" jmenovitě 100 kop grošů míšeňských, [3]) ale tušíme, že nebylo podobných kvitancí mnoho. Aspoň na nedostatek peněz naříká se i potom pořád, a nouze o peníze bude asi hlavní příčinou, proč reformace university Pražské kulhala od počátku, takže nedospěla daleko.

Byly ovšem také jiné věci na překážce. V říjnu píše Bacháček rektor nějakému hraběti, že také „strana odporná" stojí v cestě. Prý jde o vzdělání a bohdá i vyzdvižení učení Pražského, „ale čert se vším peklem tomu překážku činí, vida, že se tudy království jeho ztenčuje". [4]) Kterak strana starokališní nebo katolická hleděla překaziti nápravu akademie, o tom rektor už dále nic nepraví, co líčí, to týká se již jen škol obecných. Asi daleko větší překážky a potíže s opravou byly v universitě samé a v rozporu s defensory, při čemž Zalužanský rady dával.

Rozpor nejtužší se ohlásil 28. listopadu stran statků. Pět professorů ten den voláno na radní dům staroměstský, kdež očekáváni

[1]) Arch. zems. Opisy z Hory. 1609. Arch. univ. A. 17. I. 1. 753. Rukop. budišinský č. 33. f. 93. (opis u dra prof. Čelakovského).

[2]) Arch. zems. Opisy z Hory 1609. Arch. univ. A. 17. I. 1. 778. Arch. mus. 23. H. 8. 270.

[3]) Arch. v Hradci. Manual radní z r. 1604. fol. 168.

[4]) Rukop. univ. arch. A. 13. b. str. 528.

direktory a defensory. Od shromážděných pánů Budovec promluvil k mistrům, jsou-li posavad toho úmyslu jakož jsou toho předešlého roku při J. M. cís. vyhledávali a stavů za přímluvu žádali, aby mohli páni statky učení Pražského od měst Pražských vzdálené na 7, 8 a 10 mil směniti nebo prodati a peníze na ouroky dáti. Mistři odpověděli, že toho oumyslu jsou. Po té páni kázali jim ven za dvéře a v uzavřenosti radili se hodinu. Po tom zas, když přivoláni, k nim Budovec promluvil: „Akademie s konsistoří nám dána se vším, a vidí se nám, aby nejen vzdálené ale i bližší statky byly prodány a aby k tomu směřováno bylo, kde prve důchodů 500 se shledávalo, aby na budoucí čas pět tisíc vycházelo a odtud aby docentes svá slušná opatření měli!“ Professoři ulekše se, dali odpověď, poněvadž se tu dotýká velikých věcí a proměn, že se musí s ostatními poraditi. Byla pak v Karolinum veliká porada s pány přátely universitními (Adamem Linhartem, Macerem, Valentinem Kochanem, Joach. z Těchenic, Václ. Vlaverynem a dr. Borboniem), kteří všickni se snášeli, aby toliko statky vzdálené se odprodaly a „statky cís. Karla aby se nehejbalo“. Pak to uvedli mistři na spis a podali direktorům. [1])

Lze oznámiti, že professoři svým odporem zvítězili, zvláště když na sněmě purkrabí Adam ze Šternberka jim dával za pravdu. Hádka defensorů s mistry o statky měla svůj podnět jinde nežli v universitě a její reformaci. Šlo vlastně v jisté příčině o statky jesuitské kolleje, a universita Pražská měla pomoci proti nim. Věc byla tato: Na sněmě, jenž trval bez přetrží až do 23. února 1610 žalováno od evangelíků, že jesuité kupují statky, dávají je do desk a nic z nich nechtějí platiti při berni, odvolávajíce se k privilegii Ferdinanda I. I protož stavové protestantští navrhovali, aby statky jesuitské byly prodány, a peníze stržené aby dány byly komoře královské, jejíž příslušenstvem beztoho všickni statkové duchovenští jsou, a komora bude moci peníze jesuitům vrátiti, ale statkův ať více nekupují. K tomu katolíci vymyslili odvetu: prý ať akademie Karlova také zbaví se statků, jimiž volně vládne a které se nepočítají ku komoře královské. Zapomněli ovšem říci, že mistři ze svých statků berni platili.

A takž vznikl v defensorech plán o odprodej universitních statků, kterýž plán zmařen neústupností mistrů. Sněm snesl, aby kollej jesuitská i akademie Karlova zůstaly při svých statcích, nových aby nesměly dobývati, a jesuité aby platili berně jako Karolinští. [2])

Něco kyselosti utrousilo se v poměr některých defensorův a mistrů tím, že Boleslavští bratří a tudy také defensoři jejich víry

---

[1]) Rukop. univ. arch. A. 13. b. 511. Srovn. vše s Č. Č. Mus. 1847. Paměti kollegiatů od Tomka.
[2]) Tomek. Univ. 218.

chtěli od university míti sobě postoupený Betlém k bohoslužbě a kollej Nazaretskou ke škole své. 28. listopadu 1609 defensorové sešli se na faře betlémské brzo ráno po kázaní. Slovo tu měli Švihovský, Budovec, Vilém z Roupova. Páni vyzvali mistry, aby přijali do své kaple za kazatele Matiáše Cyra, bratra, nebo aby se do jistých let přálo jemu v tom chrámě kázati. [1])

Mistři byli toho asi nerádi a proto se halili opatrností. Prý musí míti potaz s osadními. Když se pak s osadou sešli, tu „proti vůli imperiti vulgus, kteréž pan Humberg jakožto přední osoba v té osadě okřikl a snad i někomu bláznů nadal“, mistři snesli se na tom, že bez pražského purkmistra, jenž do fundačního privilegia jest pojat, nic učiniti nemohou. I tento odklad bratrští defensoři přijali. A purkmistr Nerhauf také odkládal. [2]) To vše dělo se z nechuti k českým bratřím, kterou protestantští členové z professorstva asi nedobře tajili. Ale podlehli nátlaku stavovskému. Stalo se jakés „narovnání“ o kazatele betlémského. Vyminěno, aby v kapli mimo kněze bratrského také jiné víry kazatel směl kázati, universitní pouť o Mlaďátkách aby konána byla jako jiná léta. Jesuitský kronikář zapsal si, že pikarti husitům vyrvali Betlem. [3]) 4. prosince uveden Matiáš Cyrus bratr do Betlema „magna cum pompa et concursu omnium hominum;“ [4]) ale děkan poznamenal v knihu, že nestalo se uvedení bratří v Betlemskou kapli „právem dědičným“, alebrž jen do vůle mistrů nebo bratří. K tomu dodal jakoby s radostí, že bratři, aby se ovděčili, dali mistrům pozlacený koflík a 12 lžic k potřebě denní, slibujíce na příště víc dáti. [5])

Vázla-li reformace university příčinami zevnějšími, za to uvnitř v universí samé brzy po utišení bouře a vydání majestátu zahájen život čilejší nežli jindy bývalo. Professoři usnesli se, že přednášky čili čtení mají se držeti na příště i v adventě a vůbec v časy, v nichž se pro zkoušky nebo disputací v minulých létech nečetlo. Aby měli víc posluchačů ve škole, mistři důtklivě dopsali správcům pražských škol, by posílali primány (nejstarší žáky) do lekcí universitních, při tom slibovali školním těm rektorům, že po znovuzřízení university budou moci tu v Praze skoro beze všech nákladů získávati doktoráty všech umění. [6])

Disputací v tento první reformační rok konáno na podiv mnoho. Snaha zalíbiti se stavům je zřejma. Z disputací měla jedna ráz deklamace nebo orace a byla zajímavou; mluviltě totiž mladičký Smil, místokancléře Bohuslava Michalovice syn, u přítomnosti mno-

---

[1]) Arch. univ. A. 13. b. 511.
[2]) Arch. univ. A. 13. b. 511.
[3]) Schmidl. Hist. S. J. II. 543.
[4]) Arch. univ. A. 17. VI. 141.
[5]) Tamž. 166.
[6]) Arch. univ. A. 13. b. 521.

hých vznešených o reformací university Pražské. Pravil, že právě před dvěma sty léty byla odchodem cizích zmenšena, teď že bude přivedena v květ. [1]) Také Bacháček při nastolení svém za rektora (10. listopadu) touž projevil naději o znovuvzkříšeni akademie. V prosinci přihlásil se mistrům také nějaký Dán Bartoloměj Canutius s prosbou, aby mu dopustili veřejně deklamovati „de restauratione academiae Pragensis“. Pro lepší náklonnost podal mistrům epigrammata, k jejich cti sepsaná, ale podotkl, že je mu zle, ve škole sv. Michala že mu již nic nechtějí dáti, ukazujíce na své žáky chudé. Mistři deklamaci Dánovu odmítli slovy, že bude Smil junior o téže materii řečniti před stavy brzo po Vánocích, ale slíbili, že ho do školy Michalské odporučí, a dali mu půldruhé kopy jako almužny. [2])

Týž rok ještě před reformou university mistři uznali za nutnou věc, aby počet svůj zmnožili. Vyvolili v létě mistra Prokopa Paeonia za professora; 16. července volili mistra Pavla Stránského, učitele v Litoměřicích, posledního z 15 kandidátů, ale výborný pozdější historik náš volil raději manželstvo nežli professuru, „fassus est, se thorum magis quam chorum meditari“. [3]) V srpnu rozhodli se mistři, že vůbec nikoho víc nezvolí, zvláště proto ne, že stavové začínají konečně přemýšleti o stavu akademie, začínají předpisovati způsob nápravy. „Utinam cum incremento patriae, sed sunt curae ambiguae, et spes incerta futuri“. Takž připsal si do knihy děkan. [4])

Když pak přilákán byv pověstí o vzkříšení Pražské školy, mistr Albert z Kaménka přibral se z Vittenberka do Prahy, míně na polepšené universí vykládati jazyk hebrejský, mistři karolinští nepřijali ho mezi sebe, ani když zvěděli, že někteří ze stavů by jeho professuru oblibovali. 21. listopadu mu vzkázali z porady, že „mu nic nezávidějí, že může hebraea et alia proponovati, než publice (t. j. jako řádný professor) aby měli dovolovati, že to v jejich moci není a že nevědí, odkudž by měla za jeho práce náhrada jíti, jestli si může při p. direktorech a defensorech vyžádati, odkud by mohl svy požívení míti, že také páni mistři actu regentes (t. j. řádní professoři) jemu toho přejí“. [5]) Albertovi z Kaménka, jenž přišel sem s manželkou a dětmi, tato slova přinesla asi málo potěšení.

S nastávající reformou universitní souviselo, že mistři si téhož roku 1609 pomýšleli na spravení akademických classí v patero tříd. Děkan Troilus oznamuje 24. září v intimací své o lekcích stran

---

[1]) Tomek. Gesch. Univ. 217.

[2]) Arch. univ. A. 17. VI. 145.

[3]) Vyznal se, že rozjímá raději o lůžku nežli o sboru (professorském). Arch. univ. A. 17. VI. 152. 154.

[4]) Kéžby na vzrost vlasti, ale isou starosti to pochybné a naděje příštích věcí nejista. Arch. univ. A. 17. VI. 155.

[5]) Arch. univ. A. 13. b. 514.

akademické školy vzorné toto. Prý spása církve a čest obce leží v práci; aby se to zdařilo, fakulta filosofická v plné hromadě jistou radou na prospěch této akademie a užitek studující mládeže pět classes pro žáky všech stavů v kolleji Karlově zařídila, aby v nich latině a německy hovořiti, ozdobně mluviti a dobře se učiti mohli. [1])

V téže intimaci děkan oznamuje učené obci ještě jednu myšlenku o domácí nápravě, ale myšlenku, která na ten čas skutkem se ještě nestala; však se ani potom nikdaž z pouhého pokusu nevybavila. Mistři totiž 20. září usnesli se v Hedvičině kolleji, kdež kollejní studenti již bydlili u společného stolu, zaříditi jakýs konvikt studentů chudých. Až by počet konviktistů vzrostl, měla se communitas přestěhovati do kolleje Rečkovy. Zatím by stačila jedna kuchařka; potom by měla každá kollej svou. Tím konviktem by universí získala větší počet posluchačů. Rektor měl platiti k tomu konviktu nebo semináři universitnímu 15 gr. týdně za osobu, kdo chtěl v konviktě žíti, měl týdně dávati 10 nebo 12 grošů do spolka. [2]) V svrchu dotčené intimaci děkan dí: „Aby větší počet posluchačů byl dosažen, nejen alumny kollejí než i žactvo škol (městských), nejen domací ale i přespolní a cizí volá universitas studii Pragensis, hodlajíc communitatem pro pauperibus, kteří chtějí studovati, v kolleji královny Hedviky vyzdvihnouti; tohoto dobrodiní ukáže se kde kdo vděčným, když ochotně a rád k těm studiim se dostaví“. Začátek bude 2. listopadu. Podotkne-li se ještě, že direktorové a defensorové nařídili mistrům v universitě, aby sepsali řád studijní školám latinským a že v prosinci professorové ten řád po školách venkovských rozesílají, [3]) lze vypravování o památném prvním roce reformačním skončiti. Celkem bylo v něm více úmyslů nežli činů, první kroky a krůčky nesmělé.

V následujícím roce 1610 abychom nejprve sobě všimli představenstva Pražské university — defensorů. Dne 16. února byli u veliké schůzi všech stavů v Karolinum noví defensoři publikováni. [4]) Potom scházívali se v téže kolleji začasté, konečně o vigilii sv. Petra a Pavla dali do Karolinum donésti svoji truhlici s privilegii, kdež složena ve „fišku“ do opatrování professorův. [5])

Tušíme, že nikdy na nikom nebyli professoři tak tuze závisli jako na defensorech. Ti si opravdu osobovali svrchovaná práva, takže autonomie školy Karlovy v ty doby předbělohorské poklesla na nejníže. Mistři bez pánů defensorů nepodnikali ani nejmenší věci, a defensoři pletli se do všeho, druhdy i nešetrně.

---

[1]) Arch. univ. 17. A. IV. str. 829.
[2]) Arch. univ. A. 17. VI. 134.
[3]) Arch. univ. č. A. 13. b. 507.
[4]) Arch. univ. A. 17. VI. 174.
[5]) Tamže 251.

Velmi domluvným toho dokladem jest z té doby příhoda rektora slanského, mistra Jakuba Krupského. Krupský přeložil Plutarchovu knížku De educatione puerorum a připsal ji defensorům; ti vzavše pohoršení ze slova „samcoložnictví", jímž přeloženo řecké paederastia, ze směšné stydlivosti domnělou vinu překladatelovu přemrštili. Tvrdili, že by měl Krupský i s překladem býti spálen, a dlouho nic nechtěli dáti na odpor mistrů, kteří viny neviděli. Směšná a přec velmi charakteristická tato historie zanechala v knihách universitních na koliku stránek stopy. Nejprv zapisuje si Bacháček 12. května mrzutě: „Když mi bylo od Jich Milostí pánů defensorů poručeno, abych dostavil slanského správce školního m. J. mladšího Krupského, utraceno na takové tak kvapné poselství 18 gr. míš." [1]) Dva dni potom byla v Karolinum zase schůze defensorů. „Bylo nám oznámeno", tak Bacháček píše, „abychom ty exempláře Plutarchi na zahrádce spálili. Proti tomu sme se postavili a žádali, aby se tou věcí do pondělka nejprvnějšího poodložilo, poněvadž J. M. p. defensorové zase v kolleji býti ráčí; toho sme užiti nemohli, nýbrž sme musili na zámek jíti nechaje na straně obědu a tu sme s předními p. defensory, jako s nejvyšš. panem komorníkem Švihovským, p. Karl. z Vartenberka a Humberkem a j. jednali, aby tou věcí do pondělí bylo odloženo; dubium responsum dabant . . . až naposledy s J. M. Cís. prokuratorem sme promlouvali; ráčil oznámiti, že tou věcí nic obmeškáno nebude a že můžeme odjíti . ." [2]) Před tím i potom defensorové zlobili se, prý že Krupský se tak drze opovážil vydati tu knihu (tam temerario ausu) „čechico sermone". [3])

Všickni odsuzovali Plutarcha na oheň a Krupského do žaláře, jenž v universitě slul ornithoboscus čili kurník. Slanský rektor, jak se v Praze dle citace ukázal, ihned musil do kurníku, ale spálení knih odporovali mistři. 15. května defensorové na tu směšnou věc zvolili tři komisaře ze sebe, Hubra, Theod. Sixta a Valentina Kochana, aby jednali s mistry. Přišedše omlouvali se řkouce, že kniha měla býti spálena v kolleji od samého auktora, ale edikt že zmírněn tak, aby na zahrádce kollejní byla upálena u přítomnosti professorů. Tomu mistři vzpírali se hrozíce, že se raději zřeknou professury, než aby ta zlatá kniha, ode všech akademií přijatá, mnohými jazyky vyložená, od nikoho nezavržená, jejich svolením měla býti „Vulcano" odevzdána. Že by jim to bylo jen na ostudu. Jináč prý je to věc drábů a ne professorů, aby odsouzené knihy pálili, chtějí-li kommissaři býti toho přítomni, ať jsou, že jim mistři knihy vydají. Z toho pojal kommissary hněv, spustili výtky, prý to urážka všech defensorů, prý půjdou na Hrad žalovat, že mistři mají ducha ne-

---

[1]) Lib. ration. Arch. univ. A. 34. 130.
[2]) Tamže.
[3]) Arch. univ. A. 17. VI. 248.

ustupného. Nejzlostněji vedl si Kochan. Mistři jali se domlouvati pánům, že není potřebí knih oněch páliti, dosti jiných způsobů, aby se zkazily. Po dlouhé hádce radil některý z kommissařů, aby šli vyslaní z mistrů na Hrad k stavům se svými námitkami, ostatní mistři nechť zatím čekají; ne-li, že přistoupí se k exekuci. Uposlechli. Šel nahoru starý Bacháček, Skála, Troilus. Tam je přijal a hned vrátil regius orator Jiří Gerštorf, slíbiv, že bude čísti závadnou knihu s pány defensory sám. Když se mistři vrátili do Karolinum, čekali tu kommissaři ještě. Vyslechše o Gerštorfovi, odešli konečně, ale Kochan mluvil ještě mnoho „cum quadam arrogantia". Pak mistři se dověděli, že Gerštorf nenalezl nic v překladě, proč by měl býti upálen. 17. května defensorové sešli se v kolleji Karlově, nestáli na upálení, ale Krupský ať pobude v žaláři. Den potom přišli zas, Krupského vypustil s napomenutím a exempláře Plutarchovy paedagogiky kázali potlačiti. Neví se jak. [1] Že jich nemohli dosíci všech, toť jisto; víme, že Krupský posílal knihu do venkovských škol. Do Hory poslal 18 kusů. [2] „Tantae molis erat Krupensem tollere culpam!" Tak zapsal si děkan do knihy poslední slovo.

Uvedli jsme obšírněji celou příhodu, poněvadž jest příliš rázovitá, význačná. Od takových defensorů měla přijíti reformace university!

O reformaci mluvilo se zhusta již od počátku nového léta. 22. ledna děkan Troilus píše šumné pozvání direktorům, defensorům, magnatům a jiným vznešeným i učeným, aby přišli poslechnout řeč mladého Jana Smila z Michalovic „de redintegratione hujus academiae". Intimaci na vratech kollejních přibitou začal od historických příkladů. První byl rázný. Alfons, onen král velemoudrý a vzdělaný, když poznal při dvoře svém šlechtice jakéhos nevzdělaného, jenž svoji nevědomost vymlouval tím, že vědy neslušejí šlechtici, moudře prý odpověděl, že jest to hlas vola a ne člověka. Pak přešel děkan v intimaci své na Karla IV., jenž nevzdělaného urozence k úřadu nepřipustil; příkladem dalším přivedl syny Jiřího z Poděbrad, oba studii milovné; pochválil Benedikta Valdštýna, vysoce vyzdvihl otce mladistvého řečníka, a aby pochlebenství na vrcholi vyšlo, děkan napsal, že by chlapec řečník mohl zván býti „διος παις" — božské dítě. [3]

Potom v pondělí (26. ledna [4]) měl urozený chlapec u přítomnosti mnohých (i katolíků čili „adversariae partis") řeč o nápravě akademie; mluvil „švarně, nad slunce jasněji, hlasem čistým, po-

[1]) V jednom prameni stojí „exemplaria omnia suppressa"; v druhém „libelli illi sunt arrestati." Arch. univ. A. 17. VI. 249. 250.
[2]) Arch. zems. Opis. z Hory 1610.
[3]) Arch. univ. č. A. 17. VI. 180.
[4]) Nikoli 21. ledna, jak čteme v Tomkově Universit. 217.

snůky důstojnými, a postojem těla vzpřímeným.“ Vykládal stavům, že náprava je nutna. Než chlapec začal, děkan Troilus úvod učinil s kathedry. Velebil Boha, že skrze císaře obdařil nejen akademii než i všecko království převelikým dobrodiním, neboť prabídný stav církví osvobodil od pověrečných služebností (a superstitionibus cultibus — to mínil katolické obřady v církvi pod obojí) a náboženství opravil, akademii již padoucí „na nohy pomohl“, konsistoř zbavil zmatků, a pány defensory, všech věcí velezkušené, poslal v toto století bez síly (enervata saecula). Po tomto lichotivém slově skončil děkan šumným přáním, aby privilegia pevně stála, svobody universitní platily a kvetla Akademia.[1]) A když hoch byl domluvil, vyšed na kathedru, Ondřej Šlik chválil jménem ostatních z šlechty snažlivost chlapcovu v řečnění, pilnost v učení, příjemnost mravův; oznámil také naději, že bude z něho veliký a učený muž, jehož život bude podobati se životu jeho pana otce. K tomu zase odpověděl Smil mladistvý, že vlastnosti oněch v sobě nepoznává, ale že se přičiní. Na konec rektor vystoupil na kathedru a poděkoval stavům za lásku k vědám; odporučiv ještě Smila studentům všem za vzor, skonal slavnostní řečnění o universitní opravě. Ale nebylo poslední. Svrchu pravený Canutus Danus přece vymohl při mistrech, že ho pustili 2. února na kathedru bakalářskou (tedy nižší), kdež carmine heroico řečnil též de instauranda universitate.[2])

Co do řečí pěkných byla tedy akademie opatřena dobře a skoro hojně; co do skutků však bylo mdleji. K vyzvání defensorů sešli se 29. března professorové k poradě o tom, co by v nové universitě na některé ze čtyř fakult který z nich přednášeti mohl, a koho by navrhovali z cizích, jenž by aspoň začátky v theologii, v právech a v medicině vykládati dovedl, pokud by nestačili sami. I navrhli k theologickým přednáškám Tomáše Klementa Plzeňského, faráře od sv. Václava na Novém městě Pražském, a Jana Corvina Landškrounského, faráře německého od sv. Benedikta v Starém městě.[3]) Do právnické fakulty za professory navrhovali ze sebe mistra Šimona Skálu, seniora kolleje Karlovy, a Jana Matěje ze Sudetu, Budějovičana, jenž se byl nedávno z Němec vrátil a k universitě ještě nenáležel. Byl chráněnec defensorů. Medickou fakultu měli dle návrhu professorského zahájiti doktor Matěj Borbonius, měštěnín mladoboleslavský, Jan Bergerus z Grinberka, obyvatel kolleje Laudovy, a Prokop Paeonius, probošt kolleje Karlovy, tedy jeden z dosavadních professorův. Do filosofského učení navrhovali na předním místě Jana Keplera, císařského mathematika, který by učil mathematice a astronomii. Ostatní vědy filosofské rozdělili sobě

---

[1]) Arch. univ. A. 17. VI. 183.

[2]) Tamž. str. 185. 3. dubna Canutius chtěje domů vyžebral na professorech jachymský tolar a některý groš z kollejí. Tamže str. 204.

[3]) Arch. univ. A. 17. VI. str. 202. 203.

mistři tak, že rektor Bacháček vezme na se fysiku, Vavřinec Nudožerský a Tetauer „politiku", Jan Campanus historii a Homerovu poesii; mistr Troilus ethiku. Dvěma novým professorům (10. ledna voleným,) [1]) kterým bylo nastoupiti professuru o sv. Jiří, Danielovi Vratislavskému z Mladé Boleslavě a Petru Fradeliovi, jenž byl na tu chvíli správcem školním v Nymburce, mistři návrhem svým ukládali řečnictví a logiku.

Všickni tehda navržení byli mistry krom Sudeta a oněch dvou theologů, kteří měli zastupovati fakultu bohosloví protestantského. Nade všecky nové kandidáty byl by Kepler býval největší zisk opravené university Pražské. To defensoři chápali a proto s ním dali se v jednání. Kepler se nevzpíral, nebylotě mu valně dobře; komora králova pozůstávala mu dlužna za služby císařské, a Kepler byl v nouzi.

Ve svém sedění 29. března mistři navrhli také pět učitelů ke vzorné škole akademické, ke klassím; jeden z nich Fridericus Meinradus měl učiti němčině. K té škole mistři stále připínali naděje veliké.

To byl tedy návrh v březnové schůzi, a při něm zatím zůstalo. Defensorům, kteří se potom sešli v Karolinum, na ten čas spíš na péči byl katechismus nežli universí. Bylo také snáze pořiditi katechism dle nové svobody náboženské nežli vzkřísiti universí. Poručili čtyřem kněžím a čtyřem professorům, aby katechism sepsali dle konfessí. V redakci byl Bacháček, Skála, Campanus a Troilus. Tušíme, že se tuze nenamáhali, neboť v květnu znova defensoři chtějí, aby byl sepsán katechismus.[2]) Kromě katechismu měli defensoři ještě jiné náboženské starosti, při nichž mistrům bylo spolupůsobiti. Již v únoru šlo o změnu zkušebného řádu kandidátů kněžských. I na to jsou voleni tři z professorů.[3]) Ale defensory i universitou nejvíc pohýbaly prudké spory mezi protestantskými theology pražskými i venkovskými o ceremonie a jiné články k jednotě směřující.[4]) Kolik o tom bylo porad v Karolinum! Tu bývali kněži napomínáni, smiřováni a neposlušní i zavíráni.[5])

Za těch poměrů šlo všecko loudavě před se, a reforma ani vůbec nešla před se, ta stála. V dubnu děkan naříká u veřejné intimací, že reforma universitní ustrnula na nejistém.[6]) Do pátého sedění

---

[1]) Tamže str. 239.

[2]) Arch. univ. A. 17. VI. 204. 217.

[3]) Tamž. 187.

[4]) Ty nesvorné theology odsoudil Petr Vok z Rožmberka v listě k universitě 27. ledna 1610 píše: „Non agnoscimus papam pro nostro et ecclesiae capite, multo nimius superioris alicujus domini theologorum censuras pro norma recipimus; sed solius Christi et apostolorum doctrina et vita hoc est omne, quod merito ab ecclesia Christi recipitur." Ibid. 188.

[5]) Na př. Blasius, děkan z Chrudimi 29. července 1610. Tamž 224

[6]) Tamže 208.

defensorů, jež konáno 19. května, mistři opětně přinesli své návrhy na reformu; defensoři zůstali při slibech; rozkázali, aby mistři sepsali výkaz příjmů na ten konec, nebylo-li by lze zříditi zatím konvikt (communitatem) na 50—60 žáků,[1]) aby aspoň víc posluchačů bylo před rukama, neboť nedostatkem studentů byl úpadek university na veřejnost nejpatrnější. Mistři bezpochyby sepsali, čeho na nich žádáno, ale tím konviktu nepomohli na svět. Nebylo peněz a pomoc odnikud. Jakoby sama sebe i učenou obec chtěl těšiti, Bacháček rektor 15. října r. 1610 v tištěné intimaci vyznává stran reformy, že nesnadněji jest zkaženou obec (depravatam rempublicam) napraviti nežli zhola novou pořiditi; přivádí na to slova:

„Corrigere ast tanto res est magis ardua, quanto
Major Aristarcho magnus Homerus erat, [ut ait Ovidius.
Ita Virgilio, Augusti Caesaris Poëtae]
Magnae molis erat Romanam condere gentem.“ [2])

Ký prý div, jestliže této literní obce rána, kterou jí osudná ona nehoda a rozptýlení r. 1409 zasadily, a o jejíž zahojení po celá dvé století císařové a králové marně se byli namáhali, prací pánů defensorů nemůže za jediný rok býti vyhojena.

K jedné proměně starodávných statut ve smyslu reformačním odhodlal se o své ujmé z professorů jeden, a většina kollegů nebyli tomu odporni. Bylo to zavržení professorského coelibátu. Děkan Troilus slýchaje několikráte defensora Budovce tvrditi, že musí z té „samotnosti“ (coelibátu) v universitě sejíti, ta že vyhání učené muže z vysoké školy, rozhodl se k ženění. Dne 8. listopadu Mikuláš Troilus poslal mistrům list s oznámením, že „změní způsob života“; za patnáct dní že to bude. Na ten list mistři snesli se kollegovi ženichovi dáti na pomoc k veselce dary, totiž z Počernic tele, tři nebo čtyři koroptvy, 20 slepic (z Nenáčovic a ze Psář); též dovolili, aby sobě myslivecky nalapal u Nenáčovic a Krumlova zvěřiny, kolik bude chtěti. Co rektor dá ze svého beneficia, to měla býti pomoc na hodokvas svatební, k němužto vysláni jakožto zástupcové professorů Vratislavský, probošt Karolina, rektor Bacháček, Skála a Campanus.[3]) Novota Troilova nebyla jen v tom, že se oženil, ale že zůstal děkanem i po svatbě. Zapsal o tom do děkanských pamětí, že nesloživ dekanátu pojal ctnou Zuzanu, sirotka po Janovi Strakonickém, měšťanu Nového města Pražského; snětí že bylo u valném počtu hostí i lidu v kapli Božího těla; kněz Dikastus od sv. Štěpána že je oddával. „Učinil jsem to souhlasem, ba spíš radou některých p. defensorů, jakož i consiliariů děkanských a rektora (Bacháčka), kteří jednomyslně na tom byli, abych děkanství neskládal; páni defensoři prý na příště nechtějí professorů neženatých.

[1]) Tamže 217.
[2]) Arch. univ. A. 13. b. str. 431.
[3]) Arch. univ. A. 17. VI. 254.

Jakkoli jsem nebyl prázden mnohých obtížností od některých navedených lidí, přec za lepší věc jsem kladl důvěřiti se Bohu než lidem, spíše poslechnouti božského nařízení, než lidského ustanovení škodného.[1])

Odpor proti ženatému děkanovi zdvihl nejprve a nejtužeji Skála a k němu se — ale mírněji — přidal rektor Bacháček. Oba jednali s defensory o tom.[2]) Také sbor professorů byl připuzen jednati 8. prosince o manželstvě děkanově. Ale sbor, nevěda kudy kam, odložil na defensory. Jednali se Sixtem z Ottersdorfu, Janem Müllerem, Kochanem a Hubrem, má-li býti uxoratus arcendus a beneficiis, má-li ženatý professor zbaven býti důchodu. Dotčení defensoři dali odpověď nerovnou, odkládavou, prý nechť o tom podají spis.[3]) A takž i v této věci všecko bylo loudavé, nekonečné. Troilus držel děkanství, Skála proti němu popuzoval bez přetrží. Jen ten výsledek se dostavil, že se Skálou naposled držela většina mistrů. S Troilem byl Campanus a čilý Vavřinec Nudožerský. V tom složení strany v nový rok 1611 vstoupily.

Ostatní věci roku 1610 šly svou vyšlapanou cestou. V dubnu Mathebaeus professor opustil vysokou školu po čtyřleté činnosti. Ženil se. Jemu Skála přál v posledním sedění, aby byl v ženitbě šťasten a však aby zůstal pamětliv akademie přímluvami u patronův. Troilus při jeho odchodě plakal.[4])

V přednáškách mínili professoři již na jaře učiniti nějakou proměnu k lepšímu. Radili se, nemají-li discipliny býti od sebe děleny tak, aby každé vědě o sobě vykázán byl sál, kdežto dosavad bylo vše mícháno: logica cum ethicis, physica cum politicis. Radili se, ale dlouho se neshodovali.[5]) Konečně v máji oznámili, že se bude přednášeti ve dvou posluchárnách a každá věda o sobě, studenti aby sobě vybrali.[6]) V pololetí zimním však už zase posluhoval jediný sál, neboť na dvě auditoria nebylo studentů!

Deklamací a disputací jest toho roku zapsáno v knihách dosti; v květnu radí se mistři i o dramatě, jež by provozovali studenti a mladí mistři s bakaláři. Vyvolen kus divadelni Balthasar,[7]) ač se zprvu nikomu do hry nechtělo, strašiltě už zase všude „Mars a nikde nebylo pokoje."[8])

Týž rok konány jako druhdy zkoušky a promoce, takže po této stránce v činnosti universitní nebylo líného prázdna. K disputaci

[1]) Tamže 236.
[2]) Tamže 238. V prosinci.
[3]) Arch. univ. A. 17. VI. 257.
[4]) „Quod mihi fuerit amantissimus, lachrymas cohibere non potui." Tamž. 243.
[5]) A. 17. VI. 210. arch. univ.
[6]) Tamž 211.
[7]) Arch. univ. A. 17. VI. 221.
[8]) Tamž. 220.

hlásil se také některý cizinec, bezpochyby reformační pověstí Pražské školy přilákaný. V červnu jakýs Jan Fridel Coburgensis, Frank, chtěl disputovati veřejně o některé materii právnické; mistři povolili, ale s podmínkou, že není ženat, „neboť dotud nemáme privilegií napravených ani v tom kuse, jenž se týče ženatých, zreformovaných." Takž mu vzkázali.[1])

Konečně slušno z činnosti university Pražské z druhého z tohoto roku reformačního uvésti jakožto čin, že mistři podali 7. ledna (1610) stavům dokončený nový školní řád. Byly to artikule vzorné jejich školy, a podle nich měly se říditi všecky školy v království.[2]) V máji (prvního) voláni pražští rektoři a jiní učitelé městských škol do Karolinum, kdež jim uloženo učiti podle řádu svrchu praveného a od defensorů již schváleného; při tom jim zase ukládáno, aby schopné žáky posílali do lekcí akademických. Týž měsíc (5. máje) psáno o řádě novém do celých Čech.[3])

Přiletěl třetí rok reformační, r. 1611, rok nešťastný, neboť sotva že začal, vpadlo spustlé vojsko pasovské do Čech z příčin z historie politické povědomých a vedlo si tu po turecku. Dne 11. února byli Pasovští v Berouně a chutě kráčeli k Hvězdě. Dva dni potom vpadli do Prahy. Nastal hluk, kazatelé ustali v nedělském kázání, lidé hrnuli se z kostelův a z domů, zvony všude hlaholily. Nedostatečným střežením, a také zradou sebrali Pasovští Malou Stranu. Ostražitostí Staroměstských uhájeno jejich město i sousední Nové Město. V knize děkanské čte se o tom všem obšírně.[4]) Děkan poznamenává, že Pasovských padlo na Malé Straně do 600, „naši" dvakrát je odrazili, padl-li jeden našinec, jich padlo hned šest a kdyby jediný karnet jezdců při ruce byl býval, všecko vojsko pasovské by za své bylo vzalo. Bacháček do své knihy účetní[5]) také sobě zapsal o hrůzách oněch dní. Nejhůře prý bylo mezi 12. únorem a patnáctým; to byl největší strach; ferme omnia erant desperata. Kolleje Bacháčkovy, Reginæ a Václavova byly hlídány. Na hlídku Bacháček vydal 12 kop 21 gr. 5 d.; musiltě najati hlídače cizí, „nebo nemohl užiti lidí poddaných, kteří velice byli soužení od lidu pasovského."

A v největší neřesti a hluku 16. února mistři radili se, mají-li these disputační vyvěsiti na vrata či disputace odložiti![6]) Toť se rozumí, že v první ráz odložili „pro ten rumor"; ale 19. února snesli se, aby se disputovalo přec, ale soukromě; proti tomu zkoušky od-

---

[1]) Tamž. 219. 220.
[2]) Tamž. 172.
[3]) Tamž. 211.
[4]) Arch. univ. A. 17. VI. 279. Sdělujeme stručně tu onu děkanskou zprávu. Zpráv z jiných pramenů povědomých mijíme.
[5]) Arch. univers. A. 34. 182.
[6]) A. 17. VI. 281. arch. univers.

loženy cele. Tumultus a furor od útočných vojáků pasovských opakoval se přes tu chvíli. Staroměstští se statně bránili. Studenti pomáhali seč byli. Líčíť Nudožerský v intimaci své pozdější, že odevšad i ze soukromých gymnasií studující přibíhali k universitě a chápali zbraně, aby jí ochránili; hoši snášeli kamení na obranu její, dva vlekli kámen, nevystačil-li silou jeden.[1])

Zatím 17. února donesena do Karolinum správa, že Pasovští přísahu složili císaři Rudolfovi na Hradčanech, což prý tam odkvaseno hostinou skvělou a pitím u přítomnosti arciknížete Leopolda i vůdce Pasovských Ramea.[2]) Stavové čeští zbrojí, z venkova hrne se pomoc, Matiáš, bratr císařův, chystá se do Čech. Professoři 19. února usnášejí se, aby honem opevnily se kolleje, zvláště kollej Rečkova jsoucí Malé Straně nejblíže a takřka na ráně. Sem dali dovléci na věž střelbu a universitním sedlákům z Michle poručeno, aby hlídali a hájili. Na den jim slíbeno po deseti krejcarech. Mělo jich býti nejméně deset.[3])

Císař dává se k vyjednávání se stavy, jichž zástupcové shromážděni jsou v celnici u mostu kamenného. Chce, aby vojsko stavů přísahalo jemu, a Pasovským, poněvadž chtějí pokoji, aby se otevřely brány. 22. února přijdou na staroměstský radní dům císařští poslové pán z Donína, Václav z Roupova, Ko'on z Felsu. Pán z Donína začne po německu slibovati milost císařskou. Shromáždění ho však umlčí: lid volá, že v Čechách jest mluviti česky, v Němcích německy.[4]) Stavové staví se proti císaři; purkrabě z Donína „strachem a potem“ utíká z radního domu. Týž den přitáhli do Prahy Boleslavští a Čáslavští, majíce na praporci psáno „Contra Ramee“. Po nich hrnou se jiní. Stavové volí ze sebe 27. února 30 ředitelů a jednají s Pasováky, aby šli, odkud přišli. Císař pořád vyjednává se stavy, ale marně. Ti stojí na svém, a když císař vzkázal 2. března po německu, ani mu neodpověděli, vymlouvajíce se, že ne všickni umějí německy.[5]) A při tom neustále se střílí ze Starého i Nového města na Pasovské. Dne 4. března žádá císař, aby Pasovští nebyli zbíjeni, že odejdou, prosí, aby stavové pamatovali na dobré, co jim učinil, aby pomněli jeho pokročilého stáří.[6]) Čtyři dni potom přišli první Uhři Matiášovi na Špitálsko pražské. Bylo jich 8000. Ihned stavové vyzvali skrze posly Matiáše krále, jenž přitáhl na bratra, aby jim dal reversy na svobody dobyté, že se k němu postaví. Tedy pravý opak roku 1608, když Matiáš přitáhl poprvé. Tehda za slib

---

[1]) Programmata acad. od Jičínského 1611.

[2]) Arch. univ. A. 17. VI 282.

[3]) Tamže 283.

[4]) Plebe reclamante, quod in Bohemia bohemice et in Germania germanice sit loquendum, coactus tacere. A. 17. VI. 283. arch. univ.

[5]) Tamž. 291.

[6]) Tamž. 292.

svobody postavili se stavové proti Matiáši. Tím Čechové přichránili císaři aspoň část panství, teď přišel o všecko. Stavové prý sami prosili Matiáše, aby ujal se vlády, tvrdíce, že císař je letit a „o věci tomuto království potřebné málo pečliv.“ [1]) Matiáš stal se králem českým. V noci 11. března na útěk se dali Pasovští lotříci, ale teprv 20. dne téhož měsíce mohl děkan si zapsati, že je poněkud klid — quies aliquantulum facta est data. [2])

Sotva že hluky vojenské poněkud ulehly, mistři radí se, mají-li králi uherskému říkati gratulaci o šťastném jeho příchodě do Čech. Tušíme, že se ke králi tentokrát nedostali. Nechali si gratulace až ke korunovaci. Ta konána 23. máje. Rektor universitní si zapsal jako památnou věc, že ten den „byly varty okolo Prahy na dvě míle pevně po zemi, tak že téměř říkaje pták nemohl přeletěti.“ [3])

Do jiné knihy Bacháček si zaznamenal, že pro dobré zdraví krále nového lidem, kteří do kolleje přicházeli, dával po sklence vína, což ho stálo 41 grošů a 1 peníz. [4]) Děkan zapsal prozatím stručnou gratulaci novému králi do knihy fakultní slovy, aby toho krále král králů Jehova ochraňoval, a přičinil ne bez radostného pocitu poznámku k tomu, že korunován Matiáš týž den, co byl první kníže český Přemysl od pluhu volán k žezlu. [5])

O gratulační básně mistři dbali už před korunovací. S tiskařem Bacháček smluvil tisk a při smlouvě propili 32 gr. 4 d. Koupeno pergamenu na 2 exempláře za kopu a 9 gr., ale 24. máje přikoupeno ještě půl kůže pergamenu k půl třetímu archu na táž carmina za 30 gr. 6 d. Za tisk přišlo dáti impressorovi od půl třetího archu 7 kop 12 gr. 2 d., „že čeládka musela v svátky Svatodušní dělati a duplem se jí platiti.“ Dva exempláře mistři dali svázati v aksamit, 6 jiných svázáno v bílý pergamen, sto kusů svázáno v červený papír. To stálo také nad 6 kop. Když přišlo na mysl mistrům, že by královy exempláře měly býti napuštěny „pišmem“, rektor Bacháček musil vydati pedellovi 15 grošů na pišmo, a exempláře napuštěny jsou 26. května, den sv. Petra a Pavla obdržel král od university gratulační básně, ale professorů nepřijal pro jiné audience. [6])

Zatím v dnech potomních Bacháček rozesílal po všem království učitelům, kněžím a přátelům university básně korunovační. Deputace professorů dvakrát byla na Hradě, dvakrát zamítnuta. Konečně 28. června děkan Troilus, prorektor Nudožerský a mistr Fradelius přijati jsou od krále u přítomnosti kancléře Zdenka z Lobkovic a tu

[1]) „Et de rebus huic regno necessariis parum sollicitus.“ Tamž 303.
[2]) Tamž. 302.
[3]) A. 13. b. Acta rectoratus. 371. arch univ.
[4]) Lib. ration. A. 34. 187. arch. univ.
[5]) A. 17. VI. 309. arch. univ.
[6]) Tak stojí v rukop. A. 34. 187. Tomu na odpor rukop. A. 13. b. 348 arch. univ.

teprv mohli od university přání říkati. Děkan začal latině, že nejstarší akademie Pražská osudem šťastným dne korunovačního se dožila, že se opět a opět těší dílem proto, že se při ní nic nedělo, co by nebylo od Boha, přírody, ctnosti a fortuny dovoleno (prvými slovy Rudolfovi děkan řečník ublížil), dílem že korunovace padla na týž den, v němž před 625 lety císař římský Otto III. řečený Mirabilia (!) mundi byl korunován. (Divná příčina!) Přivedl také svrchu dotčenou zprávu, že v týž den Přemysl oráč byl volán na Vyšehrad. Další řečí děkan přál ode vší university králi „moudrost v radách“ a na konec nejnádhernější rozkvět domu Rakouského.

Ta řeč podána písemně v červeném hedbáví i s básněmi. Král poručil kancléři, aby za něho odpověděl. V odpovědi slíbena mistrům a škole ochrana, budou-li se chovati jako věrní vasalři a poddaní. Pokritisoval si děkan v knize tu odpověď slovy, že byla okrouhlá a učená.[1]) Potom mistři kdes na kancléře čekali, aby i jemu podali exempláře. Slíbil též podporu svou akademii.

Z vypravovaných událostí veřejných jasně vysvítá, že za všecken čas od počátku roku až do léta, kdy se zas utišilo, nemohlo býti o reformaci Pražské školy vysoké ani řeči; ba lze říci, že dravý vpád pasovských vojáků a ostatní svízele válečné odstavily skutečnou reformu ještě potom na časy, vždyť stavové nikdy před tím nebyli valně ochotni přispěti penězi k znovuzřízení akademie, natož teď po vojně, kdy bylo dostatek výmluv a omluv pravdivých i strojených. Důkladnějším změnám organisačním defensorové tento rok dlouho vyhýbali se, professorům nezbývalo, než truditi a škorpiti se věcmi osobními.

Začali se hádati mezi sebou již před příchodem Pasovských, vlastně přinesl nový rok hádku z roku minulého. Míníme manželstvo děkanovo. Troilus děkan 11. ledna pozval professory k poradě stran zkoušek. Někteří nepřišli, a kdo přišli, ty odvedl Skála. Byl tedy děkan v poradě sám.[2]) Po dvou dnech zval zase, zval všecku fakultu. Skála pedela s pozváním k sobě ani nepustil, tvrdě neustále, že děkan ženatý není děkan zákonitý; za to přišel Campanus a Nudožerský, kteří Troilovi nebyli protivni. Tetaur byl by též přišel, ale zaměstknán byl ve službě konsistorní. Z mistrů při městských školách sloužících a k fakultě náležejících přišli někteří (Troilus si je asi z vděku zapisuje[3]), ale mistr Jan Voborský ze školy týnské štiplavě vzkázal, že přijde, až přijdou „vyšší“ mistrové. Mínil zajisté kollegy Troilovy, kteří byli protivci jeho ženitby. V shromážděné fakultě Campanus mluvil „pro me, qui sum conjugatus“ — tedy hájil ženatého děkana — a fakulta se snesla, aby zkoušky byly 19. února. Do té doby ovšem byli tu již Pasovští, a bylo po

[1]) A. 17. VI. 311. 313. arch. univ.
[2]) A. 17. VI 260. arch. univ.
[3]) Tamže 261.

zkouškách až do 16. července veta. [1]) Campanus a Nudožerský snažili se Skálu k lepšímu mínění přemluviti, připomínali mu císaře Fridricha, jenž chtíval od svých rad, aby v předsíni paláce odložili ošemetnost a přetvářku, ale tvrdošijného Skálu málo ta přímluva se ochytila. Nepokoj v mistrech zůstal až do 10. října, kdy Troilus složil konečně děkanství a na jeho úřad nastoupil Benedikt Nudožerinus. [2])

Druhý osobní spor byl strany mistra Mikuláše Alberta z Kaménka, jenž, jakož svrchu praveno, přišel z Vittenberka do Prahy, aby získal professuru hebrejštiny v universitě opravené. Mistři pražští ho odstrkovali, jak jen uměli. Za vpádu pasovského na Malé Straně pozbyl svého statečku nevalného (pokud nebyl v Židech zastaven [3]) a byl teď s dětmi a manželkou u veliké nouzi; naříkal defensorům, že se mu od mistrů rok překáží; prosí, aby se ho ujali, aby směl přednášeti v universitě mimořádně. Defensoři uložili Hubrovi z Risenpachu, aby sehnal ztísněnému mistru Albertovi na pomoc 100 kop míšenských a s professory aby vyjednával o professuru i o byt v kolleji některé.

Rektor a mistři v listě svém k defensorům namítali, že se Albertovi takové professí extraordinární v kolleji dostati nemůže, poněvadž není membrum academiae a neslíbil poslušnost; kdyby si objednal dům a tam privatim extraordinariam professionem příkladem Matouše Kolína vésti chtěl, že by mu dovolili. [4]) Když se tedy defensoři po prvé po vpádě pasovském příčinou věcí universitních v Karolinum sešli, pojednali o Albertovi z Kaménka. Mistři jakoby o ráz byli měkčí. Oddali Kaménkovi byt v Laudově kolleji, ukázali mu sál k hebrejštině, ba i o něch sto kop slíbili půjčkou vydati z universitního fisku. Ovšem musil Kamének zapsati se v album fakulty a měl podniknouti též disputaci nařízenou statuty. Ale držel jen deklamaci, a to dne 25. června o 12. hodině de dignitate, utilitate et necessitate svaté řeči hebrejské u přítomnosti velikého počtu posluchačstva. [5]) Čtení svá začal Kamének 27. června. [6])

Třetí osobní nesnázi pocítili mistři s Fradeliem Petrem, kollegou svým. Chtěl mermomocí z professury i z proboštství; volil raději býti paedagogem u pana Václava nejstaršího Vratislava z Mitrovic. Kollegové se vzpírali tuze, jediný Bacháček přimlouval se, aby ho pustili, prý „s velikou pochvalou bude učení Pražského, když se membra nebo professores budou v tom propůjčovati a ne všeho

[1]) A. 17. VI. 264. arch. univ.
[2]) Tamž. 270.
[3]) Diplomatář musejní. 1611.
[4]) Diplomatář musejní 1611.
[5]) Rukop. univ. A. 17. V. 59. a rukop. A. 17. VI 310.
[6]) Tamž. 311.

Němcům dávati, nýbrž sami do cizích zemí s mladejmi pány budou do jiných akademií provozovati.“ [1]) Konečně v září propustili ho s výčitkami. [2])

V témž měsíci září začalo se po dlouhé přestávce zase jedenkráte jednati o reformě universitní. Nejprv povoláni jsou professoři in conspectu pánů defensorův. A ti poručili, aby třem klassím zemské školy vzorné, z níž měla míti akademie svůj kořen, mimo kollej Karlovu bylo místo vykázáno, a pak aby bylo pohotově osm professorů filosofů a dva theologové. Co řekli mistři tomuto nařízení, nevíme, ale bylo marno, dokud se nepovědělo, odkud deset professorů má míti poživení. Stran vzorné školy mistři mínili, že v Karolinum místa dosti, ale defensoři ustanovili, aby byla dána v kollej mediků do Kaprovy ulice. [3])

26. září sešli se defensorové v hromadu, povolali professory zase, a poručili, že musí každý professor voliti sobě určitou professi. Byla to oblíbená myšlénka Zalužanského, jenže ten chtěl k určité professuře čili k odboru předpisovati ještě i methodu učebnou. Vyšedše ze síně, professoři uradili se o svých příštích professurách a po svém do síně vstoupení oznámil rektor Bacháček, že Troilus zvolil logiku s ethikou, Vratislavský řečnictví, Tetaur fysiku, Nudožerský mathesis, Campanus historii a Skála právní process; Paeonius prý by vzal na sebe počátky mediciny, něco o těle lidském. K tomu přidal Bacháček, že sám pro stáří nevezme již odbor žádný, ale aby se nezdálo, že lenoší, uvoloval se býti inspektorem „horum omnium laborum“, dohlížitelem všeho. [4]) Oznámivše toto rozdělení ústy rektorovými, professoři musili zase ven za dvéře. V jich nepřítomnosti defensorové radili se o professorech i o předmětech. Potom oznámili zavolaným mistrům, že Campanus obéře sobě řecký jazyk a poesii, Skálovi určili historii Sallustiovu a Caesarovu, Albertovi z Kaménka hebrejštinu, starému Hubrovi medicinu a Janu Matiášovi ze Sudetu právo. [5]) Byla to divná svoboda učení! Ale professoři se nevzpírali; co také proti mocným pánům.

V téže schůzi vyzváni jsou mistři, aby napsali žádost za podporu akademie k panu Petr. Vokovi Rožmberskému, jenž klonil se ku konci svého života; prý pan Václav z Roupova pojede na Krumlov za věcmi stavovskými a vzal by petici s sebou. Zapisuje si o těchto věcech v knihu děkanskou, Troilus přičinil modlitbu, aby Bůh sám, jenž jest pravý Michael z pokolení Judova, to vše požehnal, a tyto začátky způsobil k chvále svého jména nejsvětějšího a k užitku studující mládeže na věky pevné a trvající.

---

[1]) Diplomatář musejní. 1611.
[2]) Rukop. univ. A. 17. VI. 268.
[3]) A. 17. VI. 270. arch. univ
[4]) Tamže 329.
[5]) Arch. univ. A. 17. VI 330. U Tomka. Gesch. d. Univ. 224. poněkud jinače.

Kratičce potom (3. října) rektor z poručení defensorů vydal intimaci veřejnou o lekcích cujuslibet facultatis, tedy o tom, co v posledním sedění nového zjednáno. V intimaci [1]) nejprv mluví slavnostně o pevném pořádku ve vědách, pak velebí nadšeně defensory: „Laudandus est Deus optimus, maximus in saecula, quod hanc curam sanctam in propagandis studiis in illustrissimis, generosissimis, amplissimis dom. defensoribus excitaverit;“ pochválen budiž Bůh za tu myšlénku jejich, že nejen jistý pořádek nařídili, ale i místa i osoby. Vděčně připomíná, že defensoři poručili řad nejen v akademii než i po všech školách této vlasti, totiž ten, jejž sama přirozenost předpisuje a ukazuje, aby totiž od jasnějších věcí postupovalo se k temnějším; od obecnějších k zvláštnějším aby se sestupovalo, a to tak ve všech vědách. Po té jmenuje v intimaci své, koho určili páni ku které vědě. Určitěji dí při mistru Janu Mathiae a Sudetis, že bude čísti institutiones juris civilis, a při Adamovi Hubrovi, že bude čísti instituce medické od dr. Leonarda Fuchsia „et alia“. K theologii prý se svým časem vezme professor hodný a učený. Také oznamuje o třech klassích v Kaprově ulici. Prý jsou na to, aby k hodům filosofickým byl snažší a bezpečnější přístup; slibuje, že se tam mládež naučí dobře hovořiti po česku, latině a německy. Končí modlitbou vlasteneckou.

Tato intimace jest vzorek prázdného mluvení, v němž tehdejší čas sobě liboval z míry. Co tu vděčnosti sype se a chvály defensorům, a ti vlastně ještě nic dosavad nevykonali. Něco ze slovné přemrštěnosti slušno ovšem také přičísti na vrub stařičkému rektoru Bacháčkovi, jejž vánek nové doby takměř spil. Vždyť 10. října píše do Vysokého Mýta komusi, že pro stáří jest z prací jedněch propuštěn, „ale snad dvakrát těžší břemeno uvaliti páni ráčili, totižto, abych nad tím nařízeným novým řádem byl inspektorem.“ [2]) A přec řád nevešel v život dosavad, nestal se skutkem ani potom dlouho; vždyť se toho roku pro samá odkládání a uvažování vůbec ani neučilo. Mistři měli sestaviti určitý plán přednášek, defensoři měli ho stvrditi. Mistři byli s ním hotovi ještě v říjnu, ale defensoři si dali na čas, a akademie měla prázdniny.

V listopadu mistři usnášejí se, aby studentstvo aspoň disputovalo a deklamovalo, když nic jiného není. [3]) Což čilá byla v touž dobu kollej jesuitská ve své škole! Člověk té netečné loudavosti s těží chápe. Professoři zatím dílem se škorpili mezi sebou, dílem jednali o řádě defensorském, nedovedouce se s ním srovnati docela, dílem vymýšleli sami mezi sebou některé reformace. Škorpení neslo se směrem k novým professorům od starých. Na příklad k volbě rektorské 17. října nebyl přizván Sudet ani Albert z Kaménka; při

---

[1]) Arch. univ. rukop. A. 17. VI. 332.
[2]) Univ. rukop. A. 13. b. 298.
[3]) A. 17. VI. 353. Arch. univ.

volbě děkanské prominut. Albert též. Zastal se jich Huber, žádaje, aby professoři je konečně přec uznali za membra academiae, aby je „milovali". Mistři svedli nedbu na pedella.[1]) Když mistři jednali o pořádek lekcí, také nepozvali Hubra ani Sudeta; prý jednali jakožto filosofická fakulta, a ti dva jsou z fakult jiných. Ale hodiny sobě přes to vybrali které nejlepší chtěli, Huber a Sudet měli jen podepsati.[2])

Z řádů a článků od defensorů doposavad předložených mistrů nejvíc dotýkal se kus, kde a jak sebrati příštím jedenácti professorům stipendia čili služné. Jednali mezi sebou o tom zvláště 11. listopadu[3]) a dva dni potom svolali všecku universí a tu jednali znova;[4]) jednali též o zařízení konviktu, ubi et quo vivere possit; o methodě školám stejné a jediné, konečně snesli se všickni o návrhu, aby k reformaci university zvoleni byli tři z professorů a tři z defensorů, jimž bude jméno reformatores. Důvod k tomuto návrhu vysvětluje s dostatek, kde vězel kořen loudavosti dosavadní a neúspěšnosti reformační akce. Prý aby se nemusilo se vším na všecky defensory,[5]) beztoho nejsou pořád shromážděni. Oni reformatores aby prý jednali o akademii „ex fundamento".[6]) V tom kritika dosavadních vymožeností reformačních.

Než nebylo jen o to, kde a jak poříditi služné jedenácti professorům příští opravené školy; šlo především naléhavě o to, odkud dávati služné třem novým professorům, k staré universí od defensorů přiděleným. Huber, zastupující vědu medickou, asi neprosil se tuze; měltě svého dost. Ale Sudet a Kamének chtěli, čekali. Mistři držíce v rukou dosavadní nepříliš valný důchod universitní neviděli se býti povinni ze svého platiti a živiti ty kollegy, které k nim připojili defensoři, a defensoři i stavové vůbec byli pověstně na kapse upjati. Ledabylou pomoc obdržel Kamének tím, že ho mistři (23. listopadu) učinili eforem klassí čili zemské školy. Ale škole se nedařilo, a příjem Kaménkův byl jako almužna.

Z reformac, které vymýšleli professoři sami mezi sebou, za zmínku stojí především myšlenka Nudožerského, kterouž vyslovil o volbě rektorské 17. října jakožto děkan. Když prý se při této volební akcí ročně čítá vedle statut i privilegium o třech hlasech národu Českému přiřčených, zda-li by kus ten o čtyřech národech v universitě neměl se v život uvésti při volbě consiliarů rektorových tak, že by tři byli z Čechů, jeden z cizích. Ta myšlénka kollegům

---

[1]) Tamže 350.
[2]) Tamže 345.
[3]) Tamže 351.
[4]) A. 17. IV. 352. arch. univ.
[5]) Diplomatář musejní. 1611.
[6]) A. 17. VI. 352. Arch. univ.

nezdála se. Prý je „novi exempli“ a zavrhli ji. [1]) Ale Nudožerský jí nepustil.

S jiným návrhem Skála vytasil se. Po odchodě Petra Fradelia osiřelo proboštství v Karolinum, a tu Skála radil, aby v proboštuře Karolinské, která nesla víc práce nežli důchodu, střídali se všickni kollegiáti po desíti týdnech. V lepší čas příštího roku prý může oddati se proboštura zase jednomu. Skálovo slovo však připudilo čiperného Slováka Vavřince Nudožerského k návrhu jinému, opravdu reformačnímu. Prý nechť mistři zbaví se navždy obtížnosti úřadu proboštského, je prý to jen sedlačení; takové hospodářství ať se odevzdá na příště úředníku, kvestorovi; notarius k tomu zřízený nechť dbá písemností; onen ať hospodaří, ten ať zapisuje a na konec rozděluje professorům z výtěžku společného tolik, kolik každému sluší. [2])

Návrh byl moudrý, ale Skálu tuze popudil. Skála měl sobecké úmysly. Čekal na smrt vetchého Bacháčka, vlastně na proboštství kolleje Václavovy, která se smrtí Bacháčkovou uprázdní. Ta kollej byla všech poměrně nejvýnosnější, té chtěl Skála a proto odporoval návrhu, aby se kolleje sloučily pod ouředníky. V schůzi 12. října dovedl přemluviti k své straně nejmladší členy sboru (Paeonia, Vratislavského a Tetaura), čímž zmařil reformu Nudožerského. Desetinedělní praepositura Karolinská „restituta“ většinou hlasů a první, na něhož připadla, byl Daniel Vratislavský.

Takž poskytuje třetí reformační rok obrázek žalostný, skoro nechutný. Ale není ještě dokreslen.

K trampotám Pražské university nutno přičísti za onoho roku ještě boj, který svedla s novou školou německou u sv. Salvatora. Zevrubné vylíčení ovšem necháme do dějin školství nižšího, ale zmíniti se, že boj byl a universitu že příliš trápil, to nutno pro celkový obraz. Němečtí Lutheráné totiž, jež vedl doktor Matiáš Hoë, později kazatel kurfiřta saského, měli za to, že svobodou náboženskou smějí stavěti kostel i školu, a býti tu patrony bez číkoli překážky. Kostel stavěli, ale proti škole, jež vésti si chtěla samostatně jako nějaká akademie a jež měla na ráz kolik set žáků, i proti učitelům zdvihla se universí tvrdíc, že jí sluší samé dávati právo k učení. [3]) Co se nazlobil stařičký Bacháček. Psal všude svým známým po království, že Němci se sem trou, že chtějí býti frejhery, že ta nedorozumění jsou „mistrná“. [4]) Bál se také vzbouření lidu proti Němcům. Konečně po dlouhém jednání srovnali defensoři část sporu tak, že učitelé němečtí přinuceni jsou vstoupiti do fakulty. Ale potom začala se druhá tuhá část sporu. Němci chtěli učiti po svém a kromě toho přijali do

[1]) A. 17. VI. 344. Arch. univ.
[2]) Tamže 271.
[3]) Arch. univ. A. 17. VI. 351. a j. tu.
[4]) Arch. univ. A. 13. b. 230. 232. a j. tu v též knize.

nejvyšší třídy ethiku, fysiku, liber de anima, tedy předměty universitní. Rektor zakazoval, Němci se hájiti, prý je to škola pro Němce z Němec příchozí, po českém řádě že jim nic není. Naposled i to jak tak srovnáno. Němci slíbili držeti řád od universí vydaný.

Nadešel universitě Pražské čtvrtý rok reformační. Rok 1612. Smrť rektora Bacháčka na samém začátku roku tohoto (17. února) byla událost bolestná. Hovorný stařeček sic už k práci nebyl, ale minulou prací svou a jménem svým zajisté vysokou školu výborně repraesentoval. Měltě dobré jméno i za hranicí, jak svědčí básně r. 1613 v Norimberce na smrť Bacháčkovu tištěné. [1]) Ostatně byl též horlivým přívržencem reformace universitní, tak horlivým, že starší i mladší sobíky mezi kollegy daleko nechával za sebou a zahanboval je; také měl přízeň i lásku mezi pány, a tudy bylo naditi se, že napomínáním jich přece některý krok v reformě se učiní. Universí cítila ztrátu dosti brzy, zvláště když tonula ve vnitřních sporech.

Od února do sv. Havla rektoroval Campanus, volený týž den, co měl Bacháček pohřeb (20. února), [2]) pak volili Hubra, jenž dodržel úřad až do sv. Jiří roku následujícího. Hubrovi zvolena byla podle obyčeje rada, ale způsobem a počtem jinačím než druhdy. Pět consiliarů zvoleno „z národa českého", „ex aliis vero nationibus" zvolen za radu Gebhardus, doktor chirurgie a mediciny, rektor školy německé od sv. Salvatora. [3]) Provedl Nudožerský tedy návrh svůj onehdejší.

Jest zajímavo z jeho úst dověděti se, co zamýšlel obnovou oné starožitnosti o třech hlasech českých a jednom cizím. Pravil to v řeči své, o volbě rektorské (17. října) přednesené. Prý obnovení toho starobylého kusu a privilegia bude míti v zápětí rozhojnění akademie, a při tom rozmnožení posluchačstva nepovede se Čechům zle, neboť budou míti proti cizím hlasů víc. Ostatně nemíní obmeziti nationem bohemicam lesy hercynskými; národ Český rozkládáť se široko daleko za ten les ad Moravos, Hungaros, atque Slavos, od moře Adriatického až k hranicím Rusie, Podolska, Polska, Slezska, Saska, Míšně, Bavor a Austrie. Což veliká hojnost může sejíti se z těch čeledí všech! Každý rok se tu čítá privilegium o třech hlasech, ale které čeledi ad nationem Bohemicam náležejí, to se tu nikdy nevykládá. Tudíž i ti, kteří na lavicích nejnižších klassí ve školách soukromých sedají, slyšíce o privilegii stávají se smělejšími a vzdorovitějšími těch, kteří na té straně lesů Hercynských nejsou narozeni, nenávidí a vyhánějí. Tím stává se, že ne ctností a pilností, ale privilegiem se stkvějí. A co lidí by z jiných národů přišlo, kdyby universí byla pořádně zřízena; přišli by studenti i s čeledí, přišli

[1]) Ve sbírce musejní biblioth.
[2]) A. 17. VI. 368 arch. univ.
[3]) Tamže 384.

by od Baltu, ba od Pontu Euxinu (moře Černého), přišli by zvláště ze dvou národů německých, kteří ostatní evropský okrsek s sebou táhnou.[1])

Co tu optimismu v hlavě tak bystré! To byl pravý dědic Bacháčkových snů o veliké reformované příští universitě Pražské; čtoucí potomek zamyslí se nad těmi sny, ale posmívati se jim nesmí. Kdyby bývalo Bacháčků a Nudožerských víc, kdyby bývalo při urozených stavech víc skutků nežli slov, leckterý sen by se byl vyplnil.

V universitě zatím již na jaře po smrti Bacháčkově nastal zápas s professorem Skálou ne právě vznešený. Mistr Skála z Kolínce, jakž byl toužil, zdědil po Bacháčkovi výnosnou kollej císaře Václava. Ale na dlouze netěšil se v ní pokoje. Skála měl slušný příjem, kollegové jeho měli méně dobrý, a noví professoři, od defensorů k universí přidaní, neměli nic. A to volalo o nápravu. Defensorové tiskli na to hned po smrti Bacháčkově, aby „noví professores opatřeni byli; ráčili na to bíti, aby je akademia opatřila.“ Campanus, na ten čas rektor, konečně dal defensorum tuto odpověď, „že jest to domnění, jakoby důchodové akademičtí s to býti mohli; protož poněvadž dávno na tom páni (defensorové) býti ráčí, aby quaestor byl nařízen, že proti tomu mistři nejsou, a tak z toho domnění vyjíti moci budou“.[2]) Tím mínil říci, nechť jsou důchodové společně od kvestora spravováni, a uvidí se, že nestačí všem. V tom si ovšem Campanus zalhal, že mistři nejsou proti tomu, či nevzpomněl na Skálu a jeho stranu?

Dne 17. března uvažováno o těch věcech v poradě mistrů dlouho. Snesli se většinou, že raději sami „ex corpore suo“ vyvolí kvestora než aby jim byl někdo cizí od defensorů dosazen. A ukazovali na mistra Jana Hippia Vodňanského. Radili se též o volbě nového písaře a odkudž by měl poživení. Campanus dosti šlechetně nabídl notariovi stůl u sebe a půl peněz, jež vybírá rektor universitní od zápisu studentského.[3]) Porady konaly se hned potom zase. Do nich vběhlo obvyklé škorpení nových professorů se starými či lépe řečeno defensorkých professorů s kollegiaty. Dne 24. března Sudet, Kamének a Huber tuze stěžovali v poradě, že doufali ve spojení s professory, ale že je to rozpojení, k poradám předešlým že nebývali připouštěni, rektor (Bacháček) umřel, aniž to bylo jim oznámeno, nic nevědí o penězích pozůstalých, examina zahajují se „privato consilio“, peníze, privilegia — všecko se před nimi skrývá. Mistři omlouvali se defensorským professorům jak možná.[4]) V téže schůzi, když se poněkud uklidili, zas jednáno o kvestora. Navrhovali mistra Prokopa

---

[1]) Arch. univ. A. 17. VI. 397. 399.
[2]) Rukop. univ. A. 13. b. str. 22.
[3]) Tamže 25.
[4]) Tamž. str. 35.

Paeonia, tedy professora, jenž držel se Skálou proti novotám. Týž den volen za notaria svrchu psaný Hippius. Slíbili mu 50 kop ročně mimo nějaké příměnky. [1])

V těch radách tehdejších pozorujeme, že slovo mívá horlivé Huberus, ale stojí psáno, že z návrhu jeho málo který se mistrům líbil, [2]) než poněvadž Huber měl oporu v defensorech, mistři pomálu se k jeho slovům nakloňovali většinou; jenom Skála trval ve vzdorech pevně. Dne 17. máje vyhlášen za kvestora universitních statků mistr Paeonius, a jemu za radu čili efory přidáni z professorů Troilus a Nudožerský, [3]) ustanoveno, aby knihy k direkturám kollejí náležité k němu se snesly; on že může od nyní vše vésti a sedláky akademické říditi, ale jménem direktorů kollejních, ne jménem svým. [4])

A teď začal se boj zjevný, křiklavý. Skála, sedě ve své kolleji, neuznával nejprv kvestora nižádneho a dělal, jako by ho nebylo. Po jeho vzoru opičil se Tetauer, jenž byl na ten čas proboštem v Karolinum. Tetauer směle oznamoval, že nad sebou neuznává žádných eforů, nežli sebe sama, on že je proboštem. Není zevrubně zapsáno, co si všecko na vzájem vyváděli, jen to čteme, že proti statutu „facta sunt multa". [5]) Ještě 2. června byla hádka mezi professory o investituru kvestora nového, tedy hádka zajisté zbytečná. Týž měsíc v posledních dnech stala se v poradě professorské srážka nejtužší. Proréktor Huber dává o tom 30. června defensorům zprávu, [6]) z níž úvodem zaznívá mínění již od defensorů pronesené, že by měl rektor universitní přísně provozovati svou jurisdikci, membra putrida abscindenda, ne pars sincera trahatur, měl by užiti hóli, nestačí-li slova, mělby pustiti se příkře na rebellující pijany a lenochy, kteří vzpírají se vůbec i tomu, aby byli voláni do university přespolní professorové. V schůzi oné bouřlivé prý Skála protestoval proti kvestorovi; pravil: „Neměl bych sic proti němu nic, souhlasím, ale co se týče kolleje císařské, k jejímž statkům jsem já zákonnitě volen, tu chci, aby mně samému kvestor počty kladl zvlášť, ne-li, odvolám se k defensorům, útočí-li se na mne spisem, obhájím se také spisem, nikdy nedám svolení k schwengfeldianskému pomíchání (statků)." K tomu se také hned ozval Tetauer, ať je kvestor, ale ne nad Karolinum.

Proti nim mluvil nejprv Huberus, a nelichotil. Vyčítal, že překážejí reformaci, a přísaha naše toho žádá, abychom dbali, v jakýkoli stav přijdeme, dobra akademie čtením a ne pitím, úřadu konáním, pilným čtením a ctným životem. K této zlé špičce Skála

[1]) Tamž. 36.
[2]) Tamž. 33.
[3]) A. 17. VI. 376. arch. univ.
[4]) A. 13. b. 131. arch. univ.
[5]) A. 13. b. str. 141. Arch. univ.
[6]) Tamž 142. 143. 144.

odvětil jako prve, že se tu zavádí anabaptistův a schwengfeldiánů smíchanice statkův, k tomu že nepřivolí a zlostně skončil obviněním, že ho chtějí o statky oloupiti. Na to Albert z Kaménka pěkně hovoří k smíru, prý všecky ty reformační věci nejsou vymyšleny od professorů, dávno před lety byly žádoucími od defensorů a jiných horlivců a přátel vysoké školy; prosí o shodu, věc akademie těmi neshodami přichází v zlou pověsť, vždyť není tu smíchanice soukromých statků, nýbrž jde tu o sloučení veřejných statků, je tu „communarum rerum in commune relatio et a privato usu vindicatio". Také rektor Campanus bije do Skály všelijak. Schůze rozešla se v hněvu a bez pořízení.

Na zprávu Hubrovu defensorové rozkázali, aby k 2. červenci sešla se fakulta o dojednání těch věcí. Tak stalo se — a Skála svolil. Tandem et Skala assensit.[1]) Zatím nabažil se Paeonius kvestury, a 7. července zvolen mistr Hippius, po němž v písařství následoval (3. listop.) mistr Daniel Třebický, Tabořan, dosavadní subnotarius konsistorní a správce školy Týnské. Kvestoru oddán byt v Karolinum a důchody měl míti jako jiný professor. Skála se dal přemluviti nebo ustrašiti, ale ne na vždy; oznámil, že to s těmi statky zkusí na rok; kdyby měl škodu, že se vzepře zase.

Takž k místu přivedena reforma vlastně největší, nejpronikavější, neboť jí zrušena starodávná společnost Karlovy kolleje, vůbec odpadl rozdíl kollejí, professoři od té chvíle měli bráti ze všech statků stejný podíl z ročního výtěžku, a tím podílem měl se každý živiti, jak umí. Také coelibát professorský, vázaný na pobyt a společnost kollejní, tím vlastně vzal za své. Tuhou opposici Skálovu a Tetaurovu proti těmto reformám bohužel nelze vysvětliti jináče, nežli z nízké lakotnosti peněz. Že jí byli schopni, to nutno souditi z toho, kterak zastávali probošturu Karolinskou, když se v ní podle usnesení z roku předešlého byli střídali po deseti nedělích: Skála, Tetaur, Vratislavský i Paeonius hospodařili s důchodem karolinským podvodně, pro sebe. Však o tom doleji.

Z reforem, k nimž toho roku (1612) mistři odhodlali se snáze a beze vzdorů, slušno uvésti nejprv ustanovení vlastně obnovu starých statut, aby dekanát a rektorát trval jen za půl léta. V svolavacím listě k volbě děkanské 8. října stojí, že pololetní dekanát býval od r. 1368 do 1432, pokud akademia kvetla. V ostatním nešťastném čase jakýms osudem (fato) dekanát ne jen rok, ale až i tři roky trvával jednomu děkanovi. Teď prý to stavové chtějí napraviti; chtějí, aby za rok dvakrát byla volba. Rozdělen tedy dekanát na zimní a letní. Tentokrát zimním děkanem stal se Kamének.[2])

Stran polouletního rektorátu Campanus v intimaci 14. října oznamoval, že tak vždy bývalo, dokud universí byla hojna a pro-

[1]) A. 17. VI. 378. A 13. b. 147. arch. univ.
[2]) A. 17. VI. 381. 382 arch. univ.

fessorů dostatek; v době nuzné za 71 let sotva 15 rektorů se vystřídalo, býval rektorát jakás diktatura, nyní bude pole otevřeno k zápasu, odstraní se oligarchia, vzbudí se závodění, každý se vynasnaží, aby svůj semestr věnoval jen reformaci studií. [1]) Tehda mistři též usnesli se o zásadě, že by nemusil bývati rektorem magister, alebrž příště že by bylo i lze dle statut vyvoliti šlechtického třeba žáka, je-li v universitě zapsán.

Některé proměny, o něž se professoři s ochotností usnesli, nejsou vlastně ani tak reformou jako návratem k původním statutům universitním a fakultním. Takž ustanovili již v březnu, aby „pro lepší schopnost" byli studiosi a famuli v kollejích aspoň rok zdržováni, [2]) z čehož jde, že před tím všecko všudy studium bylo za půl roku vykonáno!

Také usnesli se, aby nebyl ke školám promovován, kdo nejméně rok nebyl v kolleji a neměl od professora testimonium, že ty a ty lekcí slyšel; [3]) za správcí předního ke školám aby nedostal se nikdo bez gradu akademického a grady pro větší rozhojnění aby se konaly čtyřikrát v rok. Ale pro toto usnesení vznikly po městě pomluvy. Mluvíť děkan Nudožerský 9. srpna v intimací, že zlomyslní lidé tento řád z nejstarších statut obnovený natahují a vykládají, jakoby byl pro větší professorský důchod, ze zkoušek a promocí jakoby chtěli summy vynucovati. To prý je směšné; všech věcí cena do nesmírna se zdražila, jen akademické platy jsou po starodávnu; a což se chytne zištného, když žadatelé titulů a gradů akademických bývají skoro samí chudáčkové! [4]) Ale nicméně pomluvy přece dovedly toho, že zkoušky ku gradům ustanoveny do roka jen dvě.

Uprostřed těchto všelijakých menších i větších oprav mistři, poháněni jsouce bezpochyby některým zaníceným opravymilovným kollegou svým, podali defensorům, aby je pobidli k činnosti, seznam toho, co dosavad zreformováno a co jest nad to ještě napraviti. To podání mistři uchystali k sjezdu stavovskému na jaře.

Úvodem psali: „Na tom sme se snesli, abychom při Vašich Milostech votis et totis viribus pracujíce, opravdově takové vyzdvižení akademie před sebe vzali; připomenuli sme sobě dobré zdání V. Milostí jak na onen čas v direkcí tak potom v defensi pronesené. Vyhledali jsme také z historií, jakými prostředky na onen čas akademie tato k takové slávě přišla. Statuta také prohledše a z nichž vyrozuměvše, že i ta k vyzdvižení učení Pražského dobře by posloužiti mohla, nechtějíce v tom domnění zůstávati, jakobychom bona academiae sobě osobovati a o reformaci (které mnozí z předků

[1]) A. 17. V. 193. arch. univ
[2]) A. 17. VI. 371. arch. univ.
[3]) A. 13. b. 43. arch. univ.
[4]) A. 17. V. 180. arch. univ.

našich zvláště mistr Václ. Candidus z Ourazu, m. Jan Přeštický z Javořic, doktor Codicillus a jiní sobě vinšovali) nemnoho stáli, některé věci bohda platné jsme nařídili." Podávajíce toto poznamenání, mistři prý doufají, „že pro věčnou svou památku, pro dobré a poctivé vlasti své, ano i pro zahanbení nepřátel... při tomto sjezdu heroitsky a bohda šťastně tu věc před sebe vzíti ráčíte." [1]) A po té předmluvě uvádějí „constituta", čili co již při učení Pražském nařízeno. [2]) Nejprv kvestor, aby professoři se sedláky se nezaneprazdňovali, zvolen, jemu instrukce dána bude; ten bude platy vybírati a rozdělí mezi professory, kolik po nákladu na kolleje a studiosy zůstane, každého půl roku aequaliter, stejně, neboť stejnost neplodí vojnu. Notarius zvolen, opatruje archiv, píše konfirmace a kommendace, librář spravuje; jemu v tomto nedostatku akademie stipendium 50 kop ročně jest jmenováno. Dále dávají zprávu o rektoru ze šlechty, „ač by který šlechtic v akademii studoval". Obnoveno antiquum statutum, aby rektorství a děkanství toliko za půl léta se obnovovalo. Dále kladou jako moudré zařízení své, že rozkázali žákovstvu pražských škol, aby chodili do kolleje, a to proto, by professoři auditores míti mohli, neboť communitas (studentský konvikt) posavad nemohla býti nařízena. Stran školy zemské (classes Vašich Milostí) mistři praví, že volili k mistru Albertovi, jenž ji řídí, lepší kollegy, a to proto, že německá škola doktory i mistry má. Volili mistra Jana Voborského Misenum a mistra Jana Turcam; „k tomu kommendován od některých m. Christophorus Crinesius Bohemus, ve Vittenberce na fakultě filosofické adjunctus, znatel veliký jazyků východních, o němž ta naděje, pokudž by se V. M. líbil, že by se dobře hodil a též škole k většímu počtu discentů pomohl." Dále prý nařídili, aby studiosové v kollejích rok zůstávali, až by se na prvnější spůsob de biennio vel triennio zase přijíti mohlo. Dále nařídili, aby bez gradu nebýval nikdo podán do škol, a konečně že koupen dvůr v Michli pro dobré studiosův.

K těmto hotovým věcem přidali professoři nelogicky dvě jiné, které jsou vlastně návrhy a ne skutky. Prý by mohli prodati ves Krymlov v kraji Kouřimském, a ostatní vzdálené vsi by také měly býti prodány nebo směněny; pak by měly býti nařízeny sbírky po krajích, kollekty s knihou, do které by se poznamenalo, co kdo k vyzdvižení university učinil.

Jednu reformaci uskutečněnou, kterou mistři uvádějí pěkně v předu mezi věcmi důležitými, nechali jsme si na konec, aniž dovedeme bez úsměvu o ní psáti. Prý, „aby lectiones časně se odbývati mohly, poloviční hodiny do kolleje Veliké jsou koupené, ač by

[1]) A. 13. b. str. 119. Arch. univ.
[2]) Máme před rukama trojí exemplář. Jeden, jehož se držíme, v rukop. arch. univ. A. 13. b. 119, druhý z diplomat. musej. 1612; a třetí je tištěn ve Dvorského Pamět. o škol. č. 696.

potřebí bylo větší pro studiosy, v rozdílných kollejích i domích zůstávající, spraviti.“ Tedy i v tom byla reformace Pražské university, že koupili hodiny, a to hodiny poloviční čili německé!

V druhém odstavci podání svého mistři uvádějí „constituenda“, totiž, co potřebí nařiditi k opravě akademie.

Na prvním místě navrhují, aby defensoři vypůjčili si 10.000 kop na tu kontribuci, kterou sněm povolil již r. 1609; z toho aby zřídili stipendia čili platy professorům i učitelům do klassí, neboť nynější důchody tomu nestačí. Dále chtějí, aby theologická fakulta, „poněvadž jest přední a na ni post philosophiam téměř nadání se vztahují,“ byla uvedena, a pokudž by se k ní professorů nemohlo dostati, aby aspoň byli k učení obráni někteří z českých kněží, jimž jest titul misterský. Aby communitas chudým studentům byla zřízena, to navrhují znova; též chtějí, zadní „štok“ aby byl připojen ke kolleji Karlově, a tu aby byly classes; aby universí měla svého impressora jako jiné akademie a plat lektorovi řeckému aby šel z komory.

Do těchto universitních reforem připletla se mistrům žádost, kterouž měli na tu chvíli tuze na srdci a tudy i na jazyce, aby totiž páni Pražané a kněžstvo žáky neodtahovalo od učení processími a bezpotřebnými pracemi, a bakalář Felix Policenus aby byl vězení prázden. Ale poněvadž udělal písař při obou těchto žádostech kříž, nadějeme se, že jich pak opravdu nepodali. [1])

Defensorové obdrželi také od jednotlivců soukromé opravné návrhy. Jeden zajímavější z tohoto roku (1612) v stručném obmezení ukážeme; [2]) čtoucí pozná, že něco z něho již přejali professoři do svých reforem. Návrh mluví o semestralním dekanátě, chce, aby zvláště Čechové byli k professurám voláni, bude-li volán cizí, ať stane se se zřetelem na opravu akademie, ať je to takový, jenž by své učenosti svědky s sebou přivedl mnohé, jako byl kolem r. 1446 mistr Henricus de Spineto; professoři aby měli praemia, kteráž teď jsou buď žádná, buď skrovná, coelibát aby se nechal libé vůli, neboť nejlepší ingenia učení Pražskému odcizoval; titulů akademických aby se dostávalo i ženatým; také toga čili šat universitní stejně buď na svobodě jako coelibát, zvláště aby k němu nebyli nuceni professoři, jichž akademie neživí. Toto slovo by mohlo svědčiti, že auktorem návrhu byl starý Huber z Risenpachu. Dále stojí v návrhu, že by professorům, kteří 20 let učili, titul a právo comes palatini dáno býti mohlo jako druhdy bývalo. Dále, aby universí měla svého typografa, žáci z trivia aby chodili do universitních lekcí, do klassí při akademii aby chodili paedagogové se svými žáčky; ovšem na

[1]) A. 13. b. 121. arch. univ.

[2]) Judicium de instauratione academiae. Arch. univ. A. 17. VI. 409 a násl. Též diplomatář musejní 1612.

větší počet žactva při universitě jest potřebí mecenatů; také by pomohlo, kdyby vyzdviženo bylo těm, kteří chtějí studovati, poddanství; učitelé škol měli by býti napomenuti, aby akademii, mateř svou, podporovali příspěvkem; pražští bakaláři i mistři, v Praze čímkoli jsou, měli by do čtení universitních choditi; zkoušky aby byly hustější, k fakultě theologické že mohou dva professoři držáni býti na důchod kaple Betlemské a Slovan, odkudž by druzí dva se drželi, to ať uváží stavové, neboť Karolinum, které druhdy živilo 10 filosofů a 2 theology, teď vzrostem cen sotva 6, 7 jich poživí; professe theologická by mohla záležeti v interpretaci sv. knih a konfessí české a „in articulorum controversorum enodatione“; studující theologové mohou míti stůl a byt v kolleji Rečkově. Fakulta právnická aby měla čtyři učitele, z nichž jeden aby vykládal processum juris municipalis percurrendo oratores et senatores patriae. O kolleji právnické i auditorium a o pečeti bylo by zvlášť uvažovati. Medická fakulta aby měla pro začátek professory tři; ta mohla by býti při Andělské zahradě pro snažší studium bylin. Tato fakulta by mohla dobře zkvésti, neboť jednotlivé obce postrádají fysiků a potřebují jich. Filosofická fakulta nechť chová 9 professorů, ty ať živí kollej Karlova, Císařská a Andělská; první professor ať učí logice, druhý mathematice, dva fysice, pátý ethice, šestý politice, sedmý poetice, a to zvlášť homerické i posvátné, osmý historii a devátý jazykům. K těm buďtež připojeni tři neb čtyři pomocníci či „adjunkti“, kteří by učili in classibus a professorům v těžších pracech by pomáhali; stůl budiž jim při vznešenějších expendentech (žácích). Na konec radí se, aby nebylo tolik prázdnin, žáci aby pilně chodili do přednášek, a nedbalí professorové aby byli od děkana pobízeni.

Bohužel soukromé i úřední návrhy bývaly čím dál tím chladněji od defensorů přijímány. Defensoři zvolna pouštěli opravu akademie z mysli. Jednou toho roku ještě zapsáno, že Vilém z Roupova chce viděti statuta a že se o universí stará. [1]) Proti tomu však o jiných psáno, že se málo scházejí, a když se přece sejdou, že jich tak skrovně, že nelze nic jednati. [2])

Z university místo kadidelných chval, jimiž druhdy obsypáváni byli defensoři, začínají se již ozývati drobné výtky. Rektor Campanus 14. října 1612 při resignaci své na rektorát veřejně naříká, že se oprava nechce dařiti pro nepokojný čas a — nedodržení slibů. [3]) Špička dosti ostrá a dlouhá, ale defensorové nejsou jmenováni.

Za to v knihách universitních vyčítá se jim zřejmě a jmenovitě. Na příklad 3. listopadu zápis v knihách, že academia od defensorů opuštěna a péče o ni že jim měla býti přednější. „Academia et

---

[1]) A. 13. b. 105. Arch. univ.
[2]) Tamže 38.
[3]) V Programmat. Jičínského.

paedagogium academicum a dominis defensoribus relictum fuit, quorum prior debebat esse curatio.“ [1]) A doleji na témže listě stojí psáno, že posláno bylo psaní prosebné defensorům, aby byli pohnuti, povzbuzeni ku pomoci akademie, „sed frustra omnia tentata“ — všecky pokusy nadarmo.

Tu věru nelze neviniti šlechtickou oligarchii českou; nemístné osudné skrblictví a netečnost z něho plynoucí byl těmi dobami již její ráz; jako teď chtěla opravovati universitu bez peněz, takž stejně prováděla i revoluce bez peněz; stále tvrdili páni, že nedají, že nemají, a když přišel vítěz trestat, bylo peněz dost.

Jednu omluvu panské netečnosti k universitě však přec dlužno uvésti. Z veřejných dějin jest povědomo, že katolická strana dvorská čím dál tím tužeji utkala se v zápas s protestanty českými přes všecken jejich majestát o svobodě. Defensorové věru dosti měli práce odháněti od svých souvěrců všelikteraké útoky katolíků mocných, a tím se poněkud stalo, že, tonouce u věcech náboženských, universitní reformace zanechávali stranou.

Ba universí sama zvolna zase dostala se v krutý náboženský zápas tehdejší. Útok katolický mířil také proti ní. Toť byli oni „nepřátelé“, k jichž zahanbení professoři navádějí stavy české ve svém opravném návrhu r. 1612. Že mocní katolíci a jich rádcové z tovaryšstva Ježíšova pokládali universitu, byť pokleslou, za objekt útočný, ký div; i pokleslá universí byl důležitý ústav; universí dráždila mocné pány tím spíš, že ji pokládali za kalvinskou, a proti kalvinům nebo českým bratřím byl útok snadnější, dovolenější.

Že to smýšlení mezi professory tlačilo se na vrch, to vidíme v zápisech 7. dubna, kdy radí se mistři, mají-li jíti podle starého zvyku do kaple Božího těla k přijímání svátosti o Veliké noci. První Sudet hlasoval, aby se šlo „propter scandalum“. Huber mínil jináče, radikálněji: prý je náboženství svobodno, starý zvyk buďiž zavržen; Skála mínil, aby pro ostudu se vyhnuli; děkan měl za to, když teď v kapli jest kněz české konfesse, aby se šlo; Troilus aby se nechala každému vůle; Tetaur rovně tak soudil. Paeonius, radil, aby se šlo již k vůli chlapcům z klassí a k zálibě jejich rodičů. Též tak Kamének. Rektor Campanus na konec připomenul, poněvadž zvyk trvá pevně, aby tedy pro uvarování všeho pohoršení se šlo do kaple, ale nechal na svobodě, chce-li který kollega přijímati čili nic. [2]) Toť se ví, že se zpráva o tomto nesjednoceném způsobu přijímání svátosti po Praze roznesla. Týž měsíc duben (26.) stalo se zase něco, co osvědčovalo smýšlení v universitě a dráždilo protivníky.

---

[1]) A. 17. VI. 387. Arch. univ.
[2]) A. 13. b. 67. Arch. univ.

Někteří školní správcové pražští, chtějíce se zachovati osadním farním buď starohusitským buď konservativním lutheránům, zúčastnili se processí velikonočního. K návrhu rektora akademie Campana odsoudil sbor professorský všecky ty provinilce do vězení.[1]) I v tom se tedy jevilo rozhodnější protestantství, které mocné pány katolické na hradě Pražském v nejvyšších úřadech vládnoucí velice popuzovalo proti universitě.

S bratry se universí také toho roku úžeji sdružila. Počátkem března přijde kdosi jménem bratrského seniora kněze Cyra zvát Campana a Skálu k poslechnutí dialogu, jejž budou říkati bratrští žáci při kolleji Nazaretské. Mistři nešli. Campanus zapisuje sobě do knihy pro paměť, že si bratří bez dovolení fakulty filosofické otevřeli při kapli Betlemské v kolleji Nazaretské školu, a že by přítomnost mistrů v té škole mohla býti na posilu té nezákonnosti.[2]) Ale 7. března již uzavírají mistři s Českými bratry a stavy o Betlém a kollej smlouvu, kterouž jim obého postupují docela. Mistři uvolují se kazatele betlemského defensorům navrhovati jen z kněžstva, „k řádu seniora Cyra náležejícího" — tedy bratra, za to stavové bratrští zavazují se na lepší vychování studentů akademických vydávati mistrům „za takové dobrodiní a přátelství" ročně 100 kop míš., opravy na staveních berou stavové na sebe bez nákladu universitního, ale za to kazatel bude užívati důchodů kaple;[3]) kromě toho smluven poměr bratrské školy partikulární v kolleji Nazaretské k universitě: Cyrus a budoucí kazatelé měli se svou školou partikulární náležeti k universí, správce a učitele do též školy měli bráti z akademie, a ti učitelé měli s žáky „in classes, kteréž od p. stavů (při akademii) schválené jsou, pracovati."[4])

Podobným způsobem byla universitou propůjčována aspoň na čas kaple Božího těla kalvinským vyznavačům německým až do r. 1618, kdy odcházeje do nového kostela svého, děkuje Jan Corvin, kněz, s jinými, „kteří se seniorem spravují", že mistři na přímluvu direktorů dopřáli, aby tu směli po německu kázati.[5])

Takové smlouvy tedy jasně ukazovaly které náboženské smýšlení professorů převládá, a budily jim prudké protivníky, takže nesnází, z poměrů náboženských vzniklých, přibývalo čím dál víc.

---

[1]) Arch. univ. A. 13. b. 104. 106.

[2]) Tamž 3.

[3]) Však se o zadržalý plat, jímž byla akademie kazateli povinna, vším právem a neustupně r. 1620 kněz Jan Cyrill Třebíčský, „senior kaple Betlémské," hlásil. A. 14. b. 365. arch. univ.

[4]) Arch. univ. A 12. I. 605. Též A. 17. I. 695. Též Monum. univ. III. 148. Na té smlouvě zapsána 31 osoba z pánů bratrských i z měšťanů. Z těch zajímavý Sixt z Ottersdorfa, Fruwein, Borbonius, Sušický, Linhart z Nayenperka.

[5]) A. 14. a. Manual univ. 99.

V učení samém a v životě universitním toho roku 1612, kdy činnost defensorská patrně umdlévá, pozorovati od počátku ledna pěknou čilost a nebývalý rozkvět. Příčinou toho byli přede vším dva professoři, již předešlého roku universitě přivtěleni (28. Octob. 1611).[1] O novém roce pedellus sběhal učitele pražské s chartou zvací, kterouž každý musil podepsati, a v té stálo úvodem, kterak defensoři péči mají, aby studenti malou útratou gradus summos v právech, v medicině i v theologii mohli docházeti; proto prý vyvolili dr. Adama Hubra, jenž nabízeje svá studia zejtra o 17. hodině na celém orloji, když Bůh dá, za první čtení bude míti řeč v auditorium větším v přítomnosti některých magnátů. „I protož vás," tak dí charta, „napomínám, vás rektory s kollegy a většími žáky, abyste k tomu slavnostnímu výkonu se dostavili a ve svém mládí abyste se učili přijímati na sebe mravy starých."[2]

Také Huber „in renascente academia professor" sám intimací oznámil na 2. ledna inauguralem orationem o medicině, „nobilissima illa et omni humano generi utilissima arte"; při tom praví, že bude vykládati medicinu dle Fuchsia, druhdy professora v Tubinkách[3] a zve — rogat, advocat, invitat defensory, patrony, cives et hospites. Po zahajovací přednášce, k níž přišlo jen několik defensorů, zaplatil Huberus filosofskou snídani; byl to tedy professor, kterého mohli defensoři pomilovati: přednášel, neměl služného a sám platil.

Druhý kollega jeho Jan Mathias a Sudetis, jemuž Huber vymohl kollegiatský stůl a byt, oznamuje v témž prvním měsíci nového roku svoji přednášku, kterou vykonal 2. února.[4] Tento Sudet má u odborníků dobré slovo; „ztrávil před tím celé desetiletí na universitách venkovských, započal čtení o institucích Justinianových. V rychlém postupu uveřejnil mimo Prolegomena institutionum, též o českém právě pojednávající, četné spisky, zvláště dvě pojednání, de sponsalibus a de nuptiis, jež svědčí nejen o důkladném proniknutí obsáhlé obecnoprávní literatury, nýbrž také o zevrubné znalosti zákonů nejen domácích, nýbrž i v říši, ve Francii a ve Vlašských státech vydaných."[5]

Přednášky v tomto zimním semestru konány již ve dvou posluchárnách, bylo tedy posluchačů dostatek. Pro letní semestr rektor Campanus navrhoval, aby k přednáškám bylo určeno tré síní, jedna filosofům, jiná právníkům, třetí medikům. Kollegové rádi souhlasili, „jen bude-li dosti posluchačův."[6] A hned síně tři strojili.[7]

---

[1]) A. 13. b. 276. Arch. univ.
[2]) Tamž. 222.
[3]) Arch. univ. A. 17. V 109. Programmata. Jičínského. 1612.
[4]) Arch. univ. A. 17. V. 130. Pozvání v Programmat. Jičínského 1612 collect fol. 8.
[5]) Ott. Právník. 1887. 44. 45.
[6]) Arch. univ. A. 13. b. 117.
[7]) Arch. univ. A. 13. b.

Desátého máje rektor Campanus vydal program přednášek veršem a kudrlinami latinskými z patrné radosti, že se universí sbírá k životu, a s nadějí, že bude ještě lépe. Verše začínají od Paeonia, kvestora. Prý dřív Musa byla tu jako selka, teď Paeonius zastává hospodářství sám; pak veršem vykládá rektor, čemu kdo bude učiti. [1])

„Jus a Sudetis jam misso rure Johannes
Enodans legum vincula mille dabit.
Jam medicas artes sic tradet Adamus Huberus,
Phoebo ipsi medicam doctor ut addat opem.
Skala per historicos jam errare licentius hortos
(Non horti prohibent arva nec ulla) potest.
Troilus ad mores castos sua castra vocabit,
Hoc κακίαν virtus Hercule laeta premet.
Ad coelum geminas pubi Laurentius alas,
Queis veluti scalis tendat ad alta, dabit.
Abdita naturae pandet Tetaurius illis,
Quos rerum causas posse videre juvat
At Daniel Vratislavinus, facundia quid sit,
Quid possit, facili tradet ut ante via.
Nicolaos linguae fontes Albertus hebraeae
Et docta sacras arte recludet opes.
Ne tamen hic ruris videamur temnere curam,
Qua vix vixque hominis vita carere potest,
Hesiodi libros, ubi praeter caetera arandi
Traditur ars, per vos scilicet, ipse legam.
Dum vacat ergo, vocat quo flos aetatis, adeste
Sicut apis flores carpere quisque suos.
Ver non semper erit, quaerenda viatica canis.“

Což na český hlahol takto: Právo Jan ze Sudetu, zanechav již venkova, bude pěstovati, rozuzluje tisíceré záplety zákonů; již umění lékařská Adamus Huberus tak bude přednášeti, že jako lékař Phoebovi samému poskytne pomoci. Skála po zahradách dějin již volněji těkati může (nejsouť zahrady překážkou ani pole) Troil cudným mravům svůj sbor povolávati bude; za jeho práce Herkulovy ctnost bujaře potlačí špatnost. Vavřinec mládeži dá podvojná křídla, aby jimi jako po řebříce stoupala k nebesům. Tetauer otevře tajemství přírody oněm, kterým jest rozkoší zírati na příčiny Všehomíra. Avšak Daniel Vratislavský snadným způsobem ukáže, co jest výmluvnost a jakou v sobě moc má. Mikuláš Albertus prameny jazyka hebrejského i posvátné poklady učenným způsobem otevře. Ale aby se nezdálo, že zde pohrdáme péčí o nivy, kterýchž těžko, ba těžko život lidský prázden býti může, knihy Hesiodovy, kde mimo jiné vykládá se umění orby, ovšem ve spolku s vámi, sám čísti budu. Dokud tedy jest čas, dostavte se, kam volá květ mladosti, abyste jako včelka každý po svém kvítku se sháněl. Jaro nebude stálé, jest potřebí hledati prostředků na cestu k šedinám“.

[1]) Arch. univ. A. 17. V. 168.

Již tedy patrno, že téhož roku 1612, v němž defensorové začali se o universitu nestarati, professorové sami vzchopili se k činnosti hojnější nežli druhdy. Ba učinili takový rozběh, jakoby universí už byla aspoň ve třech fakultách hotova; vyvolilitě v máji rektorovi za rádce Sudeta „ex facultate juridica“, Hubra „ex facultate medica“ a Skálu „ex facultate philosophica“; v tom nadšení usnesli se také, aby každý professor byl sám censorem svých děl, které hodlá do tisku dáti.[1] Tedy tři fakulty a chuť i naděje na publikace, jimiž by se vysoká škola proslavila!

A jestliže v červnu mistři uvádějí do kollejí jakožto stipendisty jedenáct studentů,[2] tento neobyčejný počet již neklamně svědčí, že i stran návštěvy bylo v letním semestru r. 1612 lépe nežli druhdy. Je patrno, že by spojenými silami a dobrou volí bylo se pořídilo daleko víc, a reforma že by se byla zdařila dokonale. Sebe druh druha professoři pobízeli ten rok do práce bez ušetření. Což to byl ve fakultě odpor proti mistru Prokopu Paeoniovi, jenž byl professor „politicus“ a zanedbával přednášek. 8. září ho před sbor citovali a tu mu těžce vyčetli, proč nechodí do porad a do školy. Vymlouval se pracemi se sedláky, jež jsou na něm jakožto na proboštu Karlovy kolleje. Vymlouval se též, že nemá posluchačů k své politické vědě.[3] Ten by tedy byl v onom ruchu roku 1612 jediný nedbalý professor.

U vědecké příčině universita Pražská přišla toho roku o jednu naději velikou. V dubnu (7.) dominus Johannes Keplerus, o němž stále doufáno, že přijme professuru, oznámil mistrům, že přijal vokací císaře Matiáše a že má od něho „stipendium designatum“; z té příčiny že Čechům říká s Bohem; srdečně děkoval professorům za jich lásku, děkoval jim za dobrodiní (beneficia); odporoučel se všem na věky a slíbil naopak, že také na vždy bude míti je u vděčné paměti. Jemuž Huber pěkně odpověděl s přáním šťastných pokroků.[4]

Téhož roku 1612 professoři, nemohouce se dočekati pomoci defensorské, z netrpělivosti odůvodněné radili se se Sixtem z Ottersdorfu soukromně, ano není peněz, neměli-li by prositi a sbírati u panstva a po městech.[5] Co radil Sixt, není psáno, ale mistři sbírku jakou takou podnikati začali. Aspoň zajisté píší v září do města Domažlic, aby rada městská zařídila po měšťanech sbírku na akademii, dva sousedé že mohou na rejstřík vybírati a písař zapisovati.[6] Kam dospěli se sbírkou na konec, nevíme. Zdá se, že

[1] A. 13. b. 132. arch. univ.
[2] A. 17. VI. 377. arch. univ.
[3] A. 13. b. 153. arch. univ.
[4] Archiv. univ A. 13. b. 68. 69.
[5] A. 13. b. 77. Arch univ.
[6] Tamž. 158.

defensoři i tu překáželi, ač ne snad z toho důvodu, že hanba jest na vysokou školu požebrávati.

Z dobrovolných darů, jež vysoké škole připadly, za řeč stojí toho roku 1000 kop, jež jí odkázal Krištof nejstarší Vratislav z Mitrovic. Hned tu byli Berounští, aby akademie půjčila jim ty peníze pod ourok. Mistři však odvětili, že bez defensorů nic nemohou. [1])

Na konec pro celkovitost obrazu podotknouti jest, že toho roku mistři s lutherskou školou německou byli v spojení velmi přátelském. Hoë, praesidens ac pastor primarius, rád k sobě zval professory na hodokvas; jedenkráte — o popelci — pozváni jsou mistři s výslovným a nepokrytým úmyslem, aby stůl a pití upevnilo přátelství mezi oběma. Pozvání se začínalo: „Bene, viri academici, amici optimi, inquit dissertissimus Romuli nepotum, homo est appetens conjuctionem hominum ac societatem“ — tedy že člověk touží po spojení — a toho spojení nejpevnější páska bude: vitae nutrix, hostis famis, custos amicitiae, medicus enervatae esuritionis — mensa. — Totéž pozvání napsáno mistrům i řeckým jazykem a končilo se také slovem, které by dnes bylo bezpochyby za urážku — že totiž stůl je nejlépe sloučí a sdruží. Mensa — τράπεζα — toť jest onen strážce přátelství, custos amicitiae, φύλαξ φιλίας. [2])

Rok 1613 byl rok zlý, byl v znamení moru. Mor velikou „zdělal v universitě porážku, nic nemohlo býti reformováno, mor rozehnal sbor posluchačů, professory od přednášek odvolal k pohřbům, překážky činil ve zkouškách.“ [3])

Tak zní nářek po moru, řečnicky bezpochyby přemrštěný, ale jádrem přece pravdivý. Přemrštěný potud, že tehdejší lidé morům byli poněkud zvyklí; mor školy sic rozehnal a, jak přímorky jen poněkud prořídly a zemdlely, školy už se sbíraly vždy zase. Ostatně mor propukl v srpnu, mohlo se tedy v zimním semestru opravovati dost a dost.

Největší ránu universí utrpěla již před morem tím, že ochuravěl Huberus a v červnu zemřel. Bylo po medické fakultě. Kde nalézti učeného doktora, aby zadarmo sloužil? Tou příčinou byla universí zase kusá.

Stran oprav až do moru slušno přece o některém kuse zmíniti se. Nejprv slušno pochváliti mistra Troila, jenž volen po Skálovi (od října) děkanem, s jakou pílí sestavoval nová statuta universitní, sestavoval a spisoval je ze starých s příměškem zařízení novějších. Dále slušno chváliti, že mistři začali větší péči míti o bibliotheku, v máji ustanovili k ní inspektory ze sebe. [4])

---

[1]) Tamž. 149.
[2]) Tamž. 16.
[3]) Z intimace rektorské r. 1614. A. 17. V. 370. arch univ.
[4]) A. 17. VI. 437 arch. univ.

Na malou váhu klademe, že o sv. Jiří stal se první šlechtický student rektorem university Pražské. Byl to Julius hrabě Šlik, syn Jáchyma Ondřeje Šlika, předního ze stavů protestantských. Že by byl otec nějak tuze o hodnost svého syna stál, říci nelze, dalť se od Campana a Alberta z Kaménka příliš dlouho přemlouvati a naprositi. [1]) Ovšem pak, když se rozhodl, odpověděl mistrům (28. dubna) listem, z něhož snad vysvítá jakás radost. Psal: „Nepochybuji, bude-li napotom jako chlapec Samuel ve škole proroků vychováván, že pilností Vaší Pánu milý a vlasti drahý se vrátí. Svatě slibuji, že za ten úřad či lépe dobrodiní (officio vel potius beneficio), vznesené na syna mého, on sám někdy vděčen bude.“ [2])

Při konfirmaci rektorské 13. máje exrector Campanus měl dlouhé promluvení k shromážděné universitě o novém rektorovi chlapci. [3]) Vypravoval o mladém Scipionovi, kterak otci svému prospěl u Ticina, takový též byl Octavius Caesar, když ho jako mladika volali ke konsulatu, takový Ascanius jiným jménem Julus, a takový bude i náš Julius. Bude podporou jako onino svým obcím a státům. Dále ukazoval, že v jiných akademiích také volívají a volili takové studenty za rektory. R. 1571 Michal Slavata byl ve Vittenberce rektorem, kdež při své resignaci rok potom měl řeč o hnutí husitském. Rovněž tak v Jenenské akademii Joachim Šlik, otec tohoto, byl na čele a ji prospěšen (praefuit profuitque), takž stejně ne tak dávno Radislav mladši ze Vchynic rektorem byl v Altorfě (Altorphina). I u nás kdysi r. 1372 hrabě z Pernšteina (v ruk. stojí Reinštein) byl od juristů za rektora volen, a jakkoli nelze juristů chváliti, že se pro filosofy od společné universí tehda odtrhli, přec příklad je tu, a nemusí nikdo tvrditi, že jest proti řádům míti chlapce za rektora. Z těchto slov ovšem jde, že se nejedni zhoršovali nad tou reformou, aby chlapec rektoroval. Na konec své řeči Campanus mladého hraběte všem odporučil tvrdě, že jest sic věkem chlapec, ale duchem muž heroitský. Končil: „Pronuntio, proclamo, confirmo! Confirmat hoc Deus autor fautorque Magistratus.“

Po slavnosti rektor mladistvý zval pány professory na filosofské prandium. Z professorů nejprv Nudožerský a Troilus oslavili malého Šlika pro jeho rektorát básněmi, v nichž opakovány myšlénky Campanovy, že totiž chlapec duchem muž, a že Julius od velikého Jula odvozuje jméno. Také mnozí učení lidé, mistři a jiní, psali gratulace veršované, jež zapsány jsou v knize universitní na kolika listech, [4]) z čehož lze domnívati se, že veliké naděje skládala učená obec do této reformy.

---

[1]) A. 17. VI. 427. arch. univ.

[2]) Tamž. 428.

[3]) A. 17. V. 279. arch. univ. Též v Jičínského Programmatech, v nichž při tom erb.

[4]) A. 17. V. 291—302. Též Programmata Jičínského.

Spoléháno na podporu urozených, kteráž měla vyžádána býti prostřednictvím urozeného rektora. Vlastně jen na to byl rektor; k úřadu skutečnému byl k němu volen prorektor z professorů, a ten chlapce vedl. Příhodnosť k prostředkovatelské činnosti naskytla se Šlikovi týž ještě měsíc, co ho rektorem učinili. Šlo o školu Rožemberskou v Soběslavi, o založení Petra Voka již nebožce. Mistři snažili se o to, aby škola ta se vším nadáním byla přenesena do Prahy, k nim, aby oni z ní měli „svá stipendia". [1]) Rožmberk sic slíbil, že oddá mistrům slušný odkaz na pomoc, ale neodkázal asi nic. Šlo tedy o to teď, aby vykonavatelé čili poručníci testamentu, z nichž první byl Jan Jiří Švamberk, dědic hlavní, dopustili školu Soběslavskou převésti do Prahy. Slušno vyznati, že urozený rektor hned, jakž mu mistři uložili (20. máje), psal otci svému, a ten také hned dopsal Švamberkovi o tu školu, ale na konec nepořídili zhola nic. Švamberk nechal školy, kde byla, až zahynula. První intervencí tedy selhala, a nevíme ani potom nikdaž, že by studentský rektorát šlechtický přinesl byl akademii nějaký prospěch.

Z reforem, jež pořízeny do moru, sluší toho roku uvésti ještě jen tu, že 25. máje také direktury nad kollejemi staly se pololetními. [2])

V knihách universitních ještě tou dobou zmínka jest o sbírce či kollektě v Čechách, do kteréž sbírky mistři kladli své reformační naděje. Ale zmínka smutná, nechvalná. V červenci totiž rektor a mistři několik správců školních nuceni jsou upomínati, aby poslali, co vybrali, neboť správcové zanechávali peněz za sebou; důtklivě akademie žádá, aby ten onen mistr školní vrátil album sub sigillo rectoratus sobě odevzdané, do něhož psána kollekta. Jmenovitě upomínán mistr Mylius Vodňanský, rektor v Sušici, a mistr Jiří Berger a Grinberka, rektor v Čáslavi. Vyčítají oběma, že zpronevěřiti nebo aspoň zadržeti těch peněz nesluší se na dobrého muže, neřkuli na filosofie mistra. Rektor sušický konečně se ozval výmluvou, že mu s těmi penězi utekl kollega, ale on že přece 5 kop posílá. [3]) Obrázek dosti nechutný.

Reformace university i letos posedla jednoho řečníka, aby v ní o důstojnosti akademie ve shromáždění učených promluvil veřejně. Byl to bývalý professor mistr Adam Rosacius z Karlsperka, senátor obce Sušické, jenž v červenci ohlásil se mistrům v Praze, že by rád měl řeč panegyrickou de academiae autoritate, dignitate et excellentia; k té řeči aby byli zavoláni všickni správcové školní z celých Čech. Ale professoři Pražští zamítli nabídnutí starého pána, a to z příčiny, která při senátoru sušickém jest nepochopitelna. Žádal jich totiž o přímluvu k defensorům, aby sami do Sušice do-

---

[1]) A. 17. VI. 432. arch. univ.
[2]) Tamž 433.
[3]) A. 17. VI. 442. 444. Arch. univ.

psali, by rada městská náklad nesla na cestu a výpravu slavnostního řečníka mistra Rosacia z Karlšperka. Proč nenesl ochotný mistr náklad sám?

Mistři odpověděli, že s defensory nic není, že jich od sv. Martina ani neuzřeli; když prý co podnikají professoři, vždy děje se na jejich outratu, tedy že by asi tak stejně bylo i tentokrát. A protož že mu z té lásky děkují.[1])

Na to pak za několik dní proskočil mor, a již již škola se rozběhla na všecky strany. Morem sešel mistr Prokop Paeonius. Pochovali ho, napsali řeč, životopis,[2]) ale sotva do země schován, vyšlo na jevo nekalé hospodářství jeho i oněch tří kollegů, kteří se vystřídali v oné svrchupsané proboštuře desetinedělní. S trpkostí zapisuje Albert z Kaménka do děkanské knihy, že „aposthemate" 3. novemb. umřel Paeonius, „jenž jiným veliké peníze odkázal, však professorům dluhy a obtížnosti traplivé."[3]) Ostatně tušení o podvodném hospodářstvu Paeoniově mistři měli už před tím. Stojí psáno, že v říjnu volen za probošta do Karolinum Nudožerský; tedy nečekali mistři na Paeonia, až umře.[4]) Jenže po smrti jeho byly důkazy makavější. Skála, Vratislavský a Tetauer ovšem upadli u svých lepších kollegů v nenávist, ale Skála se nedal. Ten stavě svoji lakotu v popředí nadělal professorům zvláště stran své kolleje Václavské ještě mnoho zlostí.

On totiž přes vši úmluvu, že výtěžek ze statků, kvestorem spravovaných, je společný, bera díl jako jiný stejný, osobil sobě z kolleje krále Václava vždy ještě něco po straně. Hned po smrti Paeoniově v prvním hněvu mistři, usnesše se, ústy Sudetovými Skálovi předložili artikule k odpovídání.[5]) Nejprv proč překáží kvestorovi vybírati důchod z kolleje Václavovy, když souhlasem defensorů má kvestor sbírati všecky všudy důchody akademické; proč peníze gruntovní defensorům i professorům zapřel, potlačil, ano přec jisto, že ve vsi Doubku krčmář ročně 10 kop skládá; třetí, když letos čtyři jeleni z Doubku byli přivezeni, proč jich užil sám; proč v Doubku dává sekati dříví po své vůli a jeho užívá, proč bez professorů chodí konšelů sázet, proč sám užívá zahrady a vinice. Tím způsobem vyčítavým se ho ptali ještě na dva podobné artikule.

Skála, jakoby nevěděl o loňské smlouvě stran kvestora, odpovídal kollegům sebevědomě. Prý do své kolleje uveden byl slavnostně, a tím že mu propuštěno užívati všech jejich důchodův a

---

¹ Tamž. 438.
²) A. 17. V. 339. arch. univ.
³) A. 17. VI. 403. arch. univ.
⁴) „Qui nonnisi moritur se a praepositura abdicabat". A. 17. VI. 403. arch. univ.
⁵) A. 17. VI. 404. 405. arch. univ.

vůbec že jedná příkladem svých předchůdců. Vidouce, že s ním sami nic nesvedou, mistři mu dali rozhodně na vůli, aby se spolčil v důchodech s ostatními, anebo aby se spokojil s důchodem své kolleje a jiných příjmů aby nechal. Přijal druhé. Ale pokoje nebylo.

Třenice mezi oběma stranama tak se rozpálily, že roku následujícího (1614) rektor a mistři nevěděli jiné sobě pomoci nežli defensorům žalovati do Simeona Skály z Kolínce. V té žalobě připomenuli mu všecko. Prý r. 1612 „s některými sobě získanými nebývalým způsobem čtyři probošty kolleji Veliké nařídil, a ti zdělali dluhů, a majíce položiti počet před Vaše Milosti, jakýsi jiný nepořádný a bez jména položili zjinačený, potomně do hlavních register podtají vepsati dali . . . vyrozuměli jsme, že se v těch proboštúrách neupřímně chovali.“ Dále žalují na úskoky Skálovy, kterých se dopouštěl od té doby když nařízen společný kvestor, aby professores, nejsouce selskými věcmi zaneprázdněni, mohli svým povinnostem zadosti činiti. Tu prý jen Skála byl proti kvestorovi, neboť „jemu dobrý řád nikdy nevoněl“; „děkana tehdejšího vyháněl, když pak mnohými prosbami k tomu přiveden byl, aby Vašich Mlstí k zvelebení akademie začátkům sám jediný na překážku nebyl, poněvadž povědomým cizích akademií velice dobře takové spolčení se líbí a obyčejné jest, tu se ohlásil, že chce aspoň na koštovanou za rok důchody své spojiti, však ani půl léta toho nezdržel, sám k sobě všecko přijímal, bez rady naší poddaným úřady obnovoval . . . a posavad své praebendy po praelátsku užívá a svým pánem jest . . . bez mála rok překážky činí, ježto by bylo mnohem platněji . . . aby raději za tu chvíli v povolání popracoval a raději k studiosům dohlédal; když bývá citován, postaví se, kdy chce, když nechce, nechá tak . . . rectora si nic neváží“ — [1])

S touto svojí žalobou mistři nic nedovedli: defensorové nechali tak.

S kterýmž měli professoři nekonečné mrzutosti, druhý byl Jan ze Sudetu, jurista, za professora dosazený od defensorů a proto mistrům hned od počátku jakoby vetřelý a nemilý. Spor zapalovati ovšem pomohla také jeho nepokojná povaha a trpkost urážlivá, s kterou své vzdory mistrům provozoval, trousívala se mu z toho smutného vědomí, že má na vysoké škole pracovati skoro zadarmo.

Vzdory začal dělati v létě roku 1613 před morem. Nechodil mistrům schvalně do porad, a když bylo pro něho posíláno, vzkazoval „po pacholeti, že by ještě na loži odpočíval“, a pak rozhlašoval po známých, že se v akademii nic neděje, ani radu prý nekonají. Pohněvaní mistři se usnesli v červenci kdys, že do porad musí. [2]) Druhé horší bylo, že nechtěl v přednáškách držeti s pro-

---

[1]) Acta rectoratus v zems. arch. fol. 30. Srov. Dvorský Pamět. o škol. č. 735. Musejní diplomatář. 1614.

[2]) Arch. univ. A. 17. VI. 439. Acta rectorat. zems. arch. 31.

fessory řád, což provozoval s chutí napořád, pokud byl při universí; kromě toho naváděl své studenty — a ti byli Němci — [1]) aby se nedali zapsati v matriku universitní, což bylo po stránce ne jedné proti statutům; vymlouval se, že akademie není celá. S tím poněkud souviselo, že zpečoval se také sám přijmouti na sebe grad doktorský i v této universí, „maje za obranu, že v žádné akademii doktora in jure za professora nezůstává.“

Základní příčina všech mrzutostí byla, jakož řečeno, ta, že mistři nechtěli mu ze svého platiti službě pravidelně a stále. Vysvítá to z kšaftu, jejž Johannes Mathiae a Sudetis r. 1613 jakoby na posměch svým kollegům byl sepsal. [2]) V tom posledním pořízení dí na počátku, aby bylo tělo jeho pochováno podle strejce Šimona ze Sudetu „poctivě jako p. Bacháčka ex fisco academiae in compensationem accidentium (na útraty akademie za náhradu důchodů), které sou páni mistři sami brali, mezi sebou dělili a mně neslušně a nenáležitě proti Bohu a poručení pánů defensorů excluserunt et privarunt“ (vyloučili, o ně připravili.) Dědicem učiniv bratra Václava, Sudet dí dále: „Když sem od p. defensorů a professorů měsíce octobris 1611 za professora přijat a podle své možnosti při akademii pracoval, za tu práci mně zaplaceno není krom od Volfa písaře 100 kop míšeňských 29. januar. 1612, potom od ouřednika akademie 50 kop 16. jan. 1613, 15 kop 21. febr., 50 kop 4. maji, 100 kop 21. novemb. a 3. maji 1614 150 kop, ježto sem já přes 500 kop z mého měšce utratil, však ročně od času určeného za tu mou práci a pilnost méně vzíti nemohu a jmenovaný můj bratr nemá (vzíti) než 600 kop míšeňsk.“ Chce, aby mu ty peníze hned vydali, sic jináč by nebyl povinen světnici a pokoj v kolleji vyprázdniti. Končil: „Běda tomu, kterej tomuto odporovati a překážeti bude, buohda neujde patrného trestání a metly boží.“

Na vzdory, škádlení a útoky Sudetovy professoři mimo Skálu, který s ním držel — mívali všelijaké odpovědi. Zlobili ho též, citovali ho před svůj soud, žalovali na něho defensorům. Ovšem hlavní trest mu usuzovali ten, že ho nepřijali, ani když místo se uprázdnilo, mezi sebe za řádného professora s řádným platem. Naváděl-li studentů svých německých, aby se nedali immatrikulovati, zdá se, že proti tomu zase mistři překáželi českým studentům, aby poslouchali Sudeta. Aspoň v červenci 1614 Sudet proto žaloval Nudožerského u defensorů, že prý „brání studentům českým choditi do čtení právnických, říkaje, že ona čtení jsou mimořádná, a usnesení že jest, aby do práv chodili jen ti, kteří již něco prospěli in

[1]) „Svých posluchačů Němců k tomu nemá, aby jména svá zapsati dali v akademii.“ Acta rectorat. 32.

[2]) A. 17. II. 1. Memorabil. 634. Opis. Jiný opis je též v musejn. archivě. Kšaft má datum 1613 v listopadu; psal ho asi pod dojmem smrti Paeoniovy.

artibus“ t. j. na filosofické fakultě. Tehda Nudožerský povolal si 13 studentů českých na svědectví, že nic toho neříkal. [1])

Před tím v červnu o schůzi defensorské v Karolinum Sudet zřejmě žaloval, že probošt a prorektor (Nudožerský) odvádějí mu studenty z lekcí. [2]) K tomu professoři odpověděli, že Sudet nečiní officium collegae, na několik měsíců bez vědomosti rektorovy z učení odešel, tak že lector legum exlex est — vykladač zákonů jest mimo zákon; také prý jen třikrát v témdni čítá, hodiny, které jsou určeny přednáškám, vyplňuje disputacími a tím překáží jiným v lekcích. [3])

Jindy zas mistři prosí defensory, aby se ráčili resolvirovati, má-li professor juris bez titule in praejudicium academiarum et privilegiorum býti povolán. [4]) Tím bili do Sudeta, že nechtěl přijmouti titul doktora ovšem po náležité disputací a taxe. Zval se jim na vzdory jménem „antecessor“ (předák), kteréž jméno a hodnost si přiložil podle vzoru na německých universích poznaného. [5]) Ten titul professory mrzel. To prý je titul neobyčejný, Sudet prý nic takto není nežli studios, non graduatus, prý od nepřátel dost řečí prochází, že v akademii „studiosus jura profituje;“ kathedra v této akademii patří dle privilegií bakalářům, mistrům a doktorům; studenti se mají učiti a poslouchati. [6]) Tato slova ovšem byla dosti urážliva: Sudet nebyl po rozumu mistrů Pražských mistrem, ale v právích měl dobrou a valnou zkušenost, radiť professorům Pražským, až umře, aby mu jakožto antecessori suo postavili kámen s nápisem, že studie konal „in praecipuis Germaniae academiis ultra decennium, et Italiam, Pedemontum, Sarabaudiam, Galliam, Britanniam, Belgiam, Helvetiam perlustrasset“.

Byly chvíle, že hrozila v auditorium universitním propuknouti bitva mezi filosofy a německými juristy Sudetovými. Na příklad 23. června Sudet s mistrem Ondřejem Ludvíkem Schoperem, s nímž uložil si disputací, před sedmou ranní hodinou, než začaly se lekcí, do velikého auditoria s posluchači svými vběhli a obsadili obojí kathedru, aby překazili filosofům užiti té síně. Po obědě před přednáškami zase tak učinili. Div, že se oboji neseprali. Professoři zase citovali Sudeta, aby nepřipouštěl k disputací lidí v universitě nezapsaných. [7]) Tím mínili Schopera a ostatní posluchače právnické. Místo odpovědi krátce potom zase vstoupil „dominus a Sudetis“ na kathedru a disputoval nic nedbaje protestace professorů. „Takž

[1]) Acta rectorat. zem. arch. 9. Též univ rukop. A. 17. VI. 480.
[2]) A. 17. VI. 470. arch. univ.
[3]) Tamž. 476.
[4]) Diplomat. mus. 1614. Acta rectorat. zem. arch. 11.
[5]) Jak. Grynaeus, dějepisec, byl v Basileji „antistes“ zván. Borbonius-Dvořák. Dva denníky. 35.
[6]) Diplomatář musejní. 1614.
[7]) Acta rectorat. 12. Arch. zem.

nuceni jsou filosofové ustoupiti juris peritis." [1]) Němečtí žáci Sudetovi byli tou měrou smělí, že snažili se kaziti i disputace druhým. V jedné z žalob professorských k defensorům (r. 1614) čteme: „Při jedné disputací nemalé pohoršení učinili, když po disputací sub gratiarum actione s velikým hlukem z auditoria úprkem vyběhli, nad čímž páni doctores z appellace, jsouce přítomni, soud o nich učinili, že takoví bacchanti by hodni byli vyšoustání (pardusem), a vyběhše ti Němci přímo k Sudetovi se hnali a od něho ihned navrátivše se do praesida vycházejícího post absolutas preces před auditorium se dali, proč jim theses neodeslal." [2]) Posledním slovům rozuměli tak, že předseda filosofické disputace, nepokládaje německé studenty Sudetovy za členy university (nebylť zapsáni), nezval jich, ani jejich mistra. Odtud ten hluk a rozbroj.

Boj mezi filosofy a juristy německými ještě o to pokročil dále, že zatrpklý Sudet svým posluchačům a přívržencům dopouštěl psáti a přednášeti proti mistrům „štiplavé" theses; vyskytovaly se i štiplavé básně, vše na posměch i potupu většiny v universitě. Professoři s rektorem snažili se několikerými zákazy zabrániti Sudetovy disputace. V srpnu roku 1614 oznámil jeden z professorů nedávno nově volených — miștr Daniel Basilius právní these de materia successionum ab intestato; proti nim Sudetův pobočník mistr Ondřej Schoper oznámil disputaci de jure repraesentationis a hned dal své oznámení do tisku u Matiáše Pardubského. Rektor tisk zakázal. [3]) Ale bezpochyby přes to šli Němci svou cestou. Roku následujícího několikrát mistři dali strhnouti these německých posluchačů se vrat universitních, oznamujíce Sudetovi, kdo není immatrikulován, ten že nesmí na kathedru. Jeden z Němců jménem Stulz za to vynadal Karlově universí, prý to není akademie ale schuetzenschul (slabikárna). [4])

Tím a podobným způsobem šla roztržitost v universitě před se, až po přestávce tří semestrů, v nichž se Sudet z universí zase byl pryč vybral, r. 1616 dospěla prudkosti, že už větší nebyla snad ani možná. Z usnesení university protestoval rektor proti třem thesím, které Joh. Mathias a Sudetis bez povědomosti rektorovy „drze" publikoval. Rektorský protest veřejnosti podán také tiskem, a to u Pavla Sessia. [5]) Protest či jak zněl nadpis — reprobace — sama v sobě nemusila býti ještě věc nejhorší, ale to znění její! Prý v lidských věcech vidáme to tak zřízeno, že snad není obce, aby v ní Bůh nevzbudil protivce nějakého, není společnosti tak posvátné, aby v ní nebyli někteří zlí, někteří původcové nesvornosti;

---

[1]) Tamže 15.
[2]) Tamže 32.
[3]) Arch. univ. A. 17. VI. 483.
[4]) Acta rectorat. Arch. zem. 160.
[5]) Viz Miscell. acad. pragens. v univ. knihov. Též v rukop. universitním. A. 17. V. 503.

proti Abelovi byl Kain, Kristus měl svého Jidáše; i společnost andělů měla svého Lucifera, jenž se spikl hanebně. Po těchto hrozných urážkách hned následuje jméno Sudetovo, on ten Kain, Jidáš, Lucifer, on, jenž se zove antecessor. Tenť třemi quaestionibus pod larvou, jakoby chtěl disputovati, úkladně v den sv. Tomáše přednesenými a brzo potom s kommentářem vytištěnými učinil akademii všem všudy směšnou. Spis jeho je lživý, klukovský. A což on sám, co činí v akademii? Volal po služném, sháněje se po platech kollegy týral, a že nemohl míti hned, čemu chtěl, z akademie ušel a dávaje zlý nebývalý příklad víc jak za tři pololetí byl mimo školu.[1]) Vrátiv se, znepokojoval universitu bouřlivými disputacími, jus cathedrae oddával i těm, kteří nebyli cives (t. j. zapsaní členové universitní). A teď na konec provedl tento posměch! „Naše nejstarší Mus živitelka, academia, ústy mrzkými a nečistými a víc než psími jest poštěkána, autor onoho prašivého spisu soukromými vášněmi stržený usmyslil u sebe, překročiv všecky meze slušnosti a moudrosti nohou drzou, veřejné dobro akademické zrušiti a pošlapati.“ Jakkoli ta věc není hodna, aby se odpovídalo, a jakkoli pravdivé slovo Šalamounovo, že muž moudrý, když s bláznem se nesnadí, nechť se hněvá, nechť se směje, pokoje nemá, čest však člověku, jenž utíká zápasů, přes to však nutno jest ozvati se, aby nikdo nemyslil, že ty disputací dějí se s jich vědomím. Na konec prosí rektor, aby se professorové těmi všelijakými pomluvami nedali odvrátiti od reformování akademie.[2])

Toto prudké ohlášení asi Sudetovi dodalo. Roku následujícího v dubnu ho mistři ještě jednou citovali pro theses, které pověsil německý student na vrata, pak volali studenta Jana Škretu Šotnovského, jsou-li ty theses scandalosae jeho. Ten svedl na Sudeta. Ptali se mistři Sudeta, chce-li these odvolati. I odpovídal, že ne, ale libo-li, že nechá disputace na dobro. Tedy zmírnil se poněkud. Ale netrvá dlouho, a mistři Sudetovi vzali byt v kolleji. Patrně již, že ho defensoři proti mistrům nedrželi. Uondaný jurista ještě v lednu r. 1618 přinesl rektorovi memoriál, jímž protestoval proti tomu, aby dva z professorů zbaviti ho měli pokojíku v kolleji, když osm professorů kdysi mu ho přiřkli; pak chtěl, má-li zůstati v professí, aby mu dali díl z příjmů dle slibů Hubrových a Hebraeových (Kaménkových); nechtějí-li ho však míti za professora, aby mu nahradili všecko, celou summu impensarum.[3]) Mistři poslali ho s tím na defensory.

Teď je otázka na snadě, jak se za takových rozháraných poměrů mohlo universitě v těch létech dařiti? Jak mohlo se dařiti

---

[1]) Sudet se vymlouval, „když tu nemá důchodu, že stará se u přátel.“ Arch. univ. A. 14. a 44.
[2]) Datum je Idibus febru. Psáno na šesti listech.
[3]) A. 14. a. 75. Arch. univ.

reformě její? Lze již úhrnně odpověděti, že až do revoluce r. 1618 nepokročila reformace university Pražské již skoro ani o krůček a že po některé stránce vlastně popošla i nazpět. Vykonáno jen ještě to, že pilný Troilus Hagiochoranus dokončil revisi zákonů universitních. V lednu 1614 čtly se ty zákony ve sboru.[1]) To by byl onen krůček v před.

V létě téhož roku 1614 náhle, jakoby se znova a rázněji chtěli pustiti do reformace, defensorové důtklivé čtyři otázky poslou do university; nejprv, proč nemají medika či medickou fakultu, proč klassí zase zrušeny, dále, jaké lekcí se proponují, a naposled kteří posluchači jsou a jak hojní.[2]) K prvním dvěma dotázkám, jež jsou rázu vyčítavého, mohli professoři odpověděti, že medik umřel a jiného tu není ochotného a na klassí a vůbec na nic že tu není dostatek peněz. Professoři sic v hojném shluku slov něco toho tak odpověděli, ale shluk slov přehojný, zbytečně obsahoval zase všecken seznam toho, co se při restaurování vysoké školy dosavad provedlo; a jakkoli seznam reforem co do věci již dobře známe, nicméně tohoto přec abychom sobě všimli zevrubněji, a to pro některé i podivné důvody, výklady a chvály, jež mistři k té oné reformě přičiňují.[3])

Začínají od rektora. Poněvadž prý k „restauraci" akademie mnoho přispívá „dignitas", „majestas" rektorova — proto prý volili urozeného hraběte Šlika; „nepochybujeme, že Bůh, jenž chválu svou dokonává ústy dětí, chlapečkovi bude žehnati." Professoři prý zastávají všecky částky filosofie ve svých přednáškách a kromě obyčeje učí se i právu, historii, mathematice a jazykům; medik prý jim morem zemřel loni. Nade vše nejlepší proměna zavedena ta, že communitas collegii, společnost kollegiátů od p. defensorů byla zrušena. Neboť prý nelze psáti, kterak ta společnost schátrala, pilo se víc než psalo (bibebatur potius quam scribebatur), (tovaryšstvo) contubernium jich bylo vlastně conbibernium, odtud obydlí kollegiátů slulo piternou, jakkoli prý vyznati jest, že to jméno nemělo scházeti ani učebnám (musei-). Na nejmladšího kollegu bývalo skládáno břímě proboštury kolleje Veliké, těžší nežli Aetna; slul praepositus, představený, ale byl vskutku poddaný, suppositus; neznal-li se v oučtech, kteréž sami p. defensorové shledali tuze zmotanými, radil se se staršími, ale tu mluvívalo víno; ke všemu bylo pití, k počtům, k narozeninám, k výjezdům do vesnic, jež děly se zhusta, k vstoupení do kolleje, nové statky, dary, všecko se vínem vypláceло, víno při hodokvasech hanění plodilo, přicházelo od slov k pračkám, professorové byli famulům, chlapcům za divadlo. A nezůstávalo potají; ta neřest vynikala i na veřejnost; opilí kollegové vy-

[1]) A. 17. VI. 444. arch. univ.
[2]) Tamže 470.
[3]) Arch. univ. A. 17. VI. 471. Též v knize Acta rectoratus 1614. fol. 7.

cházejíce padali nebo od famulů dali se voditi, i nositi ne právě velebně (ferebantur parum magnifice). Studenti zatím přede dveřmi očekávajíce přednášek, zimního času mrazem (rigore et frigore) hynuli, a byvše tím způsobem často oklamáni, stejně jako učitelé jali se zanedbávati odpoledních čtení; některý z professorů četl jednou, dvakrát za půlletí, někteří nečetli za touž dobu zhola nic. Městské obce vídaly ty zlé navyklosti (cacoethus) a smály se, i protož těm, kteří do kolleje za professory byli voláni, radívaly, aby varovali se oné příležitosti k obžerstvu. Viděl to Crocinus primas a tvrdíval, že k užitku není, kdo tři léta v té společnosti vězel; vídal to Zalužanský a naříkal, že communitas volí si nové professory takové jako je sama, jí podobné „ut haberent labra lactucas“ (aby měly pysky salátu); toho se také společnost kollegiátů vystříhala pilně, aby nebyli voláni k professuře ti, kteří se oddávají knihám a čtení, poněvadž by takoví nehodili se k sedlačení. Tenkrát však chyby na vrch vzrostly, když připuštěno jest rozštěpiti společnost ve dvě, ve vyšší a nižší, nač dominus a Sudetis často naříkal, a professorové rány odtud pocházející dosud prý pociťují; vidiť, že pomluvami nešlechetných a neznalých lidí věc dospěla tam, že mnozí, a to nikoliv zlí ani nešlechetní, však nedobře poučení, defensorům vyčítají, jakoby proti privilegiím a dobrým řádům, nedobrým právem ono tovaryšství vyzdvihli, privilegia professorům vyrvali, proti kterýmž pomluvám, budou-li sobě defensoři přáti, professoři prý hotovi jsou veřejným spisem bojovati.

Když takto podivným a snad přemrštěným líčením bývalého kollejního tovaryšstva, pomluvou svých předků, ba i poněkud sebe samých professorové pochválili defensory, že kollejní tovaryšstvo ono zrušili, pokračovali ve svém spise u výčtu dosavadních reforem. Zastavili se hned u coelibatu,[1]) jenž s onou společností kollejní nutně souvisel. „Nečistý coelibát, jejž obvykli Jste zváti mnišstvím, jest od vás zdvižen; dokud trval, slýchali jsme soudy mimojdoucích, nechť prý jsou oni mistři dobří, dobré přec manželstvo, usuzováni jsme bývali za manžely neženaté (judicabamur conjuges non conjugati). Jsouce sami neženatí, spisovávali jsme Epithalamia přemnohá na pochvalu téhož manželstva, jež jsme svým příkladem na pohled odsuzovali, byl to soud slepých o barvách.“[2]) Teď prý se těší svobodě manželské; dokonalou vůli evangelických stavů skrze p. z Budova proměněno jest to otroctví v svobodu.

Dalším článkem mistři podávají zprávu o vsích; celkem víc nákladu na ně než užitku. Drahelčice prý před reformací nad to ještě vyhořely. Pak uvádějí na řadu kvestora, z jehož úřadu prý jen Skála se vyňal; připomínají o notariovi, prý žádná akademie není bez notáře. Teď prý jen ještě aby professoři měli „stipendia“,

[1]) Tamže 474.
[2]) Acta rectoratus. V arch. zem. 8.

neboť každá obec zachovává se jen „poenis et praemiis". K této myšlénce mistři hned připojují, co by jiného mělo se v akademii státi: prý sbírky by měly býti konány, vzdálené vsi měly by se prodati, vzdálenější kolleje, které jsou beztoho na spadnutí, měly by se vyměniti za domy Karolinum bližší: při tom mistři vyslovují naději, až přeneseno bude do Prahy beneficium Rosenbergicum, bude moci dáno býti do některé kolleje, bude to professorův i žáků seminarium, neboť na zřízení konviktu chudých studentů teď není pomýšlení, scházejíť peníze, neníť „nervus rerum gerendarum," ač prý se dost namáhají, aby byl.

Na konec mistři žalují defensorům na Sudeta a podávají zprávu, čemu kdo učí. Při Campanovi, jenž mimo Horatia vykládal Hesioda a první knihu Iliady, neopomenuli jakoby špičkou nebo pobídkou připomenouti defensorům, že plat za řeckou lekturu, od dra. France kdys zřízený, dosavad se zdržuje v komoře královské. [1])

Otázky defensorské ani mistrovská odpověď k nim 5. června daná, neměly při rozhodujících pánech účinku žádného. Kam universí při své reformě dotud došla, tam uvízla. Ovšem byli hlasové, kteří si nynější stav pochvalovali a neztráceli naděje o příští dokonalé nápravě. Takž se dostal k veřejnému slovu i mistr Adam Rosacius z Karlšperka — bezpochyby již na svůj nebo na Sušických náklad. Slavnostně rektor r. 1615 pozval defensory, kněze, měšťany, studenty, oznamuje, že 13. července v sedm hodin ráno (na půl orloji) bude v Karolinum hovořiti „civis et primas reipublicae Suticensis", mistr Adam, z lásky k akademii, znovu se rodící, o její vážnosti, hodnosti, výtečnosti. Pozvání radostně vzpomíná, že dnešní datum je den (9. července), kdy před šesti léty přinesen majestát na svobodu náboženství do radního domu staroměstského. [2]) V chvalořeči své pak sušický mistr vykládal, že i francouzská, Pařížská akademia zle byla poklesla, a napravena jest; nechť prý se tedy Čechové tak vynasnaží. [3])

Někdy i někteří professorové sami také si pochvalovali reformaci dosavad provedenou ve svých veřejných oznámeních. Takž 5. ledna 1615 děkan Troilus, zova ku zkouškám, dí, že „examina, která teď konají se co semestr, bývala jindy „trimestria": které přednášky druhdy konány, kdy se líbilo, teď jsou každodenní; disputace, deklamace, které jindy buď zřídka buď nikdy se nezřizovaly, konají se týdně; ba, má-li se pravda říci, kdež jindy kuchyně dýmaly, stoly se stkvěly, číše se pěnily, smích hlaholil, srdce bujněla, tu teď panují snahy po zbožnosti, moudrosti a spravedlnosti. [4])

---

[1]) A. 17. VI. 477. arch. univ.
[2]) A. 17. V. 464. arch. univ
[3]) Zkráceně tišť. u Dvorského v Pam. škol. str. 545.
[4]) A. 17. V. 426. Též v Programmat. Jičínský r. 1614.

Před tím r. 1614 mistr Campanus za svého děkanství nejednou pochvaloval nynější stav v universitě. V intimaci jedné (22. září) vykládá, že tento věk sic Marsův jest a železným by zván býti mohl, ale také jsou příčiny, proč by mohl míti jméno zlatého, anyť vědy v něm kvetou; prací tiskařskou nejlepší auktorové ze tmy na světlo se dostali, vidíme, že náboženství od pověry jest osvobozeno, (čímž mínil svobodu evangelickou), jazyky jsou zbaveny mlčení; vídáme teď zhusta i v chlapcích takové pokroky, kterým se předešlé století podivovalo jen při mužích vousatých; viděl a předvídal toto štěstí našeho věku znamenitý mathematicus Cyprian Leovitius a Leovitia z Hradce Králové; z oné veliké konjunkce hvězd prý poznal, že se v brzce vrátí zlatý věk čistějšího náboženství, umění mnohá, která dotud byla skryta, že se vynoří. [1])

Chvály tehdejší universitě dostalo se také od jiných osob mimo professory zúčastněné. Vyšelť na příklad r. 1615 popis Prahy od Martinida s titulem „Descriptio regiae urbis;“ v něm chválí nejprv jesuitské školy klassické, jichž prý je sedm, naplněných mládeží urozenou, kdež učí se filosofii, theosofii „ordine distincto et acri“, ale rovněž velikou chválu vzdává universitě Karlově, řka, že „incredibili dexteritate“ vykládají se v ní svobodných umění i jazyků vědy, pěstuje se v ní prý umění lékařské, theologie, filosofie, filologie stejně jako historie a poesis i hebrejština. Zvláště chválí z professorů mistra Alberta z Kaménka. [2])

V tom se ovšem Martinides omýlil, že v universi se učilo theologii. Po té stránce byla a zůstala Pražská škola Karlova kusou, ba pozorujeme, že rostoucím bojem katolíků s protestanty universita se strachem vyhýbá se theologii. Domluvný doklad, když r. 1617 rektor od sv. Štěpána přinesl několik theologických thesí professorům s prosbou, aby je směl dáti tisknouti. A professoři mu odvětili, že toho nemají sobě povoleno, aby v akademii disputovalo se o theologických kusech — „non est licitum in academia disputare de thesibus theologicis“ — ať prý si je dá vytlačiti soukromě a v soukromí ať je dobrodincům rozešle. [3])

U sebe byli professoři přesvědčeni, že universí je kusá a že k slušné nápravě jistě mnoho potřebí. Také to občas vyznávali. Roku 1617 na radu doktora Borbonia píší Radislavovi staršímu ze Vchynic a z Tetova, jenž na smrt nemocen jsa dal se do Prahy dovézti, prosebný list, že „akademie ode dvou set let schází“ a by jí, té „akademii české“, byl láskou nakloněn; prý potřebí mnoho na vyzdvižení „celé a dokonalé akademie, v níž by všelijaká umění byla tradována.“ „Všelijakým uměním“ mínili čtyři nebo aspoň tři fakulty, a ty ovšem stály peníze. Proto prosí pána slibujíce, že by

[1]) Arch. univ. A. 17. V. 388. Též Programm. Jičínský z r. 1614.
[2]) Exempl. v museum.
[3]) A. 14. a. Acta decanat. 16?. arch. univ.

dar jeho nazvali beneficium Vchynicianum.[1]) Ale nepřiměli urozeného pána k ničemu. Páni vůbec té české akademii pomoci nemínili penězi, spíš jen tak pěkným slovem.

Poslední před revolucí napomenutí stalo se od professorů r. 1617, když se páni a rytíři s městy scházeli v sněm. Tehda mistři poslali stavům dosti důtklivý list,[2]) v němž pravili, že „mnohokráte psali o vyzdvižení akademie k předešlé slávě, jakož i za tou příčinou pro vzbuzení mnohých k takovému svatému a vysoce potřebnému jednání spisové rozliční na světlo vydáni"; ač „na to sollicitirování defensorové některé věci nařídili, však k dokonalému vyzdvižení téhož učení, nedostatkům a neduhům zastaralým nejvíce na překážce bylo, že některé věci, zvláště co se sbírky dotýče a prodaje neb směny vsí vzdálených, bez sněmovního snesení k svému vykonání přijíti nemohly". Prý se tedy k tomuto sjezdu utíkají zas a prosí pánův, aby se „heroitsky a živě" ujali té akademie „k zahanbení nepřátel a k zalíbení všech milovníků vlasti své a umění literního."

Při tom zase a zase počítají, co se dosud vykonalo a co by se ještě státi mělo. Jsou to stará fakta, stará přání. Z novějších věcí v tom dovídáme se, že dosavadní kvestor universitu ošidil, prý počtů nevykonav a register neodved, odešel; stran paedagogia akademického čili klassí dovídáme se, že jsou zase nařízeny, ale aby k jich umístění byl vrácen „štok zadní při kolleji Veliké při domu Nožičkovic, od kolleje odcizený", a učitelům aby byly nějaké platy nařízeny; také proneseno přání, aby tisíc kop od Vratislava z Mitrovic akademii odkázaných bylo vyzdviženo; dále aby 1000 kop a bibliotheka od Jiřího Funka z Olivetu odkázaná mohla býti dosažena. A zase aby věci veliké se spletly se špatnými, mistři vstavili mezi svá reformační desideria, aby smetí při kolleji Veliké, se škodou stavení nanošené od sousedů, odklizeno bylo" a voda, od Staroměstských kolleji odňatá, aby byla vrácena.[3])

Rozumí se, že ani tento výkřik, před revolucí poslední, nevzbudil pánův k „heroitské" činnosti pro universi. Zabavovaly je náboženské a politické věci tuze. 19. června prorektor vyřizuje sboru, že byl u pana hraběte z Thurnu, předního defensora, stran university, a „že jest poznal, že toliko o korunování krále se stará, takže neseznává, aby nyní příhodně pánům defensorům psáti se mohlo".[4]) Korunování, jež se tu připomíná, bylo Ferdinanda II., proti němuž dvě léta potom veden boj. Jemu, jakožto „novému králi", ke korunovaci mistři čtyři na Hrad nesli obšírné latinské gratulace ode vší university.[5])

---

[1]) Arch. univ. A. 14. a. 370. též na str. 65.
[2]) Tamž 372.
[3]) Tamž. 373.
[4]) A. 14. a. 53. Arch. univ.
[5]) Tamže. 55. Šel prorektor, Šultys, Troilus a Basilius.

Zbývá vyložiti, jaké osobní proměny udály se v universitě za těchto posledních reformačních let. Mistři, držíce se toho, „aby pro poctivost učení a fedruňk ze stavů vyšších páni za rectory přijímáni byli,“ ještě jednou r. 1614 pokusili se o rektorát mladého Šlika. Praeceptor jeho, mistr Mollerus, s nímž jednáno, pravil, že mladý pán není sui juris a že věc odevzdá otci. [1]) Otec svolil a mladík 23. dubna na semestr volen; pan otec jeho o stvrzovací slavnosti (7. máje) ve svém domě professory, konsistoriány a studenty velmi čestně uctil „Cerere Bacchoque“, „naplniv je až do sytosti“. [2]) O sv. Havle r. 1614 Šlik již nechtěl býti rektorem, volili tedy Bernarda Žerotína; roku následujícího vybrali si Jana Albrechta Křineckého z Ronova. Od sv. Havla r. 1615 za celý rok, tedy dvakrát po sobě, byl rektorem mladý student Jan Abraham z Gerštorfa a Málšvic. [3])

Po něm zvolen r. 1616 o sv. Havle Jan Christofor Fünfkircher z Fünfkirchenu a Steinprunnu, pán na Vožici a Šenperce; [4]) a poslední z mladistvých šlechtických rektorů byl Štěpán Střela z Rokyc, volený r. 1617 o sv. Jiří. S ním a s otcem o to jednali již v březnu, sotva že se byl mladý Štěpán vrátil z ciziny. Otci Jindřichovi mistři psali, aby pohnul syna svého k tomu ouřadu, k „správě“ akademie, a to „pro dobré a poctivé učení Pražského a tudy příležitosti k nabytí jména slavného sobě i rodu svému užiti se nevzdaloval“. Synovi pak latině vzkazoval, že bude mezi učenými a bude míti příležitost dále se vzdělávati. [5]) Tedy to přijal, otec i syn.

Pak teprv se mistři přesvědčili, že rektorové studenti, byť urození, za mnoho nestojí a naděje, do nich a jejich příbuzenstva skládané, že nenesou ovoce. Ostatně měli mistři při urozených rektorech také osobní zlosti. Když byla rektura urozených ještě zánovní, dva z mistrů odhodlali se učiti chlapce. Pak toho nechali, a učil zvláštní praeceptor od pana otce najatý, a ten obyčejně choval se v universitě velmi pánovitě; vždyť byl učitelem jeho magnificencí páně rektorovým. Domluvně zní, čteme-li r. 1616 12. listop., že porada professorů o tom, jak naložiti s praeceptorem magnifici domini rectoris, jenž opiv se vynadal všem professorům, usnesla se, aby se to přičetlo vínu, ale praeceptor aby byl skrze přátely a — pana rektora napomenut. [6])

Ze změn osobních, jež tuze se týkaly dějin universitních, slušno vytknouti na předním místě úmrtí Vavřince Nudožerského r. 1615 4. června právě v poledne. Ten byl mezi všemi tehdejšími professory

---

[1]) A. 17. VI. 461. Acta rectorat. 1.
[2]) Tamž. 464. Acta rector. 3.
[3]) A. 17. VI. 134. arch. univ.
[4]) Arch. univ. A. 14. a. 1. 17. A. VI. 539.
[5]) Arch. univ. A. 14. a. 34.
[6]) Tamž. 7.

nejčistší charakter, byl idealista, obětovný horlivec pro opravu, a není smělé dohadovati se, že jako smrtí prvního horlivce Bacháčka reforma uvadla, zemdlela, takž smrtí druhého snaživce usnula, zanikla na dobro. Zajisté pravdivě praví o něm prorektor Troilus ve své intimací pohřebné: „Opravdu byl filosof, který nikdy nebyl nalezen méně zaměstknán, jako když zahálel (t. j. i v zdánlivé zahálce pracoval duchem). Řeč byla v něm jemná jako sokratická, nic tvrdošijná. Od jeho přirozenosti a mravů vzdálena byla slov necudnost, hovorů šaškovitost, a zlý nemrav všelikého nepěkného mluvení a zaklínání, za tohoto našeho zcela zkaženého věku již více nežli na dobro zobecnělý. V šatě hleděl sobě čistoty, ne závadné, ale slušné. Tak miloval život samotnosti, že žil až do konce neženat, vole sobě život žíti oddaný studiím, literám. [1]) Professoroval 11 let, došel věku let šedesáti skoro. Odkázal akademii nad tisíc kop míšeňských, jakoby chtěl tímto posledním skutkem života svého bohatým stavům českým ukázati, kterak by nejlépe bylo lze universitu napraviti.

Rok před smrtí výborného muže toho s nectí odstoupili od školy Vratislavský a Tetauer, s nimiž se mistři pak ještě dlouho o zpronevěřené peníze hádali. Za Tetaurem psávali do Litoměřic, kamž se byl odstěhoval, chtěli na něm, co dlužen do důchodu, zvláště co dlužen z kollekt čili sbírek po Čechách. Vzkázal jim, že kollekty byly na rozdělenou a ne pro akademii. Umřel r. 1617, a mistři ještě s vdovou se přeli o peníze akademické. [2])

Na místo všech těch professorů, hodného i nehodných, zvoleni k professi noví tři, a to mistr Daniel Basilius (s přídomkem de Deutschenberg), učitel od sv. Mikuláše malostranského; [3]) volili ho „propter calendaria“ [4]) (aby dělal od university kalendáře); druhý též k fysice volen mistr Jakub Žabonius z Vyšetína, rektor od sv. Jindřicha, [5]) a třetí volen Jiří Šultys z Felsdorfa, syn kutnohorského pověstného primasa. Tyto volby staly se všecky r. 1615. Dvě léta potom v srpnu zemřel Skála a v prosinci Albert z Kaménka. Před smrtí tuze zle pustili se do sebe, o té hádce však, poněvadž se netýče dějin universitních, na jiném místě se položí.

Na místo Skály opět Petr Fradelius, vrátiv se z cest, přistoupil k professí. Přišel do kolleje 12. srpna 1617 a byl ihned vyplísněn, proč se po svém návratě tak dlouho neohlašoval. K hebrejštině tlačil se do university po smrti Alberta z Kaménka německý kazatel od sv. Salvatora mistr Fabian Germanicus; vzkazoval, že by nechtěl

---

[1]) A. 17. V. 455. Arch. univ.
[2]) Arch. univ. A. 14. a. 351. 354. 362.
[3]) Řeč inaugural. v Programmatech Jičínského. 22. dubna 1615.
[4]) A. 17. VI. 508. Arch. univ.
[5]) 13. Octob. 1615 měl zahajovací řeč „de praestantia, utilitate et jucunditate philosophiae naturalis.“ A. 17. V. 486. Arch. univ.
[6]) Arch. univ. A. 14. a. 55.

za to žádného platu. Mistři odkázali ho k defensorům;[1]) když se však ještě jiní na professuru hebrejskou „nutkali", mistři r. 1618 v únoru usnesli se, aby se ta professí dopřála doktoru Basiliovi z Deutschenperka.[2])

Důležitá osoba, kterouž professoři získali universitě rok před vypuknutím revoluce, byl doktor Jan Jesenius z Jesenu. Byl v styku s universí už kolik let. Čtoucí pomní, že podnikl již r. 1600 anatomii lidského těla; r. 1604 postavil se za žalobce a zastánce university, vině Pavla Jizbici z pamfletu;[3]) však nejposlednější jeho styk s mistry nebyl nic přívětivý. Nějak ho urazili v tituli, a proto zlobil se; vzkázal r. 1615 tehdejšímu rektorovi mladíkovi Janovi z Gerštorfa, že je „eques ungarus", že mu tedy náleží jinačí pocta. Kollejní mistrové svedli chybu na pedella.[4]) Však v říjnu l. 1617 když mistři radili se, koho teď voliti za rektora universitatis, všickni ukazovali k Jeseniovi; prý, jsa už v letech,[5]) zajisté by svoje statky spíš akademii odkázal nežli komu jinému, druhé, že jest eques ungarus — tedy šlechtic; třetí, že byl rektorem a professorem před dvaceti lety ve Vittenberce. Toť byly důvody, které vedly professory zatím k usnesení, pokudžby urozený pan otec nynějšího rektora (Střela z Rokyc) nestál o rektorát svého syna, aby tedy volen byl Jessenius. A ta volba skutečně stala se 16. října. Střela tedy o rektorát nestál, a Jessenius ho přijal.[6]) Doktor Jessenius, muž z veřejné historie známý jakožto neposlední náčelník evangelíků, stal se rektorem „české" university a neuměl česky. Aspoň v dubnu r. 1618 nešel jakožto rektor s ostatními professory po starém zvyku k zpovědi; šel sám, a to proto, „quia non callet bohemicam linguam," že česky neuměl.[7])

Konečně budiž na tomto místě stran osobních změn ještě podotčeno, že místo podvodného kvestora mistra Hippia zvolen r. 1617 mistr J. Chebdiovský, a notářem universitním učiněn mistr Jan Čežbivius. V posledních čtyřech létech před revolucí jest opětnou pokleslost university nejlépe znáti po malém, nedostatečném počtu posluchačů. Byl tak malý, že r. 1617 již nechtěli professoři s průvodem žáků veřejně se ani ukázati, bojíce se asi posměchu strany druhé, katolické. 25. února totiž prorektor táže se sboru professorského doslovně: „Poněvadž nepatrný (exiguus) počet studiosů jest, a druhdy zvykem bylo o Zelený čtvrtek (die Agape) jíti do kaple

---

[1]) A. 14. a. 74. 80. Arch. univ.
[2]) Tamž. 79.
[3]) Oeconomica v arch. zem. 18. 212.
[4]) A. 17. VI. 515. Arch. univ.
[5]) V origin. vlastně stojí o něm: „In dies viribus imbecillioribus" A. 14. a. str. 66. arch. univ.
[6]) Arch. univ. A. 17. VI. 543. A. 14. a. 67.
[7]) A. 14. a. 81. Arch. univ.

Božího těla, neměla-li by se zanechati každému jednotlivci volnost v tom, a to proto, aby neukázal se průvod býti skrovným." [1])

Možná že o tom návrhu usnesení pospolu byla nechuť protestantů k zvykům starohusitským, ale důvod o malém počtě studenstva nebyl zajisté klamavý. A při tom přec zase stojí za zmínku, že i v těchto létech některý Němec dal se zapsati mezi studenty Pražské školy vysoké. [2]) Podotknouti jest, že tehdáž za probuzené reakce české proti Němcům, vítězstvím protestanstva osměleným, nebylo bez třenic národních mezi členy universitními. Žalovaltě na příklad r. 1614 Helvicus Garthius na bakaláře sv. Havelského, že chtěl, aby všickni Germané byli z Čech vyhnáni. [3]) O tuhé třenice mezi studenty obou národů, víme, postaral se Sudet, jako uvedeno svrchu.

K německé škole protestantské u sv. Salvatora universita vedla si snášenlivě jen na oko. A nedivno. Škola ta, opírajíc se o německé šlechtice vedla si jako akademie pořád. R. 1616 tiskne škola německá these a oznamuje disputace; mistři v Karolinum mrzutě kladou k tomu jen tu podmínku, aby praesidens té disputace byl z universí professor nebo jiný mistr odtudž. [4]) Nevíme, uposlechli-li Němci.

Také přibývalo čím dál víc třenic mezi studenty jesuitskými a universitními; konána vzájemná popichování, škádlení; ano byly i bitky. [5]) Strana katolická podporou vlády po majestátě brzy zase vzhůru rostla. V universitě ten vzrost dobře bylo znáti, neboť bral na se ráz útočný. Přicházeli žalovat poddaní universitní, že arcibiskup nebo jiný katolický praelát dosazuje jim proti zvyku kněze katolického nebo že chtějí na nich desátek. V takovém sporu pořád byli universitní vesničané Dolanští, od nichž chtěl desátek probošt zámecké kapitoly, do takovéhotéž sporu upadli Počerničtí, když se byli odtrhli od fary Svémyslické, kamž arcibiskup Lohelius, dosáhnuv z důvodů protiprotestantských právo nad všemi statky korunními, byl dosadil faráře katolického (1616). Professoři několikráte musili prosit defensorů za ochranu svých lidí.

Velmi domluvné svědectví o útočné straně vydává ten případ, že r. 1615 z čista dobra opat Selender vzkázal professorům, aby mu ukázali, jaké právo mají ke vsi Michli; nemají-li na tu ves dostatečných listin, aby ji vydali jeho klášteru. Ovšem nevydali nic, poněvadž na tuto starouniversitní ves dostatečné listiny měli. Tuším, že opatovi ani neodpověděli, apoň v knihách o tom nic.

Také to mluví samo, že v dubnu r. 1616 professoři voláni jsou k místokancléři, jenž jim vyhrozil pokutou, bude-li v kapli Božího

---

[1]) A. 14. a. 29. Arch. univ.

[2]) Je tu zapsáno r. 1616 pět Němců, z cizích jeden Suevus, jiný Lusaticus, jeden ze Šťávnice. A. 17. VI. 532. Arch. univ.

[3]) A. 17 VI. 468.

[4]) Arch. univ. Kusé listy z Oeconomic. č. 20.

[5]) Rukop. univ. knihovny 1. A. 1. 218. a j.

těla kázati Korvín. Mistři pak mají o to poradu; Troilus míní, aby upustilo se od kázaní; jiný oznamuje ochotu třiceti osob, že pokutu zaplatí samy; mistr Žabonius proti tomu zase namítá, že by při druhém kázaní zase byla pokuta a tak pořád, až by natio bohemica mohla přijíti o kapli. V konec usnesli se, že půjdou k defensorům pro ochranu. [1])

Častěji teď přicházely do university žaloby o porušování rektorského práva dosazovati učitele do městských škol. Dělo se tak nejspíš na císařských panstvích, jichž patronátní právo získal si arcibiskup. Takž již roku 1614 byli nuceni professoři žalovati u defensorů, že do Brandýsa mají býti proti starodávnému právu dosazeni za učitele žáci od jesuitů. [2]) V Praze začali těmi učiteli jesuitskými konšelé hroziti už dříve. Již r. 1609 žalují mistři stavům, že pan purkmistr do akademie vzkazoval, že chtějí správce školní z kolleje jesuitské bráti; snad by se tudy chtělo náboženství evangelické docela vykořeniti.“ [3]) Leč o těch věcech položíme v dějinách školství nižšího.

Hůř pro jurisdikci universitní bylo, že ten onen s mistry nespokojený městský učitel nebo student k jesuitům přeběhl. A kolikrát což pro bídnou příčinu! Na příklad kdys r. 1617 Staroměstští zavřeli nemravného mistra Virgu Hostimena do vazby. A tento důstojný člen university Pražské, jenž i v krátké své vazbě „neřádný život vedl s osobou nepoctivou“ (asi s biřičkou), vzkázal professorům, jestli ho nevysvobodí, že přejde „ad partes jesuitarum“. Pak se vymlouval, že chtěl jesuitů žádati jen za pomoc. [4])

V těch létech zatím škola jesuitská stále vzhůru rostla. Přečkala šťastně bouři r. 1609, přečkala i r. 1611 vpád passovský. Přese vši nenávist jesuité byli v bouřích těch chráněni od stavů nekatolických. Při vpádě passovském, když se byli pro větší své bezpečí po městě rozprchli v šatech sedlských, dána posádka do kolleje, a ta přichránila majetek jesuitů od zuřivé lůzy. Vojáci, v kolleji bytující, ovšem také leccos potloukli, školním nářadím sobě zatopili, ale všecko rychle spraveno, takže ještě téhož r. 1611 po Veliké noci školy zase začaly se: v červnu 20 kandidátů jesuitských promováno na mistry od Melchiora Trevinia, „academie kancléře“. [5])

Mor r. 1613 jako obyčejně školy jesuitské rozehnal, ale počátkem roku následujícího naplnily se opět, a hned nad dvacet kandidátů povýšeni k bakalářství. [6])

---

[1]) Arch. univ. Kusé listy z Oeconomik. č. 20.
[2]) Diplomat. musej. 1614.
[3]) A. 13. b. 525. Arch. univ.
[4]) A. 14. a. 68. Arch. univ.
[5]) Schmidl. Hist. S. J. II. 601. 604. 605. 610.
[6]) Týž. II. 685. 713.

Počet jesuitských tovaryšů (socii) v ty časy nejisté byl nad čtyřicet stále; do roku 1617 vzrostl na 65 osob. R. 1615 bylo všech sociů v Čechách a na Moravě asi 243, v nichž 82 kněží. [1])

Do r. 1617 budovy kolleje jesuitské ve své rozhlehlosti neobyčejné uzavřeny stavbami od křížovníků až k Platnéřské ulici.

Jesuité tedy stále rostli; po kterékoli ráně vždy sebrali se brzy ve všech svých věcech za obětivé podpory katolických pánů a vyššího duchovenstva i vlády. A protož nelze jim za zlé klásti, že umívali hleděti sobě přízně mocných; se slávou a řečmi ozdobnými vítali kde kterého pána, jenž přišel jich navštívit; připomínáme onu slavnost šumnou, kterouž vítali a přijali r. 1615 biskupa vídeňského, Klesla, od něhož čekali a dočekali se prospěchů velikých. Měl prý z toho vítání neuvěřitedlnou rozkoš. [2])

S kterými pocity jesuité hleděli na universí Karlovu, o tom nejlépe poučuje zápis jejich historika r. 1610 učiněný rozumu toho: „Jest v Praze stará akademie Karlova, od mnohých časů uchvácena husity, kteráž již všecka teď skrze pikarty, zhoubce husitů, zle zvrátila se ve školu kalvinskou. Tato jako opice následuje ve všem naši universitu Ferdinandovou, jestliže jindy vždycky, teď obzvláště, co stavové ředitelství Karlovy akademie sobě od císaře vynutili; ale výsledek (jich opičení) není k závidění. Vydalitě předešlého roku tiskem řád studijní pro patero tříd, našemu v mnohém velmi podobný, jemuž vstavili na čelo staré verše, že není dobrý kuchař, kdo na jednu mísu všecko zamíchá atd. Nepochybně když prve učili všemu pomíchaně, chtěli pak dle našich vzorů svoje učení po třídách rozlišovati, ale pokusem konečně poznali, že k řádu studijnímu, jaký má Tovaryšstvo, více jest potřebí, nežli jsou holá na papíře pravidla; pročež nyní zase vězí v témž jako druhdy moři a zmatku (in salo et chao). Kromě toho, když jsme my chystali divadlo Eliáše, pospíšili si, aby chválu na sebe strhli, a dali na scéně Daniela, ale tak nemravně, že se jich vlastní příznivci mrzeli z jich hlouposti.“ [3])

V této přísné kritice bude něco pravda, něco přemrštěnost, jakož tak vůbec bývá, když soudí protivce.

Jesuité byli nad světské učitele vždycky čilejší, poněvadž byli zapáleni myšlenkou antireformační; škola jim byla přední a nejslibnější prostředek k seslabení jinověrců. Takž bylo aspoň na horké půdě u nás, zvláště v Praze. Protivníci jesuitů vykládají, že jinde, kde nebyla posicí katolická nic ohrožena, jesuité dovolovali sobě i slevu v pilnosti a čilosti. Na příklad v Ingolštatě r. 1611 vévodská kommisse prý uznamenala na jesuitské universí, že se rhetorika,

---

[1]) Týž II. 743. III. 56.
[2]) Schmidl. II. 743.
[3]) Schmidl. II. 573.

poesie, dějiny, mathematika buď zhola nepřednášejí, nebo že je vykládají mladíci, kteří sami vlastně jsou ještě žáčky.[1]) Toho v Praze tak snadno nebylo. I pod novým rektorem Valentinem Coroniem (1616—1622) zdejší docenti jesuitští, soudě ovšem jen dle kollejních zápisů, vedli si jako za předešlých rektorů tak pilně, že celkem mohli býti mistrům staroslavné akademie pobídkou. Co do učení však měla kollej jesuitská jen tu přednost před Karlovou, že se v ní o theologii přednášelo a v Karlově škole ne. Za to měla Karlova akademie na čas o medicinu víc a na poslední léta i o právnické přednášky byla nad kollej jesuitskou, která se medicině a právům zásadně vyhýbala. Filosofii měly obě sokyně stejně, ale ne stejnou. Jesuitům byl Aristoteles všecek přistřižen katolickou theologií. V Karlově akademii byl poněkud volnější. Protivníci vyčítali jesuitům, že místo učení od Aristotela vydaného učí prázdnému hádání. Hádáním mínili disputace. Disputace ovšem byly zvykem všude, ale jesuité jim přikládali důležitost převelikou, snad největší, a to zajisté ne jen proto, že disputování tehdejší, jakkoli v něm bylo mnoho povrchnosti, přece bylo jen dobré cvičení věcí naučených, ale hlavně pro veřejnou reklamu, která veřejnými disputacími do jich škol lákala. Zvláště reklamní byly slavnostní disputace výroční, které v těchto létech nejprudšího zápasu byly ještě šumnější nežli jindy před tím. Nejvýtečnější posluchač filosofie neb bohosloví napřed o čtyři měsíce dostal od paterů až i osmdesát thesí; ty jsou tiskem vydány, po vší Praze na rozích přibíjeny, hosté jsou zváni, i jinověrci vybízeni k odpovědem proti kterékoli thesi, vybrán největší na to sál v Klementinum, někdy otevřen k té strojbě i kostel.[2])

Také promoce bakalářské a misterské pořád konány se sehvální okázalostí. Na příklad roku 1610 měli býti 52 kandidáti jesuitští promovováni na bakaláře. I oděni jsou všickni do příslušného šatu a vedeni v jakés velikolepé processí veřejně; nejprv neseno žezlo před rektorem, kancléřem a promotorem, pak šli kandidáti dva a dva, za nimi professoři a ostatní „academicorum turba“; průvod šel největší branou kollegia, obešel kostel sv. Salvatora, ulicí šel proti konviktu k domu pauperum, v jehož aule konán pak akademický obřad.[3])

Takového processí promočního po ulicích i šlechta se zúčastňovala. R. 1614 Jaroslav z Martinic, muž tak veliký (dle zprávy kronikářovy) přidal se k rektorovi a kráčel s ním hned za žezlem dlouhou oklikou po ulicích, dávaje tím na jevo přízeň k jesuitům; protivníci, zvláště pikarti (či bratří) prý, vidouce to, skřípali zuby.[4])

---

[1]) Huber. Jesuitenord. 389.
[2]) Svoboda. Katol. reformace. 11.
[3]) Univ. knihov. rukop. 1. A. 1. 266.
[4]) Schmidl. Hist. S. J. II. 712.

Čtoucí povšimnul sobě, že při promoci kancléř, promotor konají ouřad: žezlo zajisté nesl bidellus; tedy na zevnějšek bylo tu vše jako v nějaké universitě, ač jesuitská kollej dosavad universitou nebyla. Na universitu či akademii povýšena jest právě v tu dobu, kdy o restaurování staré akademie Karlovy přestalo se vážně mluviti a jednati. Dne 28. srpna r. 1616 přiběhne do Karlovy kolleje posel od dra. Garthia ze školy německé se zprávou, že do kolleje jesuitské vešel purkrabí, kancléř, Slavata, Smečenský Martinic a biskup Klesl, a tu prý všecky místnosti ohledávali na ten konec, aby v nich fakulty universitní mohly býti umístěny, a akademie v universitu zřízena; nějaký chlapec prý i to donesl, že patres jesuitští hodlají statky Karlovy university k své škole získati a vtáhnouti. [1]) Professoři vzkázali Garthiovi za tu zprávu a ochotu díky, a byli mrzutě znepokojeni. Dne třetího září kdosi přednášel v senátě Karlovy školy, že „Gleselus", až kollej jesuitskou pozdvihne na universí, míní dosazovati do královských měst odtud učitele. Mistři se modlí, aby to Bůh odvrátil, a jdou k Thurnovi a k defensorům, aby to překazili. [2])

Ovšem ukázalo se, že jesuité ani jejich příznivci neberou staré škole Karlově statků, ale, aby se jesuitská kollej vyrovnala privilegiem pražské akademii, o tom že už dekret císařem podepsán 27. srpna.

Matiáš vydal jesuitům list, [3]) v němž nejprv ročních 2000 tolarů se jim přiříká z důchodů panství Chlumeckého s důvodem, že nemohou, majíce dluhy a jsouce nuceni almužny sbírati, vychovávati tolik osob, kolik jich „academia seu universitas" ke třem kursům filosofie, k scholastické theologii, k výkladům svatých písem i jazykův a k theologii morální má zapotřebí; při tom král potvrzuje privilegia všecka, praví, že jesuité smějí užívati znakův akademických žezla, prstenu, pečeti a šatu (epomides), doktorát jejich že platnost má všude, příslušníci školy jejich vysoké, studenti i graduovaní, popadeni budouce od městského rychtáře v čemkoli, nechť jsou počestně vydáni k jesuitskému soudu akademickému, ba i řemeslníci, u jesuitů pracující, buďtež vyňati z práva a povinností městských cechův.

Tím tedy Matiáš školu jesuitskou „zdůstojnil", „robur ei adjecit" za kteréž posilnění a zdůstojnění dostalo se novotné akademii mnoho paškvilů z pražského obecenstva, [4]) jakkoli jádrem vlastně neobdržela mnoho nového; uznáno tu od panovníka větším dílem jen to, co už měla a provozovala. Čeští stavové pod obojí toto vyzdvižení aka-

---

[1]) Rukop. univ. 17. A. VI. 538.
[2]) Arch. univ. Kusé listy z Oeconom. č. 20.
[3]) Rukop. univ. arch. A. 12. I. 250. Tamž listiny A. 1.
[4]) Skála. Hist. II. 175.

demie položili mezi své stížnosti r. 1618 vytisknuvše, „že jsou se neostejchali (jesuité) na potupu starožitného učení Pražského privilegium na vnově vyzdviženou akademii svou ode dvora J. M. C. objednati, ježto dvě akademie v jednom městě nikoliv býti nemohou.“ [1])

Zdůstojnění své university jesuité oslavili přenádherně dne 4. listopadu onoho též roku. [2]) Toho dne kardinál Kleselius o ranní osmé hodině z hradu Pražského na velikolepém (magnifica) voze dovézti se dal do kolleje, po něm přijeli legát papežský, arcibiskup, kanovníci, množství šlechticů katolických — i nekatolických. V kolleji seřadil se průvod, v němž mimo vznešené hosty kráčel rektor akademie, kancléř, doktorové, mistři a bakaláři, každí po barvě šatu svého učeného znatelní. První bral se v rudém šatě kardinál, před nímž neseno žezlo kameny a zlatem se stkvějící. Když bylo po bohoslužbě, jeden z praelátů vyzdvihl z oltáře list královský a podal ho kardinálovi. Zatím orator jesuitský, Moravan Claperinus, vystoupil na povýšené místo a vychvaloval císařovu milost i výbornost akademie jesuitské. Potom písař mistr Filip Fabricius (onen, jejž stavové při defenestraci vyhodili) četl privilegium a přečet, vrátil kardinálovi, ten je podal rektoru s krátkou řečí. Rektor též stručně odvětil dík za znovuzrození jesuitské školy vysoké. Za to hned potom jiný jesuitský orator měl dlouhou řeč díky číně císaři a kardinálovi. Po té všickni vešli skvostným průvodem do kollejního sálu, kdež oddali se hodokvasu, pořízenému magnifico apparatu et sumptu.

Jesuitský pamětník dokládá: Takž přízní císařskou upevněna, rozhojněna byvši universitas Ferdinandaea, zmocněla hned na tvrdou pevnost, o které se věřilo, že potiskne tábor bezbožnosti, hlouposti a kacířstva.

Tři dni po slavnosti nová universí svou rozhojněnou činnost zahájila. K theologii přibráni dva noví professorové, jeden Vlach z Tridenta, druhý Francouz, a ti začali od theologie scholastické, kdežto prý před tím na akademii učeno jen theologii morálné a kontroversám. Probírány také jako jindy casus conscientiae. Na filosofii císař chtěl míti professory tři, ale byli s počátku jen dva. Vojtěch Chanovský učil hebrejštině. [3])

Vděční jesuité se svou školou vysokou i nízkou účastenství pestré a nádherné měli při korunovací Ferdinanda II. r. 1617. Provodili několikero divadel a oslavovali nového krále jakožto Konstantina Velikého. [4]) Téhož ještě roku pak nový dar, nové uznání přišlo jesuitům. Císařovna Anna pro deset alumnů, s polovici šlechticů, s polovici těch, kteří se oddají na kněžství, dala ke kolleji stálý plat roční

[1]) Tisk. v mus. 31. C. 13.
[2]) Popis v Schmidlovi Hist. S. J. III. 30—33.
[3]) Schmidl. Hist. S. J. III. 33.
[4]) Týž III. 46.

z 15.000 kop míšenských, pojištěných na zboží mělnickém; plat ten nesl ročně 960 kop. [1]) Takž důchody jesuitů vzrostly do roku 1618 úhrnem do 88.276 zl. [2])

Jesuitská universí, rozdělivši se na tři fakulty, ve fakultu jazyků, artistskou a theologickou, došla tedy k vrcholi svého rozvoje před českou revolucí, kdežto universí Karlova přes svůj reformační rozběh netečností stavů protestantských mdlela.

---

[3]) Týž III. 54.
[4]) Bílek. Dějiny řádu tovar. Ježíš. 346.

Hlava V.

Konec samostatné university Karlovy.

Přišel osudný rok 1618. Ve čtyřech prvních jeho měsících bral se život vysoké školy Karlovy cestou obyčejnou. Podle programmatu loni ustanoveného professoři přednášeli své vědy po čtyři dni v témdni, ve středu a v sobotu prázdniny majíce; přednášeli po třech hodinách dopoledne, po dvou odpoledne; jenom v pátek odpůldne byly disputací a musika. Dvě hodiny v témdni na se vzal rektor. Aby pak nedbalý professor nezůstal bez pokuty, sneseno, který zanedbá lekcí, dá ort čili 15 grošů. [1])

V lednu akademie zmohla se na svého typografa. Pavel Sessius si o ten titul a práci v universitě poprosil, a mistři ho přijali, uloživše mu zvlášť, aby míval dobrého korrektora. [2])

V měsíci březnu professorové radí se, koho povolati k professuře v nově, aby počet mistrů učících byl zmožen. Usneseno, že bude nejpohodlněji dáti professí rektorovi. Nebyltě dosavad Jessenius, jakkoli byl rektorem, mezi řádné professory přijat. V týž den, co se mistři umlouvají o professuře rektorově, odmítají jakéhos Vlacha a Francouze, kteří chtěli dosíci soukromé professury při universitě, na mysli majíce učiti jazyku vlašskému a francouzskému; na podporu své žádosti tvrdili, že jsou membra akademie Pařížské a už proto prý jsou oudové také university zdejší. Ale mistři měli obavu stran jich náboženství, prý je strach, aby nebyl skryt had pod květy, aby nebyli nastrčeni od strany odporné (katolické). [3])

Ještě před sv. Jiřím, tedy před koncem zimního semestru (14. dubna), doktor Jessenius, opět za rektora zvolený, oznámil sboru,

---

[1]) Rukop. univ. arch. A. 14. a. 161.
[2]) Tamž. 74.
[3]) Rukop. arch univ. A. 14. a. 176.

že jest mu jeti s místokancléřem do Varů; kdyby jízdu odřekl, že by nebylo čestné; i protož prosí, aby ho zastali, a děkuje za to, že ho volili professorem; až prý se vrátí z Varů a přiveze sobě svršky z Vídně, kdež míní také navštíviti některé své patrony, bude potom v universitě přednášeti „historica". [1])

Ten odchod do Varů byl dosti nemilá professorům věc, neboť zastání rektorského měli pilně zapotřebí ve sporu o kapli Betlémskou, kterýž spor po smrti kazatele betlémského Cyra v nově vypukl mezi mistry a radním domem staroměstským. Cyrus, kněz bratrský, zemřel v březnu. Ještě nepochován, již 16. března mistři radí se, koho uvésti do Betléma, volbu však odkládají uváživše, že k volbě má právo spolu s professory purkmistr pražský, a purkmistr tohoto i příštího měsíce jest katolík, tudy akademie protivník; usnesli se, že s volbou vyčkají, až k purkmistrovství dojde konšel „pod obojí." [2]) Ale na zlost katolíků v radním domě i jiných vyšších mistři, nabádáni jsouce „od tří pánů stavů řádem pana seniora se spravujících (rozuměj: bratrské víry), kteří v Pražských městech jsou shromážděni," už den před tím, tedy 15. března, dali klíče od kaple bratrskému knězi seniorovi Janu Cyrillovi; Cyrillus aby zatím byl „místodržícím kaple", dokud se nevykoná řádná volba kazatele betlémského; v universitních zápisech zvlášť poznamenáno, aby zvoníkovi nebylo klíčů necháno, prý by je snad nesl tam, „odkudž by nebezpečí nastávalo." Mistři, jak patrno, měli strach, aby jim katolíci nevzali Betlém. Uvedše tedy honem Cyrilla za místodržícího, mistři dali pochovati v kapli Betlémské nebožce Cyra a vdově jeho vypověděli byt v kolleji při Betlémě s důvodem, „kdyby ženy vídány byly v též kolleji, že by calumniae byly". [3]) Na faře však zůstati směla.

Katolíci nelenili. Dráždilo je tuze, že kaple Betlémská zase dostati se má bratřím čili pikartům, jakž jim nadávali. Již v nemnohých dnech potom z Vídně došla mistrů přísná otázka, proč uvedli po Cyrovi jiného kazatele. Od místodržících na Hradě pražském císařský rychtář obdržel rozkaz, kdyby mistři nějak odporovali, aby jim zapečetil kapli. [4]) Mistři v té tísni odpověděli, že nikoho nedosadili za kazatele, Cyrillus prý tu jen prozatím. S tou odpovědí se kancléř nespokojil; poručil, aby s „elekcí" neodkládali, sic že nastoupí na exekuci císařskou. Ustanovili k volbě tedy den 7. máje a s pěkným „vinšem" pozvali purkmistra Franze z Ostrstoku; prý volba jest při něm a při professorech, aby se dal tedy v kolleji najíti. Ale katolický purkmistr vzkázal mistrům velmi nadutě: prý jest otázka, „měl-li by purkmistr dáti se mezi pány mistry do kolleje najíti, čili páni mistři mezi pány „radní". A nemaje dosti na tom,

---

[1]) Tamž. 82. Též v rukopis. 17. A. VI. 545.
[2]) Rukop. A. 14. a. 177.
[3]) Rukop. arch. univ. A. 14. a. 178. 245.
[4]) Skála. Hist. II. 162—169. O sporu též v mus. bibl. 31. C. 13. F. ff.

poslal do kolleje „posledního služebníka“ se vzkazem, když mistři v pondělí „před radou se postaví a vyžádají sobě vstoupení, že k audienci připuštěni budou“. [1])

Z takového ponižujícího vzkázání byl v akademii hněv veliký. Ale zdá se, že i strana katolická nebyla spokojena s pánovitým vystoupením purkmistrovým. Aspoň Pavel Michna, z pozdějších dějin zlopověstný, oznámil prorektorovi potají, že dal purkmistrovi pro „drsnatou“ odpověď kapitolu, mistři sic že stran Betléma také mluvili drsnatě, ale purkmistr že jest na všecken způsob vinnější, a poněvadž jest „jednuška“, Michna prý nepošle ho k volbě, alebrž Severyna Loštického z Libánu; volbu radí vykonati v Betlémě a ne v kolleji a kromě toho chce, aby volili kněze Dikasta nebo faráře od sv. Václava nebo od sv. Martina, kteréhokoli, jenom ne pikarta. [2]) Jest k poznání povahy katolického pletichářе Michny z Vránova domluvné svědectví, když on sám nadává Ostrštokovi „jednušek“, což byla přezdívka katolíkům pro jich přijímání pod jednou.

Se Severýnem se mistři také neshodli a shodnouti nemohli, neboť stavové a defensoři vší mocí chtěli míti v Betlémě kněze bratrského, čemuž mistři, byť i chtěli, odporovati nemohli a nedovedli. Konšel staroměstský k volbě dožádaný tedy odeslal návrh k obsazení místa kazatelského o své ujmě místodržícím. V odvet defensoři poručili mistrům, aby zvolili Jana Cyrilla, v čemž se mistři bez odkladu zachovali poslušně. Purkmistr Ostrštok vzkázal hněvivě do akademie, že nepřijde k investituře kazatele nově zvoleného; mistři vykonali investituru tedy bez něho. Purkmistr žaloval v kanceláři, u místodržitelů. [3]) Ale — dí Skála — pro jiné těžké věci „praktikanti“ nechali akademii s pokojem. Udeřiltě jakoby z nenadání začátek revoluce. Látka k výbuchu shromažďovala se ovšem z dávna. Protestanté viděli, že všecku politickou moc v ruce mají jich protivníci, a proto pokládali vládní akty za útisk, proti němuž nebylo odvolání. Neviděli k své obraně cesty ústavní. [4]) 23. máje r. 1618 místodržící vyhozeni s okna královské kanceláře. Za nedlouho (8. června) jesuité vypověděni jsou z Prahy i z království, čímž akademie jejich zašla, a universí Karlova mohla míti naději na dědictví.

Scholastikové jesuitští posláni k rektoru Vilémovi Lamormainovi do Hradce Štýrského, a jiní jesuité odešli do Vídně. [5]) Vyhnáni jsou také z akademie Olomucké i od všech nižších škol a kollejí v Čechách a na Moravě. Zatím co stavové čeští sháněli hotovost proti všelikému nebezpečenství a zároveň pomýšleli na omluvný spis čili Apo-

[1]) Rukop. univ. A. 14. a. 248.
[2]) Tamž. 83.
[3]) Arch. univ. A. 14. a. 85
[4]) Věstník Akadem. Č. V. 473. Kratochvíl.
[5]) Schmidl. Histor S. J. III. 104. 111.

logii, v němž by císaři na výklad svého činu násilného vylíčili všecken kolikoletý útisk od mocných katolíků, professoři v Karlově akademii 26. máje radu brali mezi sebou, měli-li by své stížnosti k Apologii stavovské přidati. Usnesení jejich bylo nějak opatrné. Prý „nyní se to nemůže příležitě státi, poněvadž se jich milosti (stavové) starají o věci, které se vztahují k dobrému všeho království, potom jaký vítr bude, že se to bude moci státi.“ [1])

Jest zajímavo zvěděti, že v týž den děkan fakulty přednášel sboru professorskému, „neměla-li by provozována býti „tragoedia Catharinae“; mistři usnesli se, že úlohy k divadlu rozdají po Božím těle. [2])

To důkaz, že strachu ze stavovského pohnutí mistři ještě neměli. Ký také div; tři dni po defenestraci nebylo ještě znáti, co nastane. Pražské ulice však začaly již v dnech hned následujících míti ráz neobvyklý. Se všech stran sbírali se do Prahy všelijací lidé „k verbunku“. Stavové strojili obranu. 2. června poručili všem obyvatelům, aby se opatřili moukou, „kdyby budoucně potřeba toho ukazovala“. Tu mistři poznali, že by mohlo nastati zle. Poručili ouředníku svému, aby ze dvorů dal svézti obilí.

Týž den, co jednáno v universitě stran obilí, znova zvolen rektorem Jessenius, a přítomným správcům pražských škol i jejich pomocníkům na srdce vloženo důtklivě, aby se dali na modlení se svými žáky; bylo-li prve modlení potřebí, teď nastává potřeba větší; nechť také zdržují se doma a nechají toulek po krčmách (tabernis valedicant). [3])

Vážnost situace mistři tedy poznali, ale při všem rozruchu a nepokoji nezapomínali svých školních věcí. Zvláště vzali si teď k mysli upraviti akademické classes v universitě a sehnati jim zdatnější praeceptory: prý aby „po vyhnání jesuitů hledělo se classium“. [4]) To zní trochu jako důvod, ale na pohled nepochopitelný: neboť hleděti si měli těch tříd, dokud tu jesuité byli, a to pro soutěž. Nač teď, když jsou mistři bez závodu. Vysvětlí se ta podivnost tím, že po vyhnání jesuitů začali si universitních klassí všímati katolíci, chtějíce v nouzi posílati do nich děti své. Rektor Jessenius totiž vrátiv se z Varů za ochranného průvodu slanských jezdců, [5]) přednášel v schůzi mistrům, že Plateysius a jiní z katolíků naříkali mu, kterak na bídné míře u nich jsou věci literní pro vyhnání jesuitů, takže nemají komu svěřiti vychování svých dětí; prý dal za odpověď, že mistři, jakkoli jich jest počet skrovný, u výchově dětí nic nezanedbají. Proto radí, aby „classes“ dobře se schystaly.

---

[1]) Arch. univ. A. 14. a. 87.
[2]) Rukop. arch. univ. A. 14. a. 219.
[3]) Tamže 88.
[4]) Tamže 95.
[5]) Tamže str. 385.

Mistři dětem katolickým do universitní školy choditi dovolili, ovšem s opatrností; bálif se, aby v tom nevězel sršen (nisi fucus lateat)[1] Ovšem přirozeno, že katoličtí rodiče také mimo universitu snažili se o vyučování katolické. Proto asi dosti žáků měl v pokoutní škole roku následujícího Jan Laurenc Jereb, jehož zvou prameny jednou jesuitou, podruhé náhončím jesuitským. Ten vedl si ve své škole tak nějak obratně, že strhl do ní i děti „subutraque“. Mistry popadl hněv, žalováno direktorům, a Jerebovi škola zapečetěna a děti rozehnány.[2] Laurenc však bránil se supplikacemi, proti čemuž mistři zase musili pracovati. 25. září r. 1619 píší radě malostranské: „Nedávajíce supplikací téhož Jana Laurencia, náhončího jesuitského, žádného místa, Vašich milostí, že dekretu J. M. p. direktorů na téhož J. Laurence Jereba danému za dosti učiníte, žádati nepřestáváme; nebo my se v tom vůbec ohlašujeme, že majíce pozor na povinnost naši žádných takových postranních kazíškolů, obzvláště pak náhončí sekty jesuitské více trpěti nemíníme, a že nám k tomu páni Pražané nápomocni býti ráčí se důvěřujeme.“[3])

Krátký čas po vypuknutí bouře vidíme rektora české universí Jessenia, an dává se do veřejných služeb. 18. června mistři sešli se, a rektor poděkovav, že se v takovém nečase (pršelo) sešli, oznámil jim, že stavové a direktoři svěřili mu legaci do Uher k tamějším stavům shromážděným; sic prý neměl bez vědomí pánů kollegů toho poslání na sebe bráti, ale prý věděl, že kollegové nebudou odporovati, zvláště když všecko hledí k obecnému dobrému Českého království. Na to ukázav od stavů patenty, insignia rektorská oddal prorektorovi a oznámil, že již zejtra se dá na cestu. Prorektor srdečně přál Jesseniovi, aby Bůh mu dal anděly za průvodčí; také ostatní mistři projevili svoje přání.[4])

Nežli Jessenius dal se na nebezpečnou cestu, poslal po všech školách modlitbu s rozkazem, aby ji žáci a učitelé říkali. Modlitba divně osvětluje úmysly i ráz revoluce, hovoří zbožně o císaři, a prosí za pokoj. Začíná se: „Všemohoucí nejvyšší, předivný, přehrozný v skutcích svých Pane Bože, kterýž podle tajné a nestihlé moudrosti své národy a lidmi jako vodami pohybuješ, války a nepokoje mezi nimi dopouštíš a pro nepravosti a nespravedlnosti přísně všecky časem tresceš . . . tebeť prosíme za království České a všecky země k němu příslušející, neračiž ho v hněvu a prchlivosti své kárati, ani toho na ně dopouštěti, aby v něm krev nevinná vylejvána a země poškvrňována býti měla, ale račiž císaře, krále a pána našeho milostivého i všecky tři stavy, defensory, direktory i akademii Pražskou k tomu vzbuzovati, aby libou vůli tvou plnili, spravedlnost vzdělá-

[1]) Tamže str. 88.
[2]) Tamže 123.
[3]) Tamže 418.
[4]) Tamže str. 89. Skála II. 69. uvádí, že odjel Jessen. 20. června.

vali . . . příčiny k zármutku a nepokoji nedávali . . . nad škůdci a rušiteli pokoje dobrého řádu a práva pomstu vykonávali . . .“ Je dlouha ještě jednou tolik nežli tu uvedeno. [1])

V těch dnech Thurn vytáhl s prvním vojskem z Prahy k hranici rakouské. [2]) Teprv potom (23. června) mistři radí se, když prý vojáci mají ze všech panství býti voleni, bylo-li by z poddaných voliti či vojsko akademické najmouti. Rozhodnuto, že bude lépe vzíti na vojnu sedlské poddané z universitních vesnic „jmenovitě 13 osob“, protože s menší výlohou; však kdyby páni stavové chtěli míti vojáky zkušené, pak teprv by se na to mohlo pomysliti, odkud je vzíti. Zatím nechť sedláci se skládají, co by mělo na devátého z nich naloženo býti. Stavěti se měl na vojnu tedy každý devátý. Ošatiti a ozbrojiti je mistrům náleželo. Ale měli vojenské věci v divném pořádku, vždyť usnesli se, že předešlý kvestor má býti tázán, věděl-li by co o sukničkách vojákům. [3])

Pak stavové poručili, aby každý poddaný místo výpravy na tři měsíce dal půl druhé kopy. Šlik mistrům 24. srpna oznámil, že velmi veliké nebezpečenství nastává království Českému, takže nelze než krvavě nepřátelům odpírati; aby se tedy opatřili potravou, obilím. Mistři poručili obilí vymlátiti, na oučedníkovi svém chtěli peněz, ten neměl; sedlákům poručili, nemají-li úročních peněz, aby obilí vozili. [4]) Také došel rozkaz, aby „pátý“ člověk byl vojsku přidán. Mistři musili najmouti několik vojáků hotových. Na „kollejské“ vojáky platili obyvatelé nájemní v kollejích z kopy groš bílý. [5]) S vojáky mistři smluvili na měsíc po 4 kopách míšeňských za muže. Však do září byli „kollejští“ vojáci s platem tuze nespokojeni, chtěli po 5 kopách. Mistři jim vzkázali po úředníkovi svém, aby „se nevytrhovali z jiných, poněvadž na Malé Straně i na Novém Městě po 4 zlatých dávají.“ [6]) Když pak hejtman Jan mladší Petráček poslal do kolleje, aby se soldatům odvozovalo po 5 zl. a zároveň aby s penězi měsíčně, a nikoli týdně, odvozovány byly lunty a prach, mistři odvětili, že tolik nedají, a co dají, že nedají najednou měsíčně: prý kdyby vojáci táhli do pole, bylo by jináče, ale takto že mohou se v kolleji co týden pro plat i lunty zastavovati. [7])

Universitní vesničané (a podle nich ovšem též jiní) zatím pocifovali od samého počátku s vojsky soužení a donášeli své stížnosti do kolleje mistrům. Již 9. června Dolanští prosí, aby byli před vo-

---

[1]) Archiv. univ. A. 17. V. 619. S nepatrnými změnami v musej. tisku 31. C. 13.
[2]) Skála II. 189.
[3]) Rukop. univ. arch. č. A. 14. a. str. 89.
[4]) Tamže 93.
[5]) Tamtéž 99.
[6]) Tamže 206.
[7]) Ibid. str. 96.

jáky stavovskými chráněni, prý je „divně šacují".[1]) Patrně musili se jim vypláceti. V srpnu, když kolem Nového města až 400 lidí denně pracovalo o hradbách, a císařské vojsko Dampierovo vpadnuvši do Čech řezalo lidem nosy a uši, ustrašení konšelé z Michle přišedše vypravovali, co jim surového činí vojáci od stavů najatí, tedy „čeští". Prý nejvyššího pana Praysa leitenambt, jenž se jmenuje Rydesl, „přijevši asi ve 30 koních velmi nestoudně se (u rychtáře) choval, sedmnáctero na živě slepičího chytil, 5 liček, 5 slepic zastřelili, nebezpečně do stavení střílejíc; Rydesl chtěl 10 kop od rychtáře, musil mu 5 dáti. Když ukazoval patent (rychtář), Rydesl pohleděv do něho, řekl s hněvem, že by naň nepoctivě udělati chtěl; děvečku poraziv, že by jí byl násilí učinil, kdyby nekřičela, a on rychtář jí nepřispěl; do studnice, z níž pijí, naklidili".[2]) Hned potom přišel z Hořejších Počernic rychtář Uzlar s nářkem, že vojáci pobrali mu mnoho, sousedé že se na ně dívali, když ho loupili; prosil, aby byli napomenuti, až podobného co od vojáků se stane, aby při něm stáli. Mistři slíbili, že je napomenou.[3]) Menším loupežím „přátelského" vojska vesničané zvykali, aniž žalovali.

V září Dampier strhl s českým vojskem u Čáslavi bitvu. 3. září Kozmičtí poslali do kolleje zprávu, že „Dampiro" jest blízko nich a okolí hubí, pročež co mají činiti. Mistři jim poručili, aby časně se vším, co mají, vystěhovali se do Tábora, ale někoho mezi tím přece ve vsi zanechali, aby snad nepřítel ze zlosti jim nepopálil chalupy.[4]) A 9. dne téhož měsíce Kozmičtí oznamují, že v outerý před sv. Václavem od lidu vojenského jsou zhubeni a příbytky vyloupeny; prosili mistrů, aby jich „retovali". Mistři jim v odvet vzkázali, že je Pán Bůh slušně tresce, poněvadž v čas štěstí, co pánům náleželo, neodvozovali a vrchnosti akademické sobě za nic nevážili, pročež že nemůže se jim retunku jiného dáti, dokud neodvedou berní zadržalých před tou válkou.[5])

Pak ustoupila vojska zase k české hranici a tu se potloukala do listopadu, kdy Buquoi byl od Thurna u Veselí poražen a ven ze země hnán. Voj český do zimy trval v sousední zemi. Pak ulehl v zimní ležení. Mistři university Karlovy, jichž vojsko o málo mužích leželo dosavad v Praze, prosili už v listopadu direktorů, aby akademičtí vojáci směli domů k živnůstkám, prý tolik vojáků, z rozdílných krajů vyzdvižených, v Praze není potřebí. Bylo však ještě čekati za některý týden do tužší zimy.[6])

Universita za těchto válečných příběhů do konce prvního roku bouřky osudné byla, jakož dotčeno, bez rektora. Jessenius byl v Uhrách

---

[1]) Ibid. str. 192.
[2]) Ibid. str. 200.
[3]) Ibid. str. 283.
[4]) Ibid. str. 211.
[5]) Ibid. str. 326.
[6]) Ibid. str. 396.

nepěkně přivítán od palatina „Ilišhazyho“. Pravil mu palatin vyčítavě, co se v Čechách stalo, že podobno bouřce, kterou Žižka zarazil sobě. A rozkazem císařovým rektor zajat hned potom se čtyřmi studiosy, průvodčími svými. Zavezli Jessenia do Vídně, a tu těžce seděl 22 neděle.[1]) Mistři o svém rektorovi jednají v sedění 14. července. Jednají, „mělo-li by psaní učiněno býti o pana rektora, poněvadž v arestu ve Vídni zůstává, aby snad nebylo řečeno, že o něj žádné péče nemají“ Usneseno psáti o to direktorům.[2]) V listě svém mistři prosí, aby rektor „arestu toho, v kterémž v městě Vídni s nemalým posměchem a lehkostí učení Pražského za dlouhý čas zůstává, prostředkováním V. Milostí sproštěn býti mohl.“[3]) Také pomýšleli mistři na to, když pan rektor v arestu zůstává, měl-li by o sv. Havle jiný rektor býti volen či mělo-li by se o to rozmluviti s defensory.[4]) K direktorům obrátila se o pomoc též kuchařka mistra Jessenia prosíc, aby professores z peněz, „které mají od pana rectora k schování dané“, odevzdali jí částku na vychování dcery páně rektorovy. Mistři se bránili, že nemají od rektora nic.[5]) Táž kuchařka také žádala mistrů, aby psali do Vídně panu rektorovi, že jí pokojníci v kolleji medicorum nedají pokoje; jindy zase přiběhla s nářkem, že musila s dcerkou pana rektora z kolleje se vystěhovati, poněvadž se zlatníkova žena za ní shání s nožem. Mistři to rovnali, jak uměli. Zlatník se omlouval, že také jemu a manželce poručil rektor, aby pozor měli nad dítětem jeho.[6])

Dne 16. listopadu mistři zase jednají o vysvobození Jessenia. Tenkrá se usnesli, „že budou psáti ad Ungaros, poněvadž k nim byl jakožto legatus vyslán“, tehdy aby jeho zase odeslali, anebo kde by byl, zprávu učinili.[7]) Psali-li či nepsali, nevíme. Ale málo dní potom oznamuje prorektor v sedění mistrům, že Jessenius bude jistě propuštěn na revers takový, jaký učiniti musili stavům Jakub z Tepence a dr. Ponzon, zajatí katoličtí horlivci. Včera (14. prosince) byli propuštěni; jest tedy naděje, že za ně na vzájem puštěn bude z Vídně Jessenius.[8])

Dotčeno, že universí měla naději, kterak zveličí se na útraty vypuzených jesuitů. Aspoň Škréta dal 7. července mistrům radu, aby direktorů žádali o bibliotheku a ovšem i o kollej jesuitskou. Mistři vyslechli radu, snad pojala je chuť, ale odložili ještě.[9]) Patrně čekali, až se vrátí rektor.

---

[1]) Skála II. 69.
[2]) Rukop. univ. A. 14 a str. 197.
[3]) Ibid. str. 397.
[4]) Ibid. str. 93.
[5]) Ibid. str. 97.
[6]) Ibid. str. 204.
[7]) Ibid. str. 99.
[8]) Ibid. str. 102.
[9]) Ibid. str. 90.

Stran učení a universitních aktů do konce roku 1618 není mnoho zapsáno, a co psáno, svědčí, že všecko šlo chodem mdlým. V červnu radí se mistři o přednášky metafysické; jsou hotovi k nim, bude-li posluchačův.[1]) V témž měsíci (9. dne) děkan chce radu, má-li sepsati intimací nebo programma stran zkoušek na oba grady, misterský a bakalářský. Mistři radu dali: „Ačkoli nyní dosti nebezpečný čas jest, dají-li se kteří (kandidáti) najíti a bude příhodný čas, že determinací (rozuměj zkoušky a promoce) se vykonati má.“[2]) Ke zkoušce dostavilo se studentů asi málo; jakž jináč sobě vysvětliti, že mistři ještě v srpnu kárají a trestají ty kandidáty, kteří měli přijíti a nepřišli. Takž volali do kolleje podučitele čili „kollegy“ jilského, michalského, zderazského a klementského, aby se zpravili, proč se vyhnuli zkoušce, vědouce ze statut, že nemá nikdo dáti se na učitelování bez titule. Vymlouvali se vinníci, že neměli dosti peněz. Tři odsouzeni k pokutě jedné kopy, čtvrtý vyvázl, protože svou chudobu oznámil před zkouškou.[3]) Hned po nich do třetice citován haštalský učitel, a ten odsouzen ke 3 kopám, též volán Cunitius, paedagogus familiae Linhartianae, proč vyhnul se zkoušce a nad to utekl žákům svým na tři dni.[4])

Na podzim o sv. Havle provozovali v universitě jako jindy deposicí čili beanii. Čas byl už takový, že i k této slavnosti musili býti rektoři pražských škol se svými žáky sháněni. Po beanii týnský rektor citován do kolleje, proč nedostavil se s žáky ad depositionem, vybrav nad to od nich i od nějakého uherského chlapce peníze. Vymlouval se, že ten den byl poslán od faráře Dikasta na Hrad, a žáci že vůbec nechtěli složiti „agrestes mores“ čili selské mravy v beanii. Odsouzen položiti groš a pohroženo mu, že o sv. Jiří bude z Týna přeložen.[5])

Třetího listopadu rozdělili se professoři o hodiny k přednáškám. Pozorujeme, že se učiti má po třech hodinách dopoledne a po dvou odpoledne, a to jen v pondělí, v úterý a ve čtvrtek, v pátek. Z kusých zápisů vysvítá, že na programu byla logika a poesie (děkan), fysika (prorektor), mathematika a geometrie (Basilius), řečnictví (Šultys), ethika (probošt koll. Karlovy) a historia politica (probošt koll. Andělské).[6])

Několik dní potom podle starodávného zvyku měli býti studenti (stipendisté) uvedeni do kollejí. Bylo jich toliko pět, „jiní se oče-

---

1) Ibid. str. 88.
2) Ibid. str. 193.
3) Ibid. str. 200.
4) Ibid. str. 203. 205.
5) Ibid. str. 208. 209.
6) Ibid. str. 212.

kávají". Tedy i v tom patrna doba neobyčejná, studiím nepříznivá; studenti nestáli o stipendia. [1])

Mistři také pečovali o disputace v týž čas a s radostí si zapsali, že bude mistr Lanzmanius disputovati. Též starým zvykem byli pražští učitelové v jisté časy voláni do kolleje a tu o leccos napomínáni. Koncem roku voláni dvakrát po sobě (15. prosince a 21.). V prvním shromáždění jim připomenut zákaz prorektora Hubra, aby nechodili žáci o Štědrý den po koledách „larvati"; bakaláři napomenuti, aby v čas volili si látky k disputacím, také mistři aby se nutili k tomu, druhdy prý bývali mistři povinni až i osmkrát disputovati; hroženo, kdo nebude, ten musí z Prahy. V druhé schůzi napomenutí se stalo, aby žáci po koledách nechodili do jiných osad, než kam přislušejí. [2])

Jináč mistři měli na místě rektorově v čas sv. Havla obyčejnou práci s dosazováním učitelů čili s konfirmací. Před tím mimo čas do Brandýsa nad Labem (16. července) konfirmovali Jana Vodicia Mirovického a Jana Rouška (Raussek) Tejnického. Podávají je s patrnou radostí, „neboť jednáním neustálým toho došli, aby vedle majestátu zase správce církevní a officiály sobě voliti mohli (Brandýsští)". [3]) Té radosti rozuměli tak, že Brandýsští, jsouce na císařském, musili do té chvíle bráti, koho jim poslal arcibiskup nebo jesuité. Teď byli volni. V září konfirmují do Hradce Král. mistra Daniela Spiru Turnovského a Augustina Stephanidesa Kutnohorského; do Jičína potvrzují Martina Schmidtbergera Sušického za rektora; týž byl tu do té chvíle pouze „kollegou", tedy druhým učitelem. [4])

O kvartále mistři chodili i v této době po školách na inspekci ke zkouškám. I na soukromé zkoušky byli zváni. Se svými studenty a jurisdikcí nad učitelstvem mistři měli až do konce roku 1618 pořád co činiti. Kollejní a jiní studenti byli stejně rozpustili jako v dobách veselejších. Přes tu chvíli došla nějaká žaloba tu od pedella, tu od jiných osob uražených. Také žaloby na učitele nedbalé a jinak provinilé jako druhdy dosti hojně do kolleje donášeny; kromě toho se svým sedlským hospodářstvím neustálou měli zlost a starost. Universitní „ouředník" mistr Jan Chebdiovský hospodařil nedbale, a šafářové zřejmě kradli. [5]) I v tomto prvním roce bouřném mistři stejně jako jindy mívali práci a pojezdy do vsí, aby tam v určité časy dosadili rychtáře a konšely. Začali s jízdami v červenci. Na-

[1]) Tehda do kolleji vzati Václ. Kochan z Prachové, Lukáš Mathiolus Brandensis, Math. Nejedlý Misenus, Jan Landczadlius Malostranský, Jan Dentulinus Thaborenus.

[2]) Ibid str. 103.

[3]) Ibid. str. 386.

[4]) Ibid. str. 390.

[5]) Rukop. A. 14. a. 97. 98.

pomínajíce sedláky, mistři teď obyčejně přidávali důtklivější slovo o pobožnosti, které měli sedlští lidé následovati obzvláště v bouřlivých těchto dobách. [1]) I pokutami nutili teď lid do kostela, ba pro vážnost doby a nebezpečnost mistři nechtívali některým vesničanům dopustiti toho roku posvícení.

Přišel druhý rok bouře stavovské. R. 1619. V universitě první na prahu nového roku událost byla, že doktor Jessenius vrátil se šťastně z těžkého vězení vídeňského. Přibyl do Prahy 11. ledna, do schůze professorské zavítal teprv 26. téhož měsíce. Vítali ho mistři srdečně a oznámili, že v nepřítomnosti jeho zase jednomyslně mu odevzdán úřad rektorský, a vikářem či zástupcem jeho že učiněn mistr Žabonius. Poděkovav z toho, přijal „clenodia rectoratus.“ [2])

S příchodem roku již již zase proslýchány zprávy o vojně. Prý škádlí se vojska obou stran v jižních Čechách. Professoři zatím pořád ještě nebyli dokonce vyrovnáni se svými vojáky z tažení a vojákování roku předešlého. 19. ledna dávají svým vojákům sud piva, snad na zatímnou rozloučenou, ale naříkají, že vojáci posavad neskládají mušketův ani zbraní. [3]) Známotě, že tehdejší vojáci, jdouce z vojny, rádi prodávali zbraně, zvláště nebyly-li jejich. Ale vojna hlásila se v universitě velmi netrpělivě berněmi. V únoru direktoři vyčítají mistrům zle, že neodvozují povinných berní. [4]) Po nejednom napomínání o berně mistři vykazují direktorům, že uznávají nevyhnutedlnou jich potřebu i svou vlastenskou povinnost, ale že prý zase naopak komora zůstává akademii dlužna platy za mnoho let; plat na řečtinu prý zadržen již od r. 1568 až po tento rok 1619. Byla tedy při mistrech neochota platiti na revoluci stejná jako při jiných stavech.

Zatím sešel se v březnu sněm, v němž žalováno, že nepřátelé Bukvoj a Dampir nelítostivě si vedou v Čáslavště, v Bechynsku a jinde tam v těch končinách. V témž měsíci březnu direktoři oznámili stavům a zemi, že umřel Matiáš, císař a král. Nástupce jeho Ferdinand II. se hlásil k českému trůnu slibuje zachovati privilegia, svobody náboženské, ale stavové mu nevěřili. Bouř a vojna braly se tedy nerušeně dál.

Školský život v universí Pražské byl do konce zimního semestru, tedy až do sv. Jiří, pokračováním z roku předchozího; přednášky, ba i zkoušky v své časy konány jako jindy. Za doklad uvádíme, že 15. dne února Valentin Kochan z Prachové, jeden z novoměstských defensorů, požádal mistrů za dispensaci, aby totiž syn jeho směl ke zkoušce bakalářské přijíti, ačkoli čas již prošel.

---

[1]) Arch. univ. A. 14. a. 251.
[2]) Tamže 109.
[3]) Tamže 109.
[4]) Tamže 111.

I učinili mistři dictum, „poněvadž jest defensor, že se mu nemůže tak snadně odepříti; jiní že nebudou moci sobě za exemplum toho bráti“.[1]) Také zdá se, že konány zkoušky a promoce mistrské v semestru tom. Aspoň v prvním létě volán do kolleje správce školy týnské mistr Ondřej Stupanus Lounský, aby zaplatil kopu za disputací mistrskou, prý druhdy mistr musíval strojiti na svůj náklad jídlo, pití a ještě zlatý groš přikládati. Vymlouval se, že má „od rodičů malou promoci“.[2])

Z péče o classes v universitě, kteréž byly dle slov mistrů samých jakoby basis vši akademie, mistři rozhodli se v únoru r. 1619, že povolají k nim „pilnější“ praeceptory. Za předního chtěli míti mistra Bergera, o druhého, mistra Jana Galerina Příbramského, psáti chtěli do Vodňan a za třetího ustanovili Bohdalovinum.[3])

Mistři též nepustili mimo sebe péči o školy městské. Stran pražských škol radí se v lednu, když teď vychází trimestre, neměloliby se choditi na examina po školách, a ochotně se usnášejí, že každý čtvrtek budou choditi[4]) V únoru, dávno před sv. Jiřím, začínají se v zápisech první konfirmace učitelské na školy jednotlivé.

I v tomto zimním semestru bylo nejednou rozhodovali v příčině jurisdikce nad učiteli. V únoru citován také jeden z učitelů, jenž est znám z posledních dnů university jakožto její škůdce. Byl to mistr Mollerus, obviněný, že tloukl cizího žáka sv. havelské školy a roztrhl jemu plášť. Vyložil, že žák mu nadal šelem slováckých. Od rektora napomenuti oba, aby sebe hleděli.[5]) Jiné zápisy trestního práva rektorského z té doby svědčí, že nejeden učitel bakalář i mistr žil tak jakoby vážné doby nebylo, školy zanedbával, po krčmách lomozil, s městskou policií své potyčky měl. V lednu bylo universitě také jednou ujmouti se zavřených svých příslušníků nezbedných. Byli to praeceptor Michalovecius, Kozelius, Mechanopaeus; tropili v noci nějaké neplechy, Samuel z Veleslavína „co fendrych“ nabil jim a osloviv je: Šelmy partické, proč vejskáte? do šatlavy je hnal.[6])

Po sv. Jiří r. 1619 nastal nový školní semestr. Toho roku, v bouřce druhého, jménem mistrů školy Karlovy přátelé akademie pomyšleli na to, aby mistři byli dědici kolleje jesuitské. K sněmu tehda rektor Jessenius chystal žádost de restauranda Pragensi academia. V té žádosti úvodem klade stručnou historii vysoké školy a jejích zápasů, při čemž zle pochodili jesuité a horlivci z katolické

---

[1]) Rukop. univ. archivu č. A. 14. b. str. 197.
[2]) Ibid. str 206.
[3]) Rukopis téhož archivu č. A. 14. a. str. 111. Za Galerinem píší teprv v březnu do Sušice. Tamž str. 411.
[4]) Ibid. str. 105.
[5]) Ibid. str. 112.
[6]) Ibid. str. 105.

šlechty, jimž Jessenius věnuje pak všecek ostatek své žádosti. Praví kromě jiného: „Před desíti lety ukázala se naděje budoucího květu (akademie), poněvadž ji jako i konsistoř císař Rudolf stavům evangelickým k vyzdvižení dal . . . ale ustavičné v tom překážky k tomu cíli přijíti nedaly, až naposledy nepřátelé naši vyžádali sobě moc, aby mohli veřejné učení proti našemu vyzdvihnouti; a poněvadž se báli a třásli patronové, professores jako splašené ovce k Bohu volajíce s lkáním pomoci očekávati museli. Hledán byl z rodu vzácného rektor, rodičové za něj prošeni byli . . ač pak koliv protivníci naši z toho posmíšky měli, však poznali jsme, že mnozí smělost naši schválili.“ Při tom Jessenius podotýká, že dvorskou nepřízní přestali šlechtičtí rektorové, a že „největší díl břemena“ vložen na něho samého. Připomíná dále, že professoři byli nabádáni, aby od defensorův odstoupili, jak prý to několik farářů učinilo, mistři však pevně vytrvali, „oni první štus o kaplu Betlémskou vytrpěli.“

Potom posuzuje jesuitů činnost učitelskou slovy: „Zatím kteří nás vyhnati mínili, pryč vandrovati musili. Onino mysli rodičů šálili a k sobě obraceli, ne podstatou a předností umění, v kterémž našich nikdy nepřemáhali, ale v řečích i v posuňcích úlisnosti, zvláštní pobožnosti křtalt na sebe berouce a, že darmo chtějí učiti se ohlašujíce, za to úrodných popluží stavení nových a veselých a librářů hojných dostali. Slyšte o jejich správném mládeže cvičení ne mé ale učených mužů Koraduciusa a Giffanyusa papeženců zdání: liternímu umění s gruntem neučí než povrchně, upřímně nic nečiní, všecko pokrytě, lidé žvaví, jako měď zvučící, aby se dobří a učení býti zdáli, byť skutek daleko utekl.“ K tomu Jessenius dodal ještě „soud akademie Pařížské“ o jesuitech; že učí daremnému hádání, že užívají slov neforemných potvorných zastaralých, poprosil pánů stavů, aby mistři z Karolinum byli uvedeni na místa jesuitů, kteří jsou „na věčnost“ vypovědíni, stavové aby vyzdvihli kolleje v lepší způsob a kolleje ty aby třeba pojmenovali od sebe, od svých jmen. Ke kolleji jesuitské mistři Karolinští vlastně prý mají právo (jure postliminii), neboť roku 1484 23. dubna dominikáni, jichž potomky jesuité při svém příchodě do Prahy od sv. Klementa vystrčili, na svou prosbu přijati jsou za členy akademie se všemi věcmi svými i s kaplou sv. Vincentia. [1])

Sněm roku 1619 byl snad nakloněn dáti jesuitskou kollej akademii Karlově, ale pro samé vojenské starosti nedostalo se k skutku, spíš naopak stalo se; sněm potáhnuv statky a důchody kolleje jesuitské k ruce komory královské, nasadil do kolleje vojáky, kteří v ní hospodařili po vojensku surově. Vedli si v ní „jako na Fidrholci.“ [2]) Mistři byli od leckoho stále naváděni, aby se o kollej

---

[1]) Univ. knihovna sign. 51. E. 74. Též v arch. univ. A. 17. V. 591.
[2]) Skála. Histor. II. 196.

jesuitskou rázně hlásili. Z opatrnosti se jim k ráznějším krokům nechtělo. Ještě na podzim se rozpakovali. Dne 26. října stojí psáno: „Pan rektor z jistých příčin odkládá sollicitirování při direktořích strany kolleje jesuitské k akademii připojení.“[1]) Jest na čest professorů říci, že jim šlo nejvíc o bibliotheku jesuitskou. Dne 31. října „consultirují, poněvadž bibliotheca jesuitica se roznáší od vojáků a kohokoli, kterak by to opatřeno býti mohlo.“[2]) Tedy žádali za ni. Direktoři teprv konec roku poslali mistrům dekret. Teď zase mistři někteří z přílišné úzkostlivosti namítali v poradě, že by, prve než knihovnu příjmou, mělo býti ohledáno, je-li bibliotheka celá. I rozhněval se rektor a varoval kollegy, prý upadnou v podezření u místodržících (locumtenentes) i u národa. Opatrní mistři přes to usnesli se, že půjdou ohledat.[3]) Dne 30. prosince Šimon Sušický z Sonnenštejna přinesl klíče jesuitské knihovny a odevzdav je jménem direktorů rektoru a jeho radám, beř nebo neber.[4]) Tím byla bibliotheka zachráněna aspoň na té míře, v jaké byla do té chvíle se zachovala.

Za všecken čas až do zimy ovšem také vojna znepokojovala vysoké učení. V červnu byl Thurn s českým vojskem u Vídně, a druhé vojsko pod Mansfeldem bylo v jižních Čechách od Bukvoje tepáno. Dne 15. června vydali direktoři dekret obecný o pokání a modlení. V srpnu přiblížilo se vojsko císařovo velmi blízko ku Praze. Dne 31. srpna žádají mistři mladého Jana Albrechta z Kaménka, aby dluhu počkal, „poněvadž jest tak nyní čas roztržitý a více opatrovati máme sebe a manželky proti nepříteli, který již v Žebráce býti se praví.“[5]) Když pak se jistě v Praze dověděli, že Bukva „štrafuje“ až k Berounu, vznikl veliký strach, aby Praha pomocí zrádců nebyla vydána.[6]) Týž měsíc volen Fridrich z Falce za českého krále. Vojna čím dál hrozivější. Začátkem října rozkazují direktoři po Praze půst; nic nemělo se prodávati v určený čas, aby Bůh byl v hněvě ukrocen. Dne 6. října volají mistři Lidu Rezkovou, pokojnici z kolleje krále Václava, „že včerejšího dne směla prodávati pálené pokojníkům, takže všickni se zežrali, ješto poručeno bylo od p. direktorů, aby se půst zachoval.“[7]) Prodavačka kořalky na trest dostala od mistrů z bytu výpověď.

V říjnu Fridrich přijel do Čech, dne 4. listopadu korunován. Při korunovací rektor university Jessenius mluvil přeje králi požehnání a vysokému učení prose milostivé ochrany.[8]) Při tom podal

---

[1]) Rukop. A. 14. a. str. 126.
[2]) Rukop. A. 14. b. str. 2.
[3]) Rukop. A. 14. a. str. 130.
[4]) Rukop. A. 14. b. str. 4.
[5]) Rukop. A. 14. a. str. 122.
[6]) Skála. Hist. III. 232.
[7]) Rukop. A. 14. a. str. 287.
[8]) Skála. Hist. III. 376.

jménem university králi dar, ale ze zápisu v kollejním manuálu vysvítá, že při pořizování onoho daru rektor jednal bez mistrů, jednal o své ujmě, snad poněkud pánovitě. Čtemeť, že zlatník nabíhá o plat za dar, daný J. M. královské při korunování, a žádá 40 kop. Mistři se usnášejí s patrnou mrzutostí, aby volán byl rektor, neboť on dal dar dělati a „žádný neviděl toho daru." [1]) Z usnesení, aby rektor byl „povolán", vysvítá, že Jessenius držel se v těch časech zase spíš veřejných věcí nežli university; otáčel se asi mezi direktory, býval při dvoře a mezi stavy. Jeho příkladem také prorektor (až do sv. Havla) mistr Troilus Hagiochoranus dal se na veřejnou službu, přijav písařství v Starém městě, ale ten asi nezřekl se školy. Dne 12. listopadu učinili Pražané králi a králové „vinš," který od nich říkal mistr Troilus jazykem latinským, přeje dlouhého a šťastného panování. [2])

Zatím do konce roku vojna se zlepšila k straně české. Česká armáda s uherskou bouřila po hranici Dolních Rakous, a v prosinci vyhnal Mansfeld protivníky z Písku a z Prachatic. Tedy stran vojny byli Čechové na konci roku plni nadějemi a na lepší míře nežli v létě.

Ve vnitřním živobytí české university za letní toto období až do zimy jest nejprv poznamenati, že se mezi professory tiskl nový, kterého živou mocí nechtěli. Byl to svrchu řečený Mollerus, učitel od sv. Haštala, jenž studenta stepal. Vyprosil si přízeň hraběte Thurna, pak psal defensorům o professuru, chtěl býti jejich rozkazem akademii vnucen, psal direktorům v království Českém, aby učinili ho professorem, ale professoři ho nechtěli. Však zevrubněji o tom jinde.

Když minul čas prázdnin sv.-Jiřských, mistři chystali se k přednáškám, ale chystali se poněkud dlouho, déle než zvykem. Nebylo asi žáků dosti.

V máji r. 1619 radil se sbor, mají-li lectiones tento týden býti začaty. Byl by tím zahájen býval letní semestr. Ale mistři snesli se, aby se začalo až po svátcích, poněvadž počty universitní za předešlý semestr nejsou dokonány, a páni nad to musí vyjeti do universitních vsí okolních pro zřízení správy a oekonomie. Tu tedy věda ustoupila hospodářství, stejně jako přiházelo se jindy. Chápeme, proč Nudožerský, proč stavové nechtěli nadále dopustiti, aby professoři byli hospodářstvím staráni, proč v této právě věci chtěli reformovati vysokou školu.

Přednášky odloženy tedy do 25. máje, ale rozdělení studentů v kolleje čili v stipendia kollejní (k bytu a k stravě) stalo se již ten den 11. máje jakožto na počátku pololetí. [3]) Přijato jich deset.

---

[1]) Rukop. A. 14. a. str. 128.
[2]) Skála Hist. III. 396.
[3]) Rukop. univ. arch. A. 14. b. 205.

Od 25. května konány universitní přednášky. Účastenství měl v nich děkan, jenž obral si dopolední hodinu první co den; hodinu druhou vzal si prorektor, třetí po dva dni držel Basilius a druhé dva dni Fradelius.

Odpolední hodiny první všecky mistr Kampanus obral sobě, druhé všecky Žabonius; třetí hodiny po dva dni Basilius, a Fradelius druhé dva dni.[1]) Zajímavo, že direktoři dekretem poručili professorům, aby v září provozovali se studenty komoedii, divadlo. Ale k tomu mistři neměli chuti.[2]) V listopadu, když se byl začal semestr nový, zimní, zapisuje písař universitní zprávy, kterak horlivě mistři snažili se o rozmnožení studentstva. Patrně ho byl nedostatek ještě větší nežli prve. Prý sami povolali ze školy kutnohorské žáky do Prahy. V konec řečeného měsíce mistři ustanovili přizvati s důrazem ze všech pražských škol žáky (ovšem jen dospělejší), aby chodili do lekcí universitních.[3])

Je patrno, že co do učebné stránky i v době revoluční universita snažila se, aby se život nezarazil. Škola domácí, classes v universitě, v letním semestru r. 1619 žáky ještě měla. V zápisích jest zmínka o dvou učitelích, těm klassím nařízených. Jednoho již známe. Je to svrchu řečený mistr Jan Galerinus, jenž 31. října prosí mistry, aby mu dali jiný byt než mezi kollejními studenty, kdež trpí zimou a příkořím, kterého se na něm studenti dopouštějí, a mimo to aby mu dali týž plat, jako má mistr Bergerus, „classicus primus" (první učitel v klassích); prý je mistr jako mistr stejně.[4]) O učitelích in classibus však zapsáno, že jsou nepilni. V říjnu je mistr a děkan Basilius napomenul, aby pilněji pracovali v katechesi et in sacra lectione.[5])

Týž ještě rok nějaká hádka chtěla býti mezi rektorem Jessenským a vším sborem; zajisté v tom vězela mimouniversitní činnost rektorova; nestaral se o školu, a mistři se hněvali, což jim on zase nějak oplácel. V listopadu stěžuje si prorektor ve sboru, že vidí se mu býti rektor proti kollegům protimyslný (male affectus).[6]) V prosinci přednáší prorektor Fradelius, kterak se „horší pan rektor na academicos a jakoby je měl v něčem suspectos, pročež že rada jeho jest, aby se mu salarium odeslalo, tak aby aspoň tudy mohl spokojen býti." Usnesení stalo se potom sic takové, aby salarium odvedeno bylo rektoru, ale za jeden semestr a kromě toho, aby byl vyzván k návštěvě universitních počtů, a tu prý pozná, „jaké jest vydání proti příjmu;" také se mu má oznámiti, že z jeho kolleje

---

[1]) Ibid. str. 205.
[2]) Rukop. A. 14. a. str. 124.
[3]) Rukop. A. 14. b. str. 216., 217., 218.
[4]) Ibid. str. 2.
[5]) Rukop. A. 14. a. 126.
[6]) Ibid. str. 129.

jindy scházelo se sto kop činže, nyní však nic, poněvadž v ní zůstává.[1]) Z této zprávy snad patrno, že Jessenius, maje péči o politické příběhy, o věci akademické tuze nepečoval, a že mistři naposled neměli chuti správně mu posílati salarium, pročež se doktor bránil a mistry podezíral.

Za zvláštní zmínku stojí, že i v této bouřné době se někdo vyskytl, který chtěl v universitní bibliothece pracovati. Byl to kněz Samuel Martinius z Dražova. Prosiltě prorektora, aby směl přehlédnouti knihy, prý chce tiskem vydati collationem m. Philippi Melanthonis et m. Johannis Hussii a doufá, že k té materii v bibliothece něco najde.[2]) Před tím roku 1618 vydal spis „Hussus et Lutherus, collatio historica."

Také v tomto období professoři měli některou práci s obvyklými konfirmacemi učitelstva po městech, a nejednou bylo jim souditi provinilé učitele. Pražští učitelé ve dvojí schůzi kolejní byli napomínáni, aby zanechali nemírného pití, žákům aby nedopouštěli toulati se po krčmách, ale spíš aby je posílali do přednášek v universitě, by nebyly posluchárny prázdné. Aby také něco pěkného slyšeli, prorektor učitelstvu pražskému oznámil, kterak pěkně byli mistři vítáni od krále Fridricha a kterak od jeho milostivosti čekají vzrost akademie.[3])

Přední péči mistři měli i v tomto období až do konce r. 1619 o důchody, o živobytí. Jistý přírůstek k důchodům kynul z odkazu, jenž se stal akademii hned na počátku roku 1619 v Litoměřicích. Oud university Pražské, mistr Václav Vlaveryn Nosislavský, měšťan Nového města Pražského, zděділ po švagru svém Kříži Chvalském z Jenštejna vinici při městě Litoměřicích, postoupil ji mistrům, a ti v lednu píší do Litoměřic slavnému historikovi mistru Pavlovi Stránskému i senátu tamějšímu, aby dali vinici do knih.[4]) Stránský či Zapský, též oud university věrný, uposlechl a dal vinici universitě připsati u rychtáře a kmetů práva Děčínského a Labštejnského;[5]) mistři poslali Stránskému peníze na její vzdělání, on ji hlídal a spravoval. Ale v máji mistři mu dopsali, aby vinici prodal za 150 kop.[6]) Potřebovali peněz tuze.

Zajímavo, kterak sobě mistři pomoci hleděli k důchodu ze statků Bořity z Martinic, jednoho z vyhozených místodržících, jenž byl ze země. V máji psali direktorům, že Bořita, dokud v zemi byl, schválně jim neplatil komorních platů ze vsi Kačic; zadržel jim od roku 1613 ročně po 25 kopách; teď prý mají býti jeho

[1]) Rukop. A. 14. b. str. 3.
[2]) Rukop. univ. A. 14. a. 117.
[3]) Tamž. 128.
[4]) Ruk. arch. univ. A. 14. b. 405.
[5]) Ruk. arch. univ. A. 14. b. 501.
[6]) Ruk. arch. univ. A. 14. b. 513.

statky prodány, nechť tedy kupec vázán dáti kolleji Nazaretské v universitě 150 kop. [1]) S jakou se potkali, nevíme. Asi nedostali nic, aspoň poznamenáno nic není.

Vydání mistři měli čím dál víc. Bylatě vojna, a s ní rostla nouze. Trapně se čte síla zápisů o úsilí, kterým upomínal syn nebožce mistra Alberta z Kaménka, druhdy professora hebrejštiny, mistrů, aby zaplatili, co otci byli pozůstali. Před časem na ně dobíhal jen řídko; teď skoro denně. V září písař žaluje mistrům, že denně mladý Kamének přibíhá a upomíná o salár po otci summou 153 kop. Mistři v rozhorlení učinili dictum, když je tak bouřlivý a chce 153 kopy, že mistři sobě srazí 100 kop, „které pan otec anticipiroval“ a 20 kop pro lignis — a synu že se tudy dostane 33 kopy, 36 grošův. [2]) Rozumí se, že Kamének nebyl spokojen. Už loni žaloval stavům i direktorům, že otci jeho mistři zadrželi salár za rok celý, načež oni vymlouvali se, že roku nedosloužil, čtvrt léta že schází. Teď zase nechtěli dáti nic víc nežli 33 kopy. Nelze jich neviniti ze zlé vůle. Jan Albrecht z Kaménka žaloval, hartusil znova. Psal pánům kde kterým, vykládaje, kterak se věc má s oněmi 100 kopami „anticipirovanými“: tehdáž roku 1611 při počátku, když otce jeho defensoři přijali za professora, bylo jemu i dvěma jiným professorům, Hubrovi a Sudetovi, na vychování sto kop „ex bibliothecae pecunia“ nařízeno a dáno, do toho nynějším professorům nic, ti užívali svých praebend, vládnouce jedenkaždý dle starobylého obyčeje důchody, k své kolleji a ouřadu náležejícími. [3]) Vyšší pány mladý Jan z Kaménka přesvědčil tou měrou, že Fruwein jménem direktorů dopsal mistrům, aby ho spokojili konečně. [4]) Ale nespokojili ho ještě; v tomto roce 1619 v oučtech nic není zapsáno.

Rozpor mezi příjmy a vydáním došel již té výše, že mistři se vší snažlivostí skoro za celé léto sháněli, kdoby jim půjčil znamenitější summy. Naprosili se leckde. Konečně v září podařilo se mistru Basiliovi, že v Jičíně vydlužil se tisíc kop na tolařích u pana Jarolima Bukovanského z Neydorffu, jenž dlouho se vzpíral. [5]) Zlý stav universitních financí vyplýval ze špatného hospodářství, jemuž mistři, dokudž je spravovali sami, nikdaž dobře nestačili; ale vyplýval od roku 1616 největší měrou z nepoctivosti nebo nedbalosti úředníků universitních, kteří zastupovali mistry. Od měsíce ledna, co se úředník Chebdiovský oženil, mistři musili, jako od starodávna bývalo, k selskému hospodářství svému dohlížeti zase sami. V dubnu dlouho jednali o setbách. Na podzim učení mistři staraji se zase o to, kolik platiti řezáčům a mlatcům.

---

[1]) Ruk. arch. univ. A. 14. b. 413.
[2]) Ibid. str. 124.
[3]) Ibid. str. 397.
[4]) Ibid. str. 400.
[5]) Ruk. univ. arch. A. 14. a. str. 124.

Kromě toho dvakrát třikrát za měsíc mistři mají i v tomto období napořád co činiti s vesničany svými jakožto vrchnost, která dosazuje konšely a soudí vyšším svým právem.

Před koncem r. 1619 jako obyčejně konána universitní slavnost v kapli Betlémské, mistři k památce Mlaďátek pozvali mistra Jakuba Jakobaca, aby kázal, a pak dali se u bratrského seniora na faře betlémské najíti k obědu.[1])

Přišel osudný rok 1620. V lednu rektor Jessenius odevzdává klíče od bibliotheky jesuitské do rukou bibliothekářům, Fradeliovi a Šultysovi, ze zboru professorskeho ke kolleji „ad pontem" schválně zvoleným, z čehož jde, že professoři sobě hleděli oné bibliotheky.[2]) Vzpomeňme si toho, až bude později právě pro touž bibliotheku professorům i akademii trpěti. Dotknouti jest, že úřad bibliothekářů — soudíme-li dobře dle pozdější zprávy — od defensorů nebyl stvrzen.[3])

V témž měsíci lednu rektor Jessenius odhodlal se zase býti činným u věcech politických, odhodlal se býti poslem k stavům slezským a moravským. Mistři mu nebránili, poněvadž slíbil jednati o dobré university. Dali mu i odporučení. V jednom listě z 28. ledna r. 1620 prosí prorektor se svými radami stavů slezských, že přijde k nim rektor v legaci od university, aby ho laskavě vyslechli; v druhém listě, svědčícím stavům moravským při sněmě generálním shromážděným, čte se, že sněm český „dal k tomu příčinu, abychom V. M. a Vám nedostatky akademie Pražské a způsob vyzdvižení jejího a dobré užitečné, kteréžby odtud všemu slavnému království pojíti mohlo, v známost uvésti dali". Proto prosí mistři, aby Jessenius při shromáždění byl laskavě slyšen.[4])

Tím se universí vpletla do veřejných dějin, které se čím dál víc zamotávaly. Při tom měli mistři, čím víc blížilo se jaro a s ním český sněm, strach o své vesnice, kteréž páni a rytíři k vůli povědomé reformě universitní chtěli „mezi sebou kupovati". Aspoň tak se vypravovalo. Mistři sešli se 7. března, co proti tomu úmyslu činiti, co na příštím sněmě přednášeti. I usnesli se sepsati artikule obrany a promluviti s defensory. V artikulích chtěli, aby se s prodejem akademických vesnic nepospíchalo, až bude pokoj; upozorňovali na privilegia, že prodány vsi býti nemají; pokuďby stavové na to šli, že akademie sama (r. 1608, 1609) za prodej vsí žádala, to že mínila vsi vzdálené, aby za ně příležitější koupeny byly.[5]) V málu dnech zas se radí o to těžce uvažujíce, že by prodejem ne-

---

[1]) Ruk. univ. A. 14. b. 336.
[2]) Ruk. univ. A. 14 b. 338. 4. Volba bibliothekářů 4. ledna v arch. univ. č. 17. A. VI. 581.
[3]) Rukop. univ. A. 14. b. 47.
[4]) Datum den Obrác. sv. Pavla. str. 813.
[5]) Str. 11.

věděli odkud nakládati na kollegia, odkud stipendia professorům, platy komorní že jsou zadržány. Tehda se usnesli suplikovati k třetímu stavu (k městům), aby k tomu přijíti nedopustil, „poněvažd nadáním jeho téměř akademia stojí.“ [1]) Krátce před sv. Jiřím na radu Jessenia akademie konečně psala rozhodnou třem stavům žádosť, aby kollej jesuitská oddána byla kolleji Karlově, [2]) žádost, kterou později akademia těžce zaplatila.

Jináče život Pražské školy vysoké od počátku r. 1620 skoro až do konce léta snažil se jíti cestou obvyklou. V lednu (11.) fakulta se usnesla dáti rektorovi po starodávném zvyku aureum nummum (dukát) a žádati ho, aby zahájena byla zkouška pro stupeň mistrský. [3]) V únoru konány zkoušky bakalářské stejně jako jindy. Mezi kandidáty byl také syn povědomého kalvinského spisovatele Havla Žalanského, jménem Daniel, jenž byl v Lounech sukcentorem a přišel ke zkouškám tak pozdě, že otec nucen byl prositi za něho a omlouvati ho. Jinému kandidátovi, který provinil se nemravností, děkan v napomínavé řeči připomenul, kterak ztrápena jest v těchto časech Pražská akademie a kterak on svým nechováním k trampotám jejím ještě přidává: „afflictae academie afflictionem addidit, dum in vitium ejusmodi incurrit.“ [4])

V druhém letním semestru téhož roku (16. května) mistři přijímají do kollejí na byt a stipendium aspoň pět studujících; [5]) dne 27. června radí se zase o zkouškách bakalářských a mistrských. Zlatý groš, jenž dáván bývá rektorovi při té příležitosti, určen tentokrát prorektorovi, [6]) poněvadž rektor Jessenský byl mimo Prahu, v legaci v Uhrách u Gabora, s nímž jednal o pomoc Čechům. — Tím zase hlásí se osudné dějiny veřejné v knize universitní.

Přednášky konaly se i v tomto roce, ale zdá se, že s všelijakými překážkami a přestávkami, poněvadž někteří z professorů brali na sebe jiné veřejné práce po příkladě rektorově. Probošt kolleje Karlovy Troilus, jsa v kanceléřství čili písařství na radním domě staroměstském, zajisté již o školu nedbal. Jiný professor, Jiří Šultys, jehož otec byl mezi direktory, dával se potřebovati v politických věcech a s ním stejně i Petr Fradelius. V červnu jedenkrát odnesl sobě Fradelius pro svoji mimouniversitní činnost důtku svých kollegů. Odjeltě do Žatce bez opovědi a kollej svou Andělskou, jejíž byl proboštem, i akademii zanechal stranou. Nad to osmělil se vzíti „na tak dalekou cestu“ potah universitních vesničanů. Vyčetli mu mistři, že statuta ukládají trest professoru, který

---

[1]) Str. 16.
[2]) Str. 19.
[3]) Rukop. univ. arch. A. 14. b. 5.
[4]) Tamže 222.
[5]) Str. 230.
[6]) Str. 239.

by po tři dni nebyl při svém povolání, a rychtáře, že „bez vůle p. děkana napomáhal“ Fradeliovi potahem, pokutovali. [1])

I tohoto roku několikrát odehnali od sebe mistra Mollera, jenž se jim v professuru vtíral, pořád se jim nějak nelíbily jeho způsoby a povahy. Na proti tomu v září mistři chtějí za professora „promovirovati“ mistra Jana Bergera s platem 100 kop ročně. [2]) Ale počkali ještě.

Studentů bylo čím dál méně. Ve vojně Musám zle. Mistři měli péči o vzrost školy, ale byla marna. V lednu Jessenius radil tou příčinou, když prý teď král pojede do Slez, aby vyslán byl při něm někdo z akademiků, jenž by Slezany navedl, aby některou chatrnou kollej (ruinosum collegium) spravili a studenty ze svých krajin v ní živili. [3]) Zůstalo asi pouhým úmyslem. V září vzbuzena mistrům skrze pána z Roupova a Budovce valná naděje, že škola Rožmberská čili její stipendium bude do Prahy pro vzrost akademie přenesena; ale nedošlo ke skutku. Universitní classes také hynuly. Počátkem roku mistr Galerinus, classicus praeceptor secundus, psal, aby ho propustili ze služby, že na to salarium se chovati nemůže. Přidali mu. Měl od té doby kopu týdně. [4])

Takž s bědou dokonán letní semestr r. 1620 o málu studentech v universí i v klassích. Když přišel čas sv. Havla a měl býti otevřen semestr nový, zimní, nebylo již žákův do klassí ani studentů do akademie. [5]) Konfirmací k mistrům učitelským v týž termín sv.-havelský zapsáno praskrovný počet, což svědčí, že válečný čas všude překážel; učitelé bezpochyby se drželi dosavadních míst nedůvěřujíce jiným. Pokud v knihách psáno, dáni jsou noví učitelé jen do Velvar, Nymburka, Kolína a do Dobrovice. [6])

K polepšení mravů voláni jsou pražští učitelé toho roku 1620 ponejprv 29. února. Petr Fradelius prorektor vyčítal jim krčemný život, po placích a ulicích prý běhají v šatě kejklířském, nač sobě nedávno se slzami administrátor konsistoře stěžoval. Potom pustil se do nich káravou řečí děkan vyčítaje, že nedbale vodí své žáky do university, a když je přivedou přec, že žáci z auditoria utíkají zanechávajíce síně prázdné; prý se poručí pedellovi, aby utíkající chytal a zavíral do kurníka. Jménem učitelů Jan Bastnerus tehda mistrům odvětil, že s žáky je potíž, kdyby se na ně příkřeji nastoupilo, utekli by ze škol, utíkajíť prý beztoho. K tomu mistři dali odpověď, jejíž konec byla špička ostrá a zdravá. Prý není potřebí státi o množství žáků, lépe míti jich málo, ale hodné nežli lotry;

---

[1]) Str. 24.
[2]) Tamže 36.
[3]) Tamže 7.
[4]) Tamže 7.
[5]) Rukop. univ. A. 14. b. 248.
[6]) Tamže 850.

jináč ani nelze se diviti, že žactvo nepořádně živo, aniť se i scholarchové spolu dobře nesnášejí, zápasíce druh s druhem nepřátelsky, skutky i písmy. [1])

S pražskými i venkovskými učiteli bylo i v trudném tomto období na soudě universitním dosti často činiti. O jednom zapsáno, že bouřil sedláky, kterýmž zápisem se nám zase ohlašují veřejné dějiny pohnuté oné doby; na mnohých místech tehdáž bouřili se sedláci proti surovým vojskům a nemilosrdným pánům. Dotčený učitel byl bakalář Matěj Skála Lounský. Původem Václava Vchynského hejtman Klusák z Kostelce a na Vobědovicích zatknul bakaláře, a dal ho do šatlavy v Chlumci, protože vyzdvihoval sedláky tak, „žeby se v tom kraji nestalo nic dobrého". Universí se zastala svého bakaláře, ale dostavši ho, zavřela ho sama, poněvadž hrozil „pozdvihnutím znovu sedláků okolních." [2])

Jisté nesnáze se svou jurisdikcí měli i v této době mistři se školou německou u sv. Salvatora. Ta škola „bojemogermanica" vymýkala se svým učitelstvem universitě, jak dovedla. V lednu volán správce té školy, proč dal proti právu universitnímu intimaci na vrata, v níž oznamoval, že je to škola trivialis. Odpověděl, že chybu uznává a že prosí, aby byl zapsán do katalogu akademie, chtěl též, aby zase směl ve své škole držeti disputationes. Odpověď obdržel přívětivou, aby se tedy zapsal u rektora a děkanovi aby ukázal, o čem míní disputovati. Dostavše takto do své jurisdikce prvního správce, mistři povolali porektora, jenž slul Jan Krusswicius, a napomínali ho k pilnosti a slušnosti. [3])

Druhou německou školu protestantskou hnali pod jurisdikci universitní sami konšelé malostranští. Vznesli žalobně, „že rektor a kantor při kostele německém v Menším městě na ujmu školy jich vejsadní zarazili sobě školu, v ní darmo učí a tudy classem germanicam v škole jich roztrhli, pročež že žádají, aby akademie školy jich se ujala, poněvadž oni (ti Němci) nejsou membra academiae". [4]) V srpnu žaloval rektor mikulášský M. Daniel Pacovinus, že mu oni němečtí učitelé pletou se i do pohřbů a ubírají důchodu. [5]) I tato německá škola uznala vrchní právo akademie.

Také s Betlémem byla nesnáze tehdáž. Bratrská škola při Betlémě uznávala právo universitní, ale Bratří vedli si při své církvi a škole jakoby s akademií rovnoprávní. Bylo z toho dost zlostí, zvláště když se začali Bratří tlačiti do kolleje jesuitské. V lednu r. 1620 žaluje rektor Jessenský v schůzi mistrské, že bez vědomí

---

[1]) Str. 11.
[2]) Str. 34. 35.
[3]) Str. 5.
[4]) Str. 30. Ve škole sv. Mikuláše na Malé Straně byl v německé klassi učitelem na ten čas Jindřich Wagner Valečský. Fol. 23.
[5]) Str. 33.

professorů v neděli Bratří betlémští kázali v kolleji „u mostu“ a prý sem chtějí s dovolením defensorů školu svou přenésti „in praejudicium academiae.“ Mrzutější událost tohoto posledního období před bitvou bělohorskou byla ta, že se mistři hořce potkali s protestantskými stavy samými, když se totiž rozhodující páni k tomu neměli, aby kollej jesuitská dána byla mistrům. Na radu rektora Jessenia mistři napsali samému králi Fridrichovi prosbu o tu kollej, prý ji mistři, když ji obdrží, nazvou „Fridericium collegium.“ [1]) Ale chyba lávky! Jiří Šultys z Felsdorfu s Jessenským nesli petici na kancelář a tu nepochodili. Dáno jim na srozuměnou, že jest „error in forma,“ král prý nemá v té věci práva žádného, „pročež aby vezmouce tu supplikací, šli zase domů.“ Když rektor nechtěl spisu vzíti, pan Jan Oršinovský z Fürstenfeldu obořil se na vyslance universitní otázkou: „Quem in ea re recognoscitis dominum?“ Odpověděli: „Regem!“ A zase v odvet řečeno, že král tu nic neplatí: „Rex hic nihil juris habet, vos scriptum vestrum in praejudicium dominorum defensorum concipi curastis!“ A dále vyloženo jim, že akademie s konsistoří dána jest v moc stavům, stavové že ji dali v moc defensorům, ti že mají jus mandandi, decernendi. Na konec výstražně doloženo: „Est modus in rebus, sapienti sat dictum!“

Na to Šlik hrabě vzal suplikací, „divně ji rozbíral a natahoval“; pak jim vyčetl, že už „předešle zamezeno, aby proti defensorům žádní dekretové nevycházeli, a byť i vycházeli, že žádné platnosti jmíti nemají“. Naposled se ozval kancléř smířlivěji, že se na to pomýšlí, aby kollej jesuitská k akademii se připojiti mohla. Odcházeje, rektor řekl k Šlikovi ostře: „Memineris nominis tui, quod es defensor!“ A s tím šli. [2])

Scéna tato domluvná velmi. Je patrno, že se na Hradě pražském revolucí změnily jen osoby panské; moc králova byla pořád stejně mdla, prve po své chuti a vůli rozhodovali z panstva prudcí a pánovití katolíci a teď prudcí a nadutí urození protestanté s Bratry; jedna oligarchie jak druhá.

Se sedláky stále byla práce mistrům; professoři od února do října téměř každý měsíc jedou do některé vsi sadit konšely a soudit lidi. Leckde napomínají, aby si lid pořídil zbraně, kdyby potřeba nastala, aby mohl nepříteli odpírati. Také do kolleje jim chodili vesňané přes tu chvíli s žalobami, se spory, o výhosty, ženitby. Vyšín, z Dolan rychtář, na jaře přišel také jednou s prosbou o výhost, prý slyšel, „že takové roztržitosti chtějí býti, a akademia že by měla stenčení in redditibus (v důchodech) vzíti“. Mistři divného proroka odmítli. [3])

---

[1]) Str. 6.
[2]) Str. 5. 6.
[3]) Str. 225.

Hospodářské poměry stále se horšily, výtěžek z dvorů čím dál byl menší. Při tom naléhaly těžké starosti o berně. Mistři ovšem břemeno skládali na sedláky pořádným dílem. Podle snesení sněmu generálního nebyla selská berně r. 1620 právě malá. Byla z obilí vysetého i prodajného, byla z vlny, byla osobní a konečně byla z chalup nebo domů. Z instrukce, kterou mistři dávají svým výběrčím po vsích, dočítáme se, že ze strychu obilí z jara sitého bude dáti po 2 gr. míš. Kdo osívá na cizím poli, dá ze dvou strychů a ten, či pole jest, dá z třetího. Z ozimního obilí dá se ze strychu po 3 groších; kdo obilí chce prodati, zastaví se u výběrčího a položí ze strychu 2 groše. O těchto groších učiní výběrčí počty v kolleji měsíčně. Z kamene vlny jest dáti 8 grošů míš. Na penězích berně osobní a úroční se bude skládati nejprv po sv. Havle, každý po 20 groších; po druhé r. 1621 po neděli Oculi po 30 gr., po sv. Jakubu r. 1621 též tolik: berně domovní bylo odvésti na sv. Mikuláše r. 1620 po 20 groších a druhou na sv. Bartoloměje též po 20 groších.[1])

Zatím vojna ohlašovala se do života universitního pořád tužeji. Mistři nabádají své učené i vesnické poddané k pobožnosti na ukrócení hněvu božího. V dubnu posílají všecky pražské školní rektory i žáky k stolu Páně. [2]) Tehda lid válečný ze zimních ležení chystal se do pole, a vůdce českého vojska kníže Kristian z Anhaltu byl 9. dubna v Praze oznamovat, že nemá na vojnu dosti peněz. Slovo to, jež se ozývalo do konce vojny pořád. Konec máje bila se česká armáda v Rakousích, a protikrál Fridrich i stavové čeští na všech stranách sháněli pomoci. Před svátky svatodušními přibyli na pomoc Němci z říše, a z jich surového chování u Prahy (Únhošť vypálili) mohlo pražské obecenstvo i okolní vsi poznati, co jich čeká, přibližíli se.

V srpnu (8. dne) voláni jsou pražští rektoři se studenty svými do kolleje Veliké, kdež jim mistři tuze ukládali, aby se „pro válečné běhy a zlosti modlili“; farářové prý žalují, že žáci nechtějí do kostela v čas, vymlouvajíce se, že nemají co jísti a píti; taková výmluva spíš sluší se na zvířata než na lidi, zasloužili by „scholares, ut axungia saturentur“, aby kolomazí byli syceni. Poručeno jim, aby třikrát denně modlili se v kostele a hospod aby nechali. Ode všech odpovídaje Václav Klemens Žebrácký, učitel od sv. Jindřicha, řekl na omluvu, že faráři mnozí sami jsou modliteb kostelních nedbali. A s tím odešli. [3])

Došlo tam, že i veselost vesničanů trestána jakožto prohřešení v těžké době. V říjnu volán michelský rychtář do kolleje, proč proti poručení královskému dovolil kejdařovi, aby hudl muziku

[1]) Str. 355.
[2]) Str. 20.
[3]) Str. 33.

o posvícení. Nespomohla výmluva, že na housličky hrány byly k stolu pouze písničky nábožné. Rychtář nucen položiti dvě kopy pokuty. [1])

Vojna nalehala tužeji. V srpnu radí se mistři, jak chovati se vedle sněmovního snesení, jímž nařízena výprava desátého člověka; kolik vlastně přijde akademii vydati vojáků, když Doubečtí a Psarští skrze krupobití škodu vzali a Radkovští a Kozmičtí od vojáků jsou zloupeni. I usnesli se, aby akademie toliko devět osob vydala na vojnu. Mušketů koupili mistři rychle osm, jeden měli svůj starý. [2]) Téhož měsíce (14. den) vyšel dekret, aby zmustrován byl každý krom nemocných a jakmile se „lermo" udeří, aby každý se zbraní se dostavil na obhájení města; židé aby připravili 800 svých souvěrců, kteří by hasili ohně. [3]) Tedy cítili vůdcové nebezpečenství už o něco dřív, nežli císařské vojsko vpadlo do Čech, což stalo se 12. září. [4])

Když blížil se čas sv. Havla, mistři pojali úmysl na místě dosavadního rektora Jessenia, jenž byl stále zaměstknán věcmi veřejnými, voliti zase jednou šlechtického studenta pro zdatnější pomoc akademie v strachu tonoucí. Prorektor Šultys řídil volbu, a zvolen adolescens Carolus Hidprandt de Walterskirchen, pocházející z rakouské rodiny šlechtické; k němu za prorektora vyvolen mistr Kampanus. Po volbě šla k němu mistrská deputací, zdali úřad přijme, když dovolí jeho poručník Christofor de Reinegg, jemuž ihned latinské o to zaslali psaní. [5]) Jináče usnesli se mistři nečekati odpovědi pana poručníka, alebrž položili obyčejné čtení zákonů universitních na den 12. listopadu, a urozený rektor aby prý při tom něco kratičkého promluvil „pro commendatione legum." [6])

Zatím od září blížily se obě armády k hlavnímu městu. Krvavé zastávky byly ve Vodňanech, v Prachaticích, v Písku. Dne 28. září dostav požehnání od administrátora Dikasta král Fridrich jel do ležení. V říjnu byl český voj stísněn již u Rokycan. — Téhož měsíce desátý den mistři rozkázali svým vesničanům v Drahelčicích, „poněvadž se tu lid (válečný) má klásti u velikém počtu, tedy že všecken dobytek má se uhnati hned zejtra, a obilí aby se všecko vezlo do Prahy." [7]) A poslední den téhož měsíce října stěžuje si v kolleji rychtář drahelčický, kterak skrze vojáky o žílu přišel, kterak mu berně od čtyř poddaných ukradli, a jemu samému „lépěji než za 50 kop miš. škodu udělali;" 162 kop prý zakopal u zahrady,

[1]) Str. 370.
[2]) Str. 34.
[3]) Skála. Hist. IV. 245. 249.
[4]) Týž 303.
[5]) Rukop. univ. A. 14. b. 37.
[6]) Ibid. str. 39.
[7]) Ibid. str. 373.

a ty že mu někdo ze země vybral, má prý potah na syna Kokrdového, poněvadž se Kokrdův ptal dětí, kam rychtář šel, a děti pravily, že nesl peníze zakopat. Mistři učinili rychtářovi diktum, že mu žílu (jakožto znamení rychtářské) koupí; berni že mu odpouštějí, a ztráty své aby se ptal. Když 30. října došly armády k Rakovníku, týž den udeřeno v Praze „lermo". V kolleji byl asi zmatek, neboť na zejtří potom stržil si pedellus velikou důtku za to, že „nikdy téměř není v kolleji, když potřebí, jako ani včera nebyl, když se lermo bilo". Pedellus poděkoval z toho napomenutí a slíbil, že bude pilnější. [1])

Listopadu šestého hnuly se armády ku Praze, k Bílé Hoře. V ten den, kdy osazovalo české vojsko horu, a císařovo vojsko položilo se pod ní, den 7. listopadu měli professoři staroslavné školy Karlovy poradu. Čtli odpověď rektorova poručníka, v níž má radost z té cti svého „klienta", ale nechce, aby byl rektorem; prý by toho v zlých těch časech nezastal. Zůstali tedy professoři bez rektora. V témž sedění snesli se, aby k lepšímu a pohodlnějšímu času odloženo bylo čtení zákonů, a programma aby se teď ještě nekoncipovalo; třetí usnesení týkalo se pobožnosti. Prý konsistoř ustanovila se jíti k stolu Páně, neměli-li by učiniti též tak professorové, neboť časové jsou nanejvýš nebezpečni (cum modo tempora sint periculosissima). [2]) Dvě další usnesení týkala se oudů universitních. Jednoho, byl to mistr Lednicius, citovali pro dluhy a uložili, aby je zaplatil. Druhý byl mistr Jan Horký, jenž si přišel pro listy zachovací, vyčetli mu, že vyhrožuje akademii a že hrubou zlolajností tvrdí, jakoby mistři v kollejích chovali nevěstky, čímž míní professorské manželky poctivé, a jemu prý místa tu nedopřávají. Odpověděl Horký, že se mu stala od mistra Fradelia veliká křivda, ant ho z kolleje té vystrčil (extruserit) a jeho věcičky (reculas) vyházeti dal, ale úmyslu akademii škoditi že nemá. Tenť poslední zápis v aktech rektorských před bitvou bělohorskou. Mistr Petr Fradelius stížnost na sebe neslyšel, byltě touž dobou vyslán proti uherské pomoci vojenské, aby ji přiměl k větší rychlosti. [3])

V aktech děkanských poslední zapis nese na sobě znamení zlé chvíle; děkan prosí o pomoc a radu, kterakby kollej Karlova mohla býti opatřena, obzvláště „fišek", v němž privilegia chována i peníze. Mistři usnesli se, že se musí svítiti celou noc na krbě, dříví že musí opatřiti Nenačovičtí, a Michelští že budou povinni přikládati a hlídati. [4])

Tak usneseno 7. listopadu, den před bitvou. Po těch posledních zápisech následují dva prázdné listy v knize. Listy prázdné, němé

[1]) Ibid. str. 374.
[2]) Ibid. str 40.
[3]) Tomek Gesch. d. Univ. 243.
[4]) A. 14. b. 249.

které divně dojímají, neboť když písař potom začal psáti zase, bylo po bitvě na Bílé hoře.

Dva prázdné, němé listy v knize universitní, předtím tolik hovorné, vysvědcují o těžkém stavu, jaký v Pražských městech nastal po ztracené bitvě. Poražené vojsko Prahou utíkalo. Devátého listopadu lezli první Valoni z vítězné armády přes zeď do Prahy, týž den ujel protikrál Fridrich s rodinou, s ním mnozí páni — pověstný Pavel Michna do města se vrátil s vyzváním, aby se vzdalo. Desátého listopadu se vzdalo, a hned nastalo trápení od surových vojáků, trápení lidí i nevinných tak zlé, že musil místodržitel z Lichtenštejna zakazovati, staviti.[1]) Professoři akademie Karlovy prosili vítěze Maxmiliana, Bouquoie a Tillyho o milost. Císařský vůdce Bouquoi slíbil za výplatu, že nedá posádku do kollejí. Ale netrvalo dlouho, dal přec. —

S vítězným vojskem jesuité se vrátili. Rektor Pražské akademie jesuitské Valentin Coronius v převlečení pobýval už od některého času za vojskem a prorokoval císaři vítězství. Dne 22. listopadu první jesuité přibyli do domu Pavla Michny na Malou Stranu. Dne 22. listopadu Karel z Lichtenštejna, císařský zástupce, patentem nařídil, aby bez prodlení jesuité byli uvedeni do svého, což se stalo hned nazejtří; a v málu dnech potom začala se z rozkazu Lichtenštejnova oprava kolleje, v níž dotud bydlili vojáci. V prosinci bylo vše jak tak spořádáno, jesuité pobývali dotud u panny Švihovské a u nějakého ševce a jinde po domech; vstěhovali se teď plným počtem do kolleje a prý měli radost, že bibliotheka jim s dobrou částí pěkně zachována, ač některé vzácné knihy prý pohřešili. Školy jejich začaly se již počátkem roku následujícího (1621); začaly se takovým návalem a zdarem, jakoby žádné před tím bouře nebylo. V brzce jesuité měli 1500 žáků, v nichž z panstva 9, z rytířstva 37.[2])

V knihách akademie Karlovy první zápis po bitvě stal se 12. prosince l. P. 1620. Týče se příhody, kterak pater generální vikář milosrdných bratří uchvátil universitní ves Počernice. Přišel totiž do kolleje šafář počernický s čeledí pro plat za službu; při tom oznamoval, kterak nějaký mnich zjednal sobě na dvůr Trčouský a ves Počernice „salvam guardiam“ a že do krčmy uvedl několik mušketýrů. Byl to mnich z řádu braří milosrdných. Mistři na tuto zprávu ihned poručili, aby universitní písař sjel tam a vyzvěděl, co se děje.[3]) Písař sjel a v zprávě své líčí, kterak „spatřil na vratech gruntu někdy Ondřeje Vykydly, na vratech rychtářových i ve dvoře akademickém patenty v jazyku německém přibité pod

[1]) Na příklad z našich známých mistra Václ. Vlaveryna vojáci pověsili, aby z něho dobyli peněz. Skála. IV. 383.

[2]) Schmidl. Hist. S. J. III. 233., 244., 246., 248., 287.

[3]) Str. 374. A. 14. b. Rukopis univ. archivu Ten se tu cituje do konce. Též v Pamětech kollegiátů od Tomka. Č. Č. Mus. 1847. 612. a násl.

jménem Joannis Baptistae Savonantii Carnedi Romani, vicevicarii generalis Germaniae superioris et hospitalarii sereniss. ducis Bavariae, patris misericordiae", jichž datum bylo dne 9. prosince. (V Praze 1620.)

„Porozuměl jsem", takž písař vypravuje mistrům, „že týž pater žádá všech soldatů jízdných i pěších pod jurisdikci Monsur de Tille (Tilly) a jiných oficírů válečných, aby vsi Počernicem, přináležející patribus misericordiae, neubližovali, a to ex timore Dei aby učinili. Rychtář mi zprávu učinil, že mají poručení od téhož patera, aby k pánům svým (k universi) se nehlásili více. Ve dvoře našlo se ječmene, něco ovsa i pšenice v snopích . .; střecha nad světnicí v předním stavení otrhaná byla takměř na skrze . . klisny že pobrali královští (Fridrichovi) soldati . . dobytek z obojího dvora bez kolikasi kousků v celosti se našel, ale pater všecko i u sedláků popsati poručil, aby tím ničímž nebylo hejbáno . . Šel jsem do krčmy, kdež nějaký Vlach s mušketýry na salvě guardii byl, kterémužto dav pozdravení v latinském jazyku oznámil jsem, že jsem vyslán od pánů svých, abych spatřil, kterak by se poddaní měli . . . že jsem četl patenty, kterak by ta ves patribus misericordiae náležeti měla . . a poněvadž jest táž ves nad lidskou paměť bez překážky slavných císařů a králů k kolleji císaře Karla přináležela, že na místě pánů svých žádám, vedle čeho této vesnice kdo se chce ujímati, aby mi v tom za zlé neměli. Podali mi salvam guardiam, kterouž patres misericordiae od Monsur de Tilly sobě na Počernice, (v níž není doloženo, zdaliž na Hořejší čili Dolejší) vyjednali; kterouž když jsem přečetl, oznámil jim, že ta salva guardia jest k dobrému poddaných pánů mých, ale že tu neuznávám nic býti položeno, aby ves Počernice od někoho patribus misericordiae se postupovala. Oznámili, že oni nemají mi co více ukázati, než abych se ptal na patres misericordiae při kostele kalvinském, kdež slove u Šimona a Judy v Starém městě Pražském, tu že se budu moci doptati. To slyše, jel jsem do Pražských měst." [1])

S jakými city vyslechli mistři tuto dlouhou zprávu, lze sobě pomysliti. I ustanovili, aby písař šel k milosrdnému bratrovi, jakož vojáci byli radili. Dne 16. prosince šel. Mluvil s ním latině dlouho o leccems. Ke konci ptal se universitní notarius, jakým právem té vsi užívá pater? I vyznal kněz bez obalu, že právem vojny, ale jakoby na omluvu jal se vykládati, když prý viděl, kterak Poláci odcházejíce chtěli ves i s kořistí sem nanesenou spáliti, žádal na nich, aby mu všeho postoupili, že bude psát císaři, aby ves oddal bratřím milosrdným. Tím prý Poláci se pohnuli a ves mu vydali. Ať prý svědčí o tom chlapec, jemuž bylo uloženo ves s několika míst zapáliti. I protož by mu mohli professoři zachráněné kořisti

---

[1]) Str. 375.

dopřáti, chtějí-li však s ním zápasiti, že jest hotov jim odpovídati; míní-li ho navštíviti, že rád je uvidí a o té věci přátelsky s nimi pohovoří, „nicméně že slyšel, kterak v kolleji Karlově děla se spiknutí proti J. M. Císařské a tudy že budou vesnice kollegiu odňaty všecky.“

Když pak k bratru milosrdnému mistři došli sami, uslyšeli totéž, co před tím Češbivius, notarius universitní.[1]) O štědrý den dal týž kněz odehnati z akademické vsi dobytek do Prahy, něco prodal, něco z něho rozdal. Když byl proto 26. prosince od vyslaného z universí notaria tázán, ukázav patent Lichtenštejna, místodržitele císařského, jímž se mu odevzdávají Počernice „se vším příslušenstvím“, doložil štiplavě, vím, že máte ještě jiný dvůr s vesnicemi a mlýnem, odtud dvě míle vzdálený; z mlýna mnoho důchodů požívá kollej; collegium Carolinum všaktě již nebude collegium Carolinum, budou v ní učiti patres (mínil jesuity)!

Dva dni potom (28. prosince) o desáté hodině na půl orloji professoři zase šli k pateru milosrdných bratří, ale ten jich nepřijal hned.[2]) Prý jest zaměstnán. Určil jim k audienci hodinu první po polední. Přišel tedy probošt Basilius, prorektor Kampanus a prof. Žabonius k hodině první po poledni. Pravili mu, když jest bratr milosrdný, aby k nim měl milosrdenství; prý jest jim teď 27 vojáků v kolleji živiti a že nemají nač, aby jim tedy dovolil vzíti z Počernic obilí a slámu. Pater odpověděl prostrannou řečí (prolixa), pravil o slibu krále Ferdinanda stran založení špitálu milosrdných v Praze, mluvil o daru loupežných Poláků, tím darováním prý zachránil Počernice, a proto plným právem jsou jeho. Však že přec by nebyl proti tomu, aby někdo z professorů do vsi s ním došel, že by mohli professoři věcí tam zachovaných míti s ním společně. Na konec řeči jim radil jako přítel, aby poslali někoho k císaři, byť na to vydali 100 až 200 kop, a tam aby prosili, aby zůstala Veliká kollej v držení statků. Mistři poděkovali a šli.[3])

Zajisté pozorovali, že milosrdný bratr nepovolí a že bude nutno prositi jinde. Dolehly na ně těžké starosti. Po příchodě místodržitele Lichtenštejna byl jim archiv universitní a fiscus čili fišek zapečetěn, a Jessenius s některými náčelníky položené bouře jat; špatné znamení. Po novém roce, 4. ledna 1621 došlo ze staroměstského žaláře dojemné vzkázání bývalého rektora Jessenia, že prosí mistrův sepjatýma, pozdviženýma rukama, aby mu jako almužnou dávali na salarium týdně 7 kop, poněvadž mu všecko jmění pobráno, a on že nemá ani „obolu“ na živobytí.[4])

---

[1]) Str. 376.
[2]) Str. 377.
[3]) Str. 378.
[4]) Str. 46.

Pravda, ochotně mistři sešli se hned na zejtří (5. ledna), aby porokovali o pomoci. Ale kolik mohli schuzelí a ustrašení ti lidé pomoci? Usnesli se, že vyšlou písaře do vězení, aby mistru Jessenskému vyřídil — novoroční přání; že mu přejí brzkého vysvobození ze žaláře, že by hotovi byli, toho vysvobození se domáhati, kdyby se jen vědělo, u koho na ten konec popracovati a která jest příčina jeho věznění; a poněvadž důchody akademické jsou příliš zkráceny, vsi odjaté i dvory, tak že od pokoření Prahy ani haléře mistrům se nedostalo, z té příčiny že mistry musí omluviti, když mu víc neposílají nežli 10 tolarů; při jiné příležitosti že mu pomohou zase tolikéž penězi. Písaři, jenž do vězení šel, Jessenius děkoval za přání i za peníze, ale prosil, aby ho měli v paměti, poněvadž to málo, co mu poslali, bude brzo ztráveno. Pak ptal se, dostal-li se mistrům do rukou list bratří jesuitů, jímž Jessenia pohánějí o navrácení bibliotheky, kteráž za jeho rektorátu byla akademii dána. Dověděv se, že nikoli, prosil, aby tou věcí co nejvíc bylo pospíšeno, prý nechť jeho jménem praedikator u sv. Salvatora jest pobídnut, aby vrátil knihy, jež přijal z jesuitské knihovny, prve než akademii byla oddána.

Z té věci patrno, čeho se Jessenius nejvíc bál. Bál se mocného řádu jesuitův.

Odpověď mistra Fabiána, praedikatora od sv. Salvatora, byla v situaci tehdejší přímo dětinská. Prý těch knih nemůže vrátiti, poněvadž mnoho prachu spolkl a mnoho zimy zkusil, když tu knihovnu pořádal; prý dosavad cítí mdlobu v pravém rameni. Direktoři prý mu chtěli dáti odměnu, on však nechtěl nic, než knihy, které by se mu zalíbily. Prý mu tedy dovolili, aby si některé vybral. I vybral si takové, jichž tam stejných víc než patero, šestero. A těch že nevydá, leč dostane mandát z úřadu nejvyššího.[1])

Jessenius svou řečí stran bibliotheky postrašil mistry; i odhodlali se 8. ledna 1621 dojíti k jesuitům. Šel k nim prorektor se vší radou mistrskou kromě Troila děkana; ten prý „žádné knihy z oné bibliotheky neužíval“ a proto nešel. Mistry provázel písař Čežbivius a rektor sv.-jilské školy Martin Bujacius.

Příchozí učinili jesuitům novoroční přání; vyličovali, kterak o tu bibliotheku pečovali, chtěli prý zříditi bibliothekáře, ale nedosáhli toho; jak bibliotheku na starost si vzali, tak rádi ji prý teď zase vrátí.[2]) Rektor jesuitský poděkoval z novoročního přání i z té péče, kterou mistři měli o knihovnu; pravil, že by byli raději viděli, kdyby mistři byli kollej a bibliotheku hned obdrželi s počátku, nebyla by tak vybita; však oznámil, že ji přijímají na té míře, jak

---

[1]) Str. 46. Opatrnost mistrů k tomuto knězi stran bibliotheky vysvítá z rukop. univ. A. 17. VI. 593; tu nechtěli mu klíčů k ní svěřiti.
[2]) Arch. univ. A. 14. b. 47.

jest, a líbezně dodal, že professorům karolinským, kdyby příště chtěli knih užiti, v tom se ochotně zaslibuje. Na rozchodě mistři prosili ještě, aby jesuité svým vlivem přičinili se o to, by vojáci z kolleje byli vyzdviženi. I to slíbeno.

Mistři na prospěch své ohrožené školy sháněli teď přízeň skoro zoufale. Právě do začátku tohoto roku 1621 připadá ona obšírná elegie, kterouž mistr Kampanus sepsal zajisté s velikým sebezapřením na nezaslouženou čest dvěma „mecenášům ctihodným", jakž dí „dvěma hvězdám České země" Pavlu Michnovi z Vacínova a doktoru Danieli Kaprovi z Kaprštejna. Elegie vydána od Kampana tiskem s názvem: „Elegia de optimo victoriae genere, quod est vincere se ipsum." [1]) Jádrem jejím jest prosba, aby oba páni radami svými naklonili vítěze k milostivosti. Psána jest mistrně, a pomineme-li lichotek a bombastu všem humanistickým básníkům oblíbeného, shledáme, že báseň mistra Kampana jest srdečný zoufalý hlas za smilování nad školou Karlovou, nad vším národem. Začíná se:

„Sola deos aequans homini clementia visa est
materies elegis non aliena meis.
Moverat, ut facerem, lux Lichtenssteinia, princeps
Carolus, Aonio fulta columna choro.
Ille simul nostri gratantia vota lycei
audiit, hos laeto protulit ore sonos:
Caesaris ex voto regno ut pax alma paretur,
non erit in curis ultima cura meis.
Vos, quod agit Caesar, quod Lichtenssteinius heros,
provehite, o Čechici lumina bina soli.
Vincitis affectus, malesuadam vincitis iram,
nec vestri vestro pectore regnat amor;
pergite pacatum patriis virtutibus orbem:
trux rabies procul hinc ad Garamantas eat."

Což na česko se vykládá: [2]) Jedině milostivost, bohy lidem rovny činící, zdála se býti příhodnou látkou pro verše mé. Bych tak učinil, příčinou jest světlo, Lichtenštein kníže Karel, sloup Aonským (básnickým) sborem utvrzený. Ten, jakmile uslyšel blahopřání škol našich, tato slova pronesl ústy usměvavými: Nebude poslední mou starostí, by dle žádosti císařovy v království pokoj blahý byl zjednán. Vy, dvě hvězdy České země, podporujte to, čím se zanáší císař a vévoda Lichtenštejn. Přemáháte vášně, přemáháte zlorady hněv; nevládne samoláska ve vašich prsou. Neustávejte ctnostmi rodnými utišovati okršlek zemský; surová zběsilost ať pryč ku Garamantům odejde.

---

[1]) U Pavla Sessia tlačeno. Exemplář v arch. pražs. v knize „O řádech pražských." Upozornil na něj univ. prof. dr. J. Čelakovský.
[2]) Přeložil Ant. Truhlář.

Dalšími verši básník velebí pokoj, ale

„pulchrius est ipsum se vincere, pulchrius hosti
parcere; nec virtus altius ire potest.“

To jest: Krásněji jest přemáhati sebe sama, nepřítele šetřiti; ani ctnost výše stoupati nemůže. Na ta slova Kampanus přivádí příklady z historie, volaje:

„Discite propitio, reges, diffidere Marti
Vincitur heu subito, qui modo victor erat.
Romanos, rerum dominos, haec alea Martis
moverat afflictos haud temerare viros.“

Což na blahol český: Učte se, královė, příznivému nedůvěřovati Martu, náhle jest, ach, překonán, jenž nyní byl vítězem. Římany, světa pány, pohnula tato vrtkavost zdaru válečného, aby poražených nehanobili mužův. K tomu hned zase příklady přičiňuje. Prý Popilius Laenas Ligury přemohl a všecky i se statky prodal za peníz mrzký, však Řím, zapovídaje odníti zbraň přemoženým nebo muže poražené prodávati, učinil výrok, že ten, kdo zuří proti povaleným „acerbus erit“. Uvádí příklady všelijaké ze všech dob, přivádí i Konráda Němce u Weinsberka, mluví o smířlivosti Karla V. k francouzskému králi. Připomněv, že i Ferdinand I. k Čechům poraženým byl přívětiv, dokládá:

„Par virtute nepos et nomine Caesar, habenas
qui nunc imperii temperat aequus, adest.
Arma deses rapuit funesta Boemia frustra
Caesaris ad tanti mox ruitura pedes.
Victa tamen surges sub tali principe, surges
patria, parcus erit sanguinis ille tui.
Tu quoque pone metus, Academi vera secutum,
assuetumque libris, innocuumque genus.
Aurea sub docto sunt principe secula doctis
talis et ira viri, sole cadente, cadit.
Sit victor magnus, major, qui temperat iras.
Rara avis haec, illi plurima turba comes.
Christiadas tales mirare fuisse Monarchas?
Gentiles mirum est hoc potuisse duces“.

Po česku: Nyní zde jest vnuk císař, výtečností i jménem rovný, jenž spravedlivě řídí otěže vlády. Zbraně ochablá Čechie záhubné marně se uchopila, záhy padnouti majíc k nohám Caesara tak mocného. Avšak ač přemožena, zdvihneš se, zdvihneš pod takovým vladařem, vlasti, onť bude šetřiti krve tvé. I ty bázeň odlož, rodino, držící se pravd Akademových, knihám uvyklá, neškodná. Za učeného vladaře zlaté časy mají učení; i hněv muže takového se sluncem zachází. Ať jest vítěz velik, větší je ten, kdo vášně zmirňuje. Toť vzácné ptáče (zjev); onoho nejčetnější dav provází [t. j. vítěze]. Divíš-li se, že byli tací panovníci křesťanští? To podivné jest, že pohanští to dokázali vojvodové.

Dalšími verši zase básník příklady přivádí o Filipovi Makedonském, o Alexandrovi, o některých vůdcích římských, o Pompejovi, Caesarovi. Ba i Hunny chválí tou příčinou. Když to vše vylíčil, básník volá s velikou poníženostÍ:

„At modo degeneres animi quo tendimus ausu?
Dextera cui tandem parcere nostra parat?
Pernicies belli quasi non ferat aspera secum
plurima, nos culpis haec cumulare juvat."

A končí oslovením pana Michny a Kapra:

„Vos qui consiliis regitis melioribus Orbem,
victorum faciles flectite ad aequa manus.
Sic vos alma beent jucundae tempora pacis!
Sic vos posteritas grata sub astra vehat!"

Což na česko: Avšak zvrhlí duchem, kam spějeme v odvážlivosti? Koho medle šetřiti pravice naše se chystá? Jakoby zkáza válečná nepřinášela s sebou krutostí přemnoho, my k tomu ještě viny nakupiti jsme ochotni. Vy, kteří radami výbornými svět řídíte, ruce vítězů ochotně k mírnosti obraťte. Tak nechať vás oblaží zdárné doby příjemného míru; tak ať vděčné potomstvo ku hvězdám vás povznese.

Známo z dějin, že oběma těm mužům Kampanus jménem ustrašené university pěl darmo.

Od počátku roku 1621 pracovali mistři snažně o to, jak by se zbavili vojáků. Bouquoi vzav výplatu, jakož svrchu dotčeno, nedostál slovu; Michna pletichář slíbil mistrům, že jen do jediné kolleje dostanou vojáky, jiné že budou ušetřeny. Druhého ledna 1621 mistři píší Adamovi staršímu z Valdštýna na Hrádku nad Sázavou, nejvyš. hofmistru, „kterak pominulých dnů netoliko do kolleje cís. Karla proti zámluvě od p. Michny nám učiněné . . soldati i do jiných kollejí jsou v mnohých osobách dáni, takže do kolleje Veliké 27 soldátů a vojaček pět do auditorium zimního a do classes jsou ložírováni a na náklad, kteréhož sama ta kollej přes sto kop míš. jest vynaložila, vychovávání, a když ti vyzdviženi, zase jiných 20 dáno". Mistři prosí o umenšení počtu vojenského a zároveň o přímluvu u Lichtenštejna, aby milosrdný bratr jim vrátil ves, dvůr a dobytek, co jim vzal. [1])

Dva dni po tomto psaní (4. ledna) šli mistři osobně k panu Valdštýnovi. Ale nedostali se k němu. Vyšel z pokoje Valdštýnova dr. Kapr, člověk stejného rázu jako Michna, a ten pověděl mistrům radu, aby o soldatech podali obzvláštní memoriál. I učinili tak a přinesše 12. ledna memoriál o soldatech, uslyšeli od téhož Kapra, že musí stran soldatů i stran patera milosrdných, tedy stran „obojí

[1]) Str. 852.

věci" pospolu býti sespsán jeden memoriál.[1]) Sepsán tedy memoriál takový, a probošt s písařem nemohouce proniknouti k pánovi, podali ho Rudolfovi, nejstaršímu synu pána z Valdštejna, aby ho panu otci přednésti ráčil. I přinesl ochotný mladík vzkaz mistrům, že „Jeho milost pan táta ráči se chtíti o vyřízení žádosti p. professorů k J. milost. knížecí (Lichtenštejnu) přimluviti."[2])

Memoriál skutečně dodán Lichtenštejnovi, jenž ho pro zprávu odeslal milosrdnému bratru Janu Baptistovi Romanovi. Bratr také bez otálení odpověděl, a mistři si již 20. ledna ve své paměti kollejní zapisují, co bratr Romanus k jich supplikací knížeti dal v odvet: . . . „Poněvadž mně, milostivý kníže, táž dědina jako kvartýr a zatím per modum provisionis, sloužíc já s bratry jako jiné soldati při armadě osvíc. kníž. bavorského za nejvyššího špitálníka, od J. mil. p. generála p. z Tilly dána jest, a majíc též skrze milostivé J. M. císařské nařízení zde zůstati a vedle řádu mého špitál pro nemocné vzdělati, poníženě žádám, že mně nadpověděnou ves s jejím příslušenstvím jakožto kvartýr nic déle než za 5 neb 6 neděl zanechati milostivě poručiti ráčíte . . . což že pro náš, všemu křesťanstvu v nemocech sloužící řád na tak malý čas učiniti ráčíte, dokonce nepochybujíc ve V. kníž. milosti opatrování poníženě se poroučím." [3])

Pět dní potom (25. ledna) mistři podali na list milosrdného bratra knížeti poníženou odpověď a vysvětlení.[4]) Připomenuli, že žádost Jana Baptisty jest „na protržení privilegia na touž ves a dvůr od cís. Karla IV. otce této vlasti" daného i „na záhubu chudých studentů, nás všech i učení Pražského předsevzata." Poněkud prostoduše mistři přivedli v dalších řádcích výstrahu tomu, kdo by privilegium rušil. Takového člověka odsoudil Karel k pokutě 1000 hřiven „auri purissimi", kteréhož zlata část připadnouti má fisku císařskému, část uražené universitě. Jináč prosí knížete, aby „na ně milosrdným okem pro čest a slávu boží vzhlédnouti ráčil", a slibují mu (podle starého dobráckého i sousedského zvyku), že nepominou se odsluhovati toho, co se tu pro učení Pražské dobrého stane.

Lichtenštejn asi uznal, že se mu plete Tilly a pater misericordiae do pravomoci a proto hned nazejtří podepsal kratičký dekret, jímž nařídil jménem císařovým, aby pater vydal ves a dvůr prorektoru a professorům „až do dalšího J. M. císařské milostivého nařízení." [5])

Zajisté s ochotou i radostí donesl písař universitní s mistrem Spissiem dekret Lichtenštejnův k milosrdným bratřím. Pater Baptista

[1]) Str. 853.
[2]) Str. 855.
[3]) Str. 856.
[4]) Str. 858.
[5]) Str. 859.

vyslaným odpovědi nedal, prý tu má jednoho bratra kardinála pohostinu, až prý porozumí spisu, dá odpověď na kancelář. Dal-li odpověď či nedal, nevíme, ale to jisto, že dekretu neposlechl, vsi nevydal, jí dále užívaje a vesničany všelijak týraje. Dne 30. ledna mistři prosí zase v kanceláři, aby „nad dekretem ochranná ruka" se držela, a kníže aby poručil, „aby bez dalších ouskoků pater misericordiae vsi a dvoru postoupiti povinen byl." V té prosbě mistři lichotí Lichtenštejnovi, že je milovník a patron literního umění. Prosbu přijal Daniel Kapr a hned poručil písaři akademickému, aby v jednu hodinu po obědích dostavil se do kanceláře zase, že k té hodině bude obeslán i pater milosrdný. Písař dobře viděl, že vyšel rozkaz, aby „ten kněz Baptista Romana" se poslušně dostavil. Ale kněz ani tenkrát nedostavil se. Písař akademický trpělivě čekal od hodiny až do tří hodin, však milosrdný bratr položil rozkaz, jak tehda říkali, za hřbet. Ve tři hodiny oznámil vyslanci akademickému pan Kapr, že „Jeho milost knížecí ráčí této věcí odkládati do příjezdu Jeho milosti císařské." [1]) Tuto kapitulaci nelze jináč vysvětliti, než že se kníže patera bál, a to tak tuze, že dopustil i zneváženi svého rozkazu.

V témž měsíci lednu, kdy ony těžké starosti na mistry nalehaly, zahájena po bitvě bělohorské první zase řízení sedlská, o jiném životě — obzvláště školském — nemohlo býti ani řeči. První řízení svrchu oznámené stalo se 14. ledna. Přišel Kříž z Dolan, aby mu Bečka z Velvar vrátil krávu. Dva dni potom chtěl Bělocký z Michle výhost; prý se obává, aby v této roztržitosti pod jinou vrchnost se nemusil dostati. Tato slova svědčí, kterak již byla rozšířena pověsť, že mistři přijdou se svou akademií o všecko. Bělockému výhost povolen, ale nevydán; prý ho dostane, „déla-li by se proměna, čehož pán Bůh uchovati rač". [2]) O výhost ze statků misterských hlásí se od té chvíle ještě nejeden, a je smutně zajímavo, že také nejeden poddaný člověk tou i jinou příčinou utíká se proti mistrům k Lichtenštejnovi. [3])

Ze zápisů měsíce ledna zajímavější a ovšem zcela pochopitelný je ten, jímž se mistři tuze hlásí o peníze, kteréž jim Příbramští již od roku 1619 zadržují. Byl to plat, jejž Mikuláš Karyk z Řezna odkázal na vychování kazatele betlémského. Mistři teď (22. ledna) upomínají o 240 kop miš. Příbramští ani neodpověděli. [4])

V únoru padla nová do kolleje Karlovy rána. Sešli se 25. dne professoři a zarmouceně četli dekret Lichtenštejnův a rozkaz, aby místa prostrannější v kolleji Veliké vyprázdněna byla pro sklad obilí. Snesli se, že poprosí zase Michnu; že mu předloží, kterak je

---

[1]) Str. 861.
[2]) Str. 250.
[3]) Str. 899.
[4]) Str. 1024.

kollej „ruinosa“, ale že se nestaví nikterak proti rozkazu. Dr. Basilius s písařem šli k Michnovi, kterýž pravil: „Ten pan profiantmistr vysoce velmi v povolání svém sobě vede; pro obrok na 150 kop koní [1]) příslušející tak velikého stavení potřebovati chtěje“. Dekretu nechav za sebou, propustil vyslané, kteří zvěděli asi jen tolik, že se Michna na jiné, kteří v Praze se roztahují, zlobí. Že by pomohl akademii, zapsáno není.

Vůbec tísnily mistry tak těžké starosti a strachy, že s ochotou chopili se počátkem března zoufalé rady, psáti list císaři do Vídně. Professor Jiří Šultys se jim v tom otevřel, že pojede v příčině pana otce svého tam, a že by supplikaci professorův vzal s sebou a že by u kancléře jednal dobré akademické. Mistři vyslali se Šultysem spolu i písaře svého mistra Jana Čežbivia Stříbrského, davše jim oběma společný list věřící. [2]) Supplikace latinská, kterouž měli vyslanci podati císaři, byla jen v dvaceti sedmi řádcích, ale nad míru ponížená. V ní praví, že padají ke kolenoum a vyznávajíce svoji bídu a hloupost (stultitiam), že prosí o milosrdenství, jež dosavad nebylo nikomu, kdo prosil opravdu, odepřeno. „Vyznáváme, že jsme zbloudili, vyznáváme, že jsme proti nebi i Tvé Cís. velebnosti hřešili; ‚cur non cum motis superioribus inferiora moverentur hic substitimus? Cur multis hinc ad aram caesaream confugientibus comites non fuimus? Cur multa non videnda vidimus?‘ Nechť jiní své vymlouvají, my na sebe žalujeme: neboť výmluvy toho způsobu pokládáme za obžaloby. Při soudcích stůj toto: neučinili jsme, nemohli jsme, nebyli jsme pro radu tázáni, nebyli jsme vyslyšeni; studia naše, míru jsouce družky, míru mají potřebí, mírem se sílí, pořád jsme vojnu zamítali. K otci vlasti toto díme: Odpusť, otče vlasti, chybili jsme, bez uvážení jsme jednali, želíme toho; Císaři Karlu V. (jehož památka jakožto jednoho z předků Tvých že jest Tvému císařsk. Veličenstvu vděčna, o tom nepochybujeme) velmi se líbilo, že vojvoda milánský, zanechav na straně listů věřících vážnosti panovníkově se připověděl: což my človíčkové neměli bychom se milosti Tvého Cís. Veličenstva připověděti? Vyznáváme, jsme rozptýleni, učitelé i žáci, však nepravosti naše nás rozptýlily. Statky akademické stojí zhubeny, an Bůh naše hříchy vojnou tresce. Ves Počernice jest nám vyrvána ctihodným knězem Janem Baptistou Romanem, bratrem milosrdným, ale milostí otce vlasti může býti vrácena. Utíkajíce se tedy k Tvojí cís. Velebnosti a milosrdenství při pravici té, jež dobyla vítězství, prosíme, abyste, v čemkoli jsme hřešili, nám odpustiti ráčil a akademii v největším jejím zármutku (což druhdy milostivě bylo přislíbeno) příznivě býti ráčil a privilegii jejích zachovati dobrotivě.“ Na konec slibují, že se budou za další vítězství císařovo modliti. Podepsáni jsou „Vestram sacram caesa-

[1]) Po straně si vypočetl písař, že to 9000 koní. 48.
[2]) Str. 49.

ream Majestatem suppliciter colentes subditi prorector et professores universitatis studii Pragensis.“

Pod datem 5. března akademikové psali též kancléři Zdeňku Popelovi z Lobkovic prosbu o milost a slitování; připomínají, že se císaři nic neomlouvají, ačkoli by mohli lecčeho na svou omluvu užiti; vědíť prý z historie, že u vítězův a císařů výmluvy bývaly začasté spíš na škodu, načež přivedli příklad z Valeria o Aetolech. Na konec prosí pána o přímluvu, aby vrácena jim byla ves Počernice, a vojáků v Karolinum bytujících aby byli zbaveni. [1])

Než se poslové vrátili z Vídně, Lichtenštejn poslal do university dekret, aby se zpravili, kolik jest té kontribuce od těch, „kteří jsou se defensorové jmenovali“, nařízeno, sebráno a nač sebráno. I odpověděli mistři hned, že o jiných kontribucích krom sněmovních nevědí a tušíce, kam kníže míří, přidali: „My ani v jejich (defensorů) radách, ani při jednáních jsme nebývali a toho se ničehož nedotýkali.“ [2])

Ve Vídni poslové universitní nepochodili dobře. Jiří Šultys dne 20. března odevzdal kancléři obě prosby. Kancléř sic slíbil věc fedrovati, ale odkládal pak den ode dne a císaři ponížené prosby pražských akademiků nepodal. Když se vyslaní k němu dostavili, nejednou se do nich ostře pouštěl stran bývalého rektora Jessenia, vyčítal jim, že dopouštěli stavům a direktorům v kolleji se scházeti a v ní se proti císaři „puntovati,“ prý měli aspoň „protestirovati.“ Vyslaní odpovídali na vše skromně a konečně prosili o propuštění laskavé, neboť svátky byly přede dveřmi, a ve Vídni draho. Co kancléř universitě vyčítal, Šultys ve své relaci uvedl dle důtek kancléřových v kusů třináct. První, že akademie uvedla Bratry do Betléma: dále že universí nechtěla uznati císaře za „loci ordinarium“, čímž samým první pochodeň války zanícena. Tato příčina bude se také Betléma týkati a je patrně vyšroubovaná. Třetí, že akademie změnila starodávný život a zvyky; že coelibat professorů zrušila, že communitatem odstranila; dále že professory pikhartské a kalvinské uvedla, schůzí v Karolinum bez protestace dopouštěla; že Jessenius rektor statků kolleje jesuitské byl velice chtivý (inhiavit); týž rektor zapomenuv předešlé milostivosti radou a svolením akademie vydal ostrý spis proti domu Rakouskému; korunovaci na království Uherské chtěl zmařiti a potomně konal poslanectví k sněmu uherskému proti císaři. Dále že rektor králi Fridrichovi dary a básně holdovací nesl; akademie že s ním souhlasila v spiknutí; také že jméno císařské jmenovali v kolleji s nenávistí. Jedna z příčin, proč nedostalo se vyslaným odpovědi laskavé, byla nade všecky tím zajímava, že mohla universí viděti v ní osud svůj ne-

[1]) Str. 50.
[2]) Str. 52.

daleko příští. Prý kollegia i akademie všecka byla druhdy zřízena katolíkům, statky její vrátiti by se měly katolíkům ne násilím, ale právem statků krádežně vzatých (jure repetundarum).[1])

Vypravovali vyslanci, že jim kdos ve Vídni „ponavrhoval," aby se akademie ještě ku knížeti kurfiřtu saskému o přímluvu k J. M. císařské utekli, nebude li on přímluvou svou akademii platen, že bude zlá naděje o ni. Vyslechše relaci, mistři tuto radu oblíbili hned. Jenom šlo o to, kdo by vzal tu legaci do Drážďan na sebe. Písař nechtěl. Konečně vzal to na se Šultys s knězem mistrem Viktorinem Vrbenským, jenž na ten čas práci církevní nevedl. Však i ten, než svolil, vzal si půldruhé hodiny na rozmýšlenou.[2]) Cítil, že věc nebezpečna.

Nevíme, který z professorů napsal list kurfiřtu Janu Jiřímu a druhý list přímluvný k bývalému pražskému kazateli protestantskému dru. Hoë, jenž byl rádce kurfiřtův. V listech těch naříkají mistři slovem „fuimus" — byli jsme, po nás veta, ale jináč jsou listy psány opatrně a jen prosebně a ne žalobně.

Dne 14. dubna odjeli vyslaní do Sas. Po jich odjezdu rozhodli se mistři o obnovu úřadu universitního. Povoláni jsou podle zvyklosti rektorové pražských škol a mistři i bakaláři kde kteří, a prorektor mistr Jan Kampanus 23. dubna měl k nim řeč o nemilostivosti časů a těžce připomínal, že akademický fiscus zapečetěn. Pak složil úřad, zvoleni volenci k volbě nové. Hodinu se radili volenci v museu Troilově. Troilus, děkan fakulty, jeden z volenců, po hodině oznámil ve jménu sv. a jediné Trojice boží, Otce, Syna i Ducha sv., že zvolen za rektora mistr Jan Kampanus; za místorektora Daniel Basilius; consiliarii čili radou jim budou mimo professory též z učitelů pražských mistr Gerson Gruneus, scholiarch od sv. Salvatora z německé školy, mistr Jiří Meussnerus Pražský, rektor sv.-jindřišský, mistr Jan Faberius Pacovinus, rektor sv.-mikulášský malostranský.[3])

Čtyři dni po této universitní slavnosti již Jiří Šultys referuje, co pořídili při drážďanské legaci. Kancléř saský i Hoë jim řekli, že měli v spise svém zevrubně psáti, v čem akademii ublíženo. Oba Sasíci chtěli, aby mistři pražští podali zprávu, v níž by dovodili právo k universitě od doby utrakvistů, aby podali opis (vidimus) privilegií; aby prohlásili, že akademie nenáleží k stavům království a tudy že neměla hlasu na sněmích, Jessenius že už není rektorem; aby položili do spisu, že dělo-li se co od nich v rebelii, že dělo se rozkazem vyšším; aby dokázali, že nyní nemají žádného kalvina

---

[1]) Str. 53.

[2]) Str. 51. Týž mistr učiteloval r. 1603. na škole sv. Štěpána, r. 1604 v Hradci Král., r. 1606 v Náchodě a tu oženil se (Hraše, Náchod. 375.), pak byl zase v Praze.

[3]) Arch. univ. A. 14. b. str. 56, 57.

mezi professory, aniž jakého kdy vezmou jiného než toho, jenž vyznavač konfessí augšpurské, a konečně aby vyjevili v spise, kterak a kým vzaty jsou od akademie vsi.

Professoři tyto rady všecky ujali a ustanovili se, že všecko v novém listě prosebném saskému kurfiřtovi „modeste“ (střídmě) podotknou; pak rektor tázal se: „Porozumíno jest, že k opatření té věci potřebí bude privilegií, a jsou v fisku spečetěná, mělo-li by žádáno býti od jeho milosti knížecí, aby fišek odpečetěn byl?“ I to ujali professoři tím rozumem, že napíší supplikaci Lichtenštejnovi, kterouž mu ranním jitrem donese Basilius a Žabonius. Budou v ní žádati za otevření fišku a doloží příčinu toho, „jak sama v sobě jest upřímně.“ [1])

Však Bůh pomozi! Prorektor a děkan se supplikou pochodili tuze špatně. Michna z Vacinova se do nich hrubě pustil, proč směli bez vůle knížecí ven ze země k kurfiřtu saskému vysílati a Jeho mlst. císařskou s kurfiřtem „strubovati — a potentáty v hromadu vaditi.“ [2]) Zahanbeni, zastrašeni vrátili se akademici do kolleje. V smutné zajisté konferenci uradili se, aby oba legátové, kteří byli v Drážďanech, došli k sekretáři v místodržitelství Michnovi a tu se „toho zpravili a purgirovali“.

Kněz Vrbenský a mistr Šultys podnikli mrzutou tu cestu k zpyšnělému povýšenci. Nešťastní legáti prosili ho, aby byl laskavým patronem. Sotva to doříkali, osopil se zlobně na ně. Pak si podal jednoho po druhém. Knězi Vrbenskému vyčetl, že v Drážďanech žaloval, kterak kněži lutherští se z far vyhánějí a „biskupští“ se dosazují, to prý není pravda, prý vše zůstává in suspenso. Zatím kněz Vrbenský byl sám z těch, kteří byli od fary vypuzeni pro víru. Také vyčetl Michna knězi, proč směl v legací jíti, když není professor a když akademii se žádné křivdy nestalo.

Kněz Viktorin Vrbenský zdvořile, poníženě se ohlásil: „Milostivý pane, mohu s dobrým svědomím oznámiti, že jsem z meze povolání svého nevykročil a jménem konsistoře nic jsem nepřednášel; . . jsem oud akademie a zavázán dobré akademie zastávati!“ Tím chtěl vysvětliti proč přijal k sobě poslání. Šultysovi mezi jinými kusy Michna vyčítal, že měl radost z vyhození dvou místodržících. Toho se bránil horlivě mladý mistr. „Radosti z vyhození jsem neměl, neboť mohou mi to vysvědčiti poctiví lidé, že jsem všecek mrtvý byl, když jsem se z kanceláře ven dostal!“ Na to Michna špičatě: „Třeba-li jest bylo vám tam choditi, jsouce vy professor kýž jste raději tehdáž lekci četli!“ K tomu nebylo lze nic kloudného odpověděti. Oba vyslaní prosili Michnu zas a zase, aby se nehoršil a nad akademií držel ruku. [3]) Rozumí se, že je odmítl.

---

[1]) Str. 58.
[2]) Str. 59.
[3]) Str. 60, 61.

Bylo asi dobře znáti, že konec akademie Karlovy, už dávno před tím na radu Lobkovice, Slavaty a Martinice a řádu jesuitského ustanovený, legací do Saska se uspíší. Bude o důvod víc. Byla to 3. května asi zase smutná konference, v které Šultys vypravoval o Michnových řečech a důtkách. Dohodli se mistři, že dopíší samému knížeti o svých dobrých úmyslech a ukáží nevinu. Však sotva skončili poradu, už tu byl posel, aby nazejtří dostavili se do radního domu v Starém městě z rozkazu knížecího, příčiny že jim budou tu oznámeny. Nové leknutí. Nazejtří v třináctou hodinu Basilius a Žabonius musili doslýchati v rathouze knížecí přísný rozkaz, aby kurfiřtu saskému nic nepsali, a výčitku, že v kolleji podnikají schůze a novou rebellii. I omlouvali se mistři ústně i písemně velmi poníženě, že scházejí se v kolleji, zvláště v sobotu, ale ne za příčinou rebellie, ale za příčinou sedláků, z nichž jedni výhostu žádají, jiní grunty prodávají a jindy jinak; někdy povolává se do kolleje žákovstvo a správcové školní, kdež se napomínají k pilnosti a k zbožnosti. Co se tkne kurfiřta, k tomu sic že poslali, ale ne s žalobou nýbrž za přímluvu k císaři Jeho milosti, aby svobody akademie v celosti mohly býti zachovány potomkům.

Mistři také poslali opis prosby drážďanské Lichtenštejnovi. [1]) Dne 4. května odnesli svoje omluvy a prosby před pokoj pana Michny, kdež je přijal písař. Tři dni potom stáli zase v předsíni mocného Michny a tu se dověděli, že supplikace jejich ani omluvy nejsou od jeho milosti knížecí přijaty, naproti tomu že se jim poroučí, aby hned napsali kurfiřtovi omluvu, že mu neposílají těch artikulů, kterých rady jeho v Drážďanech od vyslanců university Pražské byli požádali. Koncept nechť Michnovi ukáží. Aby mistry spíš pohnul, Michna pravil s plnou jistotou, že budou míti „fišek" otevřený. Však buď lhal jako nedobrý, buď potom nucen byl zase změniti úmysl svůj. Fiscus akademický zůstal zapečetěný.

Zatím mistři s poníženou poslušností, aby nepříznivce své ukrotili, honem napsali koncept dle rozkazu Michnova a poslali mu ho. Koncept se nelíbil pánům, vrátili jej tedy. Prý jakoby v něm Lichtenštejn byl viněn; professoři nesmějí nikoho z ničeho viniti. Šlo Lichtenštejnovi, jakož z politické historie známo, o to, aby protestantský kurfiřt, jenž ze zlosti, že ho Čechové neučinili svým králem, byl se přidal k císaři, teď nikterak nepozoroval, že se chystá násilná reformace katolická a dokonalé vyhubení protestantstva; bál se zajisté Lichtenštejn, že by lehké svědomí protestantského kurfiřta přece se pohnulo. Proto bylo vyslání do Drážďan se strany professorů tak veliké provinění, proto musil účinek toho poslání, prve nežli skutkem se stal, zmařen býti.

Poslušní professoři přinesli Michnovi nový koncept. Pán nahlédl veň, a poněvadž se k jeho úmyslu ještě úplně nehodil, Michna na

---

[1]) Str. 62, 63.

professory osopil se velmi drsně a pokládaje mistra Jiřího Šultyse za rozhodujícího v universitních věcech, dal se urozený pán v nadávání Šultysovi, stíraje si zlost na vlasech jeho zrzavých. Pravil, že professoři „nechtějí než přece šibalovati a přece, jakž jsou přivykli, se puntovati, ježto jim k tomu nedopustíme přijíti, a žádný není vinen než ten červenka, který všecky jiné spravuje, a on to musí vésti, ježto ví, v jakých jest terminích (v koncích), tak že ten poctivý muž mistr Filip (bude asi Fabricius) před J. milostí císařskou i mnohými vzácnými lidmi sobě na něho stěžoval, že po vyhození tak vzácných pánů směl se na něho mistra Filipa posměšně ušklíbati a nad ním se potřásati, iste homo rufus et nequam.“ (Zrzavý lotr.) Na konci vypustil pohrůžku Michna, prý bude věděti s pány co činiti, a mistři ať si dělají jak libo, ať se přiznají, že jsou legátům poručili stížnost vésti, neb ať koncept od Basilia sepsaný ke knížeti saskému pošlou, nebo ať od poslání jeho upustí.[1])

Rozumí se, že po takové pohrůžce ustrašení mistři zhotovili koncept do Drážďan nový, a písař akademický nesl ho bez odkladu Michnovi. Dvakrát mu ho nesl. Ponejprv nebylo Michny v kanceláři ani doma, byl na panketě na nových mlýnech u pana Sezimy z Vrtby. Po druhé, bylo 12. máje, zastal pána. Pán přečet pravil krátce a rozhodně, že z mistrů „nechce pravda jíti“; kníže Lichtenštejn prý chce, „ut aut academia poenas luat, aut se purget.“ [2]) Pokutu trpěti nebo se očistiti!

V kolleji Karla IV. zase porada o koncept. I byli mistři s Šultysem na konec odhodláni, že pro dobrou vůli v novém konceptě zaprou své legáty a že učiní všecko, co Michna poroučí, ale jakožto počestným lidem vidělo se přec prve promluviti s druhým do Drážďan vyslaným, s knězem Viktorinem, svolí-li tomu, aby se napsalo v koncept, že on i druhý vyslaný u kurfiřta nemluvili pravdu, když líčili útisk university. Předložili knězi koncept, v němž stálo, že legáti svou mez překročili, že není pravda, co říkali, Karolinum že nikdo mistrům nebéře, chrámy tolikéž že jsou protestantům zachovány a vůbec že mistři „hos rumores et similes tamquam a nobis nunquam profectos improbamus et ut minime veros rejicimus,“ tedy že všecky takové a podobné pověsti od sebe zamítají jakožto zhola nepravdivé.

Konečně — bylo to 14. května — byli mistři od Michny přivítáni přívětivě. Latině k nim hovořil: „Kdybyste byli hned s počátku tak psali, byli byste svým věcem dobrou dali radu!“ Mínil ještě, že by měli v konceptě Lichtenštejna docela očistiti slovem, že co dělá, vše dělá veřejně a zajisté dobře. Není zřejmo z pramenů, přijali-li mistři i tuto radu. Při rozchodu poručil Michna mistrům,

[1]) Str. 68.
[2]) Str. 69.

aby list ke kurfiŕtovi z konceptu věrně opsaný a pečetí opatřený mu dodali, Lichtenštejn že jim nikterak nevěří, že tedy v list nahlédne a do Drážďan že ho pošle rychle sám. [1])

A tak stalo se. Dne 22. máje přijal Michna list, [2]) jímž universi sama lhouc, vinila své legáty ze lži, a nejvyšší hofmistr Adam z Valdštýna sobě na péči vzal list dodati do Drážďan.

Obhlédněmež, kterak se podobal do té doby vlastní život v universitě a čím se jináč zabývala. O vědecké a školní činnosti není tohoto r. 1621 až po máj psáno nic. Ale v klassích při universitě něco žáků aspoň od jara bylo přec. Prosiť v máji Venceslaus Malobicenus, præceptor classicus secundus, o zvýšení saláru. Teď, v takové nouzi! I odpověděli mu, že je zle, žáků že *málo;* ale že by mu přidali platu, kdyby chtěl spolu zastávati službu pedella. Odvětil Malobicenus, že nechce býti pedellem, že už věku pokročilého a na nohy že nemůže. A za prvního učitele classium, Bergera, prosil sám Basilius, aby mu zaplaceno bylo, prý nemůže za to a jím to nesešlo, že pacholata přes zimu do classes nechodila. Dáno mu na tu přímluvu 30 kop miš. [3])

Že také na školách městských v téže době žáci pobývali, a tedy že se přec vyučovalo, to jde jasně ze žádosti osadních sv. Štěpána ve zdi. Chtěli v témž měsíci máji od professorů, aby chodili žáci od sv. Jiljí zpívat v neděli k nim do kostela. [4])

Víc než o škole zápisů touž dobou nacházíš o nedostatku peněz v universitě a o snaze přijíti k nim. Z těch snah za zmínku stojí jedna smutná. Dne 13. máje mistři píší Lichtenštejnovi, že před léty mistr Daniel z Veleslavína 100 kop českých si vypůjčil od professorů, potomně r. 1605 tu summu Anna Bohutská z Aventina, bývalá manželka Danielova, přejistila, ale ten dluh dosavad zaplacen není; teď Samuel z Veleslavína, dědic Annin, podle jiných pro víru zběhl, a statek jeho na J. M. cís. připadl, pročež mistři prosí knížete, aby jim byl podle té jistoty pro summu v ní obsaženou i s ourokem při purkmistru a pánech staroměstských zvod na ten dům propuštěn. [5])

Hromada zápisů děkanských a proboštských i v této době týká se universitních vesnic a lidí. Některé, dobu líčící, sobě vybéřeme. Dne 24. dubna oznamuje Marek z Nenáčovic, že vojáci na ves dojíždějí a škodí z domnění, že by podruzi na vojáky vskakovali a je bili; prý jsou nevinni; mistři měli se jich zastati. Ubozí mistři a zastati! Ale nepřiznali se sedlákovi k své málomoci, spíš se na

[1]) Str. 70.
[2]) Str. 71.
[3]) Str. 77.
[4]) Str. 257.
[5]) Str. 382. Přepis jistoty pí. Anny Bohutské jest tu 383. Datum sobota den sv. Jiří.

ného ofukli, že dle doslechu vesničané sami s těmi škůdci (to mínil vojáky) v krčmě pijí.[1]) Po nich přijde v máji Ducháček Jan, rychtář z Michle, a stěžuje si, že sedláci skrze vojáky přišli o potahy a chalupníci, kteří vůbec potahů nemají, ti prý sedí jako za zdí nebo mezí. Protož prý se snesli sedláci, aby sousedé na sbírku platili po dvou kopách a chalupníci po třech, poněvadž neměli škody. Ze sedláků však Koucký pravil, než by dal dvě kopy, že raději chalup zapálí a chalupníci, kteréž popuzuje a postavuje Hladký, prý nechtějí také platiti, vyčítajíce sedlákům, že jim nadávají přílepků, a tvrdíce spolu, že sic na vojáky platili všech platů polovici, ale před tím že nedávali než třetí peníz. Mistři srovnali spor výrokem velemoudrým, aby dal každý, co povinen, a Hladký, který se už předešle rohatě stavěl, nechť sebe hledí, by neupadl mistrům v trestání.[2])

A ještě jeden zápis stran vojáků, škůdců. Dne 18. maje prosí Radkovští mistrů, aby jim dali přímluvné psaní k Don Balthasarovi, aby jim aspoň stavení nebyla popálena, když o všecko jiné již jsou oloupeni. Mistři s divnou upřímností odpověděli svým vesničanům radkovským, „že jest věc nebezpečná psaní činiti, nebo kdyby se Táborští dověděli, že by třebas sami je vypálili“. Vesničané chtěli tedy aspoň vysvědčení, že jsou kollejští poddaní. Toho se jim dostalo. Začalo se: „Nos praepositus et magistri Collegii Caesarei alias regis Venceslai“ a obsahovalo prosbu, aby se těm lidem neubližovalo.[3])

V dubnu učinili mistři smlouvu o mlýn svůj v Nenáčovicích. Mlynář Matouš Berounský zavázal se do tří let ročně mistrům skládati 140 kop míšeňských.[4]) Při té smlouvě jistě nemyslili mistři na možnost již krátkého panování svého. A kterak si svůj stateček drželi! Ryšlavý jakýs brzy potom chtěl koupiti universitní viničku za 15 kop. Tomu učinili mistři dictum, že by koupil rád ves a peníze kdes; mistři že nemíní svého darmo dáti.[5])

Z ostatních nejedněch zápisů sedlských vysvítá, že se náš dobrý lid ani v této strašlivé době stran některých lidských křehkostí pranic nepolepšil. Vedl si jako jindy. Ze zápisů o pití a karbanu jeden charakteristický. Mistři volají 24. května jakéhos nádeníka vesnického, kde vzal peníze na pití a hru, onehdy prohrál prý deset kop, mlynářce půjčil také deset, kde je vzal. Odpověděl, že prodal klisnu za 23 kopy, kterou dostal, když Uhři utíkali od Bílé Hory.[6])

[1]) Str. 381.
[2]) Str. 259.
[3]) Str. 482.
[4]) Str. 390.
[5]) Str. 260.
[6]) Str. 385.

Nejdojemnější jest zápis o Počernických vesničanech. Ti prosí svou bývalou vrchnost, mistry v Karolinum, pro Boha. aby se jich ujali, a líčí prostými slovy „své veliké soužení a nátisky, které se nám dějí od ouředníka, nám od mnichů kostela sv. Šimona a Judy (od milosrdných bratří) vystaveného; ten, jsouc pouhý Němec a my sprostní Čechové, jemu bez tulmače rozuměti nemůžeme; proti vší spravedlnosti nás vězí, do klády, řetězů, pout vsázeti dává a že na nás, bychme v témž vězení i shnili, nic nedbá, říkává;“ pod ztrátou hrdla zakazuje choditi s žalobou do Karolinum, bez opovědi nesmějí ze vsi ani na čtvrt míle; také zbraňuje jim orati, síti, ale denně musejí jezditi s koni do Prahy a dovážeti obilí, dobytek zbitý a jiné věci. „I židy musíme voziti a s nima do Prahy se trmáceti.“ Pro Boha prosí za ochranu. [1])

Mistři tedy prosili o Počernice znova. V prosbě opětné lichotí Lichtenštejnovi, že jest milovník literního umění. [2]) Prosí o přímluvu též Adama staršího z Valdštejna. Také Michna, stavě se milostivým pro tu poslušnost, kterouž mistři dokázali stran legace drážďanské, dne 26 máje sliboval pomoc svoji, ale toho přece nedovedl v sobě ztajiti, aby mistrům jedovatě neřekl, že stran fišku zapečetěného věc zůstává na resoluci císařské, a tím že jsou professoři sami vinni, proč poslali „toho lháře (Šultysa) do Drážďan, který neumí se než smáti a lháti.“ [3]) Ale nepomohl Michna ani v příčině Počernic zhola nijak. Lichtenštejn se bál patera nutiti k poslušnosti a, jsa pán tak velmocný, styděl se vyznati to. I protož hledali nástrojové jeho, jako byl Michna a Kapr, jalových výtáček. Na příklad Kapr oznámil jednoho dne písaři universitnímu, že mistři ve své petici stran Počernic pochybili; prý podepsali „rector“ a zatím žádného rektora nemají. Písař ovšem odvětil, že mají rektora, jenž se zove mistr Kampanus.

Od 26. máje do 26. června není v knihách universitních zápisů nižádných. Strojilo se k velikým světoznámým popravám na Staroměstském náměstí. Vykonány 21. června. Povědomý mistr Viktorin Vrbenský byl z těch kněží, kteří provázeli pány na popravu. [4]) Bývalému rektoru Pražské akademie Jessenskému vyříznut jazyk, hlava sťata a tělo rozčtvrceno. Jedna čtvrť dlouho hnila a děsila na Koňském trhu na kůlu jsouc vyvěšena; jiné jinde. Také otec nenáviděného mistra Šultysa byl sťat. Bylo to v pondělí po sv. Vítu dle prostičkého zápisu v knize Vyšehradské „exekucí nad stavem panským, rytířským a městským ku podivení lidskému; kdož jsi tam byl, můžeš dáti za pravé.“ [5])

---

[1]) Str. 72.
[2]) Str. 74.
[3]) Str. 76.
[4]) Vyhnán byv pak pro onu legaci do Sas, zemřel r. 1622 v Žitavě. Dvořák, Dva denníky 109. Jireček D. Lit. má datum 1630.
[5]) Manual vyšehradský; 113 (v rukou soukrom.; byl na výstavě Národop.).

Po doktorovi Jesseniovi u vězení zůstal kšaft, jímž odkazuje dvě stě tolarů od university sobě povinných protestantskému faráři Lippachovi, jenž ho k smrti těšil. Písař akademický Češbivius tuto poslední vůli přinesl mistrům. Ti v poradě učinili dictum, že akademie za ty terminy, jež v kšaftě Jessenius udává, jemu nic dlužna není, neboť v té době, když rektoroval, nebyl ještě professorem a nad to dobrovolně se nabídl, když starali se professoři o volbu rektorskou, že darmo a beze vší odměny (gratis et sine spe praemii) práci tu k sobě přijme. A poněvadž Lippachius nečiní o té věci ani zmínky, ať se tedy mlčením vše pomine.[1]) Odkaz nebožčův byl utopen v mlčení, aspoň v knihách akademických o něm už ani slůvka.

Brzy po velikých popravách zatčen z universitních professorů mistr Jiří Šultys, na něhož, soudě dle nadávek Michnových, rozhodující pánové měli hněv veliký. Zatčen as pro legaci drážďanskou a snad i proto, že se smál Fabriciovi před vyhozením s okna české kanceláře. Ale tyto viny nestačily na zničení nenáviděného člověka. Nechali ho u vazbě domácí tím spíš, že se velmi těžce rozstonal. Pak se zřekl professury bez rozloučení s professory a proto také od nich opuštěn jest; když v září prosil za dříví z lesa michelského „pro dítky a čeleď“, mistři, bývalí kollegové, vzkázali mu, poněvadž z akademie vystoupil „insalutato rectore et professoribus a od povinnosti své odpuštění vedle statut nevzal, že nemá své žádosti užíti.“[2]) Potom se vystěhoval Šultys ze země, boje se nového nebezpečenství.

Před Šultysem ubyl professorům jiný kollega. Byl to mistr Petr Fradelius Šťávnický (Schemnicenus), jenž pracoval v službě vzbouřených stavů za hranicí a dověděv se o porážce bělohorské, v cizině zůstal. Ve Vratislavi dne 7. ledna r. 1621 umřel.[3]) Dne 2. července varhaník Esaiáš Flemingk přinesl do Karolinum věci po nebožtíku mistrovi; připomíná se jen „plášť vetchý a štampuch, za který žádal Francouz Vanetus, a jest jemu dán.“[4]) V kolleji Andělské zůstaly po Fradeliovi knihy. V říjnu nabídnuty zlatníkovi, jenž v kolleji té bydlil; nechtěl totiž platiti 7 kop povinného nájmu vymlouvaje se, že jemu mistr Fradelius za prsteny také dlužen zůstal, a to 22 kopy; a tu tedy mistři nabídli zlatníku, aby převzal knihy po nebožtíkovi. Ale když zlatník knih nechtěl, písaři uloženo nabídnouti knihy „tarmarečníkovi“ a z peněz získaných aby uhradila se činže.[5]) Toť tedy poslední smutná stopa po mistru Fradeliovi v knihách universitních.

---

[1]) Str. 78.
[2]) Str. 87.
[3]) Datum se uvádí v arch. univ. 17. A. VI. 614.
[4]) Arch. univ. A. 14. b. str. 80.
[5]) Tamž str. 541.

Mikuláš Troilus pro svoje služby v radním domě za času vzbouření podniknouti musil žalář kolikonedělní, ale že mu při nejlepší vůli nic podstatně zlého nedokázali, puštěn jest, a akademie od té chvíle všecka skládala se ze čtyř professorů — Kampana, Troila, Žabonia, Basilia — kterýmž professura proměnila se v útrapy, čím dál větší. Bez ustání tísnily je dluhy a nové berně na vojnu, kteráž brala se svou cestou dál. Ještě v červnu mistři podávají memoriál Michnovi a prosebný list Lichtenštejnovi, aby ten milosrdný pater se z Počernic odstěhoval; spolu poníženě žádali, aby sobě směli na některou jistotu, z měst universitě povinnou, některý groš vypůjčiti a naléhavé věřitele spokojiti. Začátkem července mistři obdrželi vzkázání, prý aby se všickni kollegiáti podepsali, potom že budou míti na svou žádost resoluci. [1]) Tedy poslušně napsali všecko znova a podepsali se všickni. A na to dostali odpověď: prý J. milost knížecí vyřízení memoriálu universitního zanechává do příjezdu císařova („an tu činiti jest o dva neb čtyři dni“); stran půjčky prý si J. milost ještě rozmyslí, „praví, kdo ví, nač se ty jistoty vztahují a že by s těžkostí kdo na ně co půjčil“, spíš ať se professoři vydluží něco na grunt některý.

I dali se professoři do naříkání žalostného, že nemají před rukama peněz žádných a že bojí se, aby pater misericordiae jim nesebral obilí s polí, an čas žní už přede dveřmi. To bylo 7. července. Potom nepřestali nabíhati k mocným pánům a prositi je úpěnlivě. Dne 24. července obdrželi zase touž odpověď, že Jeho milost kníže Lichtenštejn ráčí stran Počernic a dvoru Trčouského odkládati do příjezdu císařského. A když písař namítl: „Co pak má se obilí na poli nechati? Kdo pak bude žíti? pan Kapr z Kaprštejna ne bez posmíšku odpověděl: „Jedině pater misericordiae!“ [2]) Na tom zůstalo.

Bernici naléhali tuze a tužeji. Chtěli i zadržalé staré berně. Kolikráte mistři marně jednají o sečkání nebo polevu s inspektorem berničním panem z Mitrovic a z Nemyšle. Mistři píší v září do Příbrami o dluh 360 kop; píší do Pardubic o plat betlémský za tři léta zadržený, totiž o 54 kopy. [3]) Upomínají Žatecké důtklivě, aby poslali úrok na 1300 kop míšeňs.; prosí tu a tam, zdali by jim někdo na jistotu Kouřimských nepůjčil padesát kop. [4]) Mistři před tím už něco splatili. Teď, když zase hartuseno, mínili do berně odvésti aspoň sto kop. Ale v říjnu (9.) písař přednášel mistrům v schůzi, „že těch sto kop do berně shledati nemůže, leč při sv. Havle, až bude se činže vybírati.“ Z usnesení professorského, jež stalo se na tuto zprávu písařovu, vyhlíží nouze nelíčená: prý jest

[1]) Tamž str. 79, 80.
[2]) Str. 82.
[3]) Str. 1028.
[4]) Str. 88; 866.

periculum in mora, protož aby písař obecní lžíce dvoje do mince nesl a dal je šmelcovati. [1])

Jest div, že v takové tísni professoři měli ještě jaký taký smysl pro obyčejné práce úřadu svého. Snažili se, aby v třídách při akademii se učilo; professoři dohlédali; učilo se bezpochyby také ve farních školách, byť snad jen kuse a roztržitě. V universitě také konána ta ona přednáška, ba čteme i o disputacích a thesích, což svědčí, že nevymřel život v školních síních dočista. S jedním z promovovaných mistři měli až i spor o these a disputaci. Volají si totiž v září mistra Špisia, rektora z Týna, aby konečně disputoval a, kolik povinen, aby platil. Vymlouval se, že od čtyř neděl neviděl ani haléře (obolum). Mistři mu odpověděli, když má na pití, aby se staral též o zaplacení; prý se nenaučil dosavad tomu, že bonus Servatius facit bonum Bonifacium et Bonifacius Placentium. A na konec rozhodli, aby šel posedět do kurníka. Odcházeje Špisius vyčítal mistrům, že jiní bakaláři po pět let tu pobývali a nic nedisputovali, to že věc nerovná. [2]) A do kurníka nešel ani nedisputoval; aspoň měsíc potom žaluje ve sboru děkan do té Špisiovy neposlušnosti. [3])

Že byla matrika nebo album universitatis ve fišku zapečetěna, to mělo bezpochyby nemilé následky stran immatrikulací studentův. Soudíme z tohoto případu. V červenci prosil jakýs Georgius Hannokius, říkaje se býti zběhlým v umění mathematickém, aby mohl mezi počet stuodisů býti přijat a povolení míti k tištění kalendářů; také prosil, aby ho deponovali (za beana), vyznávaje, že v literním umění není zběhlý. Odpověděli mu, že nyní fiscus jest spečetěný a nemůže se ke knize facultatis; stran kalendářů mu pravili, že, třeba nebyl studios, přece je bude moci tisknouti, když mu to Jeho milost knížecí dovolí. [4])

Jakoby svým stavem byli úplně jisti, mistři pro universitní práce v srpnu najímají nového pedella Daniela Jirkonia Cuttena; professoři v říjnu 23. sešli se porokovat o volbu nového kollegy. Probošt v Karolinum přednášel, že v kolleji „jest málo obyvatelů, kdo by měl z mistrů ad professionem povolán býti.“ Učinili professoři snesení, že jus electionis secundum statuta est penes praepositum domus, pročež aby to při proboštovi bylo zanecháno nebo aby se odložilo. [5]) Tedy odložili a nedostali se víc k tomu. — Dne 16. října volen nový rektor universitní, zvolen m. Mikuláš Troilus, a prorektorem stal se mistr Kampanus. Písař jim přeje v knize,

---

[1]) Str. 90.
[2]) Str. 87.
[3]) Str. 278.
[4]) Str. 82.
[5]) Str. 396.

quibus Deus successus felices in regimine largiatur.[1]) Měli toho požehnání božího věru spíš než kdy jindy zapotřebí.

Že se i v latinských školách městských i v té době učilo, to vysvítá z rozmanitých žádostí i stížností, s kterými odleckud učitelé i jiné osoby přicházely, a pak i z toho, že v starodávné terminy (o sv. Jiří a Havel) rektor vždy ještě dosazoval a přesazoval k městským školám učitele jakožto membra universitatis. Učitelé přicházeli i v této době na sebe žalovat. A co všecko nežalovali! V srpnu přijde mistr Andreas Stupanus a stěžuje si, že ondyno podával Janu Rosaciovi ruku, a ten ji nepřijal. Takové dětinství v tak hrozné době![2]) Vážnější jest a smutně charakteristické, že učitel ze vzorné školy akademické (classes), Malobicenus hrozí pražským kollegům, že na ně přivede vojáky![3]) Patrně vojáky, kteří byli posádkou v kolleji a týrali ji. O termin sv.-Havelský r. 1621 mistři již malou práci měli s dosazováním učitelů na školy farní. Všecko scházelo, hynulo. Jindy těmi konfirmacemi listy popsány veliké, tentokrát osm osob dosazeno a konfirmováno.

Se sedlským lidem mistři měli v ten trudný čas hojná obyčejná zaměstknání. Na podzim dosadili všude nové konšely a rychtáře. Přicházeli sedláci týdně k řízení do kollejí, vyjednávali výhosty, ženitbu a jiné své věci; dosti často ozývaly se tu nářky na nouzi, způsobenou zvlášť vojáky. Jeden zápis zajímavější. 4. června podal Burian Papež ze vsi Mečíř suppliku, v níž vypravuje, kterak pro zabití čtyř vojáků, při kterémž zmordování nebyl, nicméně skrze pomluvu k škodě přišel, čtyři klisny jsou mu vzaty, dvůr zapálen, dvě stě kop sám vojákům v Dobrovici dáti musil, jináč že chtěli ves vypáliti. Žádal tedy, aby sousedé přinuceni byli pomoc mu učiniti na splácení těch dvou set kop, kterých sobě byl v okolí vypůjčil; pak aby mistři psaní učinili k Henykovi Valdštýnovi o navrácení dvou klisen, které mu zdržuje klada příčinu, že jeho vinou ves Bratronice od vojáků vypálena.[4]) Mistři ochotně byli po vůli sedláka, od vojáků i pana Valdštýna těžce trestaného. Pomohli-li mu však přímluvným listem, to neví se.

Líčíce nouzi svou, Michelští v září prosí mistrů, aby „jich páni milovali a místo posvícení strojení 10 kop vzali.“ Mistři ochotně svolili, že se zříkají hodokvasu posvícenského, ale aby se vesničané vyplatili kopami dvanácti.[5]) K té nouzi divná jest protiva, čteme-li, že konšel v Michli, Jakub Kolář, v Praze na toulce prohrál deset kop na jedno posezení. Kolář ovšem zapřel; prý hraje jen po krejcaru.

---

[1]) Str. 90.
[2]) Str. 84.
[3]) Str. 85.
[4]) Str. 600. 601.
[5]) Str. 274.

Vraťme se k osudům české university. Brzy po sv. Havle (23. října) léta Páně 1621 dopadla na mistry nová rána. Týž den, co se mistři usnesli prositi berníka pana Mitrovského, aby dluhů berních čekaje, přijal zatím zase nových sto kop od university, pozval si pán ten mistry a přečetl jim dekret knížete Lichtenštejna, jímž se může pro zadržalé berně z lidí poddaných uvésti na ves Michli. Měla tedy mistrům i tato živná ves býti odňata. Rektor Troilus, probošt karolinský Basilius a děkan fakulty Žabonius, vyslechše dekret knížecí, zajisté ulekli se. Vlastně už vítání bylo na leknutí. Ve dveřích jim pan Mitrovský z Nemyšle děl: „Adhuc vos Pragae praestolamini?“ (dosud civíte v Praze). Urozený pan významně podotkl, že o tu ves jiní stojí, jako na příklad pan Trčka, ale že „jest melius té vsi přiti leunculo quam leoni.“ Tím lvíčkem minil sebe.

Mistři na to hned přímo neodpověděli, alebrž dali se do prošení, vymlouvajíce se, že sedláci také neplatili a neodvozují berní pro schuzení od vojáků, pro ohně a krupobití. Prosili, aby akademii bylo sečkání učiněno aspoň za některý den, aby se mohla objíti o jistou summu. Ihned se zas ohlásil ochotný pan Mitrovský, že „jeho paní manželky paní matka má na zlatě, že by je založila, však aby on té vsi užíval do vyplacení půjčené summy.“ Mistři dali chtivému pánovi odpověď, že by od paní rádi přijali pomoc a že by jí zastavili některou svou jistotu. Toho, aby pán užíval Michle a tudy měl dvojí úrok lichevný, nechtěli přijmouti. Ale pán rázně odmítl, že na jistoty jejich paní nepůjčí nic, aby tedy buď tu summu povinnou složili nebo jeho „poddanou kondicí ujali, jináč že fiet officium a v 7 hodin v pondělí že zveden bude do vsi Michle.“

Zase prosili mistři o poshovění; prosili jen o tři dni. Pán jim přál lhůtu — do rána. Uvažme, když s nimi jednal byla už 24. hodina na celém orloji — tedy večer a lhůtu obdrželi do rána! Odvětili mistři, že jim taková lhůta nic není platna. Kde přes noc nabrati peněz? V úzkosti své prosili zas a zase. Dopřál tedy pán lhůtu do první německé hodiny po polední hned nazejtří. Tedy ze soboty na neděli. [1])

V týž den sobotní před návštěvou u Mitrovského ještě jiná nemilá věc vběhla mistrům do cesty. Dověděli se, že jsou u knížete pomluveni, jakoby v kolleji se nová rebellie začínala; prý se v ní kněžstvo schází a znova „puntuje;“ příčinou toho donešení prý je administrátor Dikastus, jenž se na kněze horší pro jejich schůze v kolleji. [2]) Poslední protestantský administrátor — a udavač. Divná věc, nepodobná k víře, ačkoli ze Skály víme o nedobré po-

[1]) Str. 280.
[2]) Str. 278.

věsti tohoto muže. Mistři vyslali k němu prof. Žabonia s písařem, aby pověděl, tak-li jest. Co pověděl, psaní není. Podezřelé při té věci jest ovšem to, že mistři byli v příčině té pomluvy posíláni o přímluvu k Trčkovi, „o kterémž se slyší, že by chtěl Michel koupiti, prve než by jiný ji uchvátil.“ To byl onen „leo,“ jenž měl zálusk na akademickou ves, a pan Mitrovský „leunculus.“

V neděli ranním jitrem co nejprve rektor svolal mistry na poradu, kde vypůjčiti peněz na spokojení pana Mitrovského. Usnesli se, že budou mistři „per partes při patronech akademie toho vyhledávati, aby penězi založili,“ ale že byla neděle, kde koho hledati? I zase šli k Mitrovskému prosit lhůty aspoň do pondělka do 10 hodin německých. Pak prosili i Michnu, aby se slitoval, ale nezjednali nic, nežli že lhůtu prodloužil do 1 hodiny po poledni. Teď pospíchali rektor s proboštem k nějakému apatykáři malostranskému, akademie příteli, a ten ochotně s nimi šel týž den k pověstnému kupci panu Hons de Vitte, jenž s Michnou a s jinými vyššími bohatl na útraty trestaného národa, aby na jistoty půjčil dvanáct nebo třináct set kop. Kupce nebylo doma. V pondělí ráno šel apatykář k němu zase. Kupec byl ochoten. Pravil, že jsou mu při berni páni berníci některý tisíc dlužni, že tedy summu od professorů povinnou béře na sebe. A skutečně šel s professory v desátou hodinu na Hrad k berni. Ale pana Mitrovského nebylo tam. Trpělivě všickni čekali až do hodiny dvanácté. Tu pán přijel. S radostí mistři proti němu vyšli oznamujíce, že našli dobrého přítele, který jich dluh na sebe přejímá. Však hned byli ochlazeni. S koně dolů k nim pravil, že se měli zachystati penězi hotovými, jináč že on vůli knížecí naplniti musí. Ohlásil se de Vitte kupec na prospěch mistrů. Ale i toho odbyl pán, že peněz pilně potřebí hned, a na svůj dluh při berni že dostane patent do Žatce nebo do Litoměřic, aby mu tamější výběrčí summu povinnou odvedli. A po té jel pán dále k Hradu a vešel do berně do svého pokoje. Skromně mistři brali se za ním. Za dveřmi mistři Pražské školy vysoké stanuli a několikrát mu vzkazovali, smějí-li s ním promluviti; ale pán jich nechal za dveřmi. Když ustanovená hodina (první po poledni) vypršela, mistři, jakoby je zoufání popadlo, bez dovolení vešli k urozenému pánovi s prosbou, aby sečkání stalo se jim do druhého dne, že peníze přinesou. Kupec de Vitte se jim zakázal. Ale pán je příkře odmítl; prý nemůže s tou věcí dlíti. Stručně a dojemně zapsáno v knize: „Tu ještě *pro Boha* žádán byl, aby se nekvapilo, poněvadž chtějí zadržalé berně odvésti. Nemohše nic obdržeti, odešli.“ [1])

V úterý, den potom, pan Mitrovský, pojav k sobě písaře z desk Pavla Lopatského a jiného úředníka z berně, odjel ranním jitrem

[1]) Str. 281.

do Michle, aby ujal ves. Tu svolati kázal rychtáře a sousedy, jimž poručil přečísti „obranný list“. Pak musili poddaní slibovati Mitrovskému na místě J. M. C. poddanost a člověčenství. Obranný list zanechán rychtáři, jenž ho hned donesl do kolleje,[1]) takže mistři dosti brzy zvěděli, co je potkalo.

Po tomto neštěstí mistři nesložili rukou v klín. Jali se teď se vší horlivostí sháněti peníze, aby si Michel vyplatili. A s podivem se zastavujeme nad professory, vlastně nad tím zbytečkem professorů Karlovy školy vysoké, že v těch trudných dnech opět schystali se k zahájení nového školního semestru sv.-havelského, zimního. Zpozdili se poněkud, ale v prvních dnech listopadových začali přec. Po starodávném zvyku v začátek škol 13. listopadu mistři zavolali správce všech Pražských škol s kollegy a jinými officiály, a tu jim připomínal Troilus, rektor nově zvolený, že se už dávno nesešli a že teď při obnově úřadů, senátu a rektorátu vidí se učitele školní napomenouti, aby žili zbožně, spravedlivě, čistě; když nedávno byly jich školy od mistrů navštíveny, nenaleeni učitelé pilnými, zbožnými a spravedlivými, v některých školách nebylo vůbec nalezeno nižádného prospěchu ani v zbožnosti ani v literním, a to přec není vivere pie, juste, sed fraudulenter (podvodně). Také napomenuti, aby chodili do přednášek professorů, aby i žáky své dospělé do kolleje k přednáškám posílali, což prve opomíjeli; konečně jim uloženo, aby mistři s bakaláři v universitě disputovávali.[2])

Snahu professorů o život školní v této nejhorší době lze vysvětliti silným vědomím povinností učitelských, podporovaným utěšující myšlénkou, že přes všecky svízele žádná moc se neodhodlá universitu „podobojích“ zbaviti práv, zrušiti ji, zrušiti slavné založení Karlovo a stvrzené i spevněné tolika privilegii. Že něco toho hrozí, o tom napověděl professorům již pater misericordiae, ale zdá se, že mistři v možnost svého i akademického konce nikterak nevěřili. Svědčí tomu již ten shon, aby zjednajíce peníze na berni vyplatili sobě Michli. Devátého listopadu 1621 mistři psali primátoru slanskému Václavu Hanžburskému, že se nejvyšší inspektores nad berní uvázali ve ves Michl, „neušetřivše ponížených omluv, proseb, supplikování.“ Prosí ho jakožto upřímného patrona učení Pražského, aby na jistotu, kteréž přípis posílají, purkmistr a páni Žatečtí pod obyčejné interesse do času sv. Jiří zapůjčili 1300 kop anebo, což se jim za lepší věc býti zdá, aby tu jistotu, která zní na 1300 kop, přejistili, že jim ji mistři postoupí.[3])

Hanžburský ani Žatečtí mistrům nepomohli. Pomohl asi kupec de Vitte, ovšem ne z křesťanské lásky. Michel vyplacena, vrácena. Možná, že také jiní půjčili některou kopu, i mistři někteří musili

---

[1]) Str. 282.
[2]) Str. 91.
[3]) Str. 869.

osobně se zaručiti. Bylo professorům patrně nesnadno dluhem peníze získati; asi pověsť o konci české university rozhlašovala se čím dál hustěji, a to tak, že jí naposled i mistři uvěřili. V listopadu 20. dne činí totiž rektor ve sboru „relaci, že se tomu porozumívá, že by mínili akademikův odbýti (t. j. že budou akademici rozpuštěni), pročež aby se páni opatrovali, jakoby měli dnes odjíti a zase jakoby měli i budoucně v kolleji zůstávati; co zůstává od obilí a sen, aby se prodávalo, aby aspoň měli na cestu, budou-li vyhnáni." — V té smutné konferenci professorské jednáno také, jak opatřiti Basilia a Žabonia i rektora, kteří se postavili za dluh, nedávno zdělaný, v rukojemství. Onino v 1200 kopách, rektor v 300 kopách. Usnesli se, aby někdo sjel do Slaného k primasu o zapůjčení peněz, a stříbrné lžíce aby se prodaly. [1])

Také uhodili mistři na své sedláky. Ale co z nich zchuzelých mohli vynutiti? Někteří byli na míře přímo děsné. Z Doubku na příklad rychtář Kaucký chce býti v listopadu propuštěn z rychtářství, poněvadž konšelů není, umřeli anebo jsou pobiti. — [2]) Pozvali si do kolleje sedláky ze Psár, aby platili. Ti, že nemají z čeho „pro zhubení od krupobití i od soldatů."[3]) Dne 26. listopadu mistři volají Michelské a předkládají domluvnými slovy sousedům, že jistě „vědí, kterak všickni zůstáváme v ouzkostech, takže kdyby nebylo dobrých lidí, že by o ves Michel přišli a oni že by byli jinou vrchnost měli." Z té příčiny aby tedy „nad vrchností měli outrpnost" a zapůjčili jí peníze. [4]) Tenkráte nedostalo se prosícím mistrům odpovědi zamítavé. Sedláci poradili se mezi sebou a nazejtří oznámili, že se postarají o sto kop, ty že zapůjčí a „snad dá pán Bůh i darovati chtějí." Mistři rádi poděkovali a slíbili, „bude-li akademii lépěji", že oplatí. Však v tom se rychtář Ducháček ohlásil s návrhem z brusu novým: prý proti zákazu mistrů Šrámek hrál a prohrál do 50 kop, a jiní též prokarbanili summy, z té příčiny by vlastně páni mistři měli opět sto kop požádati od těch hráčů, když mají na hru, aby půjčili oni a ne ostatní sousedé. Ale mistři drželi se pevně prvního slibu a pravili, aby se nejprv odvedlo sto kop, potomně že budou hráči povoláni a na ně se to „vzloží." [5]) Jistota v penězích byla mistrům tedy milejší. Asi tušili, že z hráčů nedobudou nic. A vskutku, když potom Šrámek a Šlapánek byli vyzváni, aby buď 50 kopami založili pány nebo aby šli do vězení, vymlouvali se, že nemnoho prohráli, k čemuž přidali ještě, že téměř všickni konšelé hráli. [6])

---

[1]) Str. 92.
[2]) Str. 489.
[3]) Str. 96.
[4]) Str. 285.
[5]) Str. 287.
[6]) Str. 290.

Dne 27. listopadu vrátivše se rektor Troilus, probošt Basilius a notarius akademický, pro peníze vyslaní, ze Slaného, učinili relaci, jak se jim dařilo. Za Kněževsí vystoupilo na ně 15 soldatů a vzali po plášti mistrům a jiné věci písaři. Jakž večer přišli do Slaného, poslali k primasovi, smějí-li ho navštíviti. Přivítal je, ale ozval se, když mu „opáčili" žádost, že dokonce nemůže takové summy půjčiti. I žádali vyslaní, aby se rozmyslil do rána a nemohl-li by sám půjčiti, aby aspoň nalezl prostředek, jakby mohlo spomoženo býti akademii. Dal odpověď, že o něm neví. Když přišli vyslanci k primasovi ráno, byl tu císařský rychtář mistr Jiří Properator Žďárský s jinými pány, a ti podali professorům prostředek: „že mají za 600 kop míšeňských grošů lehkých a že mají od J. milosti knížecí povolení, aby ta mince byla v renthauze přijata, pročež že by chtěli té summy rektoru zapůjčiti a že by pan Honz de Vitte mohl jinou minci za tu summu v renthauze, poněvadž mu tam něco se restýruje, zjednati." Při tom slanští páni podali vyslancům několik špatných těch grošíků na ukázku. Poděkovav z té starosti a nabídky, rektor Troilus slíbil, „pokudž budou to moci obdržeti, aby de Vitte tu minci ujal, že pánům města Slaného touž summu (mistři) uručiti chtějí aneb na ni jistotu učiniti." Po této relaci ve sboru prorektor děkoval vyslaným a litoval, že byli „obloupeni" na cestě; i sliboval, „pokudž by pán Bůh akademii z těch těžkostí pomocníkem býti ráčil, že jim tu škodu vynahraditi chtějí." [1])

Kupec de Vitte zdá se, že jakožto chytrý člověk nechtěl se špatnou mincí slanskou nic míti činiti. Naopak udeřil na mistry, aby mu vrátili dluh prve zdělaný. Patrně mistři vypůjčili se u toho člověka, jenž znal dobře situaci, pomoc jen na několik dní. Čtvrtého prosince děkan fakulty Basilius oznamuje kollegům, že Honz de Vitte každodenně na něho posílá strany peněz od něho vypůjčených, a slibuje, „že by budoucně chtěl zase pánům zapůjčiti." Usneseno prositi Honza de Vitte, aby sečkal aspoň do sv. Jiří, v ten čas že bude spokojen jistě, neboť Žateckým od university dluh jest vypověděn (3. prosince) a tím se o sv. Jiří peníze sejdou. Ale kupec po dlouhém mluvení a prošení dne 9. prosince slíbil čekati do nejbližšího pondělka, nic déle a jen tak, shledají-li mu mistři aspoň 800 kop: při tom byl ochoten lžíce universitní stříbrné vzíti v penězích. To bylo ve čtvrtek. Za tři dni měli shledati 800 kop! Ani se nedivíme Žaboniovi mistrovi, že radí, aby se nádherný příkrov universitní zastavil aspoň ve 400 kopách a lžíce že taky vydají 100 kop. Rektor mínil, že příkrov náleží vlastně k fakultě, a dluhy k universitě; mínil tím onen starodávný rozdíl mezi oběma korporacemi, rozdíl, který na tu dobu byl už skoro směšný, neboť fakulta a universita byli titíž znuzelí a ustrašení lidé. Tedy s příkrovem

---

[1]) Str. 93. 94.

zatím odloženo a vzbuzena naděje, že půjčí něco pan Kylián, něco pan Severýn. [1]) Dne 11. prosince prošen měšťan Kylián, a nepůjčil nic. Prošen pan Severýn, a ten přímo pověděl, že nepůjčí, „proto že se neví, na jakém gradu jest akademie postavena.“ [2])

Tím slovem opět slyšeli mistři umíráček svojí škole i sobě. A přec chtěli býti práví; chtěli v dluzích vytloukati klín klinem. Vězeli v dluzích, jakož sami o tom pověděli „pod uši.“ [3]) Ouhrnnou a přibližnou summu svých dluhů udávají v listě k Žateckým na půl třetího tisíce; praví, že „pro berni, contribucí, sjezdy a sněmy let předešlých svolené museli se v tu summu těžce zdlužiti.“ [4]) Žatečtí, kteří byli mistrům dlužni, ovšem neposlali také nic. Žádali za sečkání. [5])

Mistři byli v tak žalostném postavení, že již útok činili na každého zámožného, kdo jen o ně zavadil. Jan Goliáš jinak Haldius z Nayenperka na příklad žádá v týž čas, co mistři zoufale pomýšlejí na zastavení příkrovu, aby mu dovolili složiti dříví na zahrádce kolleje Rečkovy. Hned dovolili ochotně — ale „žádán nemůže-li víceji“ aby aspoň stem kop pány fedroval. [6]) To mluví samo! Nezbylo než aby pomohl příkrov, drahocenná parádní památka lepších časů. Dne 12. prosince oznámil žid Pinkles, že švakr na příkrov půjči 200 kop. A přinesl ty peníze. Mistři teď honem nabídli příkrov panu Honz de Vitte, „pokudž by ho chtěl v zástavě užiti, že by bylo lépe za ním jej míti.“ Nevíme, který dobrodinec příkrov konečně ujal.

V ty dni Žaboniovi zdařil se lov. Zjednal peněz 100 kop od „nějakého“ Jindřicha Helkara, řemesla sladovnického. Dne 13. prosince mistři napsali ubohému sladovníkovi jistotu, v níž vyznávají, že jim na spokojení pana Honz Vitte „vděk“ půjčil sto kop, kteréž mu o sv. Jakubě příštím zaplatí. [7]) O sv. Jakubě dávno už bylo po universitě veta.

Pro těžké starosti o peníze mistři nezapomněli na sklonku docházejícího roku na starodávnou pobožnost v kapli Betlémské. Prosili faráře sv.-jindřišského, aby „dle starobylého obyčeje“ na den Mláďátek sloužil v kapli. Vzkázal, že by rád, ale aby si vzali povolení od pana Plotaysa. Katolický pan Plateis měl podobojím dovoliti! Ale nešlo jen o Plateisa, pan farář sv.-jindřišský bál se katolických vítězů všech všudy, a proto mistři vyprosili si faráře sv.-havelského. Ten byl ochotnější, jen mínil domluviti se s „kollegou“ (druhým

[1]) Str. 95.
[2]) Str. 96.
[3]) Str. 541.
[4]) Str. 870.
[5]) Str. 872.
[6]) Str. 290.
[7]) Str. 871.

učitelem), co bude s žáky v Betlémě zpívati „aby nebyla nějaká inconvenientia (neslušnost) v tom zpěvu." Mistři snesli se knězi místo obědu dáti duplšedesátník.[1])

Přišel poslední rok samostatné školy Karlovy; rok 1622. Universitní zápisy v lednu svědčí o práci obyčejné a o starostech peněžních. Jak nízko klesla do té doby cena universitních gruntů, to dokazuje nabídka Jindřicha Šťastného Homuta z Harasova. Nabízel za dvůr Drahelčický, k němuž náležely štěpnice, lesy, louky a pole, do nichž na zimu zaseto 43 strychy 2 věrtele žita a nad 55 strychů pšenice, roční nájem 80 kop míšeňských. Podal hned hotovou smlouvu jen k podepsání, čekaje bezpečně, že mistři, jsouce v nouzi a v strachu, hned podpíší. Ale odvětili mu dosti mužně, že smlouva jeho i s nabídnutím jest směšna.[2]) V tom vzdoru vydrželi do dubna; potom nemajíce čím ositi, najali dvůr rytířovi na čtvrtý mandel; tři ať béře rytíř, čtvrtý oni. Zajímavo, že o dvůr v Drahelčicích stál také „nejvyšší poštmistr". chtěje ze vsi Hořelice poštu přenésti sem.[3])

Jeden zápis svědčí, jak malý vliv sobě mistři tehda připisovali; prosí jich jakýs vězeň, aby se za něho přimluvili u pánů Plotejsů. Vyznali a nezapřeli mistři, že by jejich přímluva nebyla nic vzácna.[4]) Cítili to. Už byli skoro žádni. Vždyť i paní Magdalena Dvořecká ze Skuhrova na Načeradci, když ji mistři prosili, aby z poddanství propustila bakaláře Roubiciusa Načeradského, na dvoje psaní neuznala professorů za hodné odpovědi své.[5])

V kolleji byli mistři tak obmezeni, že se bez dovolení hnouti nesměli již ani ve školních věcech. Lichtejštejn vydal zákaz schůzek. Mistři chtějíce život školský udržovati jak tak, prosí konec ledna r. 1622 pana Adama Valdštýna, aby směli pozvati studenty ke zkouškám obyčejným; praví, že dle způsobu akademického studentové bonarum artium času postního na examina pro gradibus philosophicis přicházejíce, v kolleji cís. Karla „shromáždění svá mívají", prý teď schůze zakázány, ale oni že by v schůzi mluvili jen o literním umění a pokojně.[6]) Myslíme, že mocní pánové za té nesvobody tehdejší nevinnou schůzi ke zkouškám nepřipustili. Aspoň nic nikde není poznamenáno o ní.

V únoru povolena schůze školních správců od staletí obvyklá v ten čas. Rektor k učitelstvu pražskému mluvil dojemně, že všickni vědí, na jakých koncích postavena jest akademia v těchto válečných dobách, ani dne není ani hodiny, aby měla oddech. Vyčítá

---

[1]) Str. 97. 98.
[2]) Str. 403. a str. 1036.
[3]) Str. 99.
[4]) Str. 100.
[5]) Str. 873.
[6]) Str. 949.

jim, že by měli žákům býti na příklad, ale místo toho že zanedbávají modlitby a lekcí; osadní prý na ně žalují. Také jim stížně připomenul, že se vyhýbali přes mnohá napomínání disputacím v universitě. Má-li po ruce kdo these, aby je podal. Ke dnům kajícím napomenuti k pobožnosti. [1]) Od učitelů odpověděl rektorovi mistr Cyprianus Kozelius, učitel štěpánský, a slíbil za všecky. Než odešli vyzval prorektor Kampanus, aby bakalář Raubicius mu zaplatil, co za něho dal k promoci bakalářské. Odvětil bakalář, že rodiče jeho na Táboře o všecko přišli, že se vynasnaží. [2])

V tom měsíci únoru přestávají děkanské zápisy na dobro, v missivech jdou až do dubna: v kollejích přestávají od března [3]) do máje; [4]) umlkají o kolik měsíců dřív než universitě zhašen život.

Zatím ukládáno na rozhodných místech o konec university Karlovy. Měla padnouti v obět katolické reformace. Zahynutí jí přivodili ze světských protivníků jejích Slavata, Martinic a jednatel jejich Michna, jim ve všem na ruku šel Karel z Lichtenštejna; z duchovních nepřátel skrátili jí život hlavně jesuité, z nichž nejčileji radil a jednal Vilím Lamormain.

V radách, stran reformace císaři daných, na prvním místě katoličtí páni čeští kladli tu, aby zrušena byla universí Karlova hned docela nebo aby přidána byla k akademii jesuitské. U těch pánů i u jesuitů stalo se takřka příslovím, že z akademie Karlovy od kacířů opanované jakoby z koně trojského již od dob Husových všecko kacířstvo se rojilo; také na ni sváděno, že z ní jako ze sněmu satanášova vycházely rady a pobídky k vzpourám. Dále páni radili, aby kolleje husitské oddány byly katolické mládeži, školy všecky i učitelové aby poddáni byli arcibiskupovi, žádný obyvatel tohoto království aby nesměl míti soukromého učitele kacířského, a do akademií zahraničných jinověreckých nikdo aby se neopovážil choditi na studia. V radách panských také vyskytla se ta, aby na místě akademie Karlovy zřídila se docela nová škola, již by jesuité vedle své školy řídili. [5])

Jakým směrem jesuita Vilém Lamormain ve Vídni pracoval proti Karlově škole, to patrno z listu, jejž dne 8. července r. 1622 psal do Říma k sv. kongregaci stran reformace katolické. [6]) Hned první řádky jsou akademii věnovány. Ta musí býti zrušena. Husité ji drží 200 let, a z ní učitelé, mistři v bezbožnosti husitské, dodá-

---

[1]) Str. 299.

[2]) Str. 300.

[3]) V kollejní knize Václava krále poslední zápis 18. března. Vesničan Bezprstý chce dědictví sirotčího.

[4]) Vůbec nejposlednější zápis kolleje Rečkovy je 7. máje o mlýně v Michli str. 305.

[5]) Schmidl. Hist. S. J. III. 325. 357.

[6]) Archiv. della S. Cong. d. prop. fide. II. I. Bohemia ad. 1629. N. 214. fol. 9. Opis v zemském arch.

vají se všudy do měst a městeček: když ti ožení se s bohatými vdovami, hned přicházejí po nich zase jiní takovítéž. Onino pak (oženivše se) stávají se písaři, senátory, správci měst a bedlivě snaží se o to, aby nižádný katolík do města se nedostal a nevkoupil. Universí asi od čtyřiceti let, byvši před tím víc než do polou lutherská, začala nakloňovati se přenáramné ke kalvinství. Vpivši pak plnýma prsoma kalvinství do sebe, stala se dílnou a pramenem všeho kacířství a rebellií. V ní se děly porady bouřné, vždyť proto rektor její odpraven. K universí připojena byla jakás konsistoř, útočiště i asyl kněží volného života. Ta konsistoř opovážila se kněze ordinovati. Dále Lamormain klade za nejhorší dosavadní zlo v Čechách to, že poddaní bez vůle vrchnosti nesmějí studovati ani pak stav kněžský k sobě přijímati, kdo z katolíků kdy vystudoval, hned ho vrchnost sebrala za písaře svého. Málo který z poddaných dostal se k doktorátu. To prý by měl na příště císař spraviti. Také radí, aby se školy kacířské všude zrušily a ze statků odbojníkům pobraných kromě dvou biskupství aby se zřídily dva semináře, jeden pro šlechtické syny, druhý pro plebs; tak prý radí Slavata a Martinic. Tíž oba pánové také radí, aby papež císaře k těm věcem pohnul, a to co nejrychleji, neboť kacíři mají strach o své životy, jimiž nejsou jisti.

Tenť list a rady jesuity Lamormaina.

Takž na císaře působeno se všech stran. Konečně rozhodl, že Karolinum se nezruší, a to pro památku Karla IV., jenž je byl založil; ale ta škola že se oddá jesuitům. Definitivně se jednalo s nimi na základě císařova listu ze dne 15. července v Šoproni datovaného.

Pražští jesuité obávali se spojení obou těch vysokých škol; „sagaci animo“ (chytrým duchem) předvídali, ze by jim to spojení nedobře svědčilo, prý by přibyly dvě nové fakulty, juridická a medická, bylo by spravovati akademické statky, z toho všeho zrodily by se rozmanité a přetěžké nesnáze. [1]) I došel provinciál Rumerus k Lichtenštejnovi, jemuž vyložil, že pražští otcové mají se svýma dvěma fakultama dosti zaměstknání; prý nestojí o to, aby pro universí Karlovu způsobili si nějaké hádky a obtížili se nějakým trápením. Na tom zamítání a rozpakování provincial jménem pražských jesuitů trval za několik neděl; ale Pavel Michna, „amicus societatis integerrimus“, tak dlouho a pilné vyjednával, až ho oblomil. Přemohl jesuitu důvodem, že nevezmou-li Karolina jesuité, vezmou je jiní správcové katoličtí, a pak budou v jednom městě dvě katolické university pro stálé hádky; druhým silným důvodem Michnovým byly statky akademické, jesuitům slibované.

Smrtelný zápas Karlovy školy jest dojímavý. O svém osudu nemajíce dlouho žádné jistoty, mistři pořád se snažili býti vhod

[1]) Schmidl. Hist. S. J. III. 357. 358.

vysokým i nižším pánům, kteří byli již uložili o zahynutí školy Karlovy. Platili berně z poddaných, aby se vyhnuli jakékoli důtce; [1]) nic nenamítali, když koncem února Michna z některými pány přišel do kolleje krále Václava čili Císařské, kde proboštem byl Kampanus, a oznamoval, že císaři „má vydáváno býti sedm milionů z mince od jistých osob a že v minci musí býti mnoho osob, kteréby peníze dělaly, a ty že žádají v kollejích bydleti a že budou lépeji platiti než jiní pokojníci.“ To jest jasněji řečeno, aby kde kdo a snad i probošt z kolleje se vystěhoval, ustoupě cizím. [2])

Nastal začátek konce. Dne 5. března poručeno professorům, aby nazejtří v patnáctou hodinu sešli se v kolleji. Tu se jim představili pan Heřman Černín z Chudenic, hejtman Starého Města Pražského, Michal Pěček Smržický z Radostic a konšel mistr Jiří Mathiades, ukázali a četli dekret Lichtenštejnův, jímž se zřizují za kommissaře. S nimi buď hned, buď o něco později ohlásil se za kommissaře i onen Jiří Mollerus, jenž se mistrům před bitvou marně vnucoval za professora. [3]) Teď byl už katolíkem a přišel se mstít. Stejně nemilý mistrům byl z kommissarů také onen druhý jmenovaný Pěček. Byl jízlivý mistrů protivník a dle zprávy Skálovy „pochlebník veliký jezuitský a knížete Lichtenšteina“. Měv za některý čas jako bůh Janus „na škrabošce dvojí tvář“, teď do kolleje přišel již jako katolík. [4])

Těm jmenovaným dekret ukládal, aby jakožto kommissaři „vedle moci sobě od J. M. knížete z Lichtenštejna zanechaného, „jak je tento dekret dojde, co nejdřív práci do Veliké kolleje slavné a svaté paměti císaře Karla IV. vážili, poctivé mistry a kollegiáty k tomu měli, aby oni ihned před nimi auream bullam téhož císaře Karla IV., privilegia, statuta a k tomu jiné všeckny věci, k vysazení nadání a fundací učení Pražského se vztahující . . ., a což tak dále za potřebu vedle zdání svého též zřízení kommissaři býti uznají, jim vykázali, bedlivě shlédli, tomu, nač se vztahují, vyrozuměli, v pořádné poznamenání vše uvedli, odtud zcela a zouplna vyzdvihli, na kancelář J. M. K. českou in originali složili a dále vyřízení svého dostatečnou resolucí neprodleně učiniti hleděli.“ Datum na dekretě stálo 28. února. Podepsán Valdštýn Adam a Kapr z Kapršteјna. [5])

Po přečtení žádal rektor, aby bylo mistrům dopřáno mezi sebou o to, co slyšeli potázati se. Dovoleno. Vrátivše se z potazu, mistři přivítali pány kommissaře. Rektor s resignací promluvil, že se ne-

---

[1]) Str. 100. č. A. 14. b. univ. arch.
[2]) Str. 495.
[3]) Ještě 19. února tohoto roku 1622 týž Moller žádal mistrů, aby mu svěřili inspekcí v kolleji medicorum, že prý tam pokojníci dělají škodu štípáním dříví. Mistři mu vzkázali, „že to z jistých příčin býti nemůže.“ Str. 100. Skála zove ho „professorem akademie Pražské“ omylně zajisté. Hist. V. 234.
[4]) „Jani bifrontis larvam induisset.“ Bohem. docta 205. Balbin.
[5]) Str. 102. č. A. 14. b.

chtěji protiviti vůli J. M. císařské, že se poslušně zachovají. Prosili o přípis dekretu. Podán jim k přepsání. Potom šli všickni do fišku, a tu stalo se popsání, jakž dekretem nařízeno. [1])

Nejprv popsána privilegia a věci „ad universitatem", tedy k celé universi hledící. Bylo jich 23 kusy; první aurea bulla, potvrzení papežská, privilegia a konfirmace králů až po Rudolfa; vidimus o třech hlasech; byla tu pečeť universitní větší stříbrná, druhá stříbrná, náležitá kdys fakultě medické, pečeti rektorské dvě, jedna olověná, druhá mosazná; dvě žezla stříbrná. Druhým odstavcem zahrnut „Catalogus privilegiorum collegii imp. Caroli IV." Zapsáno 36 kusů. V nich je list zakládací, list o praebendě u Všech Svatých, list na osvobození daní, konfirmace krále Václava, konfirmace papežů, listy na vsi, k té kolleji oddané; nejvíc listů týká se Počernic; jsou tu kvitance rozličné, pak „Instrumentum de rotulis obscuris", a konečně „Charta incisa cum sigillo de cruce magna et pretiosa totius terrae". [2])

K tomu odstavci přičiněn zápis, obsahující svršky (supellex ad idem collegium pertinens). Byl to poklad kollejní z lepších dob nastřádaný od dárců a přátel. Byla tu sklenice Karla IV., kalichy dva, číše vydutá (bullatum), jiná číše „cum Sylvano inter poma"; jiná číše neboli koflík s drobným dílem (cum opusculo); dva koflíky na způsob hrušky, dva koflíky spojité (invicem juncta) čili jak jeden do druhého vchází; zlacený koflík na způsob zvonce s trpaslíkem (Pygmaeo) nesoucím vlka, jiný koflík s myškou hada peroucí, koflík s Apollinem, jiný „cum cappis", opět jiný darovaný od p. Kautského, číše s havířem, jiná jako ze skla (vitri instar) a pixis s beránkem; byly tu také dvě pozlacené konvičky a biblí malá pergamenová. Summou 19 kusů.[3])

Pod číslem třetím jsou psána dvě privilegia kolleje Rečkovy, ostatní prý zavřeno v skříni na peníze. Následující odstavec, číslem 4 označený, má v sobě sedm listin týkajících se kolleje Laudovy. Jest v nich list fundační, listy na platy, na vsi a list Lounských na užívání vsi Smolnice. V dalším seznamu jest podobného obsahu patero listin o kolleji Nationis; následuje 9 listin o kapli Božího těla, v nichž zakládající listina fratrum de circulo. Pak je tu poznamenáno 11 listin o kapli Betlémské, v nichž zvláště důležitá listina fundační, list na Ledeč a instrument na volbu kazatele betlémského.

To sepsáno a prohlédnuto na první ráz. 8. března přišli ti pánové zase, [4]) a to se zámečníkem, jenž násilně otevřel truhlici defensorů. V ní nalezena kniha veliká, zdržující v sobě českou konfessí,

---

[1]) Borbonius v zápisech svých má omylně 8. březen. Dvořák. Dva denníky. 109.

[2]) A. 14. b. str. 103.

[3]) Str. 106.

[4]) Str. 108.

defensí, majestát, porovnání, řády církevní, o volení administrátorů, německý list o rovnání Němců kostela německého v konsistoři. Byla tu kniha druhá, v aksamitě červeném, držící v sobě konfessí Maxmilianovi podanou i „*konfirmací* též konfessí léta 1575 od téhož císaře danou". Dále tu byli „originálové čtyř cedulek vlastní rukou cís. Maxmiliana ku Bohuslavovi Felixovi Hasištejnskému v příčině náboženství při sněmě léta P. 1575 psaných, kteréž se s asekurací tehdáž stavům od J. M. C. učiněnou srovnávají." Nalezeno v truhlici defensorské dále několik archů pospolu všitých jakožto originál sjednocení stavovského, sjednaného v radnici novoměstské. Nalezena kniha in folio, „v níž 4 listy a opatření proti nařízení defensí" s podpisem Rudolfovým; v krabici okrouhlé byl složen mimo jiné kusy pergamenový originál narovnání mezi stavy českými a slezskými stran náboženství: také originál porovnání mezi stavy pod obojí a pod jednou.

Dále nalezena a poznamenána dvoje psaní stavů k defensorům; v jednom stavové dávali defensorům moc, aby v desíti osobách všecky věci říditi mohli; v druhém, kdo by ze stavů podobojích jakou stížnost měl do stavů pod jednou, aby to na sněmě vznášel na samy pány stavy. [1]) Pak kommissaři shledali ještě rozličné svazky psaní, akt, supplikací, listů poselacích, výtah vydání, sbírek, makulatur, stížností, artikulů obecných do sněmu podaných, tištěné mandáty, přísahy, extrakty půjčených peněz.

Když to popsali, zavřeli fišek, vzali k sobě klíče a šli zase. [2])

Čtyři dni potom (12. března) přiletěl první havran k umírajícímu tělu. Slul Fabian Holub. Přišel z čista dobra do kolleje mediků v Kaprově ulici, poručil pokojníkům, aby se vystěhovali, pravě, že jest mu kollej darována, dekret prý má rychtář staroměstský. Pokojníci čili nájemci pokojů namítali, že mají od pánů „kolliátů" (kollegiátů) pronajato do sv. Jiří. Odešel s pohrdlivou otázkou: „Co jest kollej?" Z toho poplach mezi professory. Bláhoví měli za to, že asi někdo udal, jakoby kollej mediků byla druhdy bývala domem Jesseniovým, teď v pokutu propadlým: i usnesli se, aby písař došel na kancelář a ptal se na dekret a na Holuba. V kanceláři, kamž se odebral děkan s písařem, nevěděli o dekretu nic. Prý aby se ptali v komoře. Tu se dověděli, že Holubovi v kolleji vykázán kvartýr, odebrání kolleje (abalienatio collegii) že to není. [3])

Příjemná správa to nebyla. Odcizení kolleje do slova to nebylo, ale bylo patrno, že královská komora nakládá s kollejí už jako se svým. Dne 15. března zase přišel Holub do kolleje. Tu zastihl písaře universitního. Hrstnice u domu prodávající ukázaly Holubovi písaře.

---

[1]) Str. 109.
[2]) Str. 110.
[3]) Str. 111.

Tu zběhla se charakteristická rozmluva. Holub: Byl-li jsi u pana rychtáře císařského? Odpověď: Nebyl. Holub: Jdi k cís. rychtáři! Odpověď: Pan rychtář do kolleje nic nevzkázal. Holub: Jménem p. rychtáře ti oznamuji, abys šel! Chtěl věděti písař jméno toho, jenž mu tak zpupně poroučel. Holub však odvece: „Není potřebí!“ A s tím odešel. Professoři, jimž písař věc hned donesl, uznali, aby písař nešel k rychtáři, leč by rychtář vzkázal. Scena nepatrná, ale domluvně líčící, co už směl si všelijaký člověk dovoliti proti akademii císaře Karla IV.

Tři dni potom do kolleje Karlovy přišel Michal Pěček z Radostic a poručil písaři, aby inventář věcí prve popsaných znova přepsal a přinesl mu tím časněji, poněvadž ty věci na poště neprodleně mají do Vídně poslány býti Písař se moudře optal svých pánů, má-li. Když přisvědčili (nechtíce patrně nikoho drážditi), písař opsal inventář a donesl Pěčkovi. [1]) Ten poděkoval za práci a promluvil tuto zbytečnou řeč. Prý se diví tomu, kterak páni mistři se neutíkají k žádnému strany kolleje medicorum. Písař skromně odvětil, že nemohou supplikovati k panu hofmistru Adamovi z Valdštýna, poněvadž mají zprávu, že Holub dostal dekret od Eusebia Valdštýna, tedy že „obávají se, aby těch pánů v hromadu nestroubili.“

Je velmi dojemno stopovati, kterak poslední mistři Karolinští zmítali se mezi resignací a dověrou. Teď je napadla zase jednou dověra. Vyslali probošta a prorektora k Michnovi, aby působil u svého pana bratra, by kollej medická nebyla jim odcizována násilně. Michna věděl dobře, že co chvíli očekávati jest dekret a konfiskaci veškeré university, nicméně přívětivě slíbil, že se mistrů zastane a svého pana bratra Jiřího požádá. Pak jim vzkázal, že „byv u pana bratra svého neměl příležitosti pro mnohá zaneprázdnění jeho s ním o to mluviti.“ [2])

Konec měsíce března udeřil na mistry věřitel neodbytný. Byl to Jarolím Bukovský z Nové Vsi, hejtman panství Jičínského a Kumburského. Poslal si pro probošta, aby mu mistři shledali půjčených 1000 kop s úroky. Po dlouhém jednání přijal Bukovský tu transakci peněžitou, že dluh přejistí se na dluhu Kutnohorských, kteří universitě byli do té chvíle 1300 kopami povinni. Úroků chtěl za dvě léta 120 kop. Mistři doufali, že Horníci honem položí 1300 kop a mistři, zaplatíce Bukovského, budou moci vyplatiti sobě ještě — příkrov. [3])

S jarem napadla mistry starosť o proměnu učitelů na školách, kteráž konala se o sv. Jiří. Bylo to naposled, co se o tento kus svého práva starodávného starali. Málo učitelů hlásilo se tentokrát

[1]) Str. 112.
[2]) Str. 113.
[3]) Str. 114. List do Hory o to str. 875.

o místa. Rektor Troilus konfirmuje po sv. Matěji r. 1622 jen Bartoloměje Mytyska Prachatického za správce školního v Teplici a Václava Ssprimecia za konrektora; do Hradce konfirmuje mistra Augustina Stephana Kutnohorského za předního správce, Karla Brtnického za konrektora a Pavla Dentulina za druhého kollegu.[1])

Mistři také uvažovali dlouho a těžce o tom, měli-li by o sv. Jiří skládati podle statut úřady své a voliti nově — o volbu by sic nešlo, a'e šlo o shromáždění university, an zákaz všech schůzí stále trval. Dne 16. dubna se usnesli, že se poradí s Michnou. Ten radil, aby podali spis hofmistru Valdštýnovi, v kterémžby stálo, že nyní nemají žádných jiných defensorů kromě J. M. císařské, a ponevadž sv. Jiří přichází, v kterémž čase se ouřady skládají, tedy že professoři „žádají propuštěni býti z povinností akademických". O nové volbě Michna nepodotkl slovíčka. To bylo podezřelé. I začali mu vykládati mistři, že při takovém shromáždění o sv. Jiří nic jiného se neděje než depositio officiorum (složení úřadů) a reelectio (nová volba). A k tomu odvece Michna: „Jaká má býti to reelekcí, když byste musili cum dedecore ta officia s sebe složiti?!"[2]) To jasněji a srozumitelněji zní: Proč byste konali nové volby, když co neviděti budete z university vypuzeni: složte úřady a nechte tak. To byla konečně jednou řeč upřímná.

Mistři se usnesli o supplikaci k Adamu Valdštýnovi. Napsali ji a položili do ní zcela směle o nové volbě. Psali, že od starodávna při památce sv. Jiří a Havla mívali povolání akademická při přítomnosti osob k jurisdikcí náležejících, teď že mají od V. milosti poručení, aby v kolleji žádných schůzek nemívali, a proto prosí o dovolení, aby se mohli sejiti, officia se sebe složiti a na jiné vzložiti, pánu Bohu za opatrování vrchnosti duchovní i světské i všeho Česk. království děkovati.[3]) Knížete Lichtenštejna, jehož na ten čas nebylo v Praze, prosili latinským listem téhož obsahu.[4])

Dne 20. dubna rektor Troilus, děkan Basilius a mistr Žabonius měli audienci u hofmistra. „Ráčil se ohlásiti, že J. M. knížecí ráčí konečně ve čtvrtek nebo v pátek v Praze býti a tu že žádost pánů mistrů přednese."

Potom tři dni mistři měli schůzi, v níž rektor přednášel mínění hofmistrovo, vidí-li se mu úřad rektorský nebezpečným, aby ho složil; proto prý děkuje Bohu, že v těch nepokojných časech akademii opatroval, a že akademikové žijí ještě, to jest přičísti Bohu a milosti císařské; prý skládá úřad i pečeť, zanedbal-li čeho, prosí, aby na dobré vyloženo mu bylo v tak veliké tíži prací a nepokojů,

[1]) Str. 874. 875.
[2]) Str. 114.
[3]) Str. 877. a 115.
[4]) Str. 878.

jichž předchůdcové jeho nikdaž nezkusili. Končil, aby prorektor dal hlas, komu toto břemeno by se mělo podati a co vůbec v té věci činiti.[1]) Prorektor žádal, aby děkan promluvil. Bylo tu mluvení těžké. Děkan se chytil vytáčky, že taková deposice soukromá asi neplatí, deposice úřadů vždy se konávaly u přítomnosti všech magistrů a bakalářů; pečeti prý mohou se složiti na určité místo. Aby čas získal, Žabonius hned doložil, aby se pečeti úřadů složily příští pondělí, a zatím aby byli Lichtenštejn, Valdštýn a Michna prošeni znova.

V téže schůzi ještě jednou a naposled mistři jednali ve své jurisdikcí nad učiteli latinských škol.

Jedna z věcí, kterou v schůzi mistři řídili, jest, ohlédáme-li trapnou, hrozivou situaci, v které se všickni učení pod obojí nalézali, přímo protivna; přijde před mistry Andreas Paradromus se žalobou do Jana Salicia, že ho pohlavkem udeřil a dýkou naň ťal ve škole. Obžalovaný se vymlouval, že byl uražen nadávkou hunczfut. Mistři vyčetli oběma, že by v těchto nepokojných časech měli sobě hleděti spíš lásky, a usoudili, aby se z kolleje nehnuli, dokud nenapíší řeč o pokoji (de pace), a to veršem. Jsou tito dva mladí pánové poslední z odsouzených nezbedných učitelův.[2])

Podle usnesení svého mistři napsali novou prosbu knížeti. Psali latině a prosili velmi poníženě, přivádějíce mu příklady historických mužů milostivých, milosrdných, „clementiam, quae Julium Caesarem deum fecit, Augustum consecravit, Antoninum nomine Pii exornavit;“ prosili, aby na akademii vzhledl očima milosrdenství.[3]) Psal to patrně Kampanus; jsou to myšlenky jeho. Také Valdštýnovi mistři piší prosebný list, v němž dostavili i toto omluvné místo: „Ne tak my, jako ti, kterým jsme pod jurisdikcí dáni byli, té těžké rebellie proti J. M. C. jsme se dopustili.“ V úzkostech svých tedy sváděli na defensory a direktory. Dne 27. dubna šli s peticemi na Hrad, ale kníže rektora s konsiliáry nepředpustil. Aby přišli zejtra. Když přišli nazejtří, vzkázal jim po Kaprovi, aby šli do české kanceláře, kdež se dovědí jeho resoluce. Tedy šli a zvěděli, že povolením knížecím smějí se způsobem obvyklým sejíti, officia složiti s pečeťmi, ale list o své resignaci i s pečeťmi aby poslali knížeti.[4])

V pátek potom sešli se v kolleji Karlově mistři, bakaláři i scholares; rektor, prorektor složili své úřady a pečeti, aniž o tom v knize stopa, že by byli vykonali volbu novou. Byla to asi smutná schůze. Byl to skoro pohřeb.[5])

[1]) Str. 115.
[2]) Str. 117.
[3]) Str. 879.
[4]) Str. 117.
[5]) Udává Borbonius ke dni 29. dubna, že privilegia omnia collegii Carolini ablata et professores dimmissi. Dvořák; Dva denníky. 115.

A přece zase nová vznikla v professorech naděje, když den potom, 30. dubna, na rathouzích znova publikován byl „generální pardon“. Známo z obecné historie, že císař, aby velikým pokutováním a stálou hrůzou lid nebyl hnán k zoufalství, vydal již 26. července 1621 tak řečený generální pardon, ale tak, aby se každý podezřelý očistil, a vinník aby se sám přiznal, pokuty sic nebude prázden, ale česť a hrdlo podrží. Ustanovena kommisse v lednu 1622, jíž v čele Lichtenštejn, a ta vybízela k přiznání i uvažovala, co s vinníky. Mistři university Pražské ohlásili se počátkem máje. Byl to jich poslední pokus, pokus tonoucího, jenž chytá se trávy. Psali knížeti Lichtenštejnovi, že perdonem generálním cesta pro dosažení milosti každému jest ukázána, připomenuli, že hned po vítězství poslali do Vídně, aby císař, cožkoli provinili, jim milostivě vážiti a výstupky jejich jim odpustiti ráčil; teď když jest vyhlášena milost každému se přiznávajícímu, že se tedy přiznávají.

Přiznání — vlastně omluvu — učinili v těchto slovech:

„1. Že jsme do kolleje císaře Karla IV. stavům pod obojí, jsouce jim před tím pod plnou jurisdikcí, kteréž jsme od osob svých nikdy nežádali, sněmem, dskami a majestátem uvedeni, sjížděti se dopouštěti museli.

2. Že jsme podle stavů netoliko dle nařízení při sjezdech obecních ale na obzvláštní poručení, když jsme při nich vyhledávali, aby nám z vejpravy vojenské sjíti mohlo, z lidí učení Pražského poddaných sbírky všelijaké odvozovati a vejpravu na vojáky činiti museli.

3. Že z poručení defensorů carmina nebo verše in reditum ex Moravia Friderici et in natalem filio ejus recens nato jsme psali a jemu praesentirovali; emblema pak když jest od doktora Jesseniusa a m. Fradelia praesentirováno, o tom vědomosti nemáme.

4. Proti J. M. C. jakožto pánu našemu nejmilostivějšímu aby co od nás, osob níže poznamenaných, psáno býti mělo, toho se nikdy nevynajde, nýbrž po slavném na království České J. M. C. korunování akademie s poníženou žádosti a vinšem carmina gratulatoria jest praesentirovala, načež J. M. C. ráčil se ihned tehdaž milostivě zakázati, že svou milostí akademie zastávati a ji dle occasí promovirovati chtíti ráčí.

5. Přísahou žádnému jinému krom J. M. C. jakožto králi českému jsme až posavad zavázáni nebyli a nejsme a proti J. M. C. v žádných radách buď mezi defensory aneb v direkci jsme nebývali.

6. Když se spor de jure patronatus kaply Betlémské před jich milostmi pány místodržícími dobré a slavné paměti císaře Matiáše mezi námi a purkmistrem Starého města Pražského na kanceláři stal, na odpovědi od jeho milosti nejvyššího pana purkrabího nám

učiněné, že ta věc na J. M. C. vznešena bude . . ., jsme s vděčností přestali a za ni poděkování učinili; že pak mezi tím, než resolucí od J. M. C. vyšla, za praedikatora do též kaply Jan Cyrillus jest dosazen, stalo se dle poručení defensorů. Z čehož, osvícené kníže, poznávati ráčíte, že ne tak my, jako ti, pod jichžto jurisdikcí jsme zůstávali, proti J. M. C. rebellie se dopustili. Pročež poníženě žádáme, že tato přečinění od nás z donucení stalá nám milostivě vážiti, je dobrotivě odpustiti a na císaře a krále milost z přirozené dobrotivosti jako nějaký pramen z studnice se prejštějící nás věrné poddané přijíti . . . učení Pražské V. kniž. milost poručené jmíti . . . pro věčnou a nesmrtedlnou paměť domu lichtenštejnského zachovati ráčíte." Následuje ještě několik ponížených řádek. [1])

Tato žalostná přiznávací supplikace, v které se všecko svádí na bedra jiných, což jen zoufalstvem poněkud omluvitelno, nebyla mistrům nic platna. Po zkušenostech dosavadních mohli to věděti, dřív nežli péro vzali do ruky.

Hned po tomto zoufalém přiznání odpověď došla od Lichtenštejna, aby se mistři z kolleji naprosto vystěhovali. To byl konec školy, jejíž význam a zásluhy i jesuita Balbin spravedlivě uznává. [2]) Svrchupsaní kommissaři, Mollerus a Pěček jmenováni inspektory a sekvestory universitních statků. Karolinum obsazeno vojáky, na statcích bývalé akademie Karlovy hospodařeno velmi nekale. Zvláště Pěček hleděl sebe.

S žalostí professorové vyšli. Zvláště Kampanus těžce nesl svoje z university vypuzení. Byl tu za dlouhá léta přivykl a s vysokou školou se takřka stotožňoval. Nejdřív z rány vzpamatoval se mistr Basilius z Deutschenperka. Tento muž, v právích doktor a „hvězdářského umění" professor, jenž ve svém „Soudu hvězdářském o strašlivé s ocasem kometě" [3]) r. 1618 předpovídal Čechům sic „vítr, roztržitost, nepokoj" — ale na konec vítězství, teď už svému proroctví nevěře rychle odložil svoje přesvědčení a víru. Ctižádost byla v něm silnější než víra. Stal se katolíkem. S ním jesuita Šturm a Sidecius asi malou měli práci, třebas stojí v pamětech, že se s ním nahádali. Mistr Basilius se oženil a brzy mu štěstí šlo vysoko. [4]) Mistr Troilus a Žabonius zůstali k vyzvání jesuitů chladni, na vše odhodláni. Kampanus zápasil mezi věrou a velikou láskou k universitě. Bezpochyby doufal, kdyby povolil u víře, že by universí byl zachován. Byl to asi strašlivý boj při jeho pevném protestantském přesvědčení. Jesuitům právě na něm, jakožto nejpřednějším, nejvýtečnějším professoru bývalé Karoliny záleželo nejvíc.

---

[1]) Str. 880. 881.
[2]) Bohem. docta 213.
[3]) Tisk v bibl. mus.
[4]) Č. Č. Mus. 1889. 474.

V červnu jesuité konali slavnosti při kanonisaci zakladatele svého řádu tak šumné, že podobných Praha na léta neviděla. Byl to jich škol triumphus. Na tom místě před kollejí, kdež před třem léty prý stavové mínili postaviti na pohanu jesuitů šibenici, Lichtenštejn poručil vstaviti slavobránu, nákladnou, umělou, na sto stop vysokou. Na vrchu byla koule, svět představující, na ní seděla socha církve bojující a prapor jesuitů třímající. Ten symbol mluvil světle. 19. června dva ohromné průvody vyšly. Arcibiskup Lohelius vedl z Malé strany jeden. Druhý větší vyšel potom od sv. Jakuba v Starém Městě. Lidí bylo prý tolik, jakoby se všecka země Česká byla seběhla na podívanou. V průvodě vezena lešení nebo stroje, na nichž význačné figury a útvary pořízeny. Lešení „rhetorů" na příklad mělo na sobě skálu jako Parnass: na skále pod stromem seděla Pietas s citharou; pěl tu také Amor literarum a přizvukovaly labuti; Orpheus vedl hudce. Vše nádherně ustrojeno barvami sytými a zlatem, stříbrem. Stroj či vůz od Nového města pořízený měl podobu ohromného hlemýždě, na němž byly argumenty ze života sv. Ignatia; na vrcholi stála Charitas se slovem Ignatiovým: Omnia ad majorem Dei gloriam. V rozích toho stroje byly na pyramidách čtyři veliké činy oslavencovy psány latině: Zakladateli řádu; Obnoviteli literního umění; Mistru zbožnosti; Obhajci víry; 12 chlapců bíle a červeně oděných (toť barva Nového města) provázelo vůz, a za ním předlouhá řada měšťanů s bílými svěcmi. Stroj Starého Města, k poctě sv. Františka Xaverského pořízený, představoval na vlnách loď o hedbávné plachtě barvy žluté a černé, což barva Staroměstská; nesli to sladovníci a jiní řemeslníci na ramenou. Tritonové šli po stranách zpívajíce; za lodí kráčeli mladíci způsobem indickým péry a luky zdobení. Někteří nesli také jméno Ježíš. Za nimi konšelé Staropražští. Pak za praporcem jesuitských světců, na nějž Michna dal do 500 zlatých, kráčelo kněžstvo pražské. Na konci lid zpívající zbožně národním jazykem.[1])

Ten průvod, o jehož nádheře prameny široce píší, ukázal jasně, že se v Praze všecky věci proměnily, ukázal slávu a moc řádu jesuitského. Když šum ulehl, Lichtenštejn brzy dokonal smlouvu s jesuity stran příští spojené universí; smluveno o rektorátě a jméně spojené školy, o fakultách a disciplinách, o professorech, o bursách či kollejích studentských. Návrh o osmi hlavách neb kapitolách spracovaný císař 9. září schválil s rozkazem, aby Lichtenštejn rychle jednal (ut actutum manum admoveat).[2])

Následujícího měsíce Lichtenštejn kázal vyhnati odevšad ze škol učitele augšpurského vyznání; musili odejíti s kněžími. Dosazeni, pokud bylo lze, učitelé katoličtí.

---

[1]) Schmidl. H. S. J. III. 366.—371.
[2] Schmidl. Hist. S. J. III. 359.

Když 10. listopadu r. 1622 Lichtenštein vydal dekret inspektorům Péčkovi a Mollerovi, aby jesuitům odevzdali universí Karlovu, mistr Kampanus podlehl přemlouvání jesuitů docela. Kronikář jesuitský zapisuje si Kampanovu proměnu víry jako veliké vítězství a velebí výbornost toho mistra a výtečnost jeho básnických prací. Praví-li o něm Balbín,[1]) že měnil víru častěji, že byl prve Husita, pak lutherský, pak kalvinec, až posléz katolík, jak kdo byl který čas na vrchu, to by sic nesvědčilo o povaze pevné, ale uvážíme-li, že první dvě proměny byly prasnadné, a že kalvinství Kampanovo nedokázáno, zbylo by pro ocenění té povahy považiti jen změnu z protestantství Kampanova v katolictví. A tu se nám vidí, co svrchu jsme položili, že starému, uštvanému básníkovi nechtělo se z university do vyhnanství. Byl dle zprávy Skálovy muž již „hrubě zdětinělý“. A proto věříme Skálovi, že z návodu jesuitů napsal verše ke cti Mateře boží, a přece zase tušíme, že s těžkým srdcem 12. listopadu pateru Sideciovi se vyzpovídal z hříchů a víru katolickou vyznal. Chtěl prý nazejtří veřejně zavrhnouti bývalou víru svou, chtěl prý slíbiti veřejně, že ty, kteréž jindy vedl v bludy, bude příště vésti k pravdě, ale choroba prý mu překazila vyjíti.

Dva dni po zpovědi mistra Kampana konalo se odevzdání Karlovy university jesuitům. Moller a Pěček, jenž došel úřadu perkmistra hor viničných, u přítomnosti konšela Mathiadesa odevzdali klíče akademie, fisku, bibliothek pateru Simeonovi Sedeciovi (Sidecius), jenž je přijal jménem rektora jesuitské kolleje.[2]) V následujících dnech konali inspektoři počty ze svého nedobrého spravování. Jesuité nemohli býti s nimi nikterak hotovi. Po deseti dnech (24. listop.) zavolán k počtům bývalý mistr kolleje doktor Basilius z Deutschenperka, jenž přišel ne jako vypuzený ze školy učenec ubohý, alebrž jakožto primas Menšího města Pražského. Jako s podivuhodnou rychlostí katolíkem se stal, takž odměněn za to stejně rychle důstojností primatorskou.

Povolán také bývalý notarius mistr Jan Češbivius. V jich přítomnosti učinil jesuita Sidecius proti Pěčkovi protestaci, protože privilegia a jiné listiny zakládací podle soupisu plně a neporušeně neodvedl,[3]) scházíť fundace collegii Nationis, smlouva professorů se Staroměstskými o 90 kop ročních na plat professora jazyka řeckého, po 42 leta zadržený; jináče schází do seznamu 25 listin: dále jesuita protestoval, že Pěček nedal zhotoviti seznam věcí a příjmů, ačkoli měl notaria po ruce; prý to byla jeho povinnost jakožto na kommissaře a počestného člověka, protož bude-li co scházeti a vyplyne-li akademii škoda, přičte se to jeho nedbalosti a bude od něho žádána náhrada. V té schůzi z počtů vyloučeno 300 kop,

---

[1]) Balbin. Boh. docta. II. 264. Schmidl. l. c. III. 328. Skála V. 241.
[2]) Arch. univ. A. 14. b. 118.
[3]) Arch. univ. A. 14. b. 119. Též 17. A. VI. 657.

o nichž dokázal Basilius z Deutschenperka, že náležely professorům osobně a že z nich výplatu dostávali po tu dobu. Také připomenuto, že mistr Kampanus (před třemi nedělemi!) stal se katolíkem a pateru Sedeciovi se zpovídal a u stolu Páně pod jednou způsobou byl v neděli v Týně, z té příčiny a pro jeho zásluhy se mu z počtů některé staré dluhy odpouštějí.

Takž převzali jesuité universitu Karlovu. S přerychlou ochotností fratres misericordiae vrátili — dokonce bez knížecího dekretu — k universitě ves Počernice. Jesuita Simeon Sidecius, stav se „provisorem a gubernatorem" kolleje Karlovy, když ponejprv potom procházel kolleje staroslavné školy, nalezl, že s větší částí jsou chatrny, zvláště střechy že jsou na spadnutí a tak děravy, že na podlahy teče.

Jesuitům odvedeno v mocné držení a vládnutí dle zápisů jejich devět kollejí, tři chrámy neboli kaple, z nichž nejdůležitější kaple Betlémská, a všecky statky bývalé samostatné university Karlovy. Shledáváme, že drží jesuité v potomním čase kollej Karlovu, Václavovu, Andělskou, Laudovu, Nazaretskou, Jerusalémskou, medickou, dům Krocínův, faru betlémskou. Všecky ty domy jsou od nich jedinému hospodáři projednány za roční činži 700 zlatých rýnských. V Rečkově kolleji jesuité jali se později vařiti pivo.

Z dvorů universitě Karlově odňatých uvádějí se v držení jesuitském tři, v Drahelčicích, v Počernicích a v Michli. Vesnice jejich jsou v Kouřimště Michel, která měla po třicetileté vojně 10 sedláků, Počernice s 18 sedláky, Psáry (se 4), Doubek (s 6 grunty selskými), Postřižín (1 grunt pustý), Tatounovice a Čakov (po 1 sedl.), Krymlov (s 5 sedl.), Malý Baštěk (2 sedl.), Dobříšek (4); v Slansku drželi Drahelčice (se 6 sedláky) a Dolany (s 3); v Podbrdště měli Nenačovice (6), v Žatecku Tvršice (8), v Litoměřicku Medlice (5), Dešany (2), Semče (3): v Boleslavště Mečíře (4); v Bechyňště Radkov (10), Kozmice (4).[1]) Na správu statků zvolen quaestor, jenž počty činil rektorovi samému.

Název spojené universí byl Carolo-Ferdinandea. První spojených akademií rektor byl jesuit Petrus Ximenius.[2]) Práva rektorská zvýšena: doktorové theologičtí, jím ustanovení, mohli se táhnouti v kanovnictví některých kathedrál v Čechách i na Moravě, dosáhli, byli-li šlechticové, práva na proboštství kapitol; doktorové práv u jesuitů promovovaní stávali se radami appellačními a dvorními; rektor mohl udíleti doktorům i stav šlechtický.[3])

Do nové spojené universí uvedeni v brzce tři medikové k fakultě lékařské, kteráž otevřena v Karolinum. Noví professorové

[1]) Arch. musejní r. 1654.
[2]) Schmidl. H. S. J. III. 423. R. 1623.
[3]) Bílek. Děj. řádu Tov. Ježíš. 494. Že by pro tyto výhody jak dí Bílek, Kampanus odřekl se víry své, toť kombinace lichá.

mediĉtí musili učiniti vyznání víry dle sněmu tridentského. Stejně tak i právničtí učitelé. K fakultě právnické tudíž v Karolinum vyvoleni dva professorové obojího práva; teprve r. 1626 přibyl třetí. Theologická a filosofická fakulta zůstaly u jesuitů v Klementinum.[1])

Otázka, kdo má býti kancléřem spojené universí, přinesla vítězným jesuitům dlouhý, těžký boj s arcibiskupem Harrachem, v kterémž boji, poněvadž pramen jeho byla jen panovačnost jesuitů, řád ztratil u katolíků mnoho ze své zevnější cti a slávy.[2]) Spor dokonán r. 1653 tak, že kancléřem universitním uznán arcibiskup; klementinské fakulty jsou odděleny od karolinských; rektor spojené universí budiž volen po fakultách střídavě, volbu král stvrzuje, týž také vyhradil si jmenování professorů karolinských a stvrzování professorů jesuitských v Klementinum. Správa statků karolinských oddána zvláštnímu úředníku z komory české. Od té doby spojená universí vyvinovala se klidnější cestou.

Na konec otázka, kam poděli se poslední professorové bývalé samostatné university Karlovy.

Nejlépe vedlo se Basiliovi. Stav se katolíkem, v důstojenstvích rostl, neboť horlivě jednal potom proti svým bývalým souvěrcům. Odpuštěno mu, že r. 1619 byl od direktorů volen mezi konšely malostranské, dostalo se mu nobilitace, stal se vladykou; mocní příznivci učinili ho sekretářem kancelláře české, a odtud povýšen za radu appellačního. Ale netěšil se tuze dlouho těm ziskům. Umřel náhle r. 1628.[3])

Mistr Kampanus odešel z tohoto světa dávno před Basiliem. Nepřečkal dlouho změnu svého náboženství; zesnul dne 13. prosince 1622, tedy nemnoho dní po zrušení Karlovy školy. Dojímavý osud měl. Před smrtí zápasil tuze; nikdaž nezříkáť se starý člověk svého přesvědčení jen ledabylo. Zřekl se víry svých otců, ale o upřímnosti toho skutku zprávy dvojí se dle stran. Borbonius zapsal si v denník, že mistr Kampanus umřel „v svy apostazii u velikém zoufalství“, že „odvolal s pláčem svou apostazii in privatis precibus před mistrem Czešbiviusem.“[4])

Kněz protestantský Samuel Martinius z Dražova, jenž dne 28. novembris 1623 v akademii Vittenberské „žalostivý pád starožitné a daleko rozhlášené akademie Pražské oplakával“, píše v pozdějším jednom kázaní roku 1631, že Kampanus „po nešťastném k římské straně odpadnutí uprostřed těžkého v mysli soužení duši vypustil.“ [5])

---

[1]) Schmidl. Hist. S. J. III. 423.

[2]) I císař naříkal papeži, když zahnány tmy, kterak se staral o Pražskou školu, a teď mu to kazí jesuité svou hádkou s arcibiskupem. Arch. sv. congregace. II. Bohemia. ab ann. 1630. 216. 292. opis v zemsk. arch.

[3]) Rybička. Č. Č. Mus. 1889. 476. Den úmrtí jeho nejistý.

[4]) Borbonius-Dvořák. Dva denníky. 144. 147.

[5]) Bibl. musejní 35. D. 9.

Proti tomu v jesuitských pamětech zapsáno, že Kampanus z horlivé upřímnosti hodlal psáti historii českou, učenou, na ten konec, aby mnohými příklady a důvody přiměl rodáky své k víře katolické; „však všech věci nejvyšší soudce zbožné toto úsilí překazil, nit života jeho přetrhnuv.“ [1]) Také do úřední knihy universitní jesuitský zapisovatel poznamenal asi ne bez úmyslu, že Kampanus umíraje, vyznával u přítomnosti Basilia, že umírá po katolicku. [2])

Když umřel, nová Carolo-Ferdinandea, vlastně jesuité, Kampanovi dne 18. prosince roku 1622 pohřeb vystrojili velmi šumný. Všickni alumnové v klerikách a v komžích provodili tělo mrtvého básníka v kaplu Božího těla, kdež bylo pohřebiště husitských professorů v době samostatnosti. Kázaní pohřebné jesuita Beškovius, regens konviktu, konal; báseň na pohřeb studenti rhetorové a poetové vydali tiskem a rozdávali ji s přivolením pátera Valentina Coronia, na ten čas rektora kolleje Societatis.

Mistr Žabonius zůstal své víře věren, prý žil v Praze „privatus,“ ale „v mužském právě květu odešel.“ [3])

Mistr Jiří Šultys, jenž ze sboru karolinského rychle se uklidil, když mu nastávalo zlé, prý ve Vlaších „jsa praporce kapitánem, pod pány Benátčany v mladosti život dokonal.“ [4])

Nejdéle živ byl z professorů mistr Mikuláš Troilus Hagiochoranus, jenž byl v akademii pracoval dvacet let. Nucen byl pro víru vystěhovati se z vlasti; r. 1631 zemřel v Perně saském. Některou neděli před smrtí svou byl od Kašpara Illešhazyho volán do Uher k učeným pracem; však již nemohl. Umřel šedesátiletý. Zůstala po něm dcerka Anna. Samuel Martinius z Dražova v pohřebném kázaní slzavě volal: „Padl vozataj, poslední professor a sloup akademie Pražské, pán Bůh se smiluj nad námi!“ [5])

---

[1]) Schmidl. H. S. J. III. 328.
[2]) Arch. univ. A. 14. b. Poslední zápis.
[3]) Kázaní Martinia. Bibl. mus. 35. D. 9.
[4]) Tamž.
[5]) Tamže

Rejstřík jmen a věcí.

academia čili universitas 1.
adjunktové professorů 117.
administrátor kališný 40.
Aeneas Sylvius viz Sylvius.
Aerichalcus (Měděný) Šebestian professor 40, 57, 62.
Agricola, pražský senátor 64.
Agricola Rudolf, humanista 23.
akademie Carolo-Ferdinandea 214, 216.
akademie Karlova 52, 55—82; její oprava 83—139; 142—144; akademie v bouři stavovské 149—172; její poslední léta 172—215.
Akademus, heros athenský, po němž jméno akademie 178.
album fakulty 105.
album universitatis viz matrika
Alexander de Villa Dei; mluvnice (Doctrinale) 24, 25, 28, 30.
Altorf 124.
alumnové kollejí 60.
Alžběta, královna francouzská 54.
anabaptisté 113.
anagram jesuitský 84.
anatomie 72, 74, 78, 79.
Andělská kollej viz kollej Všech svatých.
Andělská zahrada 56, 117.
Anglicko 50.
z Anhaltu Kristian kníže 170.
Anna císařovna 145.
antecessor 129.
antistes 129.
Antverpský (z Gelderska) Vilím, jesuita, doktor rhetoriky 44.
Apologia stavů českých 149.
aposthema 126.
appellační rada 214.
arcibiskup kancléřem 3, 202.
archigymnasium 1.
archiv universitní 115, 175.
Aristoteles 18, 31 (viz též čtení).
Arnošt vévoda bavorský 47.
Arnošt z Pardubic, arcibiskup 5
Arpinus Václav, mistr 30, 38.
artes 3.
artistská fakulta viz filosofická.
astrologie 59.
astronom akademický 57.
astronomie 69.
auditorium zimní 179.
Augusta císařovna 64.
Augusta, český Bratr, 38.
Aurea bulla Karla IV. stran university 204, 205.
Aurogallus Matouš, mistr 30.
Austrie 110.

Bacháček z Nauměřic Martin, mistr 66, 77—79, 84, 85, 89, 90, 93, 95, 96, 98, 99, 100, 101, 103, 105—107, 109, 110, 128, 138.
bacchanti 130.
bakalář, jeho grad 1, 3, 73 viz též grady 193, 197.
Balbus Jeronym, humanista 25.
Balthasar, kus divadelní 100.
Bartoloměj, děkan kouřimský 39.
barva Starého města a Nového 212.
Basilejský synod 59.
Basilius z Deutschenberga Daniel, mistr 130, 136, 138, 139, 155, 162, 164, 175, 182, 184, 185—188, 192, 195, 196, 199, 208, 211—216.
Bastnerus Jan, mistr 167.
Baštěk malý, ves univers. 214.

Bavory, bavorský kníže 47, 110.
beanie 155, 193.
Bechynsko 157.
Belgia 129.
Benedikt Jan, administr. podobojí 77.
sv Benedikta škola německá 97.
Benešovský Václav, administr. 66, 67.
Benešovský Matouš, kněz 65.
Benignus Doyonis, minorita 52.
Berger z Grinberka Jiří, mistr 125, 158, 162, 167; Jan 97.
Bergerus (z Grinberka?), praeceptor v klassích 188.
Berka z Dubé 54.
Berka z Dubé Zdeněk, arcibiskup 76.
Bernartice 82.
berně, berníci 157, 192, 195, 196.
Beroun, město, děkan, škola 68, 101, 123, 160.
Beškovius, regens konventu, jesuita 216.
Betlém, Betlémská kaple 6, 16, 32, 33, 42, 64, 66, 85, 92, 117, 119, 148, 149, 159, 165, 168, 181, 183, 200, 205, 210, 214.
bibliothéka Karlovy akademie 37, 87, 88, 115, 123, 164, 173, 176.
bibliothéka jesuitská 54, 82, 154, 159, 160, 165, 176.
bibliothéka, librář soukromá, 136.
bibliothekáři 165.
biennium filosofické 115.
Bílá Hora 172, 189.
biskupská škola 1.
Blasius, děkan v Chrudimi 98.
Blovský z Palatynu Kašpar, konšel 67, 82.
Blyssemius Jindřich, dr. theolog., jesuita 43, 44, 49, 50, 53.
Bohdalovinus, učitel 158.
Bohutská z Aventina Anna 188.
Boleslav Ml. 102.
Bonhomius, papežský legát 74.
Bononie 2, 3.
Borbonius z Borbenheimu Matěj, doktor 91, 97, 119, 135.
z Boskovic Protasius, biskup, humanista 22.
z Braitenberka viz Pontanus.
Brandýs nad L. 141, 156
Bratří 22 91, 92, 118, 119, 148, 183.
Bratronice 194.
bratrské školy partikulární 119, škola jich v Betlémě 168.
z Brodu Duchek, rektor universitní 29.
Brtnický Karel, učitel 208.
Brus z Mohelnice Antonín, arcibiskup 52, 63.
Břevnov, opat 50.
Březnický Jan, kněz 69.
Budovec z Budova Václav 87, 91, 92, 99, 133, 167.
Bujacius Martin, mistr 176.
Bukovanský, Bukovský z Neydorffu (z Nové Vsi) Jarolím, hejtman panství Jičínského 164, 207.
Bulingerovy knihy 63.
bursy studentské 4.
Buquoi generál 153, 157, 160, 173, 179.
Bydžovský z Florentýnu Marek, mistr, professor 70, 75.
Bydžovský Pavel, farář u sv. Havla, žalobník Kolínův; ten jest míněn na str. 38.
Bystřický z Bochova Jan, mistr. professor 70, 75, 79.
Byšický z Byšic Janek 16.

(Viz také K.)
Cahera Žatecký Havel mistr, administrátor 33.
z Cahlova, student 79.
calendaria universitní viz kalendáře.
Campanus, básník papežsk. dvora 21.
Campanus Jan Pavel. řektor jesuitský 49, 51.
Campanus Edmund, jesuita 50.
Campanus Jan, mistr, professor 98 až 100, 104—106, 110, 111, 135, 162, 171, 175, 193, 199, 202, 204, 207, 209, 211, 213—216.
Candidus z Ourazu Václav, mistr 28, 115.
Canisius Petr (de Hondt), provinciál jesuitský, 43, 47, 49.
Canutus, Canutius Bartoloměj; dánský student 93, 97.
carmina gratulatoria 210.
Carolides z Karlšperka, mistr 80.
Catharina, tragoedia 150.
Celtes (Pickel) Konrád 25, 26.
censor professorských děl 122.
ceremonie chrámové, protestantské 98,
Ciceronova řeč 70
Cikada, farář od sv. Jindřicha 86.
Cikán z Rotenšteinu, probošt kapitulní 54.
církev česká 10.
Císařská kollej v. kollej krále Václava.
citramontané 3.
Claperinus, jesuita 145.

classes 69, 77, 78, 88, 93, 94, 98, 106, 107, 115–118, 130, 150, 158, 162, 167, 179, 188, 193, 194.
cleuodia rectoratus 157.
Codicillus Jakub, doktor, lékař 45, 58, 59, 60, 115
Codicillus Petr († 1589) 57, 58, 64, 65, 68, 69, 75.
coelibát professorský 40, 61, 99, 113, 116, 133, 183.
Collatio Philippi Melanchtonis et Husii, kniha 163.
collegium Novum, jesuitské, 47.
Collegia viz kolleje.
Colliduis z Doubravičan Václav, služebník při puchalterii 87.
Collinus viz Kolín.
comes palatinus 80, 116.
communitas (studentský konvikt) 115, 116.
communitas professorů 113, 132, 133, 183.
conbibernium v kolleji 132.
conscientiae casus, quaestiones 51, 145.
consiliarii rectoris 184.
controversarum enodatio, kontroversy věroučné, 50, 117.
contubernium v kolleji 51, 132.
Coronius Valentin, rektor jesuitský, 143, 173, 216.
Corvin Jan Landškrounský, farář německý od sv. Benedikta v Starém městě, 97, 119, 141.
Crinesius Christophorus Bohemus, mistr 115.
Crysteccus (Chrysteccus) Theofil, jesuita, rektor, 81.
Cunitius paedagogus 155.
Curius Dvorský Jindřich, mistr 35, 38.
Curius Dvorský Matěj, rektor 55.
cvingliauské knihy 64.
Cyrill Jan, bratrský kněz, 148, 149, 211.
Cyrus Matiáš, kazatel 92, 119, 148.

Čakov 214.
čalouny 53.
Čáslav, Cáslavsko 102, 125, 157.
Čelakovice 82.
Černín z Chudenic Heřman, hejtman Starého města 204.
české tři hlasy v universitě 110.
české právo 120.
český jazyk hojný 28.
český národ v universitě 108.
Češbivius (Čežbivius) Stříbrský Jan, notarius universitní, 176, 181, 182, 187, 191, 193, 196, 206, 207, 213, 215
čtení zákonů 85, 171.
čtení universitní (přednášky) 27, 114, 116, 117, 127, 128, 133, 161, 163, 166, 197.

Dačický Václav, administrátor 68.
Dampier generál 153, 157.
Daniel, divadelní hra 142.
dar králi 161.
Dečany, Dešany 15, 214.
Děčínské právo 163.
defenestrace 187.
defensoři 85, 89, 90, 91, 92, 94, 95 až 100, 102, 104—107, 109, 111—123, 125–127, 129, 131, 133, 134, 136, 140, 141, 144, 149, 154, 158, 159, 161, 165, 169, 183, 205, 206, 209 až 211.
dekanát, děkan fakulty 3, 12, 113, 117.
dekanát semestrální 116.
deklamace 57, 92, 100, 105, 107, 134.
Delphinus Jan, nuntius 48.
Dentulinus Pavel, učitel 208.
Dentulinus Taborský Jan, kollegiát 156.
deposice 52, 155 (viz též beáni).
depositio officiorum 208, 209.
determinace 155.
dialektika 20, 49, 52, 58.
Dikast, administrátor konsistoře 149, 155, 167, 195.
directores saeculares 33.
direktoři stavovští 84, 87, 91, 94, 96, 112, 153, 154, 157, 160—163, 176, 183, 209, 210.
direktury nad kollejemi 125.
disputace 57, 100, 101, 105, 107, 129, 130, 131, 134, 135, 140, 143, 156, 158, 168, 193, 197, 202.
disputace theologické 52, 53, 92.
z Dietrichštejna kardinál 82.
divadlo 52, 162.
divadlo jesuitské 53.
dluhy universitní r. 1621, 200.
dobrolužský (Dobroluh) důchod jesuitský 47, 48, 54.
Dobrovice 167, 194.
Dobříšek 214.
Doctrinale Alexandrovo viz Alexander de Villa Dei.
doktor práva 3.
Dolany 14, 76, 140, 152, 169, 181, 214.

Domažlice 61, 122.
dominikáni 159.
domus pauperum 47.
z Donína Purkrabí Abraham, praesident komorní 102.
Doubek 126, 171, 198, 214.
z Doubravičan viz Collidius.
Drahelčice 133, 171, 201, 214.
Drážďany 184, 186, 188.
z Dubé viz Berka.
důchod kollejní 62.
důchod universitní 73, 74, 111, 127.
duplšedesátník 201.
dvorní rada, titul 214.
dvory universitní 170.
Dvorský z Helfenburka Tomáš, administrátor 63.
Dvorský viz Curius.
Dvořecká ze Skuhrova na Načeradci Magdalena 201.

efor klassi 108.
eforové v universitě 112.
elegie Kampanova 177.
Eliáš, divadelní hra 142.
eloquence 20.
epistolografie humanistů 20, 21.
epithalamia 133.
epomides, šat universitní 144.
Erasmus Rotterodamský 30.
Esop český 26
ethika 49, 52, 117, 155.
examina viz grady.
expendentes, scholarové na své útraty 117.

Faberius Pacovinus Jan, rektor sv.-mikulášský 184
Fabricius Filip, sekretář 145, 187.
fakulty 3, 4, 9, 215.
fakulty jednotlivé hledej pod jich jmény; fakulta theologická viz theologie.
famuli 114, 132.
Farragines 39.
Farrago schediasmatum 80.
Felix Kašpar, františkán 85.
z Felsu Kolona (Colonna) Linhart, maršálek vojenský 102.
Ferdinand I., král 37, 40, 46, 48, 53, 84, 178.
Ferdinand II. 136, 115, 157, 175, 203.
Ferdinand arcikníže 48, 54, 56.
Ferdinandea universitas 145.
Fidrholec 159.
Filip, biskup 26.
filologie 57.
filosofie 49, 50, 113.
filosofická fakulta 3. 11, 117.
fiscus academiae 94, 128, 172, 175, 184—186, 190, 193, 205.
fišek viz fiscus.
Fleming Esaiáš, varhaník, 191.
Fortius Kouřiman Jan, professor 70.
Fradelius Petr Šťávnický, mistr 98, 103, 105, 109, 138, 162, 165—167, 172, 191, 210.
Franc Jan z Královské Hory, doktor 36, 134.
dra France fundace 78.
Franta, Franciscus, kanovník, 50, 63.
sv. František Xaverský 212.
Freiburg 60.
z Freysing Jan Jiří, student 62.
Fridel Coburgensis Jan 101.
Fridericium Collegium 169.
Fridrich ze Staufen, císař římský 105.
Fridrich Falcký, protikrál 160, 163, 169, 170, 171, 173, 183, 210.
Fruweyn z Podolí 87, 119, 164.
Fuchs Leonard dr. 107, 120, jeho Institutiones medicae.
Funk z Olivetu Jiří 136.
z Fünfkirchenu a Steinprunnu, Jan Christofor 137.
fysik městský 117.
fysika 98, 117, 138, 155.

Gabor Betlén 166.
Galenus 72.
Galerinus Příbramský Jan, mistr 158, 162, 167.
Gallia 129.
Garamantes, národ ve vnitřní Africe 177.
Garthius Helvetius, rektor 140, 144.
Gebhardus Silesius Michal, doktor chirurgie a mediciny 110.
Gelast Vodňanský Havel. mistr 57, 60, 63, 64.
geografie 69.
geometrie 155.
Geranus Jakub, jesuita 81.
Gerardus, mistr, jesuita 49.
Germanicus Fabian, mistr, praedikator u sv. Salvatora 138, 176.
z Gerštorfa a Malšvic Jan Abraham 137, 139.
z Gerštorfa a Malšvic Jiří 87, 96.
Giffanius spisovatel 159.
goliáti (kollegiáti) 77.
grady akademické 1, 2, 3. 50. 51, 52, 82, 111, 114. 120. 128, 134, 155, 157, 66, 201—203.

grady u jesuitů 141, 143.
grammatika česká 65.
gratulace ke korunovaci 136.
Griespek z Griesbachu Florian 11, 55.
z Grinberka viz Berger.
groš zlatý za zkoušku honorář 166.
groše lehké 199.
Gruneus Gerson, učitel u sv. Salvatora 181.
z Gryllova Gryllus Matiáš, mistr 70.
Grynneus Jakub 129.
gymnasium, jméno university 1.
gymnasium akademické 45.

hádky professorské 132
Hájek z Hájku (Nemicus) Tadeáš, tělesný lékař císaře Maxmiliána 58, 59.
Hájek Václav, kronikář 41.
Haldius z Nayenperka, jinak Goliáš Jan 200.
Hannokius Georgius, mathematik 193.
Hanžburský Václav, primas v Slaném 197, 199.
Harrach, kardinál, arcibiskup 215.
z Harasova viz Homút.
sv. Haštal, škola, učitel 155, 161.
sv.-Havelská škola 158, 200.
Hebraeus viz z Kaménka
hebrejština 6, 3, 50, 93, 105, 106, 138, 139, 145.
Hedvika, králová polská 6.
Hegius Alexander 30.
Heidelberská universita 23, 50, 60.
z Helfenburka viz Dvorský.
Helkar Jindřich, měšťan 200.
Hellerus, jesuita 50.
Helvetia 129.
Hercynský les 110.
Hesiod 57, 70, 121.
Hieronymiani 23.
Hildbrant de Walterskirchen Carolus 171.
Hippius Vodňanský Jan, mistr 111, 112, 113, 139.
Hippokrat 72.
historie 70, 117, 155.
z Hlavačova viz Lupáč.
Hlavsa Pavel, mathematik († 1520) 32.
z Hodějova Hodějovský Jan, starší 39, 40, 56.
Hoë Matiáš, doktor, sekretář kurfiřta saského 109, 1:3, 184.
Hoffaeus, jesuita, rektor kol. 49, 50.
Homer 98, 117.
Homut z Harasova, Šťastný Jindřich 201.
Horatius 70.
Horký Jan, mistr 172.
Hortensius Jan, rektor univ. 44, 59
Hořelice, ves 201.
Hostoun 76
Hostovinus Baltasar, jesuita 50.
hradby 153.
Hradec Jindřichův 51, 90.
Hradec Králové 135, 156, 184, 208.
Hradec Štýrský 49, 149.
hrstnice, prodavačky vaření všelikého na drobno 206.
Hrubý z Jelení Řehoř 27.
Hrubý Sigmund, syn 27, 30, 37.
Huber Mezeříčský Adam z Risenpachu, doktor filosofie a mediciny 59, 71, 72, 76, 79, 80, 86, 87, 95, 100, 102, 105, 106, 107, 108, 110, 111, 113, 116, 118, 120, 121—123, 131, 156, 164.
Huerta don Balthasar 189.
humanism 19—30.
Humberg (Humburk) z Humberka Simeon, Pražan, mistr štrasburský, kancléř staroměstský 92, 95.
huncfút (nadávka) 209.
Hus Jan, mistr, svatý 7, 8, 9, 10, 59, 75, 89.
Husinecký Tomáš, professor 59.
Husité 11, 22, 142.
husitští faráŕové 50.
Hussus et Lutherus, kniha 163.
hvězd konjunkce 135.
Hvězda 101.

Chanovský Vojtěch, jesuita 145.
Chebdiovský Jan, mistr, universitní úředník 139, 156, 164
Chimarrhaeus Jakub, hudebník, básník, Nizozeman, kaplan, almužník při dvoře Pražském 80.
chirurgie 74.
Chlumec, město, panství 144, 168
Chocenský Jan, mistr 35, 41.
v Chomutově kollej jesuitská 51.
Chorinnus Jan, Bohemotrebovinus, professor, poeta († 1606) 78.
Chrudim 98.
Chrysteccus viz Crysteccus.
chudoba professorů 60.
Chvalovský viz z Jenštejna.

Illešhazy palatin 154, 216.
Iliada 69.
immatrikulace 52, 193.
impensae 131.
impressor universitní 103. 116.
Ingolštadt 60, 142.

indický způsob ozdoby 212.
inkvisice v Hišpanii, Frankreychu a v Dolejších zemích 64.
insignia universitní 144.
inspekce professorů 156.
Institutiones juris civilis 71, 107, 120.

Jakobaeus Jakub, mistr 165.
sv Jakuba kostel v Praze 212.
Jan II. z Jenštejna, arcibiskup 7.
jednuška (nadávka) 149.
z Jelení viz Hrubý.
Jenna, universita 124.
z Jenštejna Chvalský Kříž 163.
Jereb Jan, Laurentius, jesuitský učitel 151.
Jeroným Pražský, mistr 7, 75, 89.
z Jesenic Jan, doktor práv 10.
Jessenius Jesenský z Jessen Jan, dr. 7, 40, 42, 78—80, 139, 147, 150, 151, 153, 154, 157, 158, 160—163, 165 až 169, 171, 175, 176, 183, 184, 190, 203, 206, 210; jeho dcera 154.
jesuité, jich akademie, kollej 43—54, 57, 74, 75, 81—83, 135, 141, 142 až 147, 149, 150, 154, 156—159, 173, 176, 160, 202, 203, 211—216.
Ježíšek (Jesulus) Jiří, mistr 33
Jičín 156, 164.
sv. Jiljí, škola, žáci 176, 188.
sv. Jindřich, fara, škola 138, 170, 184, 2 0.
Jiří z Poděbrad, král 14—16, 96.
Jirkonius Kutnohorský Daniel, pedell 193.
z Jizbice Jizbický, Litoměřický Matiáš, Pavel 79, 80, 81, 139.
jurisdikce universitní 29, 52, 141, 156, 158
jurisdikce jesuitské university 144.
jurisdikce nad městskými školami 55.
juristická fakulta 17, 122; v spojené universitě 215.
juristů universita 124.

(Viz také C.)

Kačice ves 163.
kalendář universitní 18, 58, 75, 138, 193.
kalichy v universitě 205.
Kalvini 118.
kalvinské knihy 63.
kalvinství v universitě 142, 183, 203.
z Kaménka Albert (Hebraeus), mistr 77, 78, 93, 113, 115, 118, 121, 124, 126, 131, 135, 138.
z Kaménka Jan Albert 105—108, 111, 160, 164.
Kampanus viz Campanus.
kancelář císařská 26.
kancelář královská 65, 169, 181.
kancléř jesuitské university 144.
kancléř Karlovy university 2, 3, 88; university spojené 215.
kancléř staroměstský 166.
kandidáti stavu kněžského 86.
kanovnictví 214.
kapitula na Hradě Pražském 41, 44, 50, 55, 57, 59, 63, 64, 65.
kaple Betlémská viz Betlém.
kaple Božího Těla 6, 32, 99, 118, 140, 205, 216.
Kapr z Kaprštejna Daniel, dr. 177, 179, 181, 190, 192, 204, 209.
Kapr z Kaprštejna Pavel, krupař, cís. rychtář 64.
Kaprova ulice 107.
karban selský 94, 189, 198.
Karel IV. 1, 2, 6, 22, 56, 96.
Karel V. 178, 182.
z Karlšperka viz Carolides.
z Karlšperka viz Rosacius.
Karolinum viz kollej Karlova a akademie Karlova.
Karyk z Řezna a na Chvalách 66, 181.
katechismus falcký, palatinus 77.
katechismus katolický 51.
katechismus protestantský 98.
kathedra bakalářská 97.
kathedrálná škola biskupská 1.
katolíci v universitě Pražské 14.
kejdař 170.
kejklířský šat 167.
Keplerus Jan, císařský mathematik 70, 97, 122.
klassí akademické viz classes.
Klatovský Martin, mistr 33.
Klemens Žebrácký Václav, učitel 170.
Klement Plzeňský Tomáš, farář od sv. Václava na Novém městě Pražském 97.
Klementinum viz kollej sv. Klementa, viz též jesuité.
Klesl, biskup 142, 144, 145.
Kliment, papež VI. 2.
sv. Klimenta chrám 52, 47, 52.
sv. Klimenta klášter 159.
Klusák z Kostelce a na Vobědovicích, hejtman 168.
Kněževes 199.
knih prodavač Martin na Ovocném trhu 39.
knihy po professorovi 191.
knihy universitní zápisné 202.

z Kocinetu Kocín, historik, právník, přední písař malostranský 71.
Kodicillus viz Codicillus
kotlíky universitní 205.
Kochan z Prachové, Čáslavský Václ., kollegiát 156.
Kochan z Prachové Valentin, mistr 91, 95, 96, 100, 157.
Koldín Kristian, mistr 58.
koledy 156.
Kolín (Kollinus) Matouš, mistr 37—40, 53, 55, 56, 63, 105.
Kolín, škola 167.
Kolínská universí 23, 60.
Kolínský Jan, professor 59.
kollega, druhý učitel v škole latinské 156.
kollegiáti 6, 109, 111, 132.
kollej juristů 5, 11, 12, 117.
kollej Karlova, Veliká, Karolinum 5, 12, 13, 15, 16, 26, 27, 32, 40, 55, 56, 63, 85, 86, 87, 91, 98, 112, 113, 116, 117, 119, 134, 136, 159, 170, 175, 179, 181, 183, 204, 205, 209, 211, 214.
kollej sv. Klementa, Klementinum 48, 54, 74, 81, 91, 155, 166, 169, 183, 215, viz též jesuité.
kollej králové Hedviky či Litevská, Jerusalémská 6, 94, 101.
kollej Laudova či Apostolorum, apoštolská 27, 42, 78, 97, 105, 205.
kollej mediků 106, 206, 207.
kollej Národu Českého (Nationis) 6, 15, 16, 205, 213.
kollej Nazaretská 6, 79, 92, 119, 164.
kollej Rečkova 13, 94, 102, 117, 200, 202, 205.
kollej Václava krále, Císařská 5, 78, 101, 109, 111, 117, 126, 160, 189, 202, 204.
kollej Všech Svatých čili Andělská 5, 13, 41, 60, 64, 75, 76, 117, 166, 191, 205.
kolleje studentské 155, 162.
kolleje vůbec 4, 161, 202, 214.
kollekty 115, 125, 138.
kommendace universitní 115.
komora královská 47, 55, 62, 64, 66, 76, 83, 98, 157, 159, 206, 215.
Konáčovo Hořekování 40.
konfessí česká (r. 1575) 117, 206.
konfirmace učitelů 115, 124, 156, 158, 163, 167, 194, 207.
Konrád III, německý král 178.
konsistorní knihy 85.
konsistoř pod obojí 40, 55, 64, 84 až 87, 90, 97, 104, 137, 203.
koňský trh 190.
Konstantin Veliký 145.
kontribuce 183.
konvikt studentský 47, 48.
Kopanina 84.
Koraducius, kancléř, spisovatel 159.
Korambus, mistr 30.
Koranda Václav 18, 29.
Kornel ze Všehrd 26.
korrektor v tiskárně 147.
korunní statky 140.
korunovace 54, 103, 136, 161, 210.
Korvin viz Corvin.
Korybut Zikmund, kníže 12.
kořalka 160.
kosmografie 78.
z Kostelce Smil 15.
Kouřim 39, 192.
Kozelius Cyprian, mistr 158, 202.
Kozmice 153, 171.
z Krčína Jan, doktor v medicině 18.
krčmy 158.
Krocín Václav, primas 67, 133.
Krocínův dům 214.
Krumlov, kollej jesuitská 51, 81; město 106.
Krumlov ves 99.
z Krumlova dr. Václav 22.
Krupský Jakub, mistr 95.
Krušvicius Jan, rektor školní 168.
Krymlov, univers. ves 115, 214.
Křinecký z Ronova Jan Albrecht 137.
Křišťan z Prachatic, mistr 14.
Kříž, kramář 6.
Kříž z Telče 15.
Křižanovský Václav, professor theologie 15, 17.
kuchyně professorská 134.
Kunštat viz z Paumberka.
kurník (ornithoboscus), studentské vězení 167, 193.
kurs filosofický 50.
Kutná Hora, škola 162, 207.
kvestor universitní 102, 109, 113, 115, 127, 136, 152; kvestor jesuitský 214.

Labštejnské právo 163.
Lactantius Luc., otec církevní († 325) 56.
Ladislav, král 15.
Lamormain Vilém, jesuita, Flander 149, 202.
Landezadlius Malostranský Jan, kollegiát student 156.
Lanzmanius, mistr 156.
Lauda z Chlumčan Matiáš 16.
Ledeč 205.
Lednicius, mistr 172.

legát papežský 145.
lekce viz čtení.
Leopold, arcikníže 84, 102.
Leovitius Cyprian, mathematik 135.
Letná (Leteň), zahrada 82.
z Letošic Macer Petr 87, 91.
Liberius nuntius (r. 1558) 53.
Libocký konšel 67.
librář viz bibliotheka.
ličky 153.
Ligurové 178.
z Lichtenštejna Karel, kníže 82, 173, 175, 177, 179, 180, 183, 185—188, 190, 192, 193, 195, 199, 201—204, 208—213.
Linhart z Neyenperka Adam 87, 91, 119, 155.
Lippach David, protest. farář 191.
Lipská universita 8.
Litevská kollej viz kollej královny Hedviky.
Litoměřice 138, 163.
z Lobkovic Adam 54.
z Lobkovic Bohuslav 25, 26.
z Lobkovic Felix 82, 206.
z Lobkovic Felix Oldřich 74.
z Lobkovic Jan, starší 48.
z Lobkovic Jan, mladší, purkrabí 47.
z Lobkovic Jiří Popel, podkomoří 41, 51, 54.
z Lobkovic Krištof 48.
z Lobkovic Krištof na Tachově a Pátku, nejvyšší kamrmeistr 76.
z Lobkovic Markéta 82.
z Lobkovic Zdeněk Vojtěch, kancléř 75, 85, 103, 132, 183.
logika 49, 98, 155.
Lohelius arcibiskup 140, 141, 212.
Lopatský Pavel, písař při deskách 196.
Loštický z Libánu, Severyn 149.
Louny, škola 166, 205.
lunty 152
Lupáč z Hlavačova Prokop, mistr, od r. 1569 písař v Domažlicích 57, 61.
Luder Petr, humanista 23.
Luther 31, 32.
lycaeum 1.
lžíce universitní 193, 198, 199.

Macer viz z Letošic.
Magrle ze Sobíšku 87.
majestát 85, 118, 134.
Malá Strana 101, 152.
Malobicenus Václav, praeceptor v klassích, 188, 194.
Mansfeld vůdce 160, 161.
manželky mistrů 172.
mapa světa s křížem 205.
Marie císařovna vdova 64.
Martinek kněz 33.
z Martinic Bořita, Jaroslav 43, 136, 144, 202, 203.
z Martinic Jiří 74.
Martinidesa Descriptio regiae urbis 135.
Martinius z Dražova Samuel 162, 215, 216.
maškary (larvati), 156.
Mathebaeus Krištof, mistr, professor 85, 100.
mathematika 49, 52, 58, 79, 117, 155.
Mathiades Jiří, mistr, konšel pražský 204, 213.
Mathiolus Brandensis Lukáš, kollegiát 156.
Mathiolus Petr, doktor 53, 54.
Matiáš, císař 83, 102, 103, 122, 144, 157.
matrika universitní 128, 193.
Maxmilian, arcikníže; císař II. 54, 57, 61, 62, 63, 206.
Mečíře 27, 194.
medicina (věda) 59, 71, 74, 97, 106, 120.
v medicině mistr, jeho přednost 3.
medická fakulta 11, 17, 18, 117, 122, 132, 213.
medická kollej 5.
Medlice, universitní ves 214.
Mechanopaeus, praeceptor 158.
Meinradus Fridericus 98.
Melanchton Filip 31, 35, 69.
Melantryšská tiskárna 61.
Mělník (statek) 146.
Menší město Pražské 213.
městské právo 117.
metafysika 49, 155
methoda školám 108.
methoda učebná universitě 106.
Meussnerus Jiří Pražský, rektor sv.-jindřišský 184.
sv. Michal, škola 93, 155.
Michalovecius praeceptor 158.
z Michalovic Bohuslava místokancléře syn Smil 92, 96.
Michle 13, 102, 115, 140, 153, 170, 172, 181, 189, 191, 194, 195, 197, 198, 214.
Michna z Vacínova Pavel 149, 173, 177, 179, 181, 182, 185—187, 190, 192, 196, 202—204, 207, 208, 209, 212.
Michna Jiří 207.
Mikuláš V., papež 14.
sv. Mikuláš Malostranský (škola) 138, 168, 184.

Miles gloriosus 36
Miller Jan z Milhausu, starosta komorničí při dskách 100.
milosrdných bratří špitálník 180; bratří 214.
mincovna 193, 204.
Minutio, papežský diplomat 60.
Miruše, kněz 32.
místodržící 64, 148, 149, 160.
Mitis z Limuz, mistr 63.
mistr graduovaný 1, 2, 3, 197; viz též grad.
Míšeň 110.
Mitysko Ondřej, mistr, professor 80.
z Mitrovic z Nemyšle, Vratislav Krištof 123, 136.
z Mitrovic z Nemyšle Václav nejstarší 105, 192.
z Mitrovic z Nemyšle, nejvyšší berník 195—197.
Mlaďátka (svátek) 92, 165, 200.
modlitba v revoluci 151.
Mollerus Jiří, mistr 137, 158, 161, 167, 204, 211, 213.
Molesinus Matiáš, mistr, professor 71.
mor 49, 51, 123, 126, 141.
moravští stavové 110, 165.
Murmellius Jan, humanista 30.
Musculovy knihy 63.
muškety universitní 157, 171.
Mylius Vodňanský, mistr 125.
Münzer Tomáš, kazatel 32.
Mystopol Jan, kněz, administrátor 55, 64, 66.
Mytysko Prachatický Bartolom., učitel 208.

Náchod 184.
nájem domův universitních 214.
národové v universitě 2, 3.
z Nayenperka viz Linhart a též Haldius.
Nejedlý Misenus Mathiáš, kollegiát 156.
Němci 21, 86.
němčina v universitním paedagogium 94, 98.
německý kostel v Menším městě nejsv. Trojice (dřív kaple Husova) 168.
německá škola luterská viz sv. Salvatora.
němečtí studenti 79, 130.
Nenačovice 99, 172, 188, 189, 214.
Nepressius Žatecký, primas 84.
Nerhauf, purkmistr pražský 92.
Neukirchius Pavel, mistr 50.
Norimberk 39.
notarius universitní 109, 111, 115, 133, 174.
Nové Město 152, 153.
Nové mlýny v Praze 187.
Nožičkovic dům 136.
Nudožerský Benedikti Vavřinec, mistr 9, 78, 93, 100, 102—106, 108—110, 112, 114, 121, 124, 126, 128, 129, 137, 161.
Nymburk 98, 167.

obranný list 197.
officiálové školní viz učitelstvo.
Ojvínský statek 46.
v Olomouci akademie 49, 50, 82, 149.
oratoria ars 155.
ordinace mistrů 88.
organisace universitní 3.
Oršinovský z Fürstenfeldu Jan 169.
Osecké panství 54
z Ostrštoku Franz, pražský purkmistr 148.
z Ottersdorfa Sixt 36, 100, 119, 122; Theodor 95.
Otto III., císař 104.

Pacovinus (Pacovský) Daniel, mistr 168.
Pacovský Václav, rektor universitní 26, 29.
paedagogium universitní viz classes.
Poeonius Prokop, (Holý) Světnovský, mistr 93, 97, 106, 109, 111—113, 118, 121, 122, 126.
Palaeolog Jakub Chijský 63.
palinodia 85.
páliti knihy lutherské 63.
pamflety 84, 139, 144.
Paradromus Ondřej, officiál 209.
pardon generální 210.
Pardubice 192.
Pardubský Matiáš, knihtiskař 130.
Pařížská universita 2, 3, 4, 7, 89, 134, 147, 159.
Pasovští 101, 102, 103, 105, 141.
Pašek Jan z Vratu, mistr 27, 33.
paškvily viz pamflety.
z Paumberka Kunštat Jan, mistr 41, 59.
z Paumberka Svěchin Gabriel, doktor 58, 73.
z Paumberka Svěchin Nikod., mistr 68.
pauperum domus 82.
Pěček Smržický z Radostic Michal 204, 207, 211, 213.
pečetí universitní 205, 208, 209.
pedell 104, 108, 120, 139, 156, 167, 172, 188, 193.
Pedemont 129.
Pehma Ješka mladého Dorota manželka 14.

perkmistr hor viničných 213.
Perno 216.
Pernštein hrabě 124
z Pernštýna Manriquez Maria 82.
z Pernštýna Vratislav, kancléř 48, 65.
pergamen, jeho cena 103.
Perottova grammatika 26.
Pěšín Ondřej, jesuita 50.
Petráček Jan, mladší 152.
Petrarca 19, 21.
Pflug z Rabštejna Prokop, kancléř 14, 53; bratr jeho Jan 22.
pikarti 142, 143.
Pinkles, žid 200.
Písecký Jiří, mistr 33, 35.
Písecký Václav, mistr 27, 33.
Písek 16?.
pišmo 103.
pití professorů 132.
pití učitelů nezřízené 163.
Placentius, nuntius papežský 73.
plat vojákům 152.
Plateysius (Platejz) z Plattenštejna 150, 200, 201.
Plutarchova knížka: De educatione puerorum 95.
Počernice 83, 99, 140, 153, 173—175, 180 - 183, 190, 192, 205, 214.
počty universitní 161.
poddaní vrchnostenští 203.
poddaní universitní 88, 152, 156, 157, 168, 169, 175, 181, 189, 190, 194, 214.
Podolsko 110.
poesie (lekce klassických auktorů) 117, 155.
poeta laureatus 26.
poetové u jesuitů 216.
Poggio 21.
pohřeb králův 55.
pohřebn báseň 216.
pohřební kázání 216.
pokojníci v kolleji 160.
Poláci, vojsko 174.
Policenus Felix, bakalář 116.
politika Aristotelova 117.
poloviční hodiny německé 115.
Polsko 110.
polští studenti 6.
Pontanus z Braitenberka, probošt 76.
Pontus Euxinus 111.
Ponzon dr. 154.
Popilius Laenas, konsul 178.
Poříčany ves 55.
postliminii jus 159.
postranní školy 27, 29.
Postřižín 214.
posvícení 194.
poštmistr nejvyšší 201.
praemia professorů 116.
praeceptorové 137, 202.
Praha, verbování vojska 150.
prach střelný a lunty 152.
z Prachatic Václav, doktor v medicině 16, 17.
Prachatice 161.
praktikanti (nadávka) 149.
prandium filosofické 124.
právo (jus), přednášky o něm v universitě Pražské 36, 71, 97, 106, 120; doktor v právech 214.
Prays, generál 153.
prázdniny v universí 117.
Pražský Hrad 145.
Pražský Řehoř, mistr 24.
Pressius Kouřimský Pavel, doktor theolog 62, 64 († 15-6).
primáni, žáci poslední třídy gymnasijní 92.
privilegia universitní 87.
probošt kollejní, jeho úřad 6, 112.
proboštura (proboštství) v Karolinum 109, 127, 132.
processí Božího těla 63, 77, 84, 116.
processí velikonoční 119.
processus juris municipalis 117.
professí extraordinární (professura mimořádná) 105.
professorové 32, 55, 90, 115, 127, 138, 147, 193.
professor písařem 161.
professorové nedbalí 117, 122.
profiantmistr 182.
Prokop, písař novoměstský 17.
promoce jesuitské 52, 82.
za promoce platy 114; (viz též grady).
promotor 52.
Properator Žďárský Jiří, mistr, cís. rychtář v Slaném 199.
Proxenus Šimon, právník 57, 58, 59.
Psáře (Psáry) 99, 171, 198, 214.
purkmistr pražský 54, 66, 210.
půst 160.
přednášky viz čtení.
Přemysl, kníže 103, 104.
Přeštický Jan z Javořie, mistr 115.
Příbram 181, 192.
Příbram Jan, mistr, theolog († 1448) 17.
Příbram Pavel, mistr, mathematik († 1520) 32.
příkrov universitní 199, 200.
přísloví latinské o správnosti v placení 193.

quaestie (disputační) 131.

Radkov 171, 189.
Rakovník 172.
Radslav starší z Vchynic a Tetova 135.
Ramec, vůdce Pasovský 102.
Ramus Petr 89.
Reček z Ledec Jan 13.
reelectio úřadů universitních 208.
reformace německá 31, 32.
de Reinegg Christofor 171.
Rejnská kollej (Reginae) viz kollej královny Hedviky.
rektor jesuitský, jeho právo 214.
rektor universitní 2, 3, 52, 87, 88, 113, 132, 139, 166.
rektor studentský, šlechtický 137, 159.
rektorové pražských a jiných škol 119, 125, 184, 186, 197, 201.
renthaus 199.
rhetorika, retorové 21, 49, 50, 98, 216.
z Risenpachu viz Huber.
z Rokyc viz Střela.
Rokycana 12—14, 17
Rosacius Jan, učitel 191.
Rosacius z Karlsperka Adam, mistr, senátor 70, 72, 125, 134.
Roubicius (Raubicius) Načeradský, bakalář 201, 202.
z Roupova Václav 102.
z Roupova Vilém 86, 87, 92, 117, 167.
Roušek (Raussek) Tejnický Jan, učitel 156.
rozvrh hodin 36.
Rožďalovský Václav, mistr 32.
z Rožmberka Petr Vok 78, 98, 106, 125.
z Rožmberka Vilím 48, 73, 74.
Rožmberské beneficium 134.
Rožmberská škola 125, 167.
Rudolf císař 54, 73, 83, 84, 102, 159.
Rumerus, jesuitský provinciál 203.
Rusie 110.
Rydesl leitenambt 153.

řád školní gymnasijní 94, 101, 107.
řecká lekce, lektor 37, 55, 61, 78, 83, 116, 134, 213.
řecký jazyk 60, 137.
Řehoř XIII., papež 48.
z Říčan Litvín 86.
z Říčan Václav, nejvyšší sudí 67.

salár professorů 164.
Salicius Jan, officiál 209.
Salius, jesuita 53.
salva guardia 174.
sv. Salvatora kostel, kazatel 138, 143.
sv. Salvatora škola německá 109, 110, 115, 123, 140, 168, 176, 206.
samcoložnictví 95.
samotnost viz (coelibát).
Sarabaudia (Savojsko) 129.
saské právo 71.
Sasko 110.
saský kurfiřt Jan Jiří 184, 185.
Savonatius Jan Babtista Romana, milosrdný bratr 174, 179, 180—182.
Sazené 41, 55.
sbírky 115, 125.
Scribonius probošt 43, 47, 50.
Sedecius (Sidecius) Simeon, rektor jesuitský 211, 213, 214.
Sedulius Cajus, básník z V. století; jeho Carmen paschalis několikrát tištěn 56.
sekcí lidského těla viz anatomie.
sekvestor university 211.
Selender, opat 140.
selská berně r. 1620 170.
selská bouře 168
Semeč 15, 24.
seminarium, seminář 47, 54, 134, 203.
senior bratrský 148.
senior v universí 63.
Sententiarum knihy 5, 50.
Servius grammatik 24.
Sessius Pavel, tiskař knih 130, 147, 177.
Sezima z Vrtby 187.
scholarchové nesvorní 168.
scholastika 19, 22, 27.
Sixt V., papež 74.
Sixt viz z Ottersdorfa.
Skála Lounský Matěj, bakalář 168.
Skála z Kolínce Šimon, mistr 77, 85, 96, 97—102, 104—106, 109, 111, 113, 118, 119, 121, 123, 126—128, 133, 138.
sklenice Karla IV. 205.
ze Skuhrova viz Dvořecká.
sladovníci pražští 212.
Slané 95, 197—199.
Slanský Havel, kněz 68.
Slavata z Chlumu (a Košumberka) Michal 124; Vilém 144, 202, 203.
slavnost kanonisační 212.
slavnosti universitní 53.
slavobrána 54, 212.
Slezsko 110, 167.
slezští stavové 165.
slovácká šelma (nadávka) 158.
Slovany 117.

služné 90.
Smiřický ze Smiřic Jaroslav 55.
Smolnice ves 16, 205.
sněm 62, 84, 90, 159; viz též stavové.
Sněžná Marie Panna, chrám 85.
Soběslav 125.
socii jesuitští, jich počet 142
sodalitas literata 40.
sofisté 22.
Sokol Chrudimský Matěj 73.
Soud hvězdářský o strašlivé kometě 211.
Spinelli Jan Neapolský, bakalář 82.
de Spineto Henricus, mistr 116.
Spira Turnovský Daniel, mistr 156.
Spissius mistr 180, 193.
společnost kollegiátů viz communitas.
správcové škol viz rektorové.
Sprimecius (Ssprimecius) Václ., učitel 208.
Stapulensis Fabri dialektika 35.
staroměstští konšelé 136, 212.
statky universitní 91, 214, 215.
statuta universitní 62.
statuta nova 123.
stavové čeští 62, 118, 136, 150, 152, 210.
Stephan (Stephanides) Kutnohorský Augustin, mistr 156, 208.
stipendia čili platy professorům 108, 116, 156, 166, viz též salár, služné.
Strakonický Jan, měšťan pražský 99.
Strakonický Frant., studios kolleje 81.
Stránský Pavel Zapenus, mistr 163.
ze Stráže mistr Michal 27.
Střela z Rokyc Štěpán 137.
Střela z Rokyc Jindřich 130.
ze Stříbra Jakoubek, mistr 10.
ze Stříbra Jakub, rektor 25.
student 2, 3, 53, 84, 114, 115, 128, 133, 139, 162, 166, 170.
student šlechtický rektorem 124.
studenti jesuitští 81, 140.
studentů nedostatek 79.
studium generale 1.
Stulz, student německý 130.
Stupanus Lounský Ondřej, mistr 158, 194.
stvrzení professorů 215.
subnotarius konsistorní 113.
ze Sudetu Jan Matěj, Budějovičan, mistr 97, 106—108, 111, 118, 120, 122, 127—134, 164.
ze Sudetu Polenta Kutnohorský Jiří, mistr, lékař 60.
sukničky vojenské 152.
Sušice 125, 134, 158.
Sušický z Sonnenštejna Šimon 119, 160.
Svinov 119, 160.
Svěchin z Paumberka viz z Paumberka.
Svémyslice 140.
svobodná umění 3.
svršky universitní 205.
Sylvius Aeneas 20, 23.

šacování 153.
šafář universitní 156.
Šénperk 137.
Šéntygar, mistr 40.
Šimon od lva 14.
sv. Šimon a Judy kostel kalvinský 174, 190.
Šindel mistr 17, 23.
škola biskupská, kathedrálná 1.
školy bratrské 119.
školy jesuitské viz jesuité, kollej Klementská.
školy městské, latinské 77, 193, 194.
školy soukromé 27.
škola zemská viz classes.
Škreta (Skreta) Šotnovský ze Závořic Daniel 154; Jan student 131.
Šlechta Jan ze Všehrd 24, 25.
šlechtičtí žáci 52.
Šlik z Holejče a Pasaunu Jachym Ondřej hrabě 89, 90, 97, 124, 132, 137, 169.
Šlik z Holejče Julius 124.
Schmidtberger Sušický Martin, správce školní 156.
Schoperus Ondřej Ludvík, mistr 129, 130.
Šoproň 203.
Špitálsko 102.
špitálník nejvyšší řádu milosrdných bratří 180.
Štampach ze Štampachu Linhart 87.
štampuch 191.
Šťávnice 140.
Štědrý den 156.
sv. Štěpán Veliký, fara, škola 99, 184, 202.
sv. Štěpán ve zdi 13, 188.
ze Šternberka Adam, purkrabí 91.
Štětský dům 68.
Šturm, paedagog a rektor štrasburský 46.
Šturm Václav, jesuita 51, 54, 211.
Šud Mikuláš, mistr 58.
Šultys z Felsdorfa Jiří, professor 136, 138, 155, 165, 169, 171, 182—187, 190, 216; otec jeho 190
schuetzenschul (nadávka) 130.

Švamberk ze Švamberka Jiří Jan 87, 125.
Schwengfeldiáni 112, 113.
Švihovská ze Švihova 173.
Švihovský ze Švihova Theobald 90, 95.

Tábor 153, 189, 202.
Táboři 10, 11, 22.
tarmarečník 191.
Tatounovice 214.
Těchenický Joachim 76, 91.
Teplice (škola) 208.
Terentia komedie 37, 55.
z Tepence Horčický Jakub 154.
Tetauer mistr 98, 104, 106, 109, 112, 113, 118, 121, 138.
theologická fakulta 11, 17, 116, 117.
theologie 49, 52, 59, 62, 63, 74, 81, 82, 97, 107, 120, 135, 143, 144, 145.
theologie mistr 3, 214.
theses disputační 130.
theses scandalosae 131.
z Thurnu Hendrych Mates, hrabě 136, 144, 152, 153, 160, 161.
Tilianus Jan, jesuita, professor filosofie 44.
Tilly generál 173, 174, 180.
toga 116.
tragoedie česká, sv. Václava 53.
Trčka z Lípy, z Lipého 195, 196.
Trčousy 83, 173, 180, 181, 192.
Treffan Jan, měšťan pražský 16.
trest veršem 209.
Trevinius Melchior, kancléř 141.
Třebický Daniel, mistr 113.
Třebíčský Cyrill Jan, kněz 119.
z Třeboně Vavřinec, professor 29.
triennium filosofické 53, 115.
trivium 116.
Trojan Nigellus z Oskořína, mistr 67, 68, 70.
Troilus Hagiochoranus Mikuláš, mistr 78, 89, 93, 96, 97—100, 103—106, 112, 118, 121, 123, 124, 132, 134, 136, 141, 161, 166, 184, 192, 193, 195—198, 201, 208, 211, 216; jeho dcera Anna 216.
Tubinky 120.
z Tulechova viz Codicillus.
Turka Jan, mistr 115.
Tvršice 214.
Tycho de Brahe 70.
Týn, škola, rektor 86, 113, 155, 158, 193.
v Týně Jakub, kněz 29; kostel 214.
typograf universitní 147.

učení na fakultě 3, 120, 147, 154.
učitelstvo latinské 117, 156, 209, 212.
uherští stavové 151.
Uhři 83, 102.
ultramontani 3.
ungarus eques 139.
Unhošt 170.
universalis schola 1.
universitas magistrorum 2.
universita právnická 4.
universita Pražská viz akademie Praž.
universitas scholarium 3.
Ursinus, děkan vittenberský, 80.
Ursmarus Goissonius, jesuita (z Lutichu) rektor 44.
úředník universitní 156.

Václav IV., král 5, 7.
Wagner Valečský Jindřich, učitel 168.
z Valdštýna na Hrádku nad Sázavou Adam starší, nejvyšší hofmistr 179, 188, 190, 201, 204, 207—209.
z Valdštýna na Hrádku nad Sázavou Benedikt 96.
z Valdštýna na Hrádku nad Sázavou Eusebius 207.
z Valdštýna na Hrádku nad Sázavou Henyk 194.
z Valdštýna na Hrádku nad Sázavou Jan, nejvyšší písař zemský 63.
z Valdštýna na Hrádku nad Sázavou Marie 82.
z Valdštýna na Hrádku nad Sázavou Rudolf 180.
Valoni, Valouni 83, 173.
Walterskirchen viz Hildbrand.
z Walterspergu a na Lochovicích Walter Mikuláš 68.
Walther, švýcarský theolog 60.
z Vartenberka Karel 87, 95.
Varus Jiří, Angličan, jesuita, mistr 49.
Vary Karlovy 147.
Weinsberg 178.
z Veleslavína Adam 61.
z Veleslavína Daniel 188.
z Veleslavína Samuel 158, 188.
Velhartice, farář 69.
Veliká kollej viz kollej Karlova.
Velvary 167, 181.
Vesalius, bruselský lékař, spisovatel 71, 72.
Veselí 153.
vesnice a vesničané universitní viz poddaní.
ze Vchynic Vchynský (Kinský) Radislav, mladší 124.

ze Vchynic Vchynský (Kinský) Václav 168.
Vchynicianum beneficium 136.
Vídeňská kollej jesuitská 49.
Vídeň, universí 8, 14, 15, 23, 25, 26, 34, 43, 60, 69, 148, 149, 154, 183.
Videriana foemina, příznivkyně jesuitů 54.
Wimpheling Jakub, humanista 30.
sv. Vincencia kaple 159.
Virga Hostimenus, mistr 141.
de Vitte Hons, kupec 196, 197, 199, 200.
Vittenberk universita 32, 34, 39, 57, 58, 60, 69, 79, 80, 105, 115, 124, 139.
Vivarius, jesuita 50.
sv. Víta na Hradě chrám 50.
u sv. Víta studium particulares 2.
Vladislav král 25, 27, 28.
z Vlašímě Martin, mistr 25, 26.
Vlaveryn Nosislavský Václav, mistr 69, 91, 163, 173.
Voborský Jan, mistr 104, 115.
Vodicius Mirovický Jan, učitel 156.
Vodňanský z Levenperka Bartolom. 68.
Vodňanský Nathanael 87.
Vodňany 158.
vojáci 150, 153, 160, 188.
vojáci v kolleji 175, 177, 179, 194, 211.
vojáci zbíjeni od sedláků 194.
vojačky 179.
vojsko akademické 152, 157.
vojsko stavovské 153.
volba universitních úřadů 208; professorů 215.
Volf, písař akademický 128.
Volfgang z Horšova Týna, jesuita 50.
Vožice 137.
Vratislav 191.
Vrbenský Viktorin, mistr, kněz 184, 185, 187, 190.
Vratislavský z Mladé Boleslavi Daniel, mistr 98, 99, 106, 109, 113, 121, 138.
výhost 181.
výjezdy do vesnic 132.
Vysoké Mýto 107.
vzorná škola akademická viz classes.

Ximenius Petrus, rektor jesuitský 214.

Zahrádka Jan, mistr 63.
Zalužanský ze Zalužan Adam, doktor lékařství 72, 79, 86–88, 90, 106, 133.
Zapský viz Stránský.
Zderazská škola, kollega 155.
zemská škola viz classes.
Zelený čtvrtek 139.
Zelotyn (Zelotin) z Krásné Hory (a Formoso Monte), Pražan, Václav, mistr, dr. mediciny 60, 72, 75.
Zikmund císař 12, 13.
zkoušky viz grady.
zkoušky po školách městských 158.
zlatník 161.
zpověď 139.
Zuzana, divadelní hra, 36, 37.

Žabonius z Vyščtína Minicenus Jakub, mistr 138, 141, 157, 162, 175, 185, 186, 192, 195, 196, 198—200, 206, 208, 209, 211, 216.
žactvo škol městských 116, 197.
Žalanského Havla syn Daniel 166.
Žatec 38, 166, 192, 197, 199, 200.
Žatecký Václav, mistr, mathematik 32.
žebráčkové světlonoši 55.
Žebrák 160.
žezla stříbrná, rektorská 205.
Žlutický Vokorineus Jan, mistr 81.
z Žerotína Bernard 137.
židé 105, 171, 190.
Žiž, měšťan staroměstský 27.
Žižka 154.

Chyby tisku:

Na str. 11. v řádku 20. z dola místo nařízují stůj naříkají.
Na str. 62. z řádku 10. s hora slovo „je“ patří do řádku následujícího za slovo „ať“.
Na str. 82. 9. řádek s hora místo promováni stůj promovováni.

Opravy a doplňky do „Života církevního.“

Na str. 96. řádek 9. s hora stůj katolické konsistoři místo kališné.
Na str. 194. stojí nejisté jméno Radounka (?) ves; má tu státi Radouň Kostelní (Kirchradaun).
Na str. 565. dole stůj místo Litoměřičtí Litomyšlští, nač ovšem citát dobře ukazuje.
Na str. 586. má býti datum 1571 místo vytištěného 1531
„ „ 605. „ „ „ 1570 „ „ 1470
„ „ 608. „ „ „ 1574 „ „ 1567
„ „ 649. „ „ „ 1574 „ „ 1567
„ „ 697. „ „ sládka vytištěno místo sedláka.
„ „ 705. bylo položeno datum zprávy vatikánské za nejisté; pan archivní adjunkt Kollmann dokázal v kritice mého díla, že zpráva vznikla asi roku 1587 nebo záhy v roce 1588; proto musí dole na str. 706 býti míněn Ferdinand Švihovský a ne Adam Valdštýn, jenž by se k těm létům nehodil.

Na str. 743. v citátech místo listin prachatických má býti rokycanských.

Na str. 747. chybou tisku jest datum 1517 místo 1567

„ „ 865. „ „ „ vapillo místo vexillo.

„ „ 953. nekonána slavnost dvorské kapelly v kapli Božího těla nýbrž v chrámu Všech svatých na Hradě (viz o tom článek Ant. Truhláře, Č. Č. Mus. 1897. 79.)

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 12 10 25 13 013 8